Pınar Ülgen

Orta Çağ Avrupa Tarihi

YEDİTEPE

ORTA ÇAĞ AVRUPA TARİHİ
PINAR ÜLGEN

Genel Yayın Yönetmeni
Mustafa Karagüllüoğlu

Editör
Sahure Ergüzel

©Yeditepe Yayınevi
T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı
Sertifika No: 48829

ISBN: 978-625-7705-15-8
Yeditepe Yayınevi: 527
Araştırma-İnceleme: 403

1. Baskı: Aralık 2020

Sayfa Düzeni
Deniz Tugay

Kapak Tasarımı
Erdem Özsaray

Baskı-Cilt
Şenyıldız Yay. Matbaacılık Ltd.Şti.
Gümüşsuyu Cad. Işık Sanayi Sitesi C Blok No:102 - Topkapı / İstanbul
Tel: 0212 483 47 91-92 (Sertifika No: 45097)

YEDİTEPE YAYINEVİ
Çatalçeşme Sok. No: 52/1 34410 Cağaloğlu-İstanbul
Tel: (0212) 528 47 53 Faks: (0212) 512 33 78
www.yeditepeyayinevi.com / bilgi@yeditepeyayinevi.com

ORTA ÇAĞ AVRUPA TARİHİ

PINAR ÜLGEN

YEDİTEPE

Pınar Ülgen

Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümünde Öğretim Üyesidir. 1980 yılında Elazığ'da doğdu. 2004 yılında "Orta Çağ Avrupa'sında Sanayi" adlı Yüksek lisans tezini ve 2008 yılında ise "XI.-XV. Yüzyıllarda Yakındoğu ve Avrupa'da Teknolojik Gelişmeler ve Bu Gelişmelerin Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Etkileri" adlı Doktora tezini tamamlayarak 2009 yılında Gaziosmanpaşa Üniversitesinde Yrd. Doç. Dr. olarak görevine başladı. 2011-2012 Akademik yılında Bilim ve Sanat Ödülü aldı. 2014 yılında ise Doçent, 2019 yılında Profesör oldu. Halen Gaziosmanpaşa Üniversitesinde Profesör olarak görevine devam etmektedir. Pek çok uluslar arası kongrede de ödülü bulunan yazarın Ortaçağ Avrupa tarihi ve karşılaştırmalı tarihle alakalı çok sayıda da ulusal ve uluslararası makaleleri bulunmaktadır. Yazarın, "Doğu-Batı Arasında Teknoloji Transferi", Orta Çağ Avrupa'sında Kölelik-Toplum ve Hukuk", "Orta Çağ Tarihi Yazıları (Editör ve kitap bölümü yazarı olarak)", "Orta Çağ Avrupa'sının Ölümle Dansı", "Kadınlar ve Cadılar", "Orta Çağ Avrupası'nda Kölelik" adlı kitapları bulunmaktadır. Evli ve iki çocuk annesi olan yazar, İngilizce, Latince, Fransızca, İtalyanca, orta seviyede de Almanca ve Farsça bilmektedir.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ **11**

GİRİŞ

AVRUPA NEDİR? **13**

BİRİNCİ BÖLÜM

ERKEN ORTA ÇAĞ **17**

1. Kavimler Göçü 17
2. Yeni Roma ve Hristiyanlık 23
3. Germenler 25
4. Merovenj Devleti 25
5. Karolenj Devleti ve Karolenj Rönesansı 30
6. Strasbourg Yemini 38
7. Erken Orta Çağ'da Kilise 42
8. Kölelik, Feodalizm ve Yeni Düzen 42
9. Erken Orta Çağ'da İngiltere 48
10. Anglo-Sakson İngiltere'sinde Burhs ve Darphane 51
11. Erken Orta Çağ'da İtalya 51
12. Erken Orta Çağ'da Vikingler 52
13. Erken Orta Çağ' da Manastır Kurumu 57
14. Slavlar Arasında Bizans Misyonu 62
15. X. Yüzyılın Sonunda Avrupa'da Piskoposluk 63

İKİNCİ BÖLÜM

YÜKSEK ORTA ÇAĞ **65**

1. Yüksek Orta Çağ'da Alman İmparatorluğu 65

Sakson İmparatorlar 65

Otto Rönesansı 74
Frank (Sal) İmparatorları (1024-1125) 77
Hohenstaufen İmparatorluğu 79
2. Papa-İmparator İlişkileri 82
3. Gregoryen Reformu 88
4. Yüksek Orta Çağ'da İtalya 90
5. Yüksek Orta Çağ'da Fransa- Capet Hanedanlığı 92
6. Şövalyelik Kurumu 95
Templier Tarikatı 98
Hospitalier Tarikatı 100
Töton Tarikatı 102
7. Hristiyan Tarikatlar 105
Benedikten Tarikatı 105
Cluny Tarikatı 108
Fransisken Tarikatı 109
Dominiken Tarikatı 110
Cistercien Tarikatı 112
8. 1215 Yılında Papalık 113
9. Haçlı Seferleri 114
Haçlı Seferlerinin Sebepleri 114
Haçlı Seferi Düşüncesinin Ortaya Çıkışı ve Haçlı Seferleri 114
Haçlı Seferlerindeki Çelişkiler 120
Haçlı Seferlerinin Sonuçları 120
Haçlı Seferlerinde Güç Kaybı 121
Haçlı Seferlerinde Kadın Algısı 126
Çocuk Haçlı Seferi 128
Heretik Akımlardan Cadılığa Karşı Haçlı Seferi 129

10. Yüksek Orta Çağ'da İngiltere 134
Fatih William Dönemi ve Avrupa'nın Yeniden Dizaynı 134
Fatih William Kanunları 137
Anjou-Plantagenet Hanedanlığı 138
Clarendon Yasaları 139
Thomas Becket Cinayeti 140
Magna Charta 142
11. Hukuk 144
12. Yüksek Orta Çağ'da İskoçya 145
13. Yüksek Orta Çağ'da İskandinavya 145
Danimarka 145
Norveç 146
İsveç 147
14. Kültürel Etkileşim 147
15. Almanya'nın Doğu Hareketi 150
16. Mabetler ve Dirilişler: Popüler Hristiyanlık, 1200–1300 151
17. Engizisyon Kurumu 153
18. Heretik Akımlar 154
Bogomiller 154
Katharlar 155
Valdocular ve Humiliati 157
Speronistler 158
Mendicants 159
Béguines-Beghards 160
19. XII. Yüzyılda İlerleme Savaşı 162
20. Temsilci Meclislerin Yükselişi 163
21. Pazarlar, Panayırlar ve Ticaret Rotaları 165

22. Lonca Teşkilatı 167
23. Avrupa'nın Büyük Kasabaları, Aristokrat Aileleri ve Hukuk 170
24. Komünal Hareketler 172
25. Anti-Semitism, 1096–1306 172

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GEÇ ORTA ÇAĞ 175
1. Üniversitelerin Kurulması ve Eğitim Sistemi 175
2. Orta Çağ Avrupa'sında Bilim Algısı 178
3. Kadın Hekimler 182
4. Entelektüel Teknoloji 185
5. Orta Çağ Avrupa'sında Yenilikçi Bir Bilim Adamı: Roger Bacon 188
6. Büyük Kıtlık 190
7. Salgın Hastalıklar 192
8. Geç Orta Çağ'da İngiltere 199
Geç Orta Çağ İngiltere'sinde Parlamento 199
Yüzyıl Savaşlarının Sonucu Gül Savaşlarının Sebebi: Jack Cade İsyanı 200
Gül Savaşları 202
1381 - Köylü İsyanı 203
Geç Dönem Heretiklerinden John Wycliffe 206
İngiltere'de Uygulanan İdam Şekilleri 207
Geç Orta Çağ'da İskoçya 209
1100–1500 Yıllarında Terk Edilmiş İngiliz Köyleri 209
9. Geç Orta Çağ'da Fransa 210
Jacquerie İsyanı 211
Christine De Pizan 212
Jeanne d'Arc 214

10. Yüzyıl Savaşları 215
11. Orta Çağ Avrupa'sının Fabrikaları: Değirmenler 222
12. Rönesanslar 225
13. Romanesk ve Gotik Avrupa 231
14. Geç Orta Çağ'da İtalya 232
15. Büyük Bölünme (Schizma) ve Kilise Reformu 232
Saint Thomas Aquinas 233
16. XIII. Yüzyılda Latin Piskoposlukları 237
17. Papalık Devletleri 238
18. Geç Orta Çağ İskandinavya'sı ve Kalmar Birliği 239
19. Ticaret Devrimi 243
Batı Avrupa'daki Finansal Merkezler 246
Geç Orta Çağ'ın Önemli Kentleri: Brunswick ve Novgorod 248
Hansa Birliği, Venedik ve Cenova 249
20. Geç Orta Çağ'da İspanya 249
21. Kastilya Corregidores 252
22. Avrupa'da Güç Dengeleri 253
23. Geç Orta Çağ'da İsviçre Konfederasyonu 254
24. Burgonya Krallığı 255
25. Geç Orta Çağ'da Alman İmparatorluğu 256
İlk Habsburglular Döneminde Almanya 256
Geç Orta Çağ Almanya'sının Yönetim Anlayışı 257
Premyslide Hanedanı- Orta Avrupa'da Habsburg Çatışması 259
Geç Dönem Heretiklerden Husçuluk 262
Swabian Kasaba Birliği 263
26. Yönetim, Toplum ve Ekonomi Anlayışı 264
27. Geç Orta Çağ'da Moskova'nın Yükselişi, Litvanya ve Polonya Birliği 267

28. Geç Orta Çağ'da Balkanlar 269
29. Geç Orta Çağ'da Avrupa'da Yaylacılık 269
30. Orta Çağ Sonunda Avrupa Açılımı 270
31. Geç Orta Çağ Iberia'sında Hristiyanlar ve Yahudiler 273
32. Skolastik Felsefe 274
33. 1250 -1400 Yılları Arasında Büyük İtalyan Sanatçıların Seyahatleri ...275
34. İlk Hümanist: Petrarch 276
SONUÇ **279**
BİBLİYOGRAFYA **281**
SEÇİLMİŞ KRONOLOJİ **322**
FOTOĞRAFLAR **324**

ÖN SÖZ

Orta Çağ Avrupa tarihi denilince hemen aklımıza "karanlık" kelimesi gelir. Peki bu kötü şöhrete sahip olması doğru mu? Bu soruları ve verilen cevapları hak ediyor mu? Daha doğrusu biz Orta Çağ ve özellikle de Orta Çağ Avrupa tarihini yeterince tanıyor muyuz?

Orta Çağ'da Avrupa'nın çok geniş bir coğrafi alanı kapladığı düşünülecek olunursa her yerde aynı değişim ve gelişimlerin olduğunu veya yaşandığını düşünmek de yanlış olur. Ancak şu da bir gerçektir ki Batı Avrupa, siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan değişimlere sahne olmuştur. Bu nedenle günümüzde Orta Çağ, Avrupa'yı tanımlayan bir kavram haline gelmiştir. Halbuki bu çağda Doğu ve Batı, bir bütündü.

Genel anlamda günümüzdeki her kötü olay ya da durum için yanlış algılara yol açan "Orta Çağ'a özgü" sıfatını kullanmak doğru değildir. Çünkü bu sıfat, geri kalmışlığı ifade etmektedir. Hatta "Karanlık Çağlar" ifadesi, sadece bu dönemdeki savaşlar, hastalıklar ve şiddet dönemleri dışında başka bir gelişmenin olmadığını ifade etmektedir. Orta Çağ, tarihin zengin dönemlerinden biridir. Günümüzdeki pek çok gelişmenin temelinin bu dönemde atıldığı düşünülecek olursa, Orta Çağ'ın önemi daha da iyi anlaşılacaktır. Orta Çağ'da Avrupa açısından bir değerlendirme yapacak olursak bu dönemde yaşayan insanlar hem olumsuzluklardan hem de olumlu

düşüncelerden bir sentez oluşturarak günümüzdeki insanları da etkileyen çok güzel hikayeler yazmışlardır.

Kitabımızda Orta Çağ'da Avrupa'nın genel görünümünü oluşturan en temel unsurlardan bahsetmeye çalıştık. Elbette bu kadar uzun bir zaman dilimini kapsayan bir medeniyeti tüm ayrıntıları ile tek bir kitapta anlatabilmek çok zordur. Amacımız en önemli olay, kişi, savaş ve sosyo-kültürel unsurları tek bir tabloda birleştirebilmekti. Bu kitabı okuyan herkese faydalı olması dileğiyle.

Pınar ÜLGEN

GİRİŞ

AVRUPA NEDİR?

Avrupa adı, bir mit ya da bir coğrafi kavram olarak başlamıştır. Buna göre Avrupa Doğu'da doğmuştur. Bir nevi Avrupa, Doğu'dan ödünç alınmıştır da denilebilir. MÖ VIII. yüzyılda Fenikeli denizcilerin batan güneşi ifade etmek için kullandığı bir semitik terimden türemiştir. Avrupa, Fenike kralı Agenor'un kızı olarak bilinir ve Yunan tanrısı Zeus, ona olan aşkından Avrupa'yı kaçırır. Bir diğer rivayete göre de ikisinin Minos adında bir çocukları olur. Minos, medeni ve yasa yapıcı bir kraldır. Bu nedenle Yunanlılar, Avrupalılar adını Asya kıtasının en batı ucunda olanlar için bile kullanmışlardır.[1]

Roma İmparatorluğu'ndan itibaren insanlar, kendilerini modern, kendilerinden öncekileri ise antik diye nitelendirmişlerdir. Bu kavram karmaşasını da VII. yüzyıldan itibaren Orta Çağ (medium aevum) diye adlandırdıkları döneme indirgemişlerdir. Dolayısıyla Orta Çağ sözcüğünün İngilizcedeki karşılığı olan "Medieval", buradan gelmektedir.[2]

Coğrafi olarak da Avrasya anakarasının bir tarafını oluşturmaktadır. Topraklarındaki çeşitlilik, en karakteristik özelliğidir. Denizin varlığı ve kıyılarının uzunluğu Avrupa'ya katkı

---

1 Jacques Le Goff, *Avrupa'nın Doğuşu*, çev. Timuçin Binder, Literatür Yayınları, İstanbul 2008, s. 8-9.

2 Chris Wickham, *Orta Çağ'da Avrupa*, çev. Nilüfer Epçeli, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2019, s. 20.

sağlamıştır. Avrupa, çok sayıda farklı halklar, ırklar ve ülkelerden oluşmuş bir kıtadır. Bunların hepsi aslında pek çok şeyi ifade etmektedir. Bazen de Avrupa, bir tavır olarak da algılanabilir. Yani bir ilerleme veya başarı arayışıdır da denilebilir. Bunun yanı sıra eğer Avrupa, ayrı ayrı parçaların toplamı ise tarihin bin yılının da zirvesi olarak kabul edilebilir. Peki bu noktaya nasıl geldi? İlk adımı Charlemagne attı ve ardından Verdün Antlaşması ile diğer güçler de oluşmaya başladı. Ardından bir yandan bölünmeler bir yandan da bilimsel ve teknolojik etkileşim ile yeniliklere yelken açmaya başladı. Belki de Avrupa, sadece bir fikirdi.[3] Bu şekilde farklı tanımları olan Avrupa medeniyeti, 4 temel üzerine kurulmuştu:[4]

Yunan Mirası: Hristiyan dünyasında şehit ya da aziz haline dönüşmüş olan kahraman figürü, hümanizm anlayışı, dini yapılar, tapınaklar, demokrasi sözcüğü ve Avrupa adı.

Roma Mirası: Zengin bir mirastır. Çünkü Orta Çağ Avrupa'sı Roma İmparatorluğu'ndan doğmuştur. En temel mirası Latincedir. Ancak X. yüzyılda yerel diller karşısında gerileyince Romen dilleri olarak yani Fransızca, Portekizce, İspanyolca ve İtalyanca bu miras devam etti. Ayrıca savaşçılık ve askerî yetenekler, mimarlık mirası, önemli Roma teknikleri, hukuk sistemi, eğitim sisteminde beşeri ilimlerin yerleşmesi ve güzel sanatlar da bu miras içerisindedir.

Hint-Avrupa İdeolojisi: IX. ve XI. yüzyıllar arasında bu kavramdan dolayı toplum üç işlevde uzmanlaşmış kişilerden oluşan birlikler biçiminde tanımlanmıştır. Bunlar papazlar-oratores, savaşanlar-bellatores, işçiler-laboratores idi. Bunların arasında işçiler grubunu üreticiler olarak adlandırmak daha uygun olacaktır. Çünkü 1000'li yıllarda çalışma kavramının oluşumuna zemin hazırlamıştır.

Kitab-ı Mukaddes: Eski Ahit mirası sadece dinde değil aynı zamanda Orta Çağ kültüründe de önemi bir unsur olarak yerini

---

3 Gordon Kerr, *Charlemagne'dan Lizbon Antlaşması'na Avrupa'nın Kısa Tarihi*, çev. Cumhur Atay, Kalkedon Yayınları, İstanbul 2011, s. 9-10.

4 Jacques le Goff, *Avrupa'nın Doğuşu*, s. 11-14.

almıştır. Aslında Kutsal Kitap, Tanrı'nın insanlara aktardığı bilginin tamamını kapsayan bir ansiklopedi olarak kullanılmış ve kabul edilmiştir. Avrupa bilincinin temel unsuru haline gelmiştir tarihin babası Yunanlı Heredots ve Kitab-ı Mukaddes idi.

Avrupa'nın Orta Çağ dönemi, Orta Çağlar diye de adlandırılır. Aynı zamanda Orta Çağ'ın VI. yüzyıl civarında başladığı kabul edilir. Bitiş tarihi ise tamamen olayların etkilerinin azalmaya başladığı dönemlere göre değişiklik gösterir. Bu da ortalama olarak 1500'lü yıllara denk gelmektedir. Orta Çağ Avrupa toplumunun oluşumuna ise etki eden pek çok faktör bulunmaktadır. Bunlardan en önemlileri, feodalite, manoryalizm ve Hristiyanlığın yayılmasıdır. Bu faktörler, uzun yıllar etkisini korumuştur. İkinci milenyumun 1000'li yıllarda başlamasıyla birlikte Avrupa, farklı bir döneme girmiş oldu. Her şey hızla değişmeye başlamış, kasabalar büyümüş ve ticaret artmıştı. Bunlar, aynı zamanda feodal sisteme ve manoryal sisteme son verirken ayrıca bu sırada veba hastalığı da yaygınlaştı. İşte tüm bu faktörler, birbirlerine paralel olarak gerçekleştiler. Ardından Rönesans, Reform ve bilimsel devrimler geldi.[5]

İşte hem bu faktörlerin etkisiyle hem de bu mirasların üzerine Orta Çağ'da aşağıdaki şekilde bir Avrupa oluşmaya başlamıştı:[6]

- IV. ve VIII. yüzyıllar arası kavimler göçü ve barbarların Antikçağ Roma İmparatorluğu'na yerleştiği ve Avrupa'nın tasarlandığı dönemdir.
- VIII-X. yüzyıllar arası Karolenj İmparatorluğu ile artık Avrupa hayali başladığı dönemdir.
- XI. ve XIII. yüzyıllar arasında feodal yeni bir dünya ortaya çıktı.
- XIII. yüzyılda ise kentler, üniversiteler, skolastik düşünce ile büyüyen gelişen yeni bir dönem başladı.

---

5 Massimo Livi Bacci, *Avrupa'da Nüfus Hareketleri*, çev. M. Timuçin Binder, Literatür Yayınları, İstanbul 2009, s. 1.

6 Jacques le Goff, *Avrupa'nın Doğuşu*, s. 14.

BİRİNCİ BÖLÜM

ERKEN ORTA ÇAĞ

Erken Orta Çağ, Orta Çağ'ın uzun bir dönemini kapsamaktadır. Genel anlamda yeni bakış açılarıyla erken Orta Çağ, aslında Roma medeniyetinin yıkımı değil; bir nevi yeni medeniyetin kurulumuna da zemin hazırlayan bir geçiş dönemi olarak kabul edilmektedir. Bu dönemde sadece Batı dünyasındaki birliğin parçalanmasından dolayı bir ümitsizlik duygusu dikkat çekmektedir.

1. Kavimler Göçü

Voltaire'e Roma'nın neden çöktüğü sorulduğunda "Çöktü, çünkü her şey çöker" demiştir. Aslında burada daha farklı açılardan bakıldığında farklı bir soru akla gelebilir. Bu soru da imparatorluğun neden çöktüğü değil, dağılan parçaların neden bir araya gelmediğidir. İşte bu sahnede kavimler göçü ile karşılaşılmaktadır. Burada farklı bir bakıştan söz edilebilir. Yani bir batılı için "Yenilginin zafere dönüşümünün muhteşem hikayesidir bunlar..." denilebilir.[7]

Dolayısıyla kavimler göçü de genel anlamıyla Avrupa'nın şeklinin değişmesine sebep olan olaylardandır. İlk göçler, MÖ 230-200 yılları arasında başlamıştır. Göç sırasında Skirler, Karadeniz'e göç ederken; Kimberler, Tötonlar ve Ambronlar da bunları takip etmişlerdir. Sonradan Tuna ile Yukarı Ren nehirleri arasındaki

7 Colin McEvedy, *Orta Çağ Tarih Atlası*, çev. Ayşen Anadol, Sabancı Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2004, s. 7.

bölgenin alınmasıyla birlikte Markomanlarla ilk savaşlardan sonra Şatların, Alamanların, Gotların ve Frankların akınları başlamıştır.[8]

Roma İmparatorluğu'nun II. yüzyılın sonlarında yaşadığı baskı, IV. yüzyılın sonlarında daha da yoğunlaşmıştır. Bu durumda Volkerwanderung[9] halklarının birçoğunun düzensiz yayılmalarıyla karşılaşılmaktadır. İlk ciddi Germen nüfuzu, Tuna'nın ötesinde yaşayan Vizigot ve Ostrogot kabilelerinin imparatorlukta Roma müttefikleri olarak sığındığı 376 yılından sonra gerçekleşmiştir.[10]

Gotların Tuna sınırındaki saldırılarıyla birlikte IV. yüzyılda Germenler, sınırların korunmasını üstlenen federeler halinde sınırlarda iskan edilmişlerdir. Böylece V. yüzyıldan itibaren Roma topraklarında Germen siteleri oluşmaya başlamıştır. Böylece Doğu Germenler, 375 yılında Hun akınlarıyla başlayan kavimler göçünün öncüsü olmuşlardır. Kavimler göçü sırasındaki yer değiştirme durumlarının hepsinde iklim değişikliği, nüfus artışı ve toprak sıkıntısı gibi sebepler çok etkili olmuştur. Bunun sonucunda da Roma İmparatorluğu'nun Batı kısmı, ortadan kalkmış ve onun yerini Germen krallıkları almıştır. Germenler, zamanla federe şeklindeki ilişkilerinden kopmuş ve Batı Roma topraklarında halk hukukuna

---

8 Hermann Kinder-Werner Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası,* C. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, çev. Leyla Uslu, Odtü Yayıncılık, Ankara 2006, s. 115.

9 Volkerwanderung; Almanca "Volkerwanderung" terimi; Göç Çağı. İngilizce "Migration Age" veya Latince "migratiogentium" un karşılığıdır; anlamı "insanların göçü" dür. "Göç Çağı" veya "Volkerwanderung" daha sanatsal bir ifade kabul edilebilir. Belli olayları insan hareketinin zamansız antropolojik, sosyolojik, tarihsel ve İncil ile ilgili süreçleriyle ilişkilendirir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Walter Goffart, *Barbarian Tides, The Migration Age and the Later Roman Empire*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia 2006, s. 13

10 T. S. Brown, "Politics-Barbarian Migrations of the Fourth and Fifth Centuries", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 8.

dayalı bağımsız krallıklar kurmuşlardır. Dioclatianus döneminden itibaren Roma İmparatorluğu'nda görülen ademi merkeziyetçilik sistemi, Germen devletlerinin kurulmasına da zemin hazırlamıştır.[11]

Buna ek olarak Got Wulfila[12], Germenlere Ariusçu (Aryanizm)[13] Hristiyanlığı kabul ettirmişti. Bu arada Batı Gotlar da 376 yılında İmparator Valens tarafından Roma İmparatorluğu'nda iskan edilmişlerdir. İsyanlardan ve savaşlardan ve Alarık'ın Güney İtalya'da ölümünden sonra Wallia tarafından Tolosa Vizigot Krallığı, kurulmuştur.[14]

Ayrıca Tuna'nın kuzeyinde ise Alman halkları vardı ve Attila'nın 453'teki ölümünün ardından Hun İmparatorluğu'nun çöküşü, Tuna sınırında Germen gruplar tarafından yenilenen baskılara neden oldu. 477 yılından sonra Roma aristokrasisine ve Katolik Kilisesi'ne yönelik politikalar genel olarak daha uzlaştırıcı ve Romanlaştırıcı bir rejim oluşturmaya başlamıştır.[15] Bu arada Vandallar, Slovakya

---

11 Kinder, Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası*, C. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, s.115- 117.

12 Got Wulfila (Ulfilas) İncili Got diline çevirmiştir. Bkz. Kinder, Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası, C 1, Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, s.115.

13 Ariusçuluk; IV. yüzyılda İskenderiye'de rahip Arius tarafından geliştirilmiş bir öğretidir. Arius, Teslis'in üç kişisinin birbirinin eşi olduğunu kabul etmiyor. Baba ya da Tanrı, doğumuna neden olunmuş değil de ilksiz ve sonsuzsa, oğul'un doğumuna Baba tarafından neden olunduğunu savunur. "Eşit özlülüğü dolayısıyla, İsa'nın Tanrısallığını reddediyordu. Ayrıntılı bilgi için bkz. Paul Lemerle, *Bizans Tarihi*, çev. Galip Üstün, İletişim Yayınları, İstanbul 2016, s. 26.

14 Kinder-Hilgemann, *Dünya Tarihi* Atlası c. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, s. 115.

15 T. S. Brown, "Politics-Barbarian Migrations of the Fourth and Fifth Centuries", s. 8-9.

ve Transilvanya'ya yerleşmişlerdir. Ardından Kuadlar,[16] Süevler[17] ve Alanlarla[18] birlikte 429 yılında Galya'ya geçerek İspanya'ya ulaşmış ve orada federe olarak iskan edilmişlerdir. Vandallar ise 429 yılında yeni kralları Genserik, yönetiminde Kuzey Afrika'yı işgal etmişlerdi. Dolayısıyla 428-477 yılları arasında burada Vandal Krallığı'nı kurmuşlardır.[19]

Burgondlar ise 443 yılında Alplerdeki Saône ve Rhône nehirleri arasına yerleşmişler ve Burgond Krallığı'nı kurmuşlardır. Ostrogotlar ise II. yüzyılda güney doğuya göç ederek Batı Gotları (Vizigotlar) ve

---

16 Kuadlar; Kuadlar, Germen etnik kompleksinin bir parçası olan Süevlerin bir alt grubuydu. Bugünkü Almanya'da Main Nehri'nin kuzeyindeki topraklar yaşadılar. Kuadlar Süevlerden ayrılıp doğuya göç ettikten sonra, muhtemelen Romalılar tarafından Latince "dört kabileler" anlamına gelen isimle tanındıkları varsayılmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Carl Waldman-Catherine Mason, "Quadi", *Encyclopedia of European Peoples A to Z*, Facts on File Publishing, New York 2006, s. 614.

17 Süevler; kabile adı Suebi veya Süevi. MÖ 100'den önceki yüzyıllarda bugünkü Çek Cumhuriyeti ve Almanya'da Elbe Nehri boyunca yaşayan siyasi birliği olan bir kabiledir. Ayrıca, MÖ I. yüzyılda kültürel birliği tezahür eden Ren'e kadar daha geniş bir alana yayılmış bir dizi kabileyi de temsil eder. Süevler, Julias Sezar'ın yazılarına göre MÖ I. Romalılar için bir tehdit haline gelmiştir. Kısmen Alman olmalarına rağmen ağırlıklı olarak Kelt olarak kabul edilirler. Ayrıntılı bilgi için bkz. Carl Waldman-Catherine Mason, "Suebi", *Encyclopedia of European Peoples A to Z*, Facts on File Publishing, New York 2006, s. 783-784.

18 Alan; Hint-İran halkı olan Alanlar, günümüz batı Rusya'sında Kafkas Dağları'nın kuzeyinde yaşıyordu. Bazı Alan gruplarının MS III. yüzyılın ilk yarısında Don Nehri boyunca batıya göç ettikleri düşünülmektedir. O yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde, bugünkü Moldova ve Romanya'nın bazı bölgelerine yerleşmişlerdi. Ayrıntılı bilgi için bkz. Carl Waldman-Catherine Mason, "Alans", *Encyclopedia of European Peoples A to Z*, Facts on File Publishing, New York 2006, s. 12-13.

19 Wickham, *Orta Çağ'da Avrupa*, s. 52-53; P. Heather, "The Huns and the end of the Roman empire in western Europe", *English Historical Review*, Vol.110, 1995, s. 27-8; Kinder-Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası*, C. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, s. 115.

Doğu Gotları (Ostrogotlar) olarak ikiye ayrılmışlardır. Karadeniz kıyısındaki Ostrogot Krallığı, Hunlar tarafından yıkıldı. Attila'nın ölümünden sonra ise Ostrogotlar, Pannonia'ya yerleştiler. Yapılan seferler ve üç meydan savaşından sonra Ostrogot Krallığı kuruldu. Kuzey Germenleri, İskandinavya ve Jütland'daki yerleşim yerlerini terk etmezken, Ren ile Elbe arasında çeşitli boyların birleşmesinden dolayı Alamanlar, Saksonlar ve Franklar adlı yeni Alman boyları oluştu.[20]

Dolayısıyla V. yüzyıldaki bu olaylar, yavaş yavaş siyasi çöküşe sebep olmaya başlamıştır.[21] 500 yılında ise Doğu İmparatorluğu sınırları dahilinde bulunan Balkanlar yine Roma'nın kontrolü altına girmiştir. Batı'da ise durum çok farklıydı. Burada Gotların, Vizigot diye adlandırdığımız grubu, Loire Nehri'nin güneyindeki Galya'yı yani bugünkü Fransa ve İspanya'nın büyük bir bölümünü kontrol ediyorlardı. Ostrogotlar adlı diğer bir grup da İtalya'nın ve Alplerin kontrolünü ele geçirmişti. Rhone Vadisi Burgonyalıların kontrolü altındaydı. Vandallar ise Kuzey Afrika'yı ele geçirmişti. Kuzey Galya, irili ufaklı Frank krallarının kontrolü altındayken, Romalıların V. yüzyılın başlarında terk ettikleri bir eyalet olan Güney ve Doğu Britanya, genelde Anglus ve Sakson denilen çok küçük kabile topluluklarının elindeydi.[22]

Ayrıca V. yüzyıl, dini anlaşmazlıkların da yaşandığı önemli bir dönemdi. Aryanlara (Ariusçuluk ya da Aryanizm taraftarları) karşı İznikliler ve Monofizitlere karşı Kalkedonlular rekabet içindeydiler.[23]

Aslında bu dönemin en dikkat çeken önemli olayı, Romalılaştırma sürecidir. Burada iki önemli unsur vardı: Bunlardan birincisi,

---

20 Kinder-Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası,* C. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar,* s. 115.

21 Wickham, *Orta Çağ'da Avrupa*, s. 52.

22 Wickham, *Orta Çağ'da Avrupa*, s. 52-53.

23 J. Conant, *Staying Roman*, 2012, s. 159-86; Wickham, *Orta Çağ'da Avrupa*, s. 52.

Germenlerin kendilerini Romalı diye adlandırmamaları konusu idi. Çünkü değişen kimlikler çerçevesinde Romalı olmak, artık statünün ve kültürün güvenli bir sembolü olarak kabul görmüyordu. İkincisi ise Batı'nın Hadrianus Duvarı'ndan Sahra Çölü'ne kadar bütünlüğünün ebediyen kaybolmuş olmasıydı. Burada değişik odaklara sahip farklı siyasi sistemler bir araya gelmişti. Franklar ise Paris bölgesini alırken; Vizigotlar, Orta İspanya'da Toledo'yu ele geçirmişlerdi. 568-569 yıllarında İtalya'daki Pavia ve Milan bölgesini, Iustinianus'un buraları yeniden fethetmesinden sonra bölgeye gelen Lombardlar aldılar.[24] Lombardlar da asıl vatanları olan İskandinavya'dan Elbe'nin aşağı kesimlerine, oradan Moravya'ya gittiler ve Tuna bölgesinde birinci krallıklarını kurdular. Daha sonra İtalya'da 568 yılında ikinci krallıklarını kurdular. Sonuçta İtalya, Lombardlara, Franklara ait olurken sonradan Bizans'a ve daha sonraki süreçte de Normanlara ve papalığa ait olmak üzere iki bölgeye ayrıldı. Zamanla bu durum, hakimiyet altına alınan Romalıların siyasi haklardan yoksun bırakılmasına ve Roma yönetiminin ortadan kaldırılmasına ve Lombard Krallığı'nın bir Germen devleti haline gelmesine sebep oldu. Bu gelişmelerin bir sonucu olarak ilerleyen yıllarda 712-744 yılları arasında İtalya'nın birliğinin kurulmaya çalışılması önemli bir gelişme olarak karşımıza çıkmaktadır.[25]

Genel olarak bir değerlendirme yaptığımız zaman Frankların tarihinde de en önemli unsur, fethettikleri topraklardaki yayılma şekilleri olmuştur. Çünkü Galya'nın Romalılaşması asla tek düze olmamıştı. Romalılaşma, güneyde kuzeye göre daha yaygındı. Çünkü güneyde hem Akdeniz iklimi vardı hem de kentleşme için oldukça uygundu. Kuzeyde ise Romalılar, bir gelenek değil sadece anılar bırakmışlardı denebilir. Çünkü burası yaşamak için çok uygun değildi. Sadece cazibe merkezi idi. Buradaki altın çağı, yeniden

24 Wickham, *Orta Çağ'da Avrupa*, s. 58.

25 Kinder-Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası*, C. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, s. 119.

canlandırmaya çalıştılar. Galya'nın bu iki bölgesi arasındaki fark, bu nedenle oldukça önemlidir. Merovenjler, 482-751 yılları arasında varlıklarının güneyden besleyerek aristokrat Galyalı Romanlarla çalıştılar. Merovenjlerin medeniyetleri zengindi; ama çok da dikkat çekici değildi. Karolenjler ise tamamen kuzeyliydi. Kültür konusunda zengin değillerdi. Ancak Romalı olma konusunda çok kararlıydılar.[26]

2. Yeni Roma ve Hristiyanlık

Literatüre artık bir "Yeni Roma" kavramı girmişti. İlk başta Büyük Konstantin/Konstantinus, 306 yılında York'ta kayser ilan edildi. O zamana kadar Roma İmparatorluğu, iki imparator ve iki yardımcı tarafından yönetiliyordu. 312 yılında ise Milvian Köprüsü savaşı ile rakiplerini yenilgiye uğratarak hem Batı'nın hem de Roma'nın efendisi olarak kendini ilan etti. Batıl inançları olan bir imparatordu. Doğu'da Yeni Roma olan Konstantinopolis'i de kuran kişi idi. Hristiyanlığı kabul eden ilk imparatordu. Daha sonra kilise ve devlet arasındaki ilişkilerle ilgili sorunlar ortaya çıktı. Yeni ve Eski Roma'nın hala tek bir imparatorluğun parçası olduğunu gösteren işaret ise her ikisinin de her yıl yeniden seçilen iki konsülden birine sahip olmaları idi. Ancak aralarında bazı farklılıklar vardı. Yani Yeni Roma'nın güçlü pagan gelenekleri yoktu. Eski Roma'nın Cumhuriyet geleneklerine de sahip değildi.[27] Aslında en önemli fark, Roma'nın artık bir amaca sahip değilken yeni Roma'nın bir amacının olması idi.

Konstantinus'un Hristiyanlığı kabul etmesi, önemliydi. Çünkü bu imparatorluk politikasında belirleyici bir değişim olmuştu. Ayrıca yönetici sınıflar da muhalif oldular. Yani Hristiyanlık, özel bir sınıfa ait değildi. Hem doğulu hem de yeni bir din idi. Bu yeni

---

26 R. H. C. Davis, *Orta Çağ Avrupa Tarihi*, çev. Rümeysa Şişman, Dergah Yayınları, İstanbul 2020, s. 123-124.

27 Davis, *Orta Çağ Avrupa Tarihi*, s. 26-27.

din, aşırılıklar içermekteydi. Hristiyan olmayanları Hristiyan yapma istekleri, artık bir görev olarak algılanıyordu. Ancak Konstantinus, Hristiyanlığını açıktan yaşamayı reddetti; çünkü Hristiyanlar, o sırada azınlıkta idiler. Bu nedenle ölüm döşeğine kadar vaftiz edilmedi. Kendisi "Pontifex maximus" (Pagan inancında en yüksek dini makam) unvanını kullandı. Ancak bu makam, sadece Roma ile sınırlıydı; ama bu, Konstantinopolis'te kullanılmadı. Ayrıca bu sırada kilise içinde de güvensizlikler vardı. Roma Kilisesi, Roma dünyasında bazı önceliklere sahipti. Burada Donatistler[28], imparatorun kilisenin işlerine karışması durumunu sorgulamaya başlamışlardı. Konstantinus ise buna Donatistleri sürgüne göndererek ve kiliselerini müsadere ederek karşılık verdi. Bu durum, 353 yılında Arian ihtilafı ile açığa çıktı. Bu mezhep, İsa'nın Tanrılığı konusu üzerinde tartışma yaratmıştı. Arius'a göre İsa'nın bir başlangıcı olduğu için ezeli olmadığını yani tamamen Tanrı olmadığını savunmuştur. Bundan dolayı Arius, aforoz edilmiş ve sapkın ilan edilmiştir. 327 yılındaki İznik Konsilinde ise Arius, affedilmiş, sonrasında da ölmüştür.[29]

Kilise ve imparatorluk arasındaki fark, aslında amaç farklılığı değil; vurgu farklılığı idi. Şöyle ki ikisi de Hristiyan birliğinin ve Tanrı'nın krallığının kurulmasını istiyordu; ancak kilise, bu birliğin tamamen dini şekilde olabileceğini düşünürken imparatorlar, Tanrı'ya en iyi tapınmanın birleşmiş bir imparatorluk vasıtası ile olacağını düşünüyorlardı. Aslında genel anlamda pagan imparatorlukta bu sorun olmazdı; çünkü imparatorluğun kendisi bir dindi ve aynı zamanda her imparator, potansiyel bir Tanrı idi. Hristiyanlar, devleti Tanrı'nın krallığını dünyaya getirebilmek için daha büyük bir şeye dönüştürmek istemişlerdir. Orta Çağ'ın en önemli görüntüsü, Kilisenin devleti kutsallaştırma çabası olarak görülebilir. Bir nevi kilise ve devlet, neyin Sezar'a neyin Tanrı'ya ait olduğu konusunda anlaşamamışlardır da denilebilir.[30]

---

28 Heretik bir mezhep ve hareket.

29 Davis, *Orta Çağ Avrupa Tarihi*, s. 32-36; Murat Baskıcı, *Bizans Döneminde Anadolu*, Phoenix Yayınları, Ankara 2009, s. 98-99.

30 Davis, *Orta Çağ Avrupa Tarihi*, s. 37.

3. Germenler

Germenler, Roma İmparatorluğu'na federe olarak alınmışlardır. Kendilerine tahsis edilen toprak payları Roma halk kesiminin ortasında olduğundan Romalılarla birleştiler. Zamanla Batı Roma İmparatorluğu'nda bağımsız krallıklar kurdular. Dioclatianus döneminden itibaren Roma İmparatorluğu'ndaki ademi merkeziyetçilik sistemi, Germen devletlerinin oluşumuna zemin hazırladı. Doğu Germen krallıkları kalıcı olmazken, aralarında dini karşıtlıklar da vardır.[31] Germenler tarafından kurulan ilk krallık Afrika'daki Vandal Krallığı idi (429-534). Burada soy hakkı yerine yaşça büyüklük ilkesi getirildi. Tolosa'daki 419-507 yılları arasında kurulan Vizigot Krallığı ise en eski Germen mevzuat kitabının yayınlandığı dönemdir. Germenler tarafından kurulan diğer krallıklar ise İspanya'daki Vizigot Krallığı (507-711), İtalya'daki Ostrogot Krallığı (493-553) ve Burgond Krallığı (443-534)'dır.[32] Böylece VI. ve VII. yüzyıllarda Batı'da yeni bir Romalılaşmış Germen toplumu biçimi ortaya çıktı. Yerleşik ilk Germen toplulukları da Frankların hükümranlığında idi. Zamanla erken Orta Çağ'da Germen kabilelerini birleştiren Frank İmparatorluğu en sonunda Alamanları, Saksonları ve Bavyeralıları da içine alacaktı.[33]

4. Merovenj Devleti

Kavimler göçünün ardından Roma topraklarında yerleşmiş olan Germenler, Hristiyanlık dinini kabul etmeye başlamışlardı. VI. ve VII. yüzyıllarda batıda yeni bir Romalılaşmış Germen toplumu biçimi ortaya çıkmıştı. Yerleşik ilk Germen toplulukları, Frankların

---

31 Kinder-Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası,* C. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, s. 117.

32 Kinder-Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası,* C. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, s. 117.

33 Mary Fulbrook, *Almanya'nın Kısa Tarihi*, çev. Sabri Gürses, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2017, s. 24.

egemenliği altındaydı. Vandalları, Vizigotları ve Ostrogotları içine alan Doğu Germelerin aksine Franklar, Hristiyan değillerdi. O dönemlerde yaklaşık V. yüzyılda bir pagan olmak, Aryan kafiri olmaktan daha iyi karşılanıyordu. Frank kralları altın saçları ile ünlü idiler. Asil kanla doğmuş olmalarının bir işareti olarak saçlarını uzatırlardı. Saçlarının kesilmesine izin verildiği gün krallıklarını kaybederlerdi.[34] Bunlar, kralları Clovis'in Hristiyan olarak vaftiz edilmesiyle ön plana çıktılar. Çünkü vaftiz olduğu kilise, Katolik kilisesi idi. Bu dönemde Batı Avrupa'nın diğer toplulukları Aryan idi. Böylece Franklar kendilerini adadıkları Romalı olma duygusu ile özdeşleşmiş oldular. Yani Frank kralı Clovis, Roma İmparatorluğu'nun Galya'daki son varisini 486 yılında yenilgiye uğrattı ve Merovenj hanedanlığını kurdu. 496 yılında ise Alamanların yenilgiye uğramasından sonra Clovis, Hristiyan olmaya karar verdi. 497 veya 498 yılının noelinde Clovis, Reims'te Piskopos Remigius tarafından vaftiz edildi. Böylece Theoderich'in Romalıları ve Gotları ayrı tutma şeklindeki sisteminin aksine Clovis ve ardılları, Galya-Roma halkıyla Frankları kaynaştırarak ortak bir devlet kurmayı başardılar. 507 yılında Galya'nın efendisi oldu. Franklar, Ren sınırından güneybatıya doğru yayılmakla birlikte, yurtlarıyla bağlarını koparmadılar. V. yüzyılda da boyların birliği, 482-511 yılları arasında Clovis tarafından sağlandı.[35]

Dolayısıyla 500 yılında batıdaki değişimden sonra Roma İmparatorluğu'nun yerini güçlü Germen krallıkları almıştı. Bunların en önemlileri, kuzey Galya'da, Kuzey hükümdarları Childeric ve oğlu Clovis ve İtalya'da Theoderic (489-526) tarafından kurulmuş olan Ostrogot Krallığı tarafından inşa edilen Frank Krallığı

---

34 Ayrıca genelde isimleri Germen kökenli olup askerî zaferleri anlatırlardı. Chlodowech (Fransız isim Louis'den türeyen Clovis) zafer mücadelesi anlamındaydı. Yine Chlot-hari (Lothar) kutsanmış savaş anlamına gelmekteydi. Davis, *Orta Çağ Avrupa Tarihi*, s. 122.

35 Kinder-Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası*, C. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, s. 121.

olmuştu. Vouillé'de 507 yılında Toulouse Krallığı'ndan kazandığı zaferin ardından Clovis, güneybatı Galya'nın çoğunu ele geçirdi ve Vizigotlar, siyasi üslerini İspanya'ya devretmek zorunda kaldılar. Burgonyalıların güneydoğu Galya'daki toprakları Fransızlar tarafından birleştirildi ve Kuzey Afrika'daki Vandal yönetimi, Bizanslılar tarafından sona erdirildi.[36]

Ancak burada şunu belirtmeliyiz ki Clovis'in hükmettiği krallık, Fransa değildir. Çünkü bu krallık, öncelikle bir ülke değil, bir topluluk idi. Franklar, Fransızlar kadar Almanlar tarafından da ulusal kahraman ilan edilmekteydiler. Burası Galya olup, Galya da Belçika ile Hollanda'nın bir kısmını ve Batı Almanya'yı içine alan bir bölgedir.[37]

Krallık, bir devlet olarak değil de bir mülk olarak kabul edildiğinden dolayı kralın ölümünden sonra krallığın oğulları arasında eşit olarak bölünmesi, doğal karşılanmaktaydı. Bu nedenle 511 yılında Clovis'in dört kraliyet ailesi arasında verimli bir kraliyet yönetimini engelleyen karmaşık bir bölünme yaşandı. Burgonya Krallığı, 534 yılında devralındı. I. Theudebert bölgesini Ren'in doğusuna ve hatta Alplerin ötesine doğru genişletti; ancak bu, çok uzun sürmedi.[38]

558-561 yılında I. Lothar'ın ölümünden sonra krallık, tekrar bölündü ve iç çatışmalar yani krallıkla yerel aristokrasi arasında uyuşmazlıklar başladı. 613 yılında II. Lothar, bütün rakiplerini ortadan kaldırana kadar tekrar toparlanamadı. 614 yılındaki Chlotar-Lothar fermanına göre kral, kraliyet memurlarını kontluktaki toprak sahipleri arasından seçmeyi taahhüt etmişti. Böylece

---

36 Brown, "Politics-Barbarian Kingdoms in the First Half of the Sixth Century", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 9-10.

37 Davis, *Orta Çağ Avrupa Tarihi*, s. 122.

38 Brown, "Politics-The Carolingian Empire under Charlemagne, 768–814", s. 18.

hükümrana bağımlı memurluk ortadan kalktı ve otorite toprak sahibi soylulara teslim edildi. Austrasia, Neustria ve Burgonya belirli ölçüde bağımsızlık elde ettiler. 629-639 yıllarında ise II. Lothar'ın oğlu ve halefi olan I. Dagobert bir kez daha bütün olarak krallığı birleştirdi. Kendisi gerçek bir kral olarak hüküm süren son Merovenj idi. Ölümünden sonra krallık, yeniden bölündü ve Merovenj devlet yapısı da böylece dağıldı.[39] Çünkü bu dönemden sonra iç savaş ve kardeş savaşlarıyla birlikte soyluluk gücü, aşırı derecede arttı ve tacın gücü zayıflamaya başladı. Merovenj tarihinin "Les Rois Fainéants-Avare krallar" denilen ikinci dönemi için zemin hazırlanmış oldu.[40]

Merovenj hanedanlığının en önemli özelliği, meşruiyetin gücü ile kralların çocukken tahta çıkabilecekleri anlamına geliyor olmasıydı.[41]

Hatta 580'li yıllarda iki çocuk kral vardı. Gregory'nin düşmanı Fredegund ve Sigibert'in eski krallığında Gregory'nin hamisi olan Brunhilda idi. Merovenjlerin diğer erkek varisi ise Fredegund'un oğlu II. Lothar, Brunhilda'yı 613 yılında öldürerek Frank topraklarını tekrar birleştirdi. Ancak 613 yılında idam edildi ve krallık, Neustria'da toplandı. Oğlu I. Dagobert ise son etkili Merovenj kralı oldu. 640'lı yıllarda günümüz Belçika'sında bulunan Nivelles'in kurucuları ve ilk baş rahibeleri Itta ve Gertrude, Francia'nın Pepinler diye adlandırılan büyük aristokrat ailelerinden birinden gelen I. Pepin'in dul eşi ve kızıydı. Hem krallar hem de aristokratlar tarafından korunan VII. yüzyılın Merovenj hanedanı ağı, Orta Çağ'ın Frank dünyasının taşradaki siyasi haritasını belirlemiştir. Lothar, Frank birliğini yeniden kurduğunda sadece üç kraliyet sarayını değil krallıkları da birleştirmişti. Başkenti Reims olan Austrasia

---

39 Kinder-Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası*, C. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, s. 121.

40 Davis, *Orta Çağ Avrupa Tarihi*, s. 124.

41 T. S. Brown, "Politics-The Carolingian Empire under Charlemagne", 768–814", s. 18.

(Champagne, Maas ve Mosel ülkeleri), başkenti Paris olan Neustria ve başkenti Orleans olan Burgonya. Bunların başında majör domus veya kısaca major yani saray nazırı olarak hareket eden yerel yönetici olarak bulunmaktaydı. Aslında I. Pepin de bunlardan biriydi. Bu saray nazırları, 639 yılından sonra Dagobert'in oğulları döneminde yeniden bölünen krallıkta daha da güç kazanmaya başladılar ve son Merovenj kralı II. Childeric, 675 yılında öldürüldü.[42]

Merovenj döneminde Galya'da toplum, iki farklı şekilde yaşamaktaydı. Bir tarafta çoğunluğunu Frankların oluşturduğu, daha yüksek siyaset sınıfı; diğer tarafta ise tüccar ve sanatçıların ve hatta sivillerden oluşan şehirli sınıfı idi.[43]

Merovenj devletindeki genel yönetim anlayışına göre krallar, devletin başı değil; daha çok askerî bir lider gibiydiler. İdare, "sacrum palatium" olarak bilinen sarayda toplanırdı. Merovenjlerde Romalı devlet algısından farklı olması gibi Merovenj sarayı da imparatorluk sarayından farklıydı. Yani devlet, bir mülk, saray da bir hane idi. Roma ve Merovenj idaresi arasındaki farklılıklar ancak kontun görevleri konusunda fark edilebilir. Birincisi kont, emrindeki toprakları tek bir hukuka göre yönetmezdi. Yani Frank kanunu, Roma hukuku ve Burgund hukukunu bir arada kullanırdı. İkinci olarak da Roma'da askerî güç, sivil alandan tamamen ayrılmışken Merovenjlerde bir kont, her ikisini de kendi kişiliğinde birleştirmekteydi. Ayrıca Merovenjler için idare, bir tür para kazanma şekli gibiydi. İdarenin bütün olumlu tarafları, Hristiyan kilisesine aitti. Bu nedenle piskoposlar çok önemli yer tutuyordu. Piskoposlar, genelde Romalılar olup memleketlerinin çıkarlarını düşünürlerdi. Galya'da Franklar ve Gallo-Romanlar, iki farklı topluluk olarak bulunurlardı. Merovenj Devleti hem feodalizmi hem de Kutsal Roma İmparatorluğu'nu bünyesinde bulundurmaktaydı.[44]

---

42 Wickham, *Orta Çağ'da Avrupa*, s. 58.

43 Davis, *Orta Çağ Avrupa Tarihi*, s. 125.

44 Davis, *Orta Çağ Avrupa Tarihi*, s. 127-132.

5. Karolenj Devleti ve Karolenj Rönesansı

Frank tarihinin 639 yılından 751 yılına kadar olan dönemi oldukça karışık bir dönemdi. Merovenj hanedanı Frank Krallığı üzerinde hüküm sürmekteydi. Diğer dönemle aralarında bazı farklılıklar vardı. VII. yüzyılda yeni bir görüntü ortaya çıktı. Şöyle ki VI. yüzyılda yapılan bölüşümler, mirasçılara eşit parça verilmesi şeklinde olurken bu dönemde bu bölüşüm işlemi, kraliyet ailesine yeterli bir miras takdim ederek onların memnuniyeti gözetmek için değil, her bölgenin soylularının isteklerini karşılamak üzere yapılmaktaydı. VII. yüzyılda her şeyin yönünü belirleyen husus, yerel menfaatlerin çatışmasıydı. Genelde Neustrasya, Avusturasya ve Burgonya soyluları arasındaki savaşlardı. Bunlar, genellikle soylu birlikleri arasındaki savaşlardı. Majör, soylulardan aldığı destek sayesinde monarşiyi vesayet altında tutarken soylular da bütün geçimlerini ona borçluydular. Bunun sebebi de soyluların ilk doğan kuralına bağlı bir miras kuralını henüz benimsememiş olmalarıydı. Soyun en büyük oğul tarafından devam ettirilmesi durumu, XII. yüzyıla kadar gerçekleşmedi. Teslimiyet ve vassallık kurumları, Merovenj krallarının otoritesinin zayıflamasında önemli rol oynadı. Zaten bu tarz kamu otoritesinin zayıf olduğu yerlerde bu kaçınılmazdı. IX. yüzyılda olduğu gibi VIII. yüzyıl feodalizmi de Karolenj olarak adlandırılmaktaydı. Çünkü Karolenjler, vassalları aracılığıyla Merovenjleri tahttan indirebilmelerini ve Frankların karalı olmalarını sağlayacak büyük bir aile idi. Tahta geçen oğul, her zaman büyük ya da meşru oğul olmayabilirdi. Zaten bakıldığında 639 yılından 751 yılına kadar ailenin tüm üyelerinin saray nazırı olduğu görülmektedir. Karolenjler, böyle bir makama sahip oldukları için Avusturasya'nın bütün büyük soylularını vassal olarak almışlardır.[45]

Dolayısıyla 679-714 yılları arasında II. Pepin de Austrasia saray nazırı oldu ve 687 yılındaki Tertry Savaşı'nda Neustria-Burgonya saray nazırına karşı kazandığı zaferden sonra bütün krallığı saray

45 Davis, *Orta Çağ Avrupa Tarihi*, s. 138.

nazırı unvanıyla sıfatıyla yönetmeye başladı. Böylece VIII. yüzyılın başından itibaren Karolenjler, Frank Krallığı'nın hakimi oldular. 714-741 yıllarında ise II. Pepin'in gayri meşru oğlu olan Charles Martel, saray nazırlığını ele geçirdi ve II. Pepin'in ölümünden sonra 714 yılından itibaren büyük bir isyan çıktı. 732 yılında ise Poitiers yakınlarında Endülüs Müslümanlarına karşı zafer kazandı. Onun başarısının sırrı, ruhların kurtuluşunu sağlamak için Hristiyan halka yardım etmenin kendi vazifeleri olduğuna inanıyor olmasıydı. Daha sonraki süreçte 737 yılından 743 yılına kadar ki altı sene boyunca taht, varissiz kaldı. Hanedanlarının gücünü ve prestijini artıran kişi ise yine Charles Martel oldu. Neustria ve Alamanya ile olan savaşlardan sonra krallığı yeniden canlandırdı. Krallık, askerî güç, merkezileşmiş yapılar, çok sayıda dini ve kültürel yaşam merkezleri ile Batı'da en güçlü güç haline geldi. Karolenjler, Fransız yasalarını ve adetlerini kabul ettiler.[46] Charles Martel, Papa II. Gregorius'un çağrısına yanıt vermesini engellemiş olan Lombardlarla ilişkiyi keserek iki defa İtalya'ya gitti ve Romalıların "patrice" unvanını aldı.[47] Ancak bu aile, 715 ile 719 yıllarında kaybettiği itibarını Charles Martel sayesinde tekrar kazandı ve Provans bölgesine kadar özerkliğini ilan ettiği gibi yeni toprakların birçoğunu da geri aldı.[48] 741 yılında Charles Martell, ölümünden önce krallığı, St. Denis manastırında yetiştirilen oğulları arasında paylaştırdı. Burada Karlmann'a doğu (Austrasia, Suebya, Thuringia), III. Pepin'e ise batı (Neustria, Burgonya, Provence) toprakları verildi.[49]

Daha sonra III. Pepin, Frankları bir tür seçilme hakkıyla yönetti; ama Tanrı'nın inayetiyle kral oldu. O, kutsanmıştı. Karolenjler,

---

46 Brown, "Politics-Merovingian Gaul, C 600", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 10-12.

47 Server Tanilli, *Yüzyılların Gerçeği ve Mirası*, C. II, Adam Yayınları, 2001, s. 135.

48 Wickham, *Orta Çağ'da Avrupa*, s. 58.

49 Kinder-Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası*, C. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, s. 121.

kutsanmış bir ırk olup kraliyet ruhaniliğini taşımaktaydılar. Daha önceki dönemin karışıklıklarına rağmen Franklar, toprakları üzerinde daha geniş bir hakimiyet yeniden oluşturabildi. Bu da Frank yönetim biçiminin temelde çok sağlam olduğunu göstermekteydi. Merovenj yönetimi, Roma'ya oldukça benzer bir şekilde karmaşık ve belgelere dayalıydı. Bu uygulama, II. Pepin ve Charles Martel döneminde azalmış olsa da III. Pepin, bunu geri getirmeyi başardı.[50] 751 yılında da hükümet erki olmayan son Merovenj kralı III. Childerich, tahttan indirildi. Carloman'ın bir manastıra girmesinden yani 747 yılından sonra III. Pepin, Frank Krallığı'nın mutlak hükümranı oldu. Daha önceden Aziz Boniface tarafından kutsanan II. Pepin, Frank Krallığı'nın tasarrufunu ele geçirmişti. III. Pepin'de papanın elçisi tarafından kutsal yağ ile mesh edilen ilk Frank kralı olmuş oldu.[51]

Önceden Charles Martel ve şu anda da III. Pepin, Francia'daki Karolenj ailesinin Araplar, Aquitanianlar, Frizyalılar ve doğusundaki çeşitli halklara karşı askerî başarılarıyla üstünlüğünü sağladılar. Kilise ile yakın bir ittifak kurdular. III. Pepin, Lombardlara karşı iki sefer yaptı ve başarılı oldu. Bu dönemde Saksonlara ve Lombardlara yönelik mücadelelere yönelerek İtalya'ya ziyaretler yapıldı. Aslında önceden de imparatorluk unvanı, Charles'ın politikalarının zirve noktasını oluşturmamıştı. Bunun yanı sıra belli bir Batı kimliğinin oluşumunda kilit bir nokta idi.[52] Bu sırada da Lombardiya Krallığı'nda hanedan istikrarsızlığı, refahın artmasını ve Roma kurumlarının benimsenmesini engelleyemedi. Romalılar, doğu imparatorluğunun dini ve vergilendirme politikalarından memnun olmayınca, imparatorluk eyaletleri üzerindeki baskıları gittikçe arttı ve Kral Liutprand, yarımadayı Lombard yönetimi altında birleştirmeye

50 Wickham, *Orta Çağ'da Avrupa*, s. 58.

51 Kinder-Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası*, C. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, s. 123.

52 Brown, "Politics-The Carolingian Empire under Charlemagne, 768–814", s. 18-19.

çalıştı. Lombard Krallığı, kendine özgü sosyal ve devlet kurumlarını elinde tuttu ve yavaş yavaş Frank yetkililerinin akını ve kilisenin zenginliği ve gücünde bir artış oldu. İtalya'nın siyasi haritası, VIII. yüzyılın sonlarında iyice karmaşık hale geldi.[53]

Fakat Karolenjlerin idaresi, Merovenjlerden farklı idi. Çünkü krallar, soyluların tavsiyelerini nadiren alırlardı. Ama Karolenjlerde durum, farklı idi. Krallar, soyluların tavsiyesini almadan onlara danışmadan hareket etmezlerdi. Gücünü soyluların verdiği destekten aldığı için buna göre hareket etmesi, aslında vassallık üzerine inşa edilmiş bir krallığın en temel özelliği idi. Bu nedenle yönetici ve soylular arasında var olan menfaat birliği, bu devlete bir çeşit, "kamu yararı veya respublica" özelliği kazandırıyordu.[54]

Bu dönemde III. Pepin yani Karolenjler ile Papalık arasındaki ittifak oldukça şaşırtıcı bir hal almaya başladı. Karolenj hükümdarlarının en önemli özelliği, aslında kiliseden hiç ayrılmaması idi. Zaten bu durum, en belirgin şekilde 750-751 yıllarında III. Pepin'in Merovenjlerin sonuncu kralının yerine kral olmaya karar verme isteğinde açıkça görülmekteydi. III. Pepin, kilise ile barış yaptı ve mülkler konusunda anlaşmaya vardılar. Buna göre mülkler, restore edilecek; ama pratik olarak krallık, dış tehlikeler karşısında Şövalye vassallarının kullanması için Pepin'in elinde kalacaktı. Böylece kilise toprakları ile ilgili elde ettikleri imtiyazlar karşılığında Frank kilisesinin reformuna rıza gösterilmeye başlandı.[55]

754 yılında ise Ponthion ile Quierzy anlaşmaları yapıldı. Papa II. Stephanus (752-757), Lombard kralı Aıstulf'a karşı III. Pepin'den yardım istedi ve III. Pepin'i St. Denis'te bir kez daha kutsadı. III. Pepin ve oğulları "Patricius Romanorum" (Romalıların Hamisi) unvanını aldılar. Bu nedenle Karolenj kralları için Hristiyan krallar ifadesi

53 Brown, "Politics-The Carolingian Empire under Charlemagne 768–814", s. 18.

54 Davis, *Orta Çağ Avrupa Tarihi*, s. 140.

55 Davis, *Orta Çağ Avrupa Tarihi*, s. 143.

kullanılmaktadır. Bu durum, onlar için özel bir anlam taşıyordu. Çünkü krallıklarını papaya borçlu idiler. III. Pepin, başarılı iki seferden sonra Aıstulf'u, fethedilen bölgeleri geri vermeye zorladı ve bu toprakları yeniden papaya verdi. Roma Dukalığı'yla birlikte bu bölgeler, kilise devletini oluşturdu. 768 yılında ise III. Pepin krallığı, oğulları Charlamagne ya da Büyük Charles ile Carloman arasında paylaştırdı. III. Pepin'in ölümü üzerine krallık, iki oğlu arasında bölünmüştü ancak daha genç olan Carloman'ın ölümü üzerine, Charlemagne, kral oldu.[56]

Charlemagne, Kısa Pepin'in en büyük oğlu idi. İyi bir askerî güce sahipti ve bir Hristiyan kral olarak halkını sadece korumak değil aynı zamanda eğitmenin de önemine inanıyordu. 768 ve 814 yılları arasında kral oldu. Batı Avrupa'nın büyük bir kısmına zorla kabul ettirmek için askerî gücünü kullandı. Charlemagne'a göre bu bir vazife idi. Bu nedenle onun hükümdarlığı papalığın Franklara uyguladığı politikaların en mükemmel sonucu olarak kabul edilebilir. Kendisini Hristiyanlığa ve Roma medeniyetine adamıştı. Eğitime çok önem verdi. Bütün dindar evlerinde okuma ve yazmanın öğretilmesi gerektiğini ifade eden emirler çıkarmanın görevi olduğunu düşünüyordu. Ayrıca öğrenmenin dini eğitim alanın dışında da olması gerektiğini düşünüyordu. Hatta klasiklere dair bilgilerin büyük bir çoğunluğu bu dönemin alimleri tarafından hazırlandığını belirtmek gerekir. Bu nedenle Charlemagne ile bütünleşen Karolenj Rönesansı diğerlerinden farklı özelliklere sahip idi.[57]

Karolenj Rönesansı, Charlemagne tarafından yapılan yeniliklerin bütününe verilen bir isimdir. Bu Rönesansı oluşturan bir zemin vardı. Charlemagne'nın edebi rönesansı ile onun politik idealleri arasında doğrudan bir bağlantı vardı da denilebilir. Kralın gücü, bu dönemde

56 Brown, "Politics-The Carolingian Empire under Charlemagne 768–814", s. 18-19.

57 Davis, *Orta Çağ Avrupa Tarihi*, s. 146-147.

de etkindi. Hatta onun Tanrısal ırsi yetenekleri ile ekonomik güce dayanmaktadır. Veliaht sistemi de soy hakkına göre düzenlenirdi. Mars Meydanı'nda yıllık ordu meclisi de kralla birlikte hareket ederlerdi. Ordu meclisi, Austrasia'da devam etmiştir. Burgonya'da ve Neustria'da ise bunun yerine Büyükler Meclisi kurulmuştur.[58]

Gerçekten de VIII. yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde kilise ve devlet, Frank Krallığı'nda tek bir topluluk haline gelmişti. Kilise devlete devlet de kiliseye idare konusunda yardım ediyordu. Franklar için papalıkla olan ilişkileri oldukça önemliydi. Papalar, Frank hükümdarlarıyla ilişkilerinde onları düşmanlarından, özellikle Lombardlardan koruyacak güçlü bir dünyevi kola kavuşmuşlardı. Burada krallığın kazancı, bundan sonra Pepin ve oğullarının kutsanmasıydı. Papa III. Leo, Charlemagne'ın Roma'yı ziyareti sırasında Frank hükümdarına imparatorluk tacını giydirmişti. Bu durum, Batı'nın Latin Hristiyanlığının, Ortodoks Bizans İmparatorluğu'ndan kazandığı, henüz olgunlaşmamış bağımsızlığını güçlendirmek için yapılmış bir hamleydi. Aslında bu girişimlerin hepsi, Roma İmparatorluğu'nu yeniden canlandırmaya yönelikti. Charlemagne, Frankların eski topraklarındaki Aix-la-Chapelle'de yeni başkentini kurduğunda asıl amacı, burayı "Yeni Roma" yapmaktı. Tüm bunlar, Karolenj Devleti'nin kuruluşunun asıl amacını ortaya koymakla birlikte günümüz Avrupa birliğini için de zemin hazırlamıştır.[59]

Ancak anlaşılması gereken en önemli konu, burada Charlamagne tarafından gerçekleştirilen bu girişimlerin içeriği idi. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

- En büyük isteği, hukuk birliğini sağlayabilmekti. Yürütmenin belli başlı alanlarını düzenleyen ve tüm imparatorlukta geçerli kurallar, herkesi etkilemiştir. Bunlar, "Capitularies" olarak

58 Kinder-Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası*, C. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, s. 126.

59 Le Goff, *Avrupa'nın Doğuşu*, s. 38-39.

bilinmekteydi. Daha önceki yasalar hem etnikti hem de kişisel haklar temeli üzerine kurulmuştu. Daha önce Franklar, Burgonlar, Lombardlar ve Gotların hepsinin kendi yasaları vardı. Charlamagne, bunların yerine her erkek ve kadın için geçerli olacak tek bir ülke yasası oluşturmak istemiştir. Böylece en azından Avrupa'nın hukuk birliği ihtimalini de gerçekleştirmiş olacaktı.

- İkinci olarak para birliğini sağlamaya çalışmıştır. Gümüş sikkeye, denier'e (para birimi) dayanan bir para sistemi oluşturan Charlemagne, imparatorluğun tek bir para birimi altında birleştirilmesi için uğraşmıştır.
- Manastırların birleştirilmesi de bir diğer isteği idi. Bu birleşme, Orta Çağ Avrupa'sının örgütlenmesinde etkili olmuştur. En çok başarıya ulaşan reformu da budur.
- Bir diğeri de yazı reformuydu. Yani Karolenj miniskülü, açık istikrarlı ve zarifti. Hem okunması hem de yazması kolaydı. İlk Avrupa yazısı olduğu da iddia edilmektedir.[60] Karolenj miniskül olarak bilinen bu yazı hem güzel hem de açık yeni bir el yazısı stili olarak ortaya çıkmıştır. Krallık bölgesindeki katipler tarafından da kabul görmüştür. Charlemagne, 42 yıllık hükümdarlığının her anında krallığını bütün Latin Hristiyanlığını kapsayacak şekilde genişleten ve Lombardlara, Saksonlara, Sırplara, Avarlara, Güney İtalya'nın Bizans bölgelerine, Bretonlara, Danlara ve Benevento Düklüğü'ne karşı savaşan bir kraldı. Bu devrin sonuna kadar modern Fransa'nın tamamı, Belçika, Hollanda, İsviçre, Batı Almanya'nın çoğunu; İtalya'nın büyük, Kuzey İspanya'nın küçük bir kısmına ve Korsika'yı kapsayan alana hükmetmişti. Bu nedenle de ordusunu hep aktif tutmuştu.[61]

Aslında Charlemagne için en ünlü askerî başarı, İspanya Savaşı idi. Bu savaşlar, Haçlı seferlerinin ilk örneği olarak da

60 Le Goff, *Avrupa'nın Doğuşu*, s. 39, 40, 44.

61 Davis, *Orta Çağ Avrupa Tarihi*, s. 147.

kabul edilmiştir. Bu zafer, La Chanson de Roland (Roland Şarkısı) şiirinde anlatılmaktadır. Sakson savaşlarında da aynı arka plan vardı. Charlemagne'a göre eğer bir topluluk, Franklarla yaşayacak ise mutlaka Hristiyanlığı kabul etmeliydiler. Bu nedenle zorla Hristiyanlaştırma şeklinde radikal bir hareket başlatıldı. Kilise de bu konuda destek verdi. Zaten Charlemagne'a göre onun krallığı da bir çeşit kilise idi.[62]

Frank kralına katılmayı kolaylaştıran ve isyancı Widukind ile özgür köylülere karşı olan soylular, toplu şekilde vaftiz edildiler. Widukind'in isyanı 779-80 yıllarında bastırıldı. 782 yılında "Verden an der Aller" gününde yaklaşık 4500 isyancı Sakson, idam edildi. 785 yılında ise Widukind ile Charlemagne barış yaptılar. İsyanlardan sonra Saksonlar, Frank bölgesine zorunlu göçe tabi tutulup ve Franklar da Sakson bölgesinde iskan edildiler. Son bir seferden sonra Saksonlar, itaat altına alındılar. Frank yasasına yani "Lex Ripuaria"'a dayanmakla birlikte eski Sakson halk hukukunu da dikkate alan "Lex Saxonum" (802 yılında Sakson Yasası) ile Franklarla Saksonların uzlaşmasını sağlayan bir antlaşma yapıldı. Lombard Krallığı'nın fethinden sonra Charlamagne, kendisini "Frankların ve Lombardların Kralı" olarak ilan etti. Ayrıca Pepin'in bağış vaadini tekrar etti ve kilise devletini Frank himayesi altına aldı. 800 yılında ise Papa III. Leo tarafından kendisine imparatorluk tacı giydirildi. İmparatorluk, artık "Romanum gubernans imperium" şeklinde ifade edilmeye başlandı. Ancak kendi kimliğini barbar bir kral değil de bir imparator olarak tanımlıyordu. Ancak terfi etmesinin bir papanın yetkisi dahilinde olmasına öfkeleniyordu. Bu nedenle hayatının sonuna doğru oğlu Louis'nin ortak imparator olmasını istediğinde ona tacı yine kendisi 813 yılında Roma'da değil, Aachen'de giydirdi. Böylece kendi konumunu kendinden başka kimseye borçlu olmadığını göstermiş oldu. Elbette bir imparatordu kendisi. Bu unvanı da ne papa tarafından tacının giymesine ne de

62 Davis, *Orta Çağ Avrupa Tarihi*, s. 149-151.

Roma halkı tarafından kabul edilmesine bağlıydı. 814 yılında ise Büyük Charlemagne, Aachen'da öldü.[63]

Charlemagne'ın savunduğu Hristiyan bir Roma İmparatorluğu fikri, varisleri tarafından da devam ettirildi ve dini reform uygulandı. Ancak buna rağmen imparatorluk bölündü. Böylece bölünebilir verasete olan bağlılık, Charlemagne'nın torunları arasında çatışmalara neden oldu. 817 yılında "Ordinatio imperii" yani imparatorluk yönetmeliğiyle imparatorluk unvanının en büyük oğul Lothar'a verilmesi önerildi. Diğer oğullara ise kısmi krallıklar verildi. Örneğin Pepin'e Akitanya verildi. 830 yılında ise Pepin, (Alman) I. Ludwig (Louis) ve I. Lothar, isyan ettiler. I. Lothar, İtalya'da hükümran olarak Papa I. Paschalis'in elinden taç giymiş ve 824 yılında "Constitutio Romana" vasıtasıyla kilise devletinde imparatorluk haklarını almıştır. 838 yılında ise Kel Karl (Charles), Akitanya'yı aldı. 840 yılında ise Alman Louis ile Kel Karl, kardeşleri Lothar'a karşı savaş açtılar. Daha sonra Louis ile Karl, 842 yılında Strasbourg yeminleriyle ittifaklarını pekiştirdiler. Bu yeminler, IX. yüzyılın ortasında siyasi gücün tek gerçek temelinin lord ve vassal arasındaki ilişki olduğunu da açık bir şekilde göstermektedir. Krallık ise 843 yılındaki Verdun Antlaşması'yla Orta, Doğu ve Batı krallıklarına ayrıldı.[64] Aslında bu son bölünme, bir tür IX. yüzyılın feodal coğrafyasının bir göstergesiydi.

6. Strasbourg Yemini

"Tanrı'nın sevgisi için ve Hristiyan cemaati için ve hepimizin kurtuluşu için bugünden itibaren, Tanrı bana bilgi ve güç verdiği sürece karşılıklı olması şartıyla herkesin kardeşine yardım etmesi gerektiği kuralı gereğince bu kardeşime (Charles'a) yardım edeceğim

63 Kinder-Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası,* C. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, s. 123.

64 Kinder-Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası,* C. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, s. 125.

ve Lothar ile kendi isteğimle (kardeşim Charles'a) zarar verecek hiçbir anlaşma yapmayacağım."[65]

Orta Frank Krallığı'nı yöneten I. Lothar, 855 yılında öldüğünde burası oğulları arasında paylaştırıldı. II. Louis (Ludwig) İtalya'yı ve imparatorluk tacını aldı. II. Lothar ise Kuzey Denizi'nden itibaren Maas ve Mosel kaynaklarına kadar olan bölgeyi ve Karl (Charles) da Burgonya ve Provence'i aldı. Karl'ın ölümünden sonra kardeşler kendi aralarında paylaşım yaptılar ve ardından 870 yılında II. Lothar'ın ölümünden sonra ise Alman Louis (Ludwig) Aachen ile Lothringen'in doğu tarafını aldı. Yani Doğu Frank Krallığı'nı almış oldu. II. Louis (Ludwig)'in ölümünden sonra ise Kel Karl, İtalya'yı aldı. Yani bugünkü Fransa topraklarının batıda 3/2'sini temsil eden Batı Frank Krallığı'nı aldı. Böylece Orta Frank Krallığı ortadan kalkmış oldu. Bu krallıklardan her biri daha sonra oğullar tarafından tekrar bölündü. Bu bölünmeler, sorun oluşturmaya başlamıştı. Artık bu varislerin fazla olması durumunda endişe duyuldu. Bu nedenle kadın varisleri ve gayrimeşru çocukları tahttan mahrum ettiler ve gayrimeşru olduklarını belirtmek için bu çocuklara kral isimleri olmayan Hugh ve Amulf gibi isimler vermeye başladılar. Bunu yaparken kuzenlerden birçoğu meşru erkek varisleri olmadan ölünce bu tarz sorunlarla karşılaştılar. Hatta II. Lothar da 869 yılında varisi olmadan ölmüştü. 870'li yılların sonunda çok az sayıda Karolenjli kaldı ve III. Şişman Charles 876-884 yılları arasında tek meşru yetişkin erkek olarak krallıkların tamamını imparator unvanıyla devraldı. Şişman Charles, Dindar Louis'nin merkezileştirilmiş gücüne kolayca geri dönemedi. Bilindiği üzere 843 yılından sonra gelen nesilde ana krallıklardan farklı siyasi bir bağ, ortaya çıkmaya başlamıştı.[66] Dolayısıyla Avrupa'nın siyasi haritası da değişti. Buradaki en temel unsur, bölünmenin Fransa ve Almanya olarak değil de Doğu ve Batı Frankları şeklinde olmasıydı. Yani krallık

65 Davis, *Orta Çağ Avrupa Tarihi*, s. 170.

66 Wickham, *Orta Çağ'da Avrupa*, s. 112.

meselelerinin aile meselelerinden farkı da yoktu. Kısacası Karolenj İmparatorluğu'nun tarihi de Merovenj Krallığı gibi bir aile krallığı haline geldiği andan itibaren de zaten sona erdi.[67]

Tam da bu sırada Viking, Serazen ve Macarların akınlarının birleşmesi, Karolenj krallıkları için çok tehlikeli olmaya başlamıştı. Genel anlamda bu felaketlerde Karolenjler, sistematik bir savunma sağlayamadılar; çünkü krallıkları çok büyüktü. Bu noktada Vikinglerin hızlı hareket etmesi işleri çok zorlaştırmıştı. Artık Vikingler ve Macarlar karşısında asıl acil olan hem mevki hem de koruyuculuk açısından iyi bir lordun başa geçmesi idi. Çünkü artık tek bir hükümdar tarafından yönetilen birleşmiş bir Latin Hristiyanlığı fikri, tüm cazibesini kaybetmişti. Batı'da Paris'in Capet kontlarına, Doğu'da Saksonya dük ailesine ve Provence ile İtalya'da daha büyük bir soylu ailesinin gelişimine zemin hazırlanmış oluyordu.[68]

Böylece gelecekteki Fransız ve Alman devletlerinin ayrılmasının temeli de atılmış oldu.[69] Sonrasında yaşanan ayrılıkların yanı sıra Karolenj hanedanından olmayan soyluların da monarşik statüye katılmak istemeleri nedeniyle imparatorluğun çöküşü, artık belirgin hale geldi. IX. yüzyılda ortaya çıkan beş bağımsız krallıktan (Batı Frank, Doğu Frank, Yukarı ve Aşağı Burgonya, İtalya) sadece Doğu Frank, merkezi otorite kaybolmasına rağmen elde kalmıştır. 911 yılında ise Doğu Karolenj hanedanı yıkıldı. Ardından Dük I. Konrad'ın ilk Alman kralı olarak seçilmesi, Alman tarihinin gerçek başlangıç noktasını oluşturmaktadır. 918 yılında öldüğünde ise Saksonya dükü Heinrich halef olarak tahta çıktı. Bu durum, haleflik ilkesinde kan hakkı yerine seçimin üstünlük kazanmasını sağladı. Bunun devamında Heinrich'in de varisi olarak ikinci oğlunu seçmesi, monarşik mirasın bölünebilir olduğu geleneğinin ortadan kalktığı anlamına geliyordu. Bu durum, Alman devlet yapısının oluşması

67 Davis, *Orta Çağ Avrupa Tarihi*, s. 149-151.

68 Davis, *Orta Çağ Avrupa Tarihi*, s. 179.

69 Fulbrook, *Almanya'nın Kısa Tarihi*, s. 24-25.

açısından önem taşımaktaydı. Hatta "Regnum Teutonicum" yani Töton Krallığı teriminin kullanılması ancak XI. yüzyılda olmuştur. Şu da unutulmamalıdır ki Almanya, diğer Avrupa devletleri arasında ismini bir kavim ya da bölgeden değil konuşulan dilden alan tek devlet idi.[70]

Karolenj imparatorluk sistemi, bilgi ve iletişimin yanında İmparatorun potansiyel olarak her şeyi görebildiği ilkesine dayanıyordu. Tanrı'nın saray ve imparatorluk üzerindeki gözlemi de eşit derecede kusursuzdu. 887 yılında her şey değişti. Sonuçta 887 yılından sonra o yüzyıl içinde dokuz Frank asıllı aile, daha önceki Frank İmparatorluğu'nun bir yerinde kral oldu. Bazıları Karolenj kadınlarının soyundan geliyordu. Bunlar, "Reguli" yani küçük krallar diye adlandırmaktaydı.[71] Aslında kadınların bazen hiçbir kamu kimliği bulunmazdı. Örneğin erken Orta çağ İtalya'sında ve İrlanda'sında kadınlar, kanunlar karşısında reşit kabul edilmez; hayatları boyunca yasal olarak erkeklerin vesayeti altında yaşarlar ve topraktan kolayca miras alamazlardı. Ancak bahsi geçen ülkelerde görülen kadınlar üzerindeki bu kısıtlamalar istisnai bir durumdu ve diğer Orta Çağ toplumlarının birçoğunda kadınların erkeklerle eşit derecede miras almasına; mahkeme huzuruna çıkmasına veya meclislere katılmalarına izin verilirdi. Bu durum, yaklaşık XV. yüzyılda Danimarka Kraliçesi olan Margaret veya Kastilya Kraliçesi Isabel gibi bazı kadın hükümdarların başarılarında da gözlemlenebilir.[72]

Avrupa her şeyden önce bir fikir olarak oluşmuştu. Charlemagne, Roma kilisesi sayesinde Tanrı'nın onayından yararlanarak bir imparatorluk olan Kutsal Roma İmparatorluğu'nu kurduğunda büyük bir Avrupa devletinin de temellerini atmış oldu.[73]

---

70 Fulbrook, *Almanya'nın Kısa Tarihi*, s. 26.

71 Whickham, *Orta Çağ'da Avrupa*, s. 130.

72 Whickham, *Orta Çağ'da Avrupa*, s. 44.

73 Le Goff, *Avrupa'nın Doğuşu*, s. 10-11.

7. Erken Orta Çağ'da Kilise

Papa fikrinin yaratıcısı, I. Calixtus idi. Çünkü Calixtus, Tertullianus'un ve Origenes'in itirazına karşın Roma piskoposunun istisnai konumunu savunmuştu. Yani kilise babası Cyprianus, Petrus'un öncelikli konumunu savunmakla birlikte bütün piskoposların hukuken eşit olduğu inancını da savunmuştur. 325 yılında Nicaea (İznik) Konsilinde Kudüs, Antiochia (Antakya), İskenderiye ve Roma patriklikleri ruhani açıdan eşit sayıldılar. "Batı Roma'nın gizli imparatoru" olan I. Leo, ilk asıl papa ve Roma'nın dini üstünlüğünün kurucusu idi. 451 yılında ise I. Leo'nun Chalkedon (Kadıköy) Konsilinde Roma ve Bizans piskoposlarının eş düzeyde olmalarına tepki göstermişti. 492-496 yıllarında ise I. Gelasius, İmparator I. Anastasios'a gönderdiği bir mektupta "iki erk öğretisi"ni savunurken piskoposların Tanrı nezdinde dünyevi hükümranlardan sorumlu oldukları görüşünü savunarak hükümranlar kilisenin bir parçası olarak kilise disiplinine bağlı hale geldiler. İlk Papa I. Gregorius (Büyük Gregorius) kendisini "Servus Servorum Dei"[74] olarak adlandırmıştır. Ayrıca Augustinus'un öğretisini "Basit Katoliklik" denilen bir kavram haline dönüştürmüştü. Buradaki amaç, papalık topraklarını merkezileştirmekti. Bu arada kilisenin bağımsızlığı sağlanmaya çalışılırken papanın dünyevi otoritesi de ilan edilmiş oldu.[75]

8. Kölelik, Feodalizm ve Yeni Düzen

Karolenj İmparatorluğu döneminde Avrupa'yı Avrupa yapan feodal rejim ortaya çıkmıştır. Derebeyliğin en çarpıcı yönünü, vassal ile derebeyi arasındaki karşılıklı sadakat ilişkisi ile vassalların itaat yükümlülüğünü sadakat yemini belirlemekteydi. Bu sistemde ödünç verilen toprak, hizmetin ön koşuludur. Vassallığın ilk başta kişisel olduğu düşünüldüğü için tımar gerek beyin gerekse de tımar

74 Tanrı kullarının kulu.

75 Kinder-Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası*, C. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, s. 140.

sahibinin ölümü halinde ilk hak sahibine geri dönerdi; ancak kısa sürede tımarlar, veraset yoluyla geçen bir nitelik kazanırdı. 877 yılındaki Quierzy yasasında babanın tımarının ehil mirasçıya yeniden verilmesi hükme bağlanmıştı. Ancak derebeylik, yalnızca süvari savaşçı tabakasıyla sınırlı değildi. Tımar ve makam tımarı önce doğrudan sonraları da hukuken babadan oğula geçerdi. Aslında böylece soyluların hükümrana bağı da kaybolmuş olurdu.[76]

Bu feodal anlaşma, Roma'nın son dönemlerinde görülen "commendatio" ilişkisinin Germen kökenli "Gefolgschaft" ilişkisiyle birleşmesi sonucunda ortaya çıkmıştır. Roma'nın son dönemlerinde görülen "commendatio", genellikle özgür bir kimsenin kendinden daha güçlü ve üstün olan bir diğerinin koruması altına girmesini ifade ediyordu. Koruma altına giren ile koruyucu arasında eşitsiz bir ilişkisi olan "commendatio", zaman içinde Germen kökenli "Gefolgschaft (bir Germen kabile şefi ile onun yakın adamları)" ilişkisinin özellikleriyle birleşerek dönüşmüştür. Bu dönüşüm, "commendatio" ilişkisi de yer alan iki taraf arasındaki eşitsizliğin bir ölçüde ortadan kaldırılması biçiminde karşımıza çıkmaktadır. Burada koruma altına giren kişi (Vassal) ile koruma isteğini kabul eden kişi (senyör) arasındaki ilişki, ilke olarak yakınlar arkadaşlar ya da akrabalar arasındaki bir ilişkiydi.[77]

Dolayısıyla bu çerçevede feodalizm, toprak malikliği üzerine dayalı bir yönetim biçimi, bir toplum yapısı, bir ekonomik rejim olarak tanımlanmıştır.[78] Feodalite, merkezi iktidarın yok olduğu ve güvensizliklerin yerleştiği ticaretin neredeyse durduğu kent yaşamının önemini yitirdiği bir ortamda ortaya çıkmıştır. Feodal toplumun genel özellikleri arasında üretim tarzı, hiyerarşik bir

---

76 Kinder-Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası*, C. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, s. 127.

77 M. A. Ağaoğulları-L. Köker, *İmparatorluktan Tanrı Devletine*, İmge, Ankara 2001, s. 184-185.

78 H. Heaton, *Avrupa İktisat Tarihi*, çev. M. A. Kılıçbay-O. Aydoğuş, Teori, İstanbul 1985, s. 71.

toplumsal tabakalar düzeni ve yeni bir kültürel dünya görüşü bulunmaktadır.[79]

Feodalizm, sosyal bir olgu olarak doğal yapısına IX. ve X. yüzyıllarda ulaşmıştır. Diğer medeniyetler tarafından ekonomik gelişim süreci içerisinde kesin bir sahne içinde yer almamıştır. Böyle bir ortamda feodalleşme, iki önemli unsur ile tamamlanmakta idi. Birincisi X.-XIV. yüzyıllar arasındaki yeni kent gelişimiydi. Şehirler, feodal sistemin yanı sıra hiç olmadığı kadar geniş bir ticaret ağına bağlıydı.[80] İkincisi ise monarşinin yükselişi ve özellikle monarşi modelinin kendisiyle iki yeni model aracılığıyla modern devletin aşamalı oluşumu sonucunda merkezi gücün yeniden doğuşuydu. Kısaca feodal sistem, iki temel sisteme dayanmaktaydı: Toprak ve kişisel ilişkiler.[81]

Bunun yanı sıra feodalizm, lord ile vassallar arasında karşılıklı hak ve görevler ilişkisine dayanmaktadır. Her ikisinin de birbirine karşı önceden belirlenmiş hak ve görevleri vardır. Lord, vassalı koruyacak adaleti, toprağın işlenmesini ve ürünün toplamasını sağlayacak, vassallar arasında çıkabilecek toprak anlaşmazlıklarını çözecekti. Bir vassal, genç yaşta ölecek olursa çocuklarına ve eşine lord bakacak, ilerde mirasın hak sahibini bulmasını sağlayacaktı. Vassal ise yılda belirli bir süre savaşçı olarak lorda hizmet edecekti. Vassal, vergi de ödeyecekti. Bu vergi, üç durumda alınmaktadır: Lord, çocuklarını evlendirdiği zaman, savaşta tutsak düştüğünde fidyesinin ödenmesi durumda ve vassal, toprak mirası aldığı zaman.[82] Yani feodal ekonomi, tarıma dayalıydı.[83]

---

79 Ağaoğulları-Köker, *İmparatorluktan Tanrı Devletine*, s. 181.

80 Jacques Le Goff, *Orta Çağ'da Batı Avrupa*, çev. N. Uluç, *Doğu-Batı Dergisi*, S 33, Ankara 2005, s. 45-46.

81 Le Goff, *Orta Çağ'da Batı Avrupa*, s. 45-46.

82 O. Sander, *İlkçağlardan 1918'e Siyasi Tarih*, İmge, Ankara 2009, s. 74.

83 W. Kirchner, *Western Civilization 1500*, Barnes & Noble, America 1961, s. 160.

Feodal düzen, aslında kendisini var eden toplumsal koşulları yaratan Batı Roma İmparatorluğu'ndaki köleci düzenin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştı. Bu nedenle evrensel değil de Batı toplumlarına özgü olarak kabul edilmektedir. Genel anlamda kölelerin özgürlüğüne değil, başka biçim ve yönleriyle yeni bir egemenliğin altına girmesine dayalıdır. Sınıfsal temelini üretim araçları, mülkiyetini tam olarak elinde bulunduran toprak derebeyleri ile çok sınırlı mülkiyet hakkına sahip köylü sınıfları oluşturmaktadır. Sonraki süreçte topraktan başka şeylere de uygulanan bu imtiyaz, dolayısıyla feodalizme, genel anlamda ekonomik, toplumsal, siyasal ve hukuki bir rejim tanımlarını kazandırmıştı.[84]

Böylece şartlar uygun olduğu sürece Batı Avrupa'daki siyasi yönetimler, feodal beyler ile kilise arasında paylaşılmıştır. Bu noktada kralın gücü, oldukça sınırlı kalmıştı. Malikane bünyesinde ise feodal beylerin, topraklarında çalışanlar üzerindeki otoriteleri sınırsızdı. Bu toprakları işleyen serflerin yer değiştirmeleri, başka malikaneden birisiyle evlenmeleri gibi bazı unsurlar da tamamen feodal beyin iznine bağlıydı.[85]

March Bloch'un da dediği gibi feodalite, devletin derin bir şekilde güçsüzleştiği ve özellikle de bireyleri koruma konusunda tamamen yetersiz kaldığı bir dönemde ortaya çıkmıştır.[86] Bu nedenle feodal sistem, iki döneme ayrılmaktadır. XI. yüzyılın ortalarına kadar süren birinci çağ, alışverişin ve paranın az olduğu, üretimin hemen hemen olmadığı ve oldukça durağan kırsal bir mekanın örgütlendiği

---

84 C. Seignobos, *Avrupa Milletlerinin Mukayeseli Tarihi,* çev. Samih Tiryakioğlu, Varlık Yayınları, İstanbul 1960, s. 113; Pınar Ülgen, "Orta Çağ Avrupasında Feodal Sisteme Genel Bir Bakış", *Mukaddime Dergisi*, S I, Mardin 2010, s. 3-4; M. Janos, "Serfsand Serfdom": Words and Things", *Review,* 1980, s. 3-18.

85 Cahit Aydemir, Hüseyin Haşimi Güneş, "Merkantilizm'in Ortaya Çıkışı", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, C V, S. 15, 2006, s. 138.

86 Marc Bloch, *Feodal Toplum,* çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Doğu-Batı Yayınları, Ankara 2005, s. 577-578.

dönemdir. İkinci dönem ise büyük toprakların açıldığı, ticaretin canlandığı, para ekonomisin yaygınlaştığı, tüccarın üretici üzerinde giderek artan bir üstünlük kurduğu dönemdir.[87]

Feodal sistem, genel olarak Batı Avrupa'ya özgü olarak kabul edilmektedir. Charles Martel de kendi döneminde atlı süvari birliklerini oluştururken onları beslemek için de geniş kilise topraklarına el koymuştur. Bu nedenle de Martel, Avrupa feodalitesinin kurucusu olarak tanınır.[88] Çünkü ortaya çıkışı ve yerleşim süreci, Karolenj İmparatorluğu zamanına rastlamaktaydı.[89] Bu nedenle feodalizmin ortaya çıkışıyla Karolenj İmparatorluğu'nun arasındaki bağ, oldukça kuvvetlidir.[90]

Azat edilmiş bir köle, efendisine bağlılık yemini ederken ellerini efendisinin ellerinin arasında bir arada tutarak şöyle der: "Ben bugüne kadar, sizler için, yaşam için, dünyevi şeref için ve sizlere sahip olduğum topraklar için size iman ettim. Her şeyi siz lordlarıma borçluyum." Ayrıca bu tarz sözleşmeler, senetlere de kaydedilmiştir.[91]

---

87 Jacques Le Goff, *Orta Çağ Batı Uygarlığı*, çev. Hanife Güven-Uğur Güven, Dokuz Eylül Yayınları, İzmir 1999, s. 70.

88 Hugh Trevor-Roper, *The Rise of Christian Europe,* London 1966, s. 96.

89 Norman Davies, *Avrupa Tarihi*, çev. Burcu Çığman, Elif Topçugil vd., İmge Yayınları, Ankara 2011, s. 344.

90 Ayrıntılı bilgi için bkz. F. M. Stenton, *The First Century of English Feudalism, 1066-1166*, Oxford 1961. J. C. Holt, "Politics and Property in Early Medieval England", *Pastand Present* 57, 1972, s. 3-52; S. F. C. Milsom, *The Legal Framework of English Feudalism* Cambridge 1976; Paul R. Hyams, *King, Lords and Peasants in Medieval England: The Common Law of Villeinage in the Twelfth and Thirteenth Centuries*, Oxford 1980; Paul R. Hyams, "Warranty and Good Lordship in Twelfth-Century England", *Lawand History Review,* Vol.5, No.2, 1987, s. 439; John Hudson, *Land, Law, and Lordship in Anglo-Norman England,* Oxford 1994.

91 A. Luders (ed.) *The Statutes of the Realm: Printed by Command of His Majesty King George the Third, in Pursuance of an Address of the House of Commons of Great Britain, From Original Records and Authentic Manuscripts*, Vol. I, London 1810-1828, s. 227-228; J. H. Robinson, *Readings in European History*, Vol. I, Boston 1904, s. 178.

İşte bu sözleşmeler, feodal toplumda aşırı hiyerarşik bir yapı oluşturmuştur ve 843 yılında Verdun Antlaşması ile herkesin bir Lordu olmalı ilkesi benimsenmiştir. Böylece feodal piramit dediğimiz kavramlar, ortaya çıkmıştır. Bu piramidin en üst kısmında soylular, en alt kısmında ise serfler bulunmaktadır. Serfler, malmülk edinebilirlerdi. Bazı Alman köylerinde ise serfler, özgür insanlardan daha iyi bir konuma sahiplerdi.[92] X. ve XI. yüzyıllarda ise İskandinav köleler, yavaş yavaş özgürlüğe kavuşmuşlardır.[93] Orta Çağ tüccarı düşünüldüğünde bu dönem, prekapitalist bir dönem olarak değerlendirilebilir. Çünkü bu çağın ekonomik ve toplumsal sistemi, feodalizmdir.[94]

Kölelik ve serflik karmaşası içerisinde feodal sistemde kırsal bir ekonomi anlayışına boyun eğmeleri nedeniyle güç kaybı yaşayan soylular, bazen bilinçli olarak tüccar sınıfının dışında yer almışlardır.[95] Kölelik, serflik ve feodalite kavramları üzerinde çok etkili olan bir unsur daha vardı. O da teknolojik gelişmelerdi. Teknolojik gelişmeler, aslında köleliğin değerini azaltmıştır. Bunun en erken kanıtı da köleliğin, 960 yılında Venedik'te yasaklanmaya başlanmasıdır.[96]

Bu süreçte bazı kanunlar da çıkarılmıştı. Bunlardan birisi de Worms Kilisesi'nin aile kanunlarıdır. Bu kanunların bazı maddeleri şunlardır:[97]

---

92 Rhiman A. Rotz, "Class Structure: Western (1000-1300)", *Dictionary of Middle Ages*, ed. Joseph R. Strayer, Vol. 3, Charles Scribner's, New York 1983, s. 419.

93 Jim Comer, "Vikings", *The Historical Encylopedia of World Slavery,* Vol. II, s. 674-675.

94 Jacques Le Goff, *Orta Çağ Tüccarları ve Bankerleri,* çev. Oğuz Adanır, *Doğu Batı Yayınları*, Ankara 2018, s. 49.

95 Le Goff, *Orta Çağ Tüccarları ve Bankerleri,* s. 52.

96 Richard Ennals, *From Slavery to Citizenship,* John Wiley Sons Press, USA 2007, s. 62.

97 *"Law of the familia of the church of Worms, ca. 1024/25* (*Lexfamilie Wormatiensis*, Weinrich", Belge No: 22, s. 90 vd.

1. Kanun: Eğer Aziz Petrus'un herhangi bir kimsesi meşru bir evliliğe razı olur ve gelini bir çeyiz olarak verirse ve o zaman hiç kimsenin itirazı olmaksızın beklerse ve kocası ölürse karısı bütün hayatının sonuna kadar çeyiz olarak kalırdı. Eğer çocuksuz ölürse, kocanın en yakın akrabası çeyizin sahibi olacaktı. Eğer kadın evlenirken baba evinden çeşitli mallar getirmişse her ikisi de öldüğünde çocuklar, annelerinin mirasçısı olurlardı. Çocuk yoksa kadının en yakın akrabası bu malları alırdı.

3. Kanun: Piskoposluk topraklarında herhangi bir mirasa sahip olan herkes ölürse, mirasçı araziyi bir ödeme yapmadan kabul eder ve daha sonra geleneksel hizmetini yapmaya devam ederdi.

10. Kanun: Bu yasa olacaktır ki eğer ailede bir erkek ölürse ve onun karısı ölürse, bir oğlunu ve kızını geride bırakırsa, oğlu hizmetten yararlanan toprakları alır. Kız, annenin giysilerini ve parasını miras alır, diğer mallar da onlar arasında eşit olarak bölünürdü.

Fransa kralları aslında bu azat edilme işlerinden 1246 yılına kadar büyük gelir sağlamışlardı. Çünkü XII. yüzyılda yaşanan mali kriz, bunların azat edilmeleriyle sağlanan nakit para ile sona ermişti.[98]

Sonuç olarak Montesquieu'ya göre ise Avrupa da "Feodal Yasalar"ın kurulması, "Sui Generis" yani bir fenomen olup "dünyada bir kez rastlanmış olup, belki de bir daha hiç rastlanmayacak bir olaydır." Voltaire ise bu sözlere, "Feodalite bir olay değildir; dünyamızın dörtte üçünde, farklı yönetimler altında var olmuş çok eski bir biçimdir."[99]

9. Erken Orta Çağ'da İngiltere

450 yıllarında Jütler, Angllar ve Saksonlar, Romalıların terk ettiği İngiltere'ye; Britonlar, Wales'e yani Galler bölgesine (Kral Arthur[100]

---

98 I. S. Leadem, "The Last Days of Bandage in England", *Law Quarterly Review,* IX, C. P. R., 1361-4, s. 509.

99 Bloch, *Feodal Toplum,* s. 575.

100 Kral Arthur Efsanesi; Uther Pendragon Cornwall dükünün karısı

efsanesine göre), Cornwall'a, İskoçya'ya ve Bretagne'ye gittiler. Burada 7 devlet kuruldu. Bunlar, Northumbria, Mercia, Doğu Anglia, Essex, Sussex, Wessex (Saksonlar). VII. yüzyılda ise üstün durumdaki Northumbria'nın yerini VIII. yüzyılda Mercia aldı ve Cornwall ile Wales'e yayıldılar.[101]

Erken dönem Anglo-Sakson devletlerinin büyük çoğunluğu, küçük bir yapıya sahiplerdi. Hatta bazı birleşmelerden sonra Roma, Francia ve İrlanda'dan misyonerler geldiğinde bile 10-15 civarında krallık bulunuyordu. İrlanda'da olduğu gibi din değiştirme, üç nesil boyunca devam etti. İlk olarak 597 yılından sonra Francia'ya fiziksel ve siyasi olarak en yakın krallık durumundaki Kent'in hakimleri, Roma'dan gelen bir misyoner sayesinde din değiştirdiler. Wessex kralları, Hristiyan oldular. Kuzey'deki Northumbria kralları da İrlanda sayesinde aynı dönemde din değiştirdiler. Bununla birlikte 664 yılında Whitby Kilise Konsilinde alınan kararların ardından Roma'ya ve Francia'ya daha yakın oldular. Mercia'lı Penda dışında krallar, din değiştirdiler. Anglo-Sakson krallıklarının piskoposları tek bir hiyerarşi altında toplandı. Anglo-Sakson Kilisesi, bundan sonra Batı Avrupa'nın diğer kiliselerine bağlandı. Anlaşıldığı kadarıyla İrlanda'daki gibi faaliyetlerini küçük ölçekli savaşlara ve askerî maiyetlerine odaklamışlardı. VIII. yüzyılda güçlü Mercia kralları JEthelbald (716-57), Offa (757-96) ve Cenwulfun (796-821)'un ilk Karolenjler ile yakın bağlantıları vardı. Offa, öldüğünde sadece dört

---

Igraine aşık olur. Büyücü Merlin'in büyüsü yardımıyla dükün görünümüne bürünür ve Igerne ile yakınlaşır. Cornwall dükünün ölümünün ardından evlenirler. Arthur'un doğumu Merlin'in büyüsünün sonucudur. Uther, Arthur beş yaşındayken ölür. Londra'da tüm soyluları ve Şövalyelerin katıldığı Noel kutlamaları sürerken, kilisenin bahçesinde iri bir taşta saplı bir kılıç bulunur. Taşın üzerinde, şöyle yazılmıştır: Kim bu taştan bu kılıcı çekerse kral olmayı hak eder" sadece Arthur, bunu yapabilir. Ayrıntılı bilgi için bkz. W. B. Crow, *Büyünün Cadılığın ve Okültizmin Tarihi*, çev. Fulya Yavuz, Dharma yayınları, İstanbul 2006, s.121.

101 Kinder-Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası*, C. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, s. 129.

krallık kalmıştı. Kendisinin kurduğu dışında Northumbria, Wessex ve Doğu Anglia vardı. Mercia ise daha belirgin bir teşkilat yapısına sahipti.[102] 793 yılında ise Normanlar, Lindisfarne Manastırı'nı ele geçirdiler ve böylece "Viking Çağı" başlamış oldu. Vikingler, 866 yılında İngiltere'yi planlı bir şekilde fethetmeye başladılar.[103]

850'li yıllarda Viking saldırıları, 865-878 yılları arasında bir fetih savaşına dönüşmeye başladı. İngiltere'de Wessex kralı Büyük Alfred, 878 yılında Edington yakınlarında Danimarkalıları yenilgiye uğrattılar. Kral Alfred, kendini Anglo-Sakson Kralı diye tanımlıyordu. İngiltere terimi, bu tarihten itibaren kullanılmaya başlandı. Almanya ve Fransa ile diplomatik ilişkiler kuran Aethelstan, bir saray yönetimi ile bir kançılarya (elçiliklerde görevlilerin çalıştığı yer) kurdu. İskandinav krallar, Doğu İngiltere'yi işgal ettiler ve Wessex hariç, tüm krallıklara son verdiler. Batı Sakson'un fethedilmesi, İngiltere'yi ilk kez birleştiren olaydı. Alfred, JEthelstan ve daha sonra JEthelstan'ın yeğeni Edgar, (957-75) Mercia'nın gerçek halefleri oldular.[104]

Böylece 959-975 yılları arasında ise bütün İngiltere'ye hükmeden Edgar, Canterbury başpiskoposu Aziz Dunstan tarafından Batı Frank usullerine göre yapılan bir ayinle taç giydirilen ve mesh edilen ilk kral oldu. 1013 yılında Danimarkalılar, bütün İngiltere'yi fethettiler. Büyük Knut, İngilizler tarafından kral seçildi. Böylece İngiltere'yi Kuzey Denizi Krallığı'nı kurmak için ana üs haline getirmiş oldu. Sonraki yıllarda Harald, kral seçildi. Ancak Dük Normandiyalı Willhelm, tarafından 1066 yılındaki Hastings Savaşı'nda yenilgiye uğratıldı ve öldü.[105]

---

102 Wickham, *Orta Çağ'da Avrupa*, s. 156-157.

103 Kinder-Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası*, C. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, s. 129.

104 Wickham, *Orta Çağ'da Avrupa*, s. 158-159; Kinder-Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası*, C. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, s. 129.

105 Kinder-Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası*, C. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, s. 129.

10. Anglo-Sakson İngiltere'sinde Burhs ve Darphane

Bu dönemde sikkenin bütünlüğünün korunması, kraliyet prestiji için çok önemli bir faktördü. 973 yılında Edgar'ın saltanatı altında bir sikkenin işletileceğini ilan eden büyük bir madeni para reformu gerçekleşti. Burhlar, aslında Alfred'in saltanatında yaygınlaşan ve askerî bir amaca hizmet eden surlarla güçlendirilmiş duvarlı kasabalardı. Ticaretin gelişmesiyle ticaret merkezleri olarak giderek daha önemli hale geldiler. Kendi yasaları ve idareleri vardı. Londra, Lincoln, Winchester ve York'ta büyük ulusal bir darphane vardı. Kent merkezleri Exeter, Stamford ve Chester'da, Oxford ve Shrewsbury idi.[106]

İngiliz otoritesinin Danimarkalılar tarafından uzun süreyle tutulan bölgelere göre genişletilmesi büyük ölçüde burhlara (eski İngiliz surları ve müstahkem yerleşim yerleri) bağımlıydı. Ayrıca Hertford, Northampton, Huntingdon ve Cambridge, Danimarka ordularının merkezi olarak tahkim edilmişti.[107]

11. Erken Orta Çağ'da İtalya

Romalılar ve Gotlar, farklı yaşam tarzları ile İtalya'da bulunuyorlardı. Antik dünyadan Orta Çağ'a geçiş, klasik ve Barbar uygarlıkların karşılaşması sonucunda kültürel bir dönüşüm sürecine girildi. Bu sırada başta Teoderik, kendisini hem Romalıların hem de Gotların kralı olarak görüyordu. Romalılar ile Ostrogotları ayrı tutan Teoderik fermanını ilan ederek Romalılar için Roma hukukunu ve Ostrogotlar için de barbar hukukunu korumuştu.[108] 568-569 yıllarında İtalya'ya Lombardlar geldiler. Roma Hristiyanlığının

---

106 S. Coates, "Burhs and Mints in Late Anglo-Saxon England", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 52-53.

107 Coates, "Burhs and Mints in Late Anglo-Saxon England", s. 53.

108 Claudia Baldoli, *İtalya Tarihi*, çev. Eylem Çağdaş Babaoğlu, Feylesof Yayınları, İstanbul 2009, s. 24-25.

değerlerini korumak gibi bir rol üstlendiler. Hristiyanlığa geçiş süreçleri VII. yüzyıla gelindiğinde tamamlanmış oldu. Kral Agilulf, bu süreci başlatan kişiydi. Ardından kral Rothari dönemi siyasal ve bölgesel bütünleşme açısından çok önemli oldu. Ayrıca Rothari, Lombard hukukunu da derleyen kişi olması dolayısıyla da önem taşımaktaydı. Edictus Rothari adında bir yasa kitabını çıkardı. I. Grimwald döneminde ise Benevento dükalığı ile birleşme yaşamaları Lombardların gücünü arttırdı. Bundan sonra tahta kavgaları başladı. Sonradan Liutprand, Aistulf, Desiderius tahta geçtiler. 773-774 yılları arasında Büyük Charles ya da Karl, Lombard Krallığı'nı fethetti ve Frank Krallığı ile birleştiler.[109] Aslında Lombardlar ile yani bir İtalyan birliği mi tasarlanmaktaydı? Bu konu, tartışmalıdır. Franklar, diğerlerinden farklı olarak İtalya'ya göç etmediler. İtalya'nın toplumsal yapısı da bundan etkilenmedi. Papa, Büyük Charles yani Charlemagne'ı Lombard ve Frankların kralı unvanını verdi. Böylece Batı Roma imparatorunun yerine geçme fırsatını yakalamış oldu.[110] Bu arada erken Orta Çağ'da İtalya'da milli krallar da tahta geçmişlerdi. 888-962 yılları arasında Berengario, Wido, Lamberto, Kaerntenli Arnulf, Provenceli Ludwig bunlardan birkaçıdır. 951 yılında kral Adelheid, Büyük Otto'yu yardıma çağırmış ve İtalya, elden çıkmıştır. Sonraki süreçte taç giyen Alman kralları, kendilerini Lombard Krallığı'nın da hakimi olarak görmüşlerdir. III. Otto'nun ölümünden sonra İtalya'da bir tarafta Alman hükümranların yandaşları bir tarafta da papalık taraftarları oluşmuştur.[111]

12. Erken Orta Çağ'da Vikingler

"Viking" sözcüğünün etimolojik kökeni hakkında çeşitli iddialar bulunmaktadır. İlk olarak bu ismin, eski Nordik dildeki "vik" (koy) kökünden türediği ileri sürülmektedir. Bu görüşü savunanlar

109 Kinder-Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası,* C. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, s. 119.

110 Baldoli, *İtalya Tarihi,* s. 35.

111 Kinder-Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası,* C. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, s. 119.

kelimenin sonuna eklenen "ing" ekinin, sözcüğe bir gruba aitlik ifadesi kattığını ileri sürmektedirler. İkinci iddiaya göre bu ifade, eski İngilizcedeki "wic" (kamp yeri veya kale) kelimesinden türemiştir. Bu durumda "ing" son eki hakkındaki görüş burada da devreye girmekte ve sözü edilen yerlere "ait olan kişiler" anlamı katmaktadır. Üçüncü görüştekiler ise bu sözcüğün, "ayrılıp giden, uzak yola çıkan, evi terk eden" manalarına gelen "vikja" kelimesinden türediğini söylemektedirler. Bu kez "ing" sözcüğü eylem anlamı katmaktadır.[112]

Danimarkalılar, İsveçliler ve Norveçliler yani Kuzey insanları, Normanlar ya da Vikinglerdir. Rusya'da Varyag olarak bilinirler. Erken dönemlerde yaptıkları yağmalama eylemleriyle de tanınırlardı. Danimarkalı Vikingler, her yıl Frank Krallığı'nın kıyı bölgelerini yağmalarlardı. Norveçli Vikingler ise önce İrlanda'yı işgal etmiş sonra da İzlanda'ya yerleşmişlerdi. İsveçli Vikingler ise Doğu Avrupa'da ilerlemiş ve Novgorod bölgesine gelmişlerdir.[113]

İskandinav toplumlarında bazı konular çok önemliydi. Bunlardan biri de mitoloji idi. İskandinav mitolojisinin en önemli beslenme alanı, başta Roma ve Yunan olmak üzere diğer Hint-Ari topluluklara ait anlatılar olmuştur. Mısır ve Mezopotamya mitolojileri ile daha erken döneme ait Hristiyan anlatılarından da istifade etmişlerdir. Özellikle karakterlerin savaş, denizcilik ve ticaretle ilgili nitelikleri bunun en açık göstergesidir.[114]

İskandinav panteonu, Aesir ve Vanir adlı iki aileden oluşmaktadır. Bunlardan Vanir, daha ziyade bereket Tanrıları iken, Aesir gök Tanrılarıdır.[115] Aesir, baş Tanrı Odin ve onun çocuklarının hakim

---

112 Halil Yavaş, *Siyasi ve Sosyo-Kültürel Yönleriyle Vikingler*, Motto Yayınları, İstanbul 2019, s. 16.

113 Kinder-Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası*, C. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, s. 131.

114 Donna Rosenberg, *Dünya Mitolojisi*, 3. Baskı, çev. Koray Akten Erdal Cengiz, Atıl, Ulaş Cüce, İmge Kitabevi, Ankara 2003, s. 329.

115 Paul Rhys Mountfort, *Kadim Viking İrfanı*, çev. Araksi Büyüktaşçıyan, Ayna Yayınevi, İstanbul 2012, s. 99.

unsur olarak yer aldığı Tanrılar topluluğunu ifade etmektedir.[116] Viking toplumunda aile içi sorunların çözümünden, devlet meselelerine kadar birçok konuda büyü ve benzeri metotlara müracaat edilmekteydi. Bunların başında Fin-Ogur kavimlerinden öğrendikleri Şaman kültürü gelmektedir. Nitekim Vikingler ait şifa yöntemleri, atalar kültü ve kurban merasimleri başta olmak üzere birçok uygulama onlara bu kavimlerden gelmiştir. İskandinavlardaki büyü geleneğini besleyen ikinci unsur ise kendilerinin de bir parçası oldukları Kuzeybatı Germen kültürüdür.[117]

İskandinav dünyasının Germen kültürünün dışındaki medeniyetlerin de etkisine maruz kalmıştır. Bu etkileşim, onların şu anki bulundukları coğrafyaya henüz göç etmeden önce başlamış ve sonrasında Viking Çağı'nda zirveye çıkmıştır.[118]

Onların en fazla etkilendikleri kültür, Roma dünyasıydı. Özellikle Danimarka'da, İsveç ve Norveç'in güneyinde Roma demir çağının kültürel ve sosyal etkisi kendisini hissettirmiştir. Bu süreç Roma İmparatorluğu'nun bizzat kendisiyle başlamış olup Viking Çağı'nda Roma'nın varisi olan ülkeler aracılığıyla devam etmiştir.[119] Runik yazı denilen bir yazı çeşidi kullanmakla birlikte Vikinglerde yazı kültürü pek gelişmemiştir.[120]

---

116 R. I. Page, *İskandinav Mitleri*, 2. Baskı, çev. İsmail Yılmaz, Phoenix, Ankara 2013, s. 47.

117 Birçok Türk kavminde karşımıza çıkan bu büyü, İslamiyet'i kabul eden ilk Türkler arasında bile varlığını muhafaza etmiştir. Mesela Ahmed Yesevi'nin Turna donuna, Hacı Bektaşı Veli'nin güvercin donuna, Abdal Musa'nın ise geyik donuna büründüğü anlatılmaktadır. Bkz. Bahaeddin Ögel, *Türk Mitolojisi I*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1995, s. 30.

118 Annika Larsson, "Viking Çağı Tekstil Ürünleri", *Viking Dünyası*, ed. Stefan Brink & Neil Price, çev. Ebru Kılıç, Alfa, İstanbul 2015, s. 228.

119 Björn Myhre, "The Iron Age", *The Cambridge History of Scandinavia I*, ed. Knut Helle, Cambridge University Press, New York 2008, s. 68.

120 Philippe Aries ve Georges Duby, *Özel Hayatın Tarihi 1*, çev. Turhan Ilgaz, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2006, s. 21.

Konum itibariyle Güney İskandinavya'nın Baltık Denizi ile Kuzey Denizi arasındaki eşikte bulunması, buranın erken Orta Çağ'dan itibaren ticari açıdan önemli bir merkez olmasını sağlamıştır.[121]

İskandinavlardaki aile yapısı, ataerkil ve geniş bir aile şeklinde idi. Öyle ki mitolojik anlatılarda bile bu durum, kendisini hissettirmektedir. Odin'in baskın "baba" karakteri bunlardan en göze çarpanıdır.[122] "Viking" dendiğinde akla gelen ilk kavram, şüphesiz baskın ve savaştır. Savaş, onların yaşamlarının bir parçasıydı. Hayat planlamasını buna göre yaparlardı. Örneğin bir çiftçinin yılın belli dönemlerinde ürün hasadına girişmesi gibi, bir Viking de yaz mevsimi girerken baskın ve savaş için uzun seferlere çıkardı.[123]

Vikinglerin, İngiltere ve Avrupa'daki faaliyetlerinin iki aşamalı olarak gerçekleşmiştir: Birinci dönemdeki eylemlerinin en dikkat çeken niteliği, kendi kültürel kimliklerini muhafaza ederek, tanıma, yağmalama ve iskan süreçlerinden oluşmasıdır. Bu dönemde genellikle manastırlar hedef alınmıştır. İkinci aşamadaysa istila ettikleri toplum ile etkileşim içine girdikten sonra, daha organize saldırılara girişmişlerdi. Anglo-Sakson kroniklerine göre ilk saldırı 787 veya 789 yılında İngiltere'nin güney sahillerine yapılmıştır.[124] Viking saldırıları en sert biçimde, "Büyük Danimarka Ordusu" diye bilinen askerî birliğin döneminde yaşanmıştır. Viking liderlerinden Ragnar Lodbrok'un oğulları tarafından kurulan bu ordu, 865'te İngiltere'nin güneyinden karaya çıkmış ve on üç yıl boyunca oldukça şiddetli eylemlerde bulunmuştu.[125]

İngiltere'deki Viking faaliyetleri, X. yüzyıl sonlarına kadar daha hafif bir şekilde seyretti. 990'lara gelindiğinde ise bu kez

---

121 Jan Bill, "Viking Gemileri ve Deniz", *Viking Dünyası*, ed. Stefan Brink & Neil, Price, çev. Ebru Kılıç, Alfa Yayınları, İstanbul 2015, s. 214.

122 Yavaş, *Siyasi ve Sosyo-Kültürel Yönleriyle Vikingler*, s. 229.

123 Yavaş, *Siyasi ve Sosyo-Kültürel Yönleriyle Vikingler*, s. 187.

124 *Anglo-Saxson Chronicle,* ed. J. A. Giles G, Bell & Sons Ltd., London 1914, s. 39.

125 *Anglo-Saxson Chronicle,* s. 53.

önce Danimarka kralı Çatal Sakal Sweyn, akabinde oğlu Cnute, İngiltere'nin büyük bir kısmını işgal etti. Devamında dönem dönem kesintiler yaşansa da adadaki Danimarka hakimiyetinin varlığı 1066 Hastings Savaşı'na kadar sürdü.[126] İrlanda'da 1169'da İngilizlerin işgaline kadar buradaki Viking hakimiyeti varlığını devam ettirdi.[127]

Vikinglerin Kıta Avrupa'sındaki saldırıları ise 799'da Fransa'nın güneybatısında başladı. 856-862 yılları arasında "Büyük İstila" denen süreçte Viking baskınlarının şiddeti iyice arttı. X. yüzyıl başlarından itibaren Kıta Avrupa'sındaki Viking saldırıları durmaya başladı.[128]

İskandinavların Rusya'daki faaliyetleri Avrupa'nın diğer bölgelerindeki faaliyetlerine pek benzememekteydi. Buradaki saldırılar, kısmen daha hafif idi. Bölgede Varangian ismiyle bilinen Vikinglerin Bizans ile ilk teması, 839'da başlamıştır.[129]

İskandinavların monarşi ve merkezileşme eğilimleri, iki etkileyici ve yaygın emperyal yapı kurmalarına imkan tanımıştır. Danimarka Deniz İmparatorluğu, Büyük Cnute'nin 1025 yılında ölmesinden hemen sonra çökmüş ve dağılmıştır.[130]

Vikingler, genel olarak 1000'li yıllarda Hristiyanlığı kabul ederek yerleşik düzene geçmişlerdir. Bunun yanı sıra İskandinavların da Avrupa'daki Roma ve Kilise kanunlarından etkilendikleri açık bir şekilde görülmektedir.[131] Bu kanunlar, yüzlerce yıllık bir süreçte Thing toplantılarında toplumun ihtiyacına yönelik olarak

---

126 *Anglo-Saxson Chronicle,* s. 95.

127 F. Donald Logan, *The Vikings in History*, Routledge, New York 1993, s. 45-52.

128 Yavaş, *Siyasi ve Sosyo-Kültürel Yönleriyle Vikingler*, s. 420-425.

129 George Vernadsky, *Rusya Tarihi*, 2. Baskı, çev. Doğukan Mızrak ve Egemen, Ç. Mızrak, Selenge Yayınları, İstanbul 2011, s. 50.

130 William McNeill, *Avrupa Tarihinin Oluşumu*, çev. Yusuf Kaplan, Külliyat Yayınları, İstanbul 2008, s. 93.

131 Stefan Brink, "Hukuk ve Toplum", *Viking Dünyası*, ed. Stefan Brink & Neil Price, çev. Ebru Kılıç, Alfa Yayınları, İstanbul 2015, s. 44.

alınan kararlardan oluşmaktadır. Şöyle ki İskandinav ülkelerine baktığımızda en eski hukuk metninin, İzlanda'ya ait "Gragas" adlı eser olduğunu görmekteyiz. Bu bölgeye ilk yerleşen Vikingler, idare ve hukuk konusundaki eksikliklerini tamamlamak için "Ulfljot" adında bir kişiyi Norveç'e göndererek bu hususlarda bilgi edinmesini talep etmişlerdi. Yeni koşullara bağlı olarak yeni hukuki kararlar almaya başlamışlardı.[132]

İsveç'e geldiğimizde ise karşımıza iki tane kanun bölgesi çıkmaktadır. Birincisi günümüzdeki Stockholm çevresindeki eyaletlerin bağlı olduğu "Svea Kanunları"dır. İkincisi ise İsveç'in güneyindeki eyaletleri kapsayan "Guta Kanunları"dır.[133] Ayrıca İskandinavya'da en eski kanunlar, İzlanda'ya ait olup; Norveç'teki eyalet kanunları, daha kapsamlıdır.[134] Norveç'teki eyalet kanunlarından en önemlisi de Gulathing kanunlarıdır.[135]

13. Erken Orta Çağ' da Manastır Kurumu

Manastır kelimesi, köken olarak Yunanca "monakos" fiilinden türetilmiştir ve "tek başına yaşamak" anlamına gelmektedir.[136] Manastırlar, Hristiyan dinine bağlı olarak gelişmemişlerdir. Çünkü Hristiyan manastırcılığı, daha farklı bir tarzdadır. Yani çölde ve

---

132 Ari Thorgilsson, *Islendingabok*, ed. Anthony Faulkes & Alison Finlay, Trans. Sian Gronlie, Short Run Press Limited, London 2006, s. 4.

133 Sverrir Tomasson, "Laws-Sweden", *Medieval Scandinavia*, ed. Phillip Pulsiano, Garland Publishing, London 1993, s. 387; Katherine Holman, *The A to Z of the Vikings*, The Scarecrow Press Inc., Toronto 2009, s. 172.

134 Pilati, "İskandinav Ülkeleri", *Orta Çağ Katedraller, Şövalyeler, Şehirler*, ed. Umberto Eco, çev. Leyla Tonguç Basmacı, Alfa Yayınları, İstanbul 2014, s. 96.

135 Larson, "Introduction", *The Earliest Norwegian Laws*, Trans. Laurence M. Larson, The Lawbook Exchange Ltd., New Jersey 2008, s. 7.

136 S. Doğan, "Orta Çağ Manastır Sistemi: Doğu ve Batı Manastırları", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C 20, S 29, Ankara 2003, s. 74; C. R. Backman, *Worlds of Medieval Europe*, Oxford Press, London 2002, s. 71.

kentteki ev kiliselerinde yaşanmaktadır.[137] Bu tarz hayat yaşayan münzevilerden ilki, Aziz Antonius idi.[138] Bir diğeri ise IV. yüzyılda yaşamış olan Aziz Pachomius idi. O, Doğu ve Batı manastır kurumunun temellerini atan kişidir.[139] Hristiyan manastır hayatının kaynağı aslında Mısır'dır. Bu yaşantı tarzı, III. yüzyılın sonlarında insanların, yalnızlık içinde oruç tutmak ve ibadet yapmak maksadıyla çöllere ve dağlara çekilmeleri şeklinde başlamıştır.[140] Ayrıca Aziz Pachomius, öldüğü zaman yaklaşık 12 erkek manastırı ve 3 tane de kadın manastırı kurulmuştu.[141]

İlk gerçek manastır, Pachomius tarafından Mısır'daki Dendereh'te kuruldu. Pachomius, rahipler grubunun, başrahibe itaat ettikleri bir sistem kurmuştur. Daha sonra IV. yüzyılda Filistin'de de kuruldu ve oradan bu fikir, Suriye ve Orta Asya'ya da yayıldı. IV. yüzyılda Caesarea'lı Basil, manastırcılığı ilk organize eden kişi olup manastırın önemini de vurgulayan ilk kişiydi. Ardından ilk dağ manastırlarının Bithynia'da kurulması gerçekleşti.[142] IV. yüzyıl ortalarında Basileios, Kapadokya'da kurduğu manastır için kurallar hazırlayarak Pachomius manastır sistemini, bazı değişikliklerle Anadolu'ya uyarlamaya çalışmıştır.[143]

Manastır hayatının İtalya'ya geçişi ise patrik Athanasios tarafından gerçekleştirilmiştir. Onun "Antonius'un Hayatı" adlı eseri

---

137 L. Swan, *The Benedictine Tradition*, USA 2007, s. XIV.

138 J. M. Roberts, *Avrupa Tarihi*, çev. Fethi Aytuna, İnkılâp Yayınevi, İstanbul 2010, s. 129.

139 S. Doğan, "Orta Çağ Manastır Sistemi: Doğu ve Batı Manastırları", s. 74.

140 K. Kingsley, "Monastery", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, çev. Salih Çift, C 12, S 2, Bursa 2003, s. 350.

141 C. Mango, *Bizans*, çev. Gül Çağalı Güven, YKY Yayınları, İstanbul 2008, s. 121.

142 David Talbot Rice, "Bizans Tarihi", *Orta Çağ Tarih ve Medeniyetine Dair Çevirler II*, Ankara 2008, s. 652-653.

143 S. Doğan, "Orta Çağ Manastır Sistemi: Doğu ve Batı Manastırları", s. 75.

Latinceye çevrilmiş ve böylece Mısır manastır bilgisi İtalya'ya da yayılmıştır.[144]

Görüldüğü üzere manastırlar, Tanrı'yı bulmak için keşişlerin dini bir anlam verdikleri yerlerdir. Batı manastırcılığında ise keşişler topluluklar halinde yaşamışlardır.[145] Orta Çağ Avrupa'sında çok sayıda manastır, Benedikten-Benediktin Tarikatı, Cluny Tarikatı, Cistercian Tarikatı ve daha sonra kurulmuş olan Fransisken ve Dominiken tarikatları gibi dini topluluklar tarafından kurulmuştur. Manastırlara yapılan bağışlar ise özel yasalarla koruma altına alınmışlardır. Bu bağış olayı, doğu manastırlarında daha fazla görülmektedir.[146] Çünkü manastırları ayakta tutan onlara maddi olanak sağlayan bu yardımlardır.

Aziz Benedictus (480 – 543) Doğu dünyasından ayrı olarak Batı'nın ihtiyaçlarına uygun bir manastır hayat tarzı oluşturmuştur. "Rule", "Kitapçık ya da "Kural" olarak isimlendirilen belgeler, Batı Hristiyanlığı ve uygarlığına farklı bir bakış açısı getirmiştir.[147]

Bu kadar karmaşık bir yapıya sahip olan manastırlara katılım sırasında adayın baş keşiş ve diğer keşişlerin huzurunda, kilise mihrabı önünde yemin etmesi gereklidir. Daha sonra bu keşişin ismi, yazılı olarak bir belgeye yazılırdı.[148] Şartlara gelince on sekiz yaşından küçük hiçbir çocuk, tarikat üyesi olamazdı. Manastıra girip eğitim görebilirdi, ama ayinlere katılmak için tarikatın bir üyesi olmak gerekmekteydi. Bu yemin ise şu şekildeydi:

---

144 Gilbert Huddleston, "Western Monasticism", *The Catholic Encyclopedia*, Vol.X, New York 1911, s. 526.

145 Francesco Cordasco, *A Brief History of Education*, Rowman & Littlefield, New Jersey 1987, s. 24

146 Alice-Mary Talbot, "Bizans Manastır Sistemine Giriş", *Cogito*, Vol.17, 1999, s. 169.

147 Roberts, *Avrupa Tarihi*, s. 131.

148 V. Sherrow, *Life in A Medieval Monastery*, Lucent Boks Press, 2001, s. 20.

"Ben, birader ....., Fransa'da Paris diyakozluğunda St. Denis manastırının aciz bir keşişi, Tanrı, Bakire Meryem, St. Denis, St. Benedict ve tüm azizler ve bu manastırın baş keşişinin aşkı için, sadakat, saflık ve yoksulluk yeminlerini tutmaya söz veriyorum. Ayrıca kutsal babaların geleneklerine ve bu manastırın kurallarına göre hayatı değiştireceğime, sabırlı olacağıma şahitlerin huzurunda söz veriyorum."[149]

Bu, bir benimseme, özümseme töreniydi. Her şeyden önce, kişisel bir taahhüt akdi, tarikat yeminidir; keşiş adayı, belirli bir kalıp olan yemini bir araya toplanmış olan grubun karşısında yazar, imzalar, okur ve ardından Şövalye unvan törenlerindeki gibi işlevsel bir topluluğa kabul edilişi simgeleyen hareketler gelirdi. Son olarak keşiş cüppesinin giyilmesiyle tören tamamlanır; kabul edilişin simgesi olarak, önce baş keşiş, sonra tek tek bütün tarikat kardeşleri yeni keşişe bir barış öpücüğü verirdi. Son aşamada ise, üç günlük inzivaya çekilirdi.[150]

Basileios'un bu sistemi, Pachomius kurallarını esas almakla birlikte bazı bakımlardan aralarında farklılıklar vardı:

- Basileios, manastırları küçültmüştü.
- Keşişin itaatkarlığını en önemli erdem sayıyordu.
- Çilekeşlik ve nefsin köreltilmesinde aşırıya varmayı yasakladı.
- Pachomius sistemiyle bir başka önemli fark da Basileios manastırlarının çöllerde değil kentlerde kurulmuş olmasıydı. Böylece keşişler, hayır işleri yaparak onlara yardımcı olabileceklerdi. Ayrıca kendi davranışlarıyla, kilise dışından kardeşlerine gerçek Hristiyan yaşantısı konusunda örnek olacaklardı.[151]

---

149 F. Graves, *History of Education During The Middle Ages and The Transitionto Modern Times*, Macmillan Press, USA 1910, s. 13.

150 G. Duby, "Feodal Dönem Fransa'sında Aristokrat Evlerinde Özel Hayat", *Özel Hayatın Tarihi II*, çev. Roza Hamken, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2006, s. 62-63.

151 Talbot, "Bizans Manastır Sistemine Giriş", s. 161.

Manastırlarda ayrıca sessizlik çok önemli idi. Bu sessizlik unsuru orada yeni bir işaret dilinin gelişmesine sebep olmuştur. Bu dil, onların sessizlik yeminleriyle alakalıdır. Onların bu katı kurallardan dolayı konuşmaları yasaktı. İşaret diline birkaç örnek:

- Başrahibin ilk işareti, saçını kaptığı sırada başına iki parmağını koymaktır.
- Papaz yardımcısının işareti, tek el sallama hareketiyle, küçük bir zilin çalınmasıdır.
- Bir isteğiniz olduğu zaman elinizi aşağı doğru hareket ettirir ve sallama sırasında öne ve arkaya doğru hareket ettirirsiniz.
- Elinizde bir mum çubuğunuz varsa işaret parmağınızın üzerinde ona üfler ve mumunuzu iki elinizi de kilitleyerek arasında tutarsınız.
- Küçük bir muma ihtiyacınız olursa da işaret parmağınıza doğru üflersiniz.
- Yemek sırasında bal isterseniz de dilinizin üzerine parmağınızı koyarsınız.[152]

Manastırlar içerisinde rahibe manastırları ise az sayıda idi. Bunlardan birisi, Konstantinopolis'te aristokrat bir kadın tarafından kurulmuştu ve bu kadının kızı da dahil, ailesinden birçok kişinin meskeni olmuştur. Manastırda 50 rahibe bulunuyordu ve bunların 30'u koroda görevliyken 20'si manastırın çekip çevrilmesinden sorumluydu. Her rahibenin kendi hücresi vardı; ancak yemekler yemekhanede topluca yenirdi. Koroda ilahi söylemek, mutfakta çalışmak, yemekhaneyi denetlemek, revir ya da kapı nöbeti gibi her rahibenin bir görevi vardı. Rahibeler, yün eğirme ve kumaş dokuma gibi el işleri de yapar, bu arada yüksek sesle mezmurları okurlardı;

---

152 L. D Skomorochov-A. Blackfeather, *Monastic Sign Language Benedictine Communication in 11th Century England Canterbury Cathedral*, England 1050, s. 5.

okur-yazar olanları ise kutsal metinleri ve azizlerin yaşam öykülerini incelemeye uzun saatlerini ayırırlardı.[153]

14. Slavlar Arasında Bizans Misyonu

Bu misyonun başlangıcı, "Slavların Havarileri" olan Konstantin ve Methodius kardeşlerle yakından ilişkilidir. İlk ortak misyonları, 860 yılında Bizans'ın bozkır müttefikleri Hazarlara gönderildikleri zamanla ilişkilidir. Selanik'ten gelen Konstantin ve Metodius, Slav dilini bilmenin büyük avantajına sahipti. Onların ilk görevi, Moravyalılar arasında kullanılmak üzere ayin ve İncil parçalarını Slavoni'ye yani Slavcaya çevirmekti. Bu durum, kutsal dillerin sayısının eklenemeyeceği konusunda ısrar eden Frank din adamlarını kızdırmıştır. Konstantin ve Methodius, davalarını ortaya koymak için Roma'ya gitmişler ve papanın desteğini almışlardı. Konstantin'in ölümünden sonra 869'lu yıllarda Methodius, Pannonia'ya göreve atandı. Methodius'un takipçileri Clement ve Naum'un yardımıyla da Bulgar Kilisesi, Slav Hristiyanlığının ana merkezi oldu. Bu başarının büyük kısmı, sonraki yıllarda Kiev'in prensi Vladimir'in 989 yılında Cherson'daki vaftizden sonra Ruslara geçmiş oldu.[154]

910 yılında Aziz Berno ve Aquitaine dükü William tarafından Burgonya'daki Cluny Manastırı'nın kurulması, Cluny Tarikatı'nın oluşturulmasında ilk adımdır. Cluny Tarikatı, doğrudan doğruya doğanın koruması altına girmiş ve en sonunda Benedikten Kurallarını ve kendi "adetlerini" benimseyen pek çok manastırın liderliğini üstlenmiştir. Ayrıca daha sonra yeni bir anlam kazanmış olan Benedikten reformu yani Benedikten kuralları temel alınarak ve eski Cluny Tarikatı adetlerinden farklı olarak 933 yılında *Gorze reformu* başlatılmıştır.[155]

---

153 Talbot, "Bizans Manastır Sistemine Giriş", s. 168.

154 M. Angold, "Byzantine Missions among the Slavs", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 45.

155 M. Dunn, "Tenth- and Eleventh-Century Centres of Reform", *Atlas*

15. X. Yüzyılın Sonunda Avrupa'da Piskoposluk

Bu dönem, uzun bir süre papaların önderlik ettiği ve Hristiyanlık sürecinin hem Latin hem de eski kilisenin yeni taraftarlarının yaşadığı bölgelerde ilerletildiği bir konsolidasyon ve reform dönemi idi. Siyaset ve din, Alman Kallığı'nın sınırlarında, yöneticileri komşu halkların yeni ortaya çıkan kiliselerine hükmetmek istediklerinde birbirine karışmıştır. Danimarkalıların din değiştirme sırasında kuzeydeki Hamburg-Bremen eyaletinden X. yüzyılın ortalarında birkaç yeni görüntünün oluşmasına neden olan misyonerler gönderildi. Ayrıca I. Otto'nun bu alandaki evcil hayvan projesi, 968 yılında Elbe ve Oder arasındaki topraklarda var olan Alman yerleşiminin ardından kurulan Magdeburg başpiskoposluğu ve Polonya topraklarının merkezine yeni bir görünüm kazandırmış oldu. Fakat 1000'li yıllarda Polonya'da Gniezno metropolitinin görülmesi ile Alman kontrolünden bağımsız bir kiliseye kavuştuğunu göstermiştir. Ayrıca politik olarak imparatorluğun sınırları dışında kalmasına rağmen, kısa bir süre için Poznan'a karşı yargı yetkisi, Alman başpiskoposu tarafından korunmuştu. Doğu ve batı kiliseleri, Slavların bağlılığı için birbirleriyle rekabet halindeydiler ve Roma, Orta Avrupa'nın çoğunu kazanırken Bizanslılar, Bulgar'ı ve yakın zamanda Rus kiliselerini başarıyla kurmuşlardı. Alman Otto imparatorları (962-1002), bölgeyi Bizans kontrolünden ele alma hırslarına sahip olup bu durum, Roma veya batı patrikliği ile olan birlikteliğini de etkileyecekti. Papa XIII. John, I. Otto'nun isteği üzerine Benevento'yu Latin kökenli bir üs olarak kurmuştu. XI. yüzyılın başlarında Pisalılar ve Cenevizliler onları Sardunya ve Korsika'dan temizlediler ve 1070'li yıllarda Normanlar, Sicilya'nın kontrolünü ele geçirdi. İspanya'da taşra teşkilatı, yıkıldı. Reconquista döneminde eski otorite merkezleri, Müslümanlardan alındığında, taşra teşkilatı yeniden kuruldu. Şöyle ki 1088'de Toledo'da, 1091'de

---

of Medieval Europe, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 45.

Tarragona'da ve 1104'te Braga'da kuruldu. Buna ek olarak Santiago de Compostela'nın hac yeri olarak artan önemi ve saygınlığı, onu da bir piskoposluk alanı haline getirmiştir. Benzer şekilde İrlanda'nın piskoposluklara ve illere ayrılması da XII. yüzyılın ortalarına kadar başlamamıştır.[156]

156 R. K. Rose, "Episcopal Sees in Europe at the End of the Tenth Century", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 46, 47, 49.

İKİNCİ BÖLÜM

YÜKSEK ORTA ÇAĞ

Yüksek Orta Çağ adı verilen dönemde ise siyaset, kültür ve din açısından gelişmeler gözlemlenmeye başladığı gibi iyimserlik duygusu hakim olmuştur. Bir diğer taraftan da Orta Çağ denildiğinde ilk akla gelen Haçlı seferleri, savaşlar, Robin Hood ve Şövalyeler gibi imgelerin olduğu çağdır. Günümüzdeki zamanlara kadar gelebilen pek çok gelişme gerek mimari gerekse de diğer alanlarda kendini hissettirmektedir. Bu dönem biraz da Orta Çağ'ın olgunlaşma dönemidir.

1. Yüksek Orta Çağ'da Alman İmparatorluğu

Sakson İmparatorlar

X. yüzyıl Sakson hükümdarları, otoritelerini Charlemagne'nın emperyal otoritesinin bir devamı ve Konstantin yönetiminde gelişen Hristiyan Romanitas'ın yenilenmiş hali olarak geliştirmiştir. Bu imparatorlukta çok farklı halklar vardı. Düklerin yönetmeleri için papazlar atamaya başladılar. Bu yeni sisteme "Otto yönetim sistemi" adı verilmektedir. Karolenjlerin ardından Sakson hükümdarlar tarafından da yeniden canlandırılmaya çalışılmıştır. Ancak aralarında farklılıklar vardı. Bu imparatorluğu Alman olarak adlandıranların yanı sıra Alman olarak tanımlamayanlar da vardı. Onlar da İsveçliler, Norveçliler, Danimarkalılar ve Anglo-Saksonlar dahil tüm Cermen halklarını akraba olarak kabul ettiklerini söylemişlerdi.[157] IX. yüzyılda olduğu gibi sonrasında da Batı Frank Krallığı, en büyük sorunları

157 Davis, *Orta Çağ Avrupa Tarihi*, s. 225.

yaşayan krallıktı. Doğu Frank Krallığı, ise Karolenjlerin soyunun tükenmesinden sonra imparatorluğun ileri gelen yetkili kişileri, 911-918 yıllarında I. Konrad'ı kral olarak seçmişlerdi. Zaten 911 yılı, Alman İmparatorluğu'nun başladığı yıl olarak kabul edilirdi. Sebebi de Charlemagne'ın Alman Louis üzerinden son varisi olan Çocuk Louis'nin ölümüydü. Onun ölümünden sonra Alman kavimleri, Batı Franklarının kralı III. Charles'a bağlanmamış, bunun yerine Karolenj olmayan I. Conrad'ı kral seçmişlerdi. Aslında Conrad, Almanya'nın Frank olmayan ilk kralı idi. Saksonya'dandı. Böylece kraliyet gücü, I. Heinrich dönemine kadar etkili olamadı.[158] Conrad'dan sonra I. Heinrich, Franklar ve Saksonlar tarafından kral seçildi. I. Heinrich, Dan, Slav ve Macarların istilalarından korunmak için doğu sınır bölgelerini ele geçirmiş ve yeni yerleşimler ve şehirler kurarak Saksonya'yı güçlü bir bölge haline getirmiştir.[159] Ayrıca Unstrut Savaşı'nda Macarları yenilgiye uğrattı ve bir sonraki yıl da Danlar'a karşı savaştı. Böylece Germenler için çok saygın bir kral oldu. "Pater patriae, rerum dominus imperator" yani ata yurdunun babası, her şeyin "Lord İmparatoru" ilan edildi.[160] I. Heinrich ölmeden önce üç oğlu olmasına rağmen tahtın varisi olarak I. (Büyük) Otto'yu belirlemişti. I. Otto'nun üvey erkek kardeşi Thankmar ve küçük kardeşi Heinrich ile ilk kraliyet yıllarında zaten bir taht mücadelesi başlamıştı. I. Heinrich'nin ölümü üzerine 936-973 yıllarında oğlu ve onun tarafından ardıl olarak atanan I. Otto, Aachen'da dünyevi büyükler tarafından tahta çıkarıldı ve halkın onayını aldıktan sonra başpiskoposlar tarafından kutsandı. Ardından taç giydirildi. Aslında I. Heinrich'in oğlu olan I. Otto'nun saltanatının başlamasıyla uzun süre hüküm süren Karolenj hanedanlığının sonu gelmiş ve böylece Frank monarşi tarihinde önemli bir değişiklik olmuştur.[161]

---

158 Kinder-Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası,* C. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, s.143; Davis, *Orta Çağ Avrupa Tarihi*, s. 227-228.

159 Kerr, *Charlemagne'dan Lizbon Antlaşması'na Avrupa'nın Kısa Tarihi*, s. 24.

160 Davis, *Orta Çağ Avrupa Tarihi*, s. 228.

161 Bernd Schneidmüller, "Imperium und Pergament-Wege zum Heiligen

Büyük (I) Otto, krallığının Alman kısımlarını Francia olarak adlandırıyordu. Halkı da Sakson, Frank, Bavyera veya Svabyalılar olarak tanımlıyorlardı. İngiltere'nin yedi krallığa bölünmesi gibi Almanya'da her biri kabilesel bir kökene sahip olduğu iddia edilen dört dükalığa bölünmüştü. Tabi ki böyle bir ortama zemin hazırlayan yine I. Heinrich'in politikaları olmuştu. Örneğin Doğu Francia topraklarının çoğu üzerinde etkisinin olmaması Doğu'da Slavca konuşan halkları köleleştirerek bir savaş gücüne sahip olmasını sağlamıştı. Böylece krallık dahilinde kazandığı statü ile oğlu 1. Otto'nun (936-972) tahta çıkmasına hiç kimse karşı çıkamadı. I. Otto'nun (936-73) döneminde, Alman Krallığı, Avrupa'nın en güçlü siyasi kuvveti haline geldi. I. Otto, 962 yılında imparator olarak taç giydi. Birçok yönden bir Charlemagne'nın politik mirasçısıydı ve Otto İmparatorluğu'nun özü doğrudan bölünmüş Karolenj İmparatorluğu'nun Alman kısmı üzerine inşa edilmişti. Ancak Otto'nun Alman İmparatorluğu, bir buçuk asır öncesinin Frank eyaletinden çok uzak bir yapıya sahipti. Fransızca konuşulan batı, parçalanma eğilimindeydi. Doğu krallıkları, birleştirici eğilimleri ile yeniden şekillenmekteydi. Batı krallıkları ise toplumun feodalleşmesinin bir sonucu olarak parçalanmıştı.[162] Büyük Alman İmparatorluğu'nun aksine, merkezi siyasal iktidarın yeni Alman İmparatorluğu'na uzatılması, büyük ölçüde kilise yoluyla sağlandı. 951 yılında I. Otto, seksen beş "kraliyet" manastırını ve tüm piskoposları seküler otoriteden muaf tuttuğunu ilan etti. Toprakları, kraliyet otoritesi olmadan altüst edilemezdi. İtalyan Krallığı'nın kuralı, papa kralı siyasal rakibi Berengar'ı kovmaya yardım etmesi için davet ettiğinde geldi. Kampanya hızlı ve kolaydı. I. Otto, İtalya'nın daha sonraki Alman imparatorlarınınki gibi siyasi bir

---

Römischen Reichs", *Pracht auf Pergament. Shatze der Buchmalerei von 780 bis 1180*, München 2012, s. 38.

162 R. Samson, "The Ottonian Empire, 962", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 35.

programında belirgin bir şekilde yer almamasına rağmen, papa tarafından imparator ilan edildi.[163]

I. Otto, Frank İmparatorluğu'nun eski merkezine egemendi ve Batı Francia kralları bile Frank hükümdarı olarak onun rolünü kabul ediyordu. Bunlarla uğraşılırken bir başka tehdit olan Macarlar ortaya çıkmıştır.[164] Eğer I. Otto, Macarları yenilgiye uğratmamış olsaydı; onların Avrupa'yı yakıp yıkması, ele geçirmesi ve yağmalaması kaçınılmaz olabilirdi.[165]

962 yılında ise I. Otto, ikinci İtalya seferi sırasında Roma'da imparatorluk tacını giydi. Aşağı İtalya'daki Lombard prensleri, Otto'ya biat ettiler. Kısacası I. Otto, 936 yılında Doğu Fransa Kralı, 951 yılında İtalya kralı ve 962 yılında ise Roma-Alman İmparatoru oldu.[166] Bazı unvanlar da kendisine verilmişti. Bunlar; "Son Barbar İstilasını Püskürten Kral"[167] "Anavatan'ın Babası"[168] "Hristiyanlığın Kurtarıcısı" idi.[169] Lechfeld zaferinin ardından askerleri I. Otto'yu Tanrı tarafından gönderilen Hristiyan dünyasının başkanı olarak ilan edip selamlamışlardı.[170]

---

163 R. Samson, "The Ottonian Empire, 962", s. 35.

164 Giulio Sodano, "Macar Krallığı'nın Doğuşu ve Latin Hristiyanlığını Kabul Edişi", *Orta Çağ Katedraller, Şövalyeler* ed. Umberto Eco, çev. Leyla Tonguç Basmacı, Alfa Yayınları, İstanbul 2014, s. 115.

165 Pınar Ülgen- Banu Çetin Ünal, "Orta Çağ Avrupası'nın Bir Bilinmeyeni: Otto Rönesansı", *Cappadocia Journal of History and Social Sciences*, Vol.12, 2019, s. 233.

166 Ernst Erich Metzner-Susanne Habel, "Kaiser Otto I. und seine Sprößlinge", *Sudetendeutsche Zeitung*, Vol.32, 2014, s. 9.

167 İzzet Çıvgın, *Orta Çağ Tarihi*, Maya Akademi Yayınları, Ankara 2008, s. 196.

168 Nils Klawitter-Dietmar Pieper, *Das Reich der Deutschen Wie wir eine Nation wurden ty*, Deutsche Verlags-Anstalt, München 2016, s. 19.

169 Metzner-Habel, "Kaiser Otto I. und seine Sprößlinge", s. 9.

170 Susan Wise Bauer, *Orta Çağ Dünyası Roma İmparatoru Büyük Constantinus'un Hristiyanlığı Kabul Etmesinden I. Haçlı Seferi'ne*, çev. Mehmet Moralı, Alfa Yayınları, İstanbul 2014, s. 590.

Ayrıca I. Otto da babası I. Heinrich gibi Slavları egemenliği altına almak istiyordu. Bu sebeple Slavlara boyun eğdirip Oder'a giden toprakları ele geçirmiş ve onları Hristiyanlığa kazandırmıştır.[171] Daha da ileriye gidip Slav bölgelerini kolonileştirmek ve Hristiyanlaştırmak istiyordu.[172]

Bunun yanı sıra I. Otto'nun, 936 yılında Aachen'de yani Charlamagne'nin sarayında kral olarak taç giymiş olması, Doğu Frank İmparatorluğu'nu Charlemagne'dan devralmış olduğunun da bir göstergesi idi.[173] Bu durum, Otto'nun aslında Charlemagne'nin izlerini silmek istemediğine bir işaret idi.[174] Taç giymesiyle birlikte Alman kralı olarak anılan I. Otto, uzun bir Alman İmparatorluğu'nun temellerini de atmıştır.[175] Charlemagne gibi I. Otto'nun taç giyme töreninde kullanılan semboller de Otto'nun kendisini yüksek bir rahip kral olarak gördüğünü gösteriyordu.[176] Papanın çağrısı üzerine I. Otto, 961 yılında İtalya Krallığı'nı fethetmiş ve İmparatorluğunun sınırlarını İtalya'nın kuzeyine, doğusuna ve güneyine kadar uzatmıştır.[177] I. Otto, 962'de papanın ona vereceği emperyal itibar ile Doğu-Frank Alman Krallığı'na bağlı kalmıştı.[178]

---

171 Hans Delbrück, *Die Weltgeschichte für Alle Nach dem Werkev on Das Mittelalter*, ed. Konrad Molinski, Salzwasser, Berlin 1929, s. 81.

172 Donald Matthew, *Orta Çağ Avrupası Atlaslı Büyük Uygarlıklar Ansiklopedisi*, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, C VI, İletişim Yayınları, İstanbul 1998, s. 80.

173 Bernd Schneidmüller, "Sehnsuchtnach Karl dem Großes. Vom Nutzeneinestoten Kaisersfür die Nachgeborenen", *Geschichte in Wissenschaft und Unterricht*, 2000, s. 292.

174 Le Goff, *Avrupa'nın Doğuşu*, s. 47.

175 Stephen Flurry, "The Unholy Roman Empire", *Germany and the Holy Roman Empire*, USA 2007, s. 18.

176 Brad Macdonald, *The Holy Roman Empire inprophecy,* Philadelphia Church of God., USA 2015, s. 69.

177 Metzner-Habel, "Kaiser Otto I. und seine Sprößlinge", s. 9.

178 Claudia Zey, " Papsttum und Investiturstreit", *Heiliges Römisches Reich Deutscher Nation 962 bis 1806: Von Otto dem Großen bis zum Ausgang*

Böylece Otto tarafından fethedilen topraklarda yeni piskoposluklar inşa edilmeye başlandı.[179] Otto, Lechfeld zaferinden sonra Madgeburg'da bir başpiskoposluk kurmak istemiştir.[180] Bu başpiskoposluğun kurulması, I. Otto için Slavların Hristiyanlaşması adına çok önemli idi. Aslında I. Otto, doğudaki tüm Slavların Hristiyanlaşmasını sağlayacak yeni bir eyalet yaratmayı amaçlamıştır. I. Otto'nun doğudaki "Yeni Roma'sı" olacaktı.[181] I. Otto'nun "tüm Slav dünyası"nı Magdeburg başpiskoposluğuna bağlama planı, "bir alman devlet adamının doğu ile ilgili olarak aldığı en kapsamlı planı" olarak kabul edildi.[182]

Böylece I. Otto, her ne kadar İtalya'nın kralı olduysa da gerçekte Roma, başlı başına bir papalık devletiydi ve imparatorlar, papa seçimine müdahale edemiyordu. Yani imparatorların papayı atama yetkisi yoktu.[183] I. Otto, kendini korumak için papalık ile arasındaki ilişkiyi ortaya çıkaran *Privilegium Otto nianum*'u (Otto Ayrıcalığı) yayınladı.[184] Bu belge, papalık makamına seçilen kişinin

---

des Mittelalters: Essays. (Zurich Open Repository and Archive), Sandstein Verlag, Zurich 2006, s.147; Ülgen- Çetin Ünal, "Orta Çağ Avrupası'nın Bir Bilinmeyeni: Otto Rönesansı", s. 235.

179 Delbrück, *Die Weltgeschichte für Alle Nach dem Werkevon Das Mittelalter*, s. 81.

180 Matthew, *Orta Çağ Avrupası Atlaslı Büyük Uygarlıklar Ansiklopedisi*, s. 80.

181 Schneidmüller, "Imperium und Pergament-Wege zum Heiligen Römischen Reichs", s.38; Matthew, *Orta Çağ Avrupası Atlaslı Büyük Uygarlıklar Ansiklopedisi*, s. 81.

182 Frank Helzel, *Himmlers und Hitlers Symbolpolitik Mit Mittelalterlichen Herrschern König Heinrich I. (919-936) und Kaiser Otto I. (936-973) In Ihren Natıonal geschichtiıchen Rollen Im Schlussteil Des Zwiiten Dreissigjährigen Kriegs 1914-1945*, Bad Wildungen, November 2011, s. 8.

183 Bauer, *Orta Çağ Dünyası Roma İmparatoru Büyük Constantinus'un Hristiyanlığı Kabul Etmesinden I. Haçlı Seferi'ne*, s. 593.

184 Joseph Wilson, *Holy Anointment and Realpolitik in the Age of Otto I*, James Madison University, 2015, s. 6.

kutsanmasından önce imparatora papalık adayını değerlendirme ve onaylama hakkı öngören bir belgedir.[185] Böylece I. Otto, Hristiyan Kilisesi'nin liderini seçme yetkisini ele geçirmişti. Artık I. Otto, ilk "Kutsal İmparator" olmuştu.[186]

Böylece Büyük Otto, 962 yılında papanın elinden taç giyerek imparatorluğun restorasyonunu gerçekleştirmiş oldu. Bundan dolayı diğer Avrupa monarşileri üzerinde meşruiyet avantajı da elde etmişti.[187] Hatta bunun etkisiyle yaklaşık 1000 yıl boyunca krallar, kendilerini "Alman milletinin Roma imparatorları" olarak adlandırdılar.[188] Yani I. Otto, yüzyıllar boyunca Alman kimliğini şekillendirmeye yardımcı olacak bir birleşmeyle imparatorluk unvanını elinde tutan Alman yöneticilerin bin yıllık geleneğini de başlatmış oldular.[189]

Hem Karolenjler hem de Büyük Otto, Roma İmparatorluk geleneğini "İmperium Romanum" olarak devam ettirdiler.[190] Modern Almanya'nın kuruluşunu sağlayan ve Doğu Frankları, Alemanniler, Bajuwarileri, Saksonlar, Thuringianlar ve çeşitli Alman kavimlerinin hükümdarlarını bir araya toplayarak bugün ki Almanya olarak

---

185 Marcella Raiola, "Anarşi Döneminde Papalık", *Orta Çağ Barbarlar, Hristiyanlar, Müslümanlar*, ed. Umberto Eco, çev. Leyla Tonguç Basmacı, Alfa Yayınları, İstanbul 2015, s. 247.

186 Bauer, *Orta Çağ Dünyası Roma İmparatoru Büyük Constantinus'un Hristiyanlığı Kabul Etmesinden I. Haçlı Seferi'ne*, s. 593.

187 Jürgen Basedow- Klaus J. Hopt- Reinhard Zimmermann, *Handwörterbuchdes Europaischen Privatrechts*, Band I (Abschlussprüfer-Kartellverfahrensrecht), Mohr Siebeck Verlag, Hamburg 2009, s. 822.

188 Flurry, "The Unholy Roman Empire", s. 18.

189 Jason P. Coy, *A Brief History of Germany*, Facts On File, An imprint of Infobase, New York 2011, s.31; Herrn Horst Fuhrmann, *Karl Ferdinand Werner Karl Der Große Oder Charlemagne? Von Der Aktualität Einer Überholten Fragestellung*, Vol. 4, Der Bayerischen Akademie Der Wissenschaften, München 1995, s. 36.

190 Schneidmüller, "Imperium und Pergament-Wege zum Heiligen Römischen Reichs", s. 39.

bilinen alanı Kutsal Roma İmparatorluğu adı altında birleştirmeye çalıştılar.[191]

Buna karşılık I. Otto'nun Vatikan Kilisesiyle ilişkisi hep iyi olmuştur. Lombardların kiliseye sürekli saldırıları ve Otto'nun papaya yardımı önem taşıyordu. I. Otto, hızla Alman İmparatorluğu'nun sınırlarını genişletti. Kuzey İtalya'yı fethetti ve Avrupa'nın en güçlü hükümdarı oldu.[192] Aslında I. Otto, Alman milliyetçiliğinin temellerini atan imparator olarak da ün kazandı.[193]

Bunlara rağmen kilise, her ne kadar Otto hanedanlığıyla yakın ve sıcak bir ilişki içinde bile olsa onları destekleyen devletin varlığına rağmen kendi gücünü oluşturma çabasındaydı.[194]

Her ne kadar Otto, sağlam bir imparatorluk kurmuşsa da hem Karolenj hem de Otto hanedanlığı boyunca Bizans İmparatorluğu hala asaletin simgesi olarak görülmekteydi. I. Otto oğlunu bir Bizans prensesi ile evlendirerek Bizans ile siyasi ilişkileri iyi tutmak konusunda başarılı olmuştur. Evlilikten hemen sonra Theophania, "Kutsal Roma İmparatoriçesi" olarak taçlandırılmıştır. Açıkça anlaşılacağı gibi bu, Bizans ve Otto hanedanlığı arasında bir bağ kurmak amaçlı yapılmış politik bir evliliktir.[195]

Karolenj İmparatorluğu'nun ani çöküşünden dolayı Sakson hanedanları daha sistemli hareket ediyorlardı. Özellikle I. Otto dönemi ve onun ardılları döneminde Kilise ve devlet, tek vücut olmuştur. Bu, II. Otto döneminde de aynen devam etmiştir.[196]

---

191 Jason P. Coy, *A Brief History of Germany*, s. 31.

192 Macdonald, *The Holy Roman Empire in Prophecy*, s. 70.

193 Flurry, "The Unholy Roman Empire", s. 18.

194 Frederick B. Artz, *Orta Çağların Tini İS 200-1500 Tarihsel Bir Gözlem*, çev. Aziz Yardımlı, İdea Yayınları, İstanbul 2006, s. 155.

195 Odilo Engels, "Theophano, the western empress from the East", *The Empress Theophano: Byzantium and the West at the Turn of the First Millenium*, ed. Adelbert Davids, Cambridge University Press, Cambridge 1995, s. 32-33.

196 McEvedy, *Orta Çağ Tarih Atlası*, s. 70.

Bunun yanı sıra II. Otto'nun annesi, Burgonyalı Adelaide ise oldukça güçlü bir nüfuza sahipti. 999 yılına kadar "Coimperatrix" (eş İmparatoriçe) olarak diplomatik alanda yerini almış ve oğlu II. Otto'nun ölümünden sonra "Vicaria Regni" yani krallığın vekili olarak konumunu güçlendirmiştir. Ayrıca Cluny reformlarına[197] da destek vermiştir. Ölümünden sonra ise azize ilan edilmiştir.[198] Aslında II. Otto'nun erken yaşta ölmesi ve iktidara gelen III. Otto'nun henüz üç yaşında olması sebebiyle imparatorluk, bu dönemde iki kadın yani III. Otto'nun annesi Theophanu ve büyükannesi Adelheid tarafından yönetilmiştir.[199] Genel anlamda I. Otto, oğlu II. Otto ve torunu III. Otto (983-1002), istikrarlı bir yönetim sergilediler. II. Otto ve halefi II. Heinrich'nin çocuksuz ölmelerine rağmen yine de bu İmparatorluk uzun sürmüştür. Çünkü hem Germen kavimleri hem de Charlemagne'nın Roma geleneğini devam ettirecek halefler bulmaya hazırlardı.[200] Genel olarak X. yüzyılda açık siyaset yolu izlenmiştir. Doğu Francia'da bağlılık pek yokken Batı Francia'da yaygındı. Buna rağmen Otto hanedanının politikaları da önceki

---

197 Cluny reformu; 910 yılında Aquitaine dükü olan William'ın tüm mal varlığını bağışlayarak bir manastır kurmuştur. Benedikten ailesi içinde ayrı bir düzen haline gelen ilk reform olan Cluny cemaatinin oluşumu bu manastıra dayanır. Bu manastır Benedikten kurallarının daha katı şekliyle hizmet vermiştir. Bu tarikat 12. yüzyılın en büyük politik gücü haline gelmiştir. Ayrıca papalar için bir eğitim öğretim kurumu olan Cluny dönemin önemli papalarının yetiştiği bir merkez idi. Burada yetişen VII. Gregory, II. Urban, II. Pascal ve V. Urban gibi papalar papalığı güçlendirmek için çalışmışlardır. Cluny manastır-kilisesi cemaatinin büyüklüğü ile orantılı olarak Orta Çağ'ın harikalarından biri olarak görülür." Ayrıntılı bilgi için bkz. G. Cyprian Alston, "Cluny", *The Catholic Encyclopedia*, Vol. IV., The Encyclopedia Press, New York 1913, s.73-74.

198 Adriana Valerio, "Kadınların İktidarı", *Orta Çağ Barbarlar, Hristiyanlar, Müslümanlar*, ed. Umberto Eco, çev. Leyla Tonguç Basmacı, Alfa, İstanbul 2015, s. 320-321; Kinder-Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası*, C. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, s. 143.

199 Kinder-Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası*, C. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, s. 143.

200 Davis, *Orta Çağ Avrupa Tarihi*, s. 242.

yüzyıllarda olduğu gibi ulusal, bölgesel veya yerel meclisler aracılığı ile yürütülmekteydi.[201]

1056 yılına kadar Sakson ve Sal hanedanlarının hüküm sürdüğü Orta Çağ Almanya'sına damga vuran unsurlar, askerî bir aristokrasinin hakimiyetiyle birlikte toplum ve siyasetteki feodal örgütlenme biçimi, "Alman ulusunun Kutsal Roma İmparatorluğu" olarak yeniden şekillenmesi, kilise ile devlet arasındaki uyumlu sayılabilecek ilişkilerdi.[202]

Orta Çağ Avrupa'sında genel itibariyle hanedan hakimiyeti etkindi. Bu hanedanlardan Sakson olan Otto hanedanlığının tarih sahnesine çıkışı, Otto Rönesansının da zeminini hazırlamıştır. Otto Rönesansı, bir nevi Karolenj Rönesansından sonra Avrupa'nın hanedan bağımlılığının göstergesi gibi görünse de sanatsal ve mimari alanda Avrupa'yı şekillendiren dört önemli Rönesans'tan birini oluşturmaktadır.[203]

Otto Rönesansı

Rönesans[204] deyince hemen akla İtalya'da başlayan ve tüm Avrupa'ya yayılan "Bilim Rönesansı" gelmektedir. Ancak bundan önce Orta Çağ'da farklı Rönesanslar da gerçekleşmiştir. "Karolenj Rönesansı" olarak adlandırılan dönemde Charlemagne yönetimi

---

201 Whickham, *Orta Çağ'da Avrupa*, s. 133- 134.

202 Fulbrook, *Almanya'nın Kısa Tarihi*, s. 27.

203 Peter Johanek, *Die Sachsenkriege Karls des Großen und der Besuch Papst Leos III. in Paderborn 799 im Gedächtnis der Nachwelt*, 2000, s. 21.

204 Rönesans kavramı insanın dünya görüşündeki farklılaşmayı temsil eder. Bu durum dini ve içsel hayatın yeni bir görüntüsü olan reformasyondan farklıdır. Burckhardt, hem Orta Çağ'daki koşulların Rönesans'ı hazırladığını kabul eder hem de Rönesans'ı tamamıyla ondan bağımsız bir dönem olarak ele alır. Aslında Rönesans sözcüğü tam olarak döneme tanıklık eden kişilerin kullandığı bir ifadedir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Halil İnalcık, *Seçme Eserleri-V Rönesans Avrupası Türkiye'nin Batı Medeniyetiyle Özdeşleşme Süreci*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2013, s. 55.

altında öğrenmenin yeniden canlandığı görülmektedir. Yani bir yeniden doğuş gerçekleşmiştir.[205]

Dolayısıyla Rönesans, bir bakıma eski medeniyetlerin yeniden doğuşları olarak adlandırılabilir. Özellikle Frank soyundan gelen Charlemagne yönetimi altında olan Karolenj Rönesansı, aynı zamanda Sakson soyundan gelen Otto hanedanlığının egemenliği altındaki "Otto Rönesansı" ve daha sonra gerçekleşen "Hohenstaufen Rönesansı"[206] bu duruma örnek gösterilebilir.

Bu dönemdeki yenilikler, "Otto Rönesansı" olarak adlandırılmıştır.[207] Orta Çağ Avrupa'sında X. yüzyıl ve XI. yüzyıllar arasında yapılan sanatsal ve mimari anlamdaki bütün yenilikler, "Otto dönemi sanatı" ya da "Otto Rönesansı" olarak kabul edilmektedir. Bu dönemin en önemli temsilcileri Abbon de Fleury ve Aurillaclı Gerbert'tır. II. Otto ve III. Otto gibi Avrupa tarihinde önemli roller oynayacak kişilerin öğretmenleri olan Gerbert ile Abbon, Otto Rönesansı'nın gelişmesi için gerekli zemini hazırlamışlardır.[208]

Özellikle X. yüzyılın en büyük bilgini olarak bilinen Aurillaclı Gerbert, İspanya'da üç yıl kalmıştır. Gerbert, daha sonra İtalya'da Bobbio başkeşişi olarak I. Otto ve II. Otto'nun hizmetinde bulunmuştur. Sonraki dönemlerde Rheims başpiskoposu olmuştur. III. Otto, daha sonra onu Ravenna başpiskoposu yapmıştır.[209] 962 yılından itibaren Doğu Frank İmparatorluğu'ndaki Otto kralları

---

205 Robert E. Lerner-Standish Meacharn-Edward McNall Burns, *Western Civilizations Twelfth Edition*, W.W. Norton Press, London 1993, s. 269.

206 Klaus Pfitzer, *Reformation, Humanismus, Renaissance*, ed. Gerhard Henke-Bockschatz, Germany 2015, s. 12.

207 Pınar Ülgen, "XII. Yüzyılda Avrupa'da Erken Rönesans "Bilimsel Dönüşümün Başlaması", *I. Uluslararası Sosyal Bilimler Araştırmaları Kongresi*, Saraybosna 2015, s. 161.

208 Armando Bisogno, "Bin Yılın Sonunda Eskatolojik Kavramlar", *Orta Çağ Katedraller, Şövalyeler, Şehirler*, ed. Umberto Eco, çev. Leyla Tonguç Basmacı, Alfa Yayınları, İstanbul 2014, s. 401.

209 Artz, *Orta Çağların Tini İS 200-1500 Tarihsel Bir Gözlem*, s. 156.

döneminde saraylar, okullar ve manastırlar kurup imparatorluğu güçlendirmişlerdir.[210]

Karolenj kraliyetini taklit etmemişlerdir. Sadece Karolenj hanedanlarının yaptıkları üzerine yeni şeyler inşa etmişlerdir.[211] Aslında Otto sanatı, Karolenj ve Romanesk sanatı arasında gelişen büyük bir sanatsal akımın üstün nitelikli bir kavramıdır da denebilir.[212] Ayrıca bu dönemde yazılan el yazmaları, emperyal gücün görsel tasviriydi denilebilir.[213] Otto döneminin sanat anlayışında dinsellik, her şeyin üstünde tutulmaktadır. Özellikle resim sanatında tüm konular, Hristiyanlığın yüceliğini yansıtmaktaydı.[214]

Bilindiği üzere II. Otto, bir Bizans prensesi ile evlenmiş ve iki hanedan arasında sıkı bir bağ oluşmuştu. Bu nedenle Orta Çağ'da çok ünlü olan Bizans sanatı, Otto sanatına çok etki etmiştir. Bu tarihlerde Alman İmparatorluğu'ndaki sanat, Bizans resim kitapları ve kuyumculuk modellerine dayanıyordu. Çünkü Theophania,

---

210 Stephan Dorgerloh, *Ottonenland Sachsen-Anhalt Von Der Peripherıe Zur Zentral regıon In Europa*, zentrum für mittelalterausstellungen, s.5; Hilja Droste-Ines Lauffer, *Klein eKunstgeschichte Deutschlands*, Philip von Zabern, Darmstadt 2014, s. 20; Anna Benvenuti, "Eğitim ve Yeni Kültür Merkezleri", *Orta Çağ Katedraller, Şövalyeler, Şehirler*, ed. Umberto Eco, çev. Leyla Tonguç Basmacı, Alfa Yayınları, İstanbul 2014, s.231; Franz Jacobi, *Die Deutsche Buchmalerei in İhren Stilistischen Entwicklungsphasen*, F. Bruckmann A.-G, München 1923, s. 15.

211 Simon MacLean, "Palaces, Itineraries and Political Order in the post-Carolingian Kingdoms" *Diverging Paths? The Shape of Power and Institutions in Medieval Christendom and Islam*, ed. John Hudson and Ana Rodriguez, Vol.101, Brill, Leiden 2014, s. 9.

212 Elisabeth Klemm, "Katalog der illuminierten Handschriften der Bayerischen Staatsbibliothek in München 2", *Die ottonischen und früh romanischen Handschriften der Bayerischen Staatsbibliothek*, ReichertVerlag, Wiesbaden 2004, s. 7.

213 Thomas Kren, *İlluminated Manuscripts of Germany and Central Europe*, The J. Paul Getty Museum, Los Angeles, s. 10.

214 Michael Norris, *Medieval Art: A Resource For Educators*, The Metropolitan Museum of Art, New York 2005, s. 15.

Bizans sanatını imparatorluğun her tarafına yaymaya çalışmıştı.[215] Otto döneminde yapılan sanat eserlerinin teknik başarısı, Orta Çağ Almanya'sında bronz döküm sanatının taşıdığı özel motiflerden kaynaklanıyordu. Ayrıca kuyumculuk alanında da önemli gelişmeler vardı. Bronz döküm teknolojisinin çok karmaşık olması, belki de bu sanatsal çalışmaları özel yapan unsurlardı.[216]

Frank (Sal) İmparatorları (1024-1125)

Alman İmparatorluğu, önce Saksonlar sonra da Frank ve Hohenstaufen hanedanları tarafından yönetildi. 1024-39 yılları arasında ise Lothringen dükü Kızıl Konrad'ın torununun oğlu II. Konrad, soy hakkına göre seçildi. Mainz'da taç giydi. 1037 yılında vassallara verilen tımarların veraset yoluyla geçmesini sağladı. Schleswig, sınır eyaletini 1025 yılında Büyük Knut (Cnute)'a ve Fischa ile Leitha arasındaki toprakları da Macarlara devretti. 1033 yılında ise Burgonya Krallığı, Alman İmparatorluğuyla birleşti. Böylece "İmparatorluk", "Trias"dan (üçlü sistemden) oluştu: Almanya-İtalya-Burgonya. II. Konrad, Roma'da imparatorluk tacını giydi. 1037-38'li yıllarda İtalya seferi sırasında Milanolu Aribert ile yaptığı savaşta ilk defa bir Alman imparatoru olarak Lombardlara yenildi. Sonraki yıllarda da III. Heinrich, bazı reformlar yapmaya çalıştı ve Bohemya ile Macaristan'ı Alman tımarları haline getirdi. Ayrıca III. Heinrich, papalık seçimlerinde Romalı soylu sınıfının etkisini azalttı. 1047'li yıllarda ise III. Heinrich, imparatorluk tacını giydi. 1056-1106 yılları arasında ise IV. Heinrich başa geçti. 1075 yılına kadar olan mücadelelerden sonra Heinrich'in Hamburg yakınlarında kazandığı

---

215 Winfried Pernau, *Die Ottonen und ihre politische und kulturelle Bedeutung*, trz, s.5; Jacobi, *Die Deutsche Buchmalerei in İhren Stilistischen Entwicklungsphasen*, F. Bruckmann A.-G, München 1923, s. 15-16.

216 Ittai Weinryb, "Hildesheim Avant-Garde: Bronze, Columns, and Colonialism", *Speculum,* Vol.93, No.3, 2018, s. 733-734; Eliza Garrison, *Ottonian İmperial Art and Portraiture The Artistic Patronage of Otto III and Henry II*, Routledge, NewYork 2016, s. 11.

zaferden sonra Saksonlar itaat etmeye başladılar.[217] Sonraki süreçte görevler kavgası başladı. Ruhbandan olmayanlara görev verilmesi yasağı, Alman Krallığı'na karşı mücadelenin başlangıcı oldu. Papa VII. Gregorius, IV. Heinrich'i aforoz etti. Worms sinodu, papanın görevden alındığını; Roma sinodu ise Alman kralının aforoz edildiğini ilan etti. 1077 yılında Canossa'da ise IV. Heinrich, pişmanlık duyduğunu söyleyerek aforoz cezasının kaldırılması için uğraştı. Ancak papa, ikinci defa aforoz etti. Buna karşılık IV. Heinrich, 1084 yılında karşı Papa III. Clemens'in elinden taç giydi. Ardından VII. Gregorius, Sant'Angelo'nun kuşatması sırasında direnirken kurtarıldı. IV. Heinrich de Roma'yı tahliye etti. Bu kavganın sonucunda VII. Gregorius'un kralın doğrudan Tanrı'ya tabii olduğu öğretisi sarsılmazken IV. Heinrich de Tanrı barışını ilan etmiştir. 1106 yılında ölümünden sonra ise tahta V. Heinrich geçmişti. 1122 yılında Worms'ta V. Heinrich ile Papa II. Calixtus arasında bir antlaşma yapıldı. Bu Konkordatum olarak adlandırılmaktaydı. Böylece kral, yüzük ve asa ile görev vermekten vazgeçmiştir. Almanya'da kilise kurallarına uygun seçim yapıldıktan sonra takdisten önce görev verilmeye başlanmıştı. Aslında bu şekilde İmparatora bağımlık azalmaya başladı ve dolayısıyla Otto tarafından kurulan İmparatorluk Kilisesi sistemi de ortadan kalkmış oldu.[218] "Atama Yarışması" sonucunda 1122 tarihli Worms Konkardatosu, kraldan çok kilise için bir başarı idi.[219]

1125 yılından itibaren ise Supplinburglu Lothar, Staufen sülalesinden Süebyalı II. Friedrich'e karşı kral olarak seçildi.

---

217 Kinder-Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası,* C. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, s. 147.

218 Ye. Agibalova-G. Donskoy, *Orta Çağ Tarihi,* çev. Çağdaş Sümer, Yordam Kitap, İstanbul 2017, s. 92; Bauer, *Orta Çağ Dünyası Roma İmparatoru Büyük Constantinus'un Hristiyanlığı Kabul Etmesinden I. Haçlı Seferi'ne*, s. 700; Kinder-Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası,* C. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, s. 148.

219 Fulbrook, *Almanya'nın Kısa Tarihi*, s. 31.

Almanya'nın Doğu sınırındaki prens hanedanlarına ayrıcalıklar tanındı. Heinrich'in Lothar'ın kızı Gertrud ile evlenmesi Saksonya'da Welfleri güçlendirdi. Lothar'ın ölümünden sonra Saksonya dükalığı Kibirli Heinrich'e verildi.[220]

Hohenstaufen İmparatorluğu

Supplinburglu Lothar'ın ölümünden sonra 1137 yılında bir Hohenstaufen olan III. Conrad, kral seçildi ve Aslan Heinrich ile anlaşmaya vardı. 1142 yılındaki Frankfurt Barış Antlaşması ile Saksonya dükalığı Aslan Heinrich'e Bavyera da II. Heinrich Jasomirgott'a verildi. Yüksek Orta Çağ pek çok açıdan da önemli bir geçiş dönemini temsil etmektedir. Siyasal karışıklıklar, eski kabile dükalıklarının yerine yeni feodal beylerin etkili bir şekilde geçirilip birçok prensliğin kurulmasına da neden oldu. Ancak imparatorluğun saygınlığının da azalması söz konusuydu. I. Friedrich döneminde pek çok nüfuzlu kişilere geniş ayrıcalıklar verilmişti. Friedrich Barbarossa, modern Almanya'da ulusal Kahraman ilan edilen imparatorların sonuncusudur. Ancak tahta ilk çıktığı anda iç karışıklık vardı. Bir yandan tayin mücadelesi devam ediyordu. Bir yanda Guelfler (Papalık taraftarları) diğer tarafta Ghibellineler karşı karşıya idi. Kendisi de aslında Conrad'ın yeğeni olarak bir Hohenstaufen idi; ama aynı zamanda annesinden dolayı da Guelf idi. Amacı bu iki aileyi bir araya getirmekti.[221] Bunlardan en güçlü olanı da Bavyera Düklüğü'nün verilmesi ile Almanya'nın kuzey ve kuzeydoğusundaki birtakım toprakları da ele geçirmiş olan kuzeni Saksonya dükü Aslan Heinrich idi. Zamanla yaşanan baskılar, onun en güçlü prensiyle ters düşmesine yol açtı. Aslan Heinrich'in yenilmesinden sonra topraklar, yeniden dağıtıldı, kabile dükalıklarının yerini imparatorluk prenslerinin fief biçiminde

---

220 Kinder-Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası,* C. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, s. 165.

221 Davis, *Orta Çağ Avrupa Tarihi*, s. 333.

sahip oldukları daha küçük eyaletler almaya başladı. Bu siyasal parçalanma, Barbarossa'nın halefleri zamanında da devam etti.[222]

I. Friedrich Barbarossa, Staufenlerle Welfler arasında barışı sağladı. Bavyera dükalığını kuzeni Aslan Heinrich'e Avusturya dükalığını ise II. Heinrich Jasomirgott'a verdi. I. Friedrich'in İtalya politikası içerisinde 1153 yılında Konstanz antlaşması ile Romalılara ve Normanlara karşı Papa III. Eugenius'a destek verdi ve karşılığında da papa imparatorluk tacını giydirecekti. Ancak İtalya seferinden sonra Papa IV. Hadrianus'un elinden tacı giydi.[223] Hem Almanya hem de İtalya için önemli bir İmparatordu. Burada feodal siyasetin en önemli örneğini Friedrich'in Guelflerle olan iş birliği oluşturuyordu. Çünkü Almanya'da barışı korumanın en iyi yolu buydu. İtalya'da imparatorluk gücünü yeniden kurmak için de Almanya'da böyle bir siyaset izlemek zorunda kaldı.[224]

1159 yılında ise Papa III. Alexander ile IV. Victorius imparator tarafından Pavia sinodunda tanındı. Ancak Avrupa, iki kısma ayrıldı. Fransa kralı VII. Louis ile I. Friedrich, bu durumu çözmeye çalıştıysalar da yapamadılar. 1163 ve 1164 yıllarında Verona Birliği[225] kuruldu ve 1165 yılında ise Papa III. Alexander'ın tanınmadığına dair ant içilerek ilan edilmesi istendi. 1166-68 yılları arasında ise Lombardiya Birliği kuruldu ve Verona Birliği ile birleşti. 1176 yılında Papa III. Alexander ile I. Friedrich, Anagni Barış Antlaşması'nı ve 1177 yılında ise Venedik Barış Antlaşması'nı yaptılar. Böylece

222 Fulbrook, *Almanya'nın Kısa Tarihi*, s. 33.

223 Kinder-Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası,* C. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, s. 165.

224 Davis, *Orta Çağ Avrupa Tarihi*, s. 336.

225 Verona Birliği; 1160'tan sonra Frederick Barbarossa'nın İtalyan şehirlerine karşı yürüttüğü yeni saldırılar göz önüne alındığında, saldırıya uğrayan birkaç şehir geçici askerî birliklerle altında toplanmaya karar verdi. "Lega Veronese" olarak bilinen Verona Birliği bu ittifaklardan ilki olarak 1164'te Venedik'in himayesinde kuruldu. Ayrıntılı bilgi için bkz. Gabriele Esposito, *Armies of the Medieval Italian Wars 1125-1325*, Bloomsbury Publishing, 2019, s. 14.

Lombardiya ve Sicilya ile de ateşkes yapılmış oldu. 1183 yılında ise Konstanz Barış Antlaşması yapıldı. Lombardlarla yapılan bu antlaşma gereğince Lombardiya Birliği tanınmış oldu ve memurların imparator tarafından atanması sağlandı. imparatorluk hakları da kente devredildi.[226]

Sonraki yıllarda I. Friedrich yaptığı İtalya seferi sırasında Milano ile ittifak kurdu. VI. Heinrich, Milano'da taç giyerek İtalya kralı oldu.[227]

1190'lı yıllardan sonra VI. Heinrich başa geçti. Onun da iki rakibi vardı. Aslan Heinrich ve Lecce'li Tankred idi. 1192-1194 yılları arasında Almanya'da prenslerin muhalefeti ortalığı karıştırdı. Bu durum, Aslan Yürekli Richard'ın Haçlı seferi dönüşünde esir alınmasıyla dağıldı. Aslan Yürekli Richard, sadakat yemini etti ve Aslan Heinrich ile uzlaştılar. 1194 yılında VI. Heinrich Palermo'da Sicilya kralı ilan edildi. Ancak veraset yoluyla geçen bir imparatorluk kuramadan öldü. Ölümünden sonra imparatorluk mülklerini alan Papa III. Innocentius, II. Friedrich'in vasisi oldu. Yine Süebyalı Philip ve IV. Otto arasında çıkan tahta kavgaları krallığı zayıflattı. 1209 yılında IV. Otto, imparatorluk tacını giydi; fakat Aşağı İtalya'ya sefer düzenlediği için aforoz edildi. 1214 yılında Bouvines savaşının ardından Welf-İngiliz muhalefeti dağıldı ve II. Friedrich oğlu VII. Heinrich'in kral seçilmesini sağlamak için sikke basma, gümrük hukuku gibi bazı hakların ruhani prenslere devredilmesini sağladı. 1220 yılında imparatorluk tacını giyen II. Friedrich, sonradan gittiği Haçlı seferinden salgın dolayısıyla geri döndüğü için aforoz edildi. Buna rağmen bu seferi gerçekleştirdi. 1230 yılındaki Ceprano Antlaşması ile aforoz kararı bozuldu ve 1239 yılında tekrar aforoz

226 Pınar Ülgen, "Orta Çağ'daki Kral-Papa Çatışmalarının Din ve Siyasete Etkisine Bir Örnek: III. Alexander ve Friedrich Barbarossa", *Orta Çağ'da Din ve Devlet İlişkileri,* ed. Ayşe Atıcı Arayancan, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2018, s. 294.

227 Kinder-Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası,* C. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, s. 165.

edildi ve tahttan indirildi.[228] 1221-1231 yılları arasında Sicilya yeniden teşkilatlanarak modern bir devlet oluşturuldu. VII. Heinrich ise 1128 yılında Alman kralı sıfatıyla başa geçmişti. 1231 yılında dünyevi prenslere ruhani prenslerle aynı egemenlik topraklarını ve hükümranlık haklarını tanıdı. II. Friedrich de bunu onayladı. Ancak VII. Heinrich'in imparatora karşı ayaklanması üzerinde II. Friedrich Almanya'ya geldi ve onu esir aldı. Apulia'ya gönderdi. 1250 yılında ise II. Friedrich, öldü. Ondan sonra IV. Conrad, başa geçti; ama onun da ölmesiyle Hohenstaufen hanedanlığının çöküşü başladı. Papalık makamları, Sicilya'yı Fransa kralı Anjoulu Charles'a devretti. 1266 Benevento savaşında Sicilya hükümdarı Manfredi'yi öldürdü ve 1268 yılındaki Tagliacozzo savaşında IV. Conrad'ın oğlu Conradin'i yendi; ancak 1282 yılında bütün Fransızlar, Sicilya'dan sürüldü.[229]

Almanya'da farklı bir kültür ve siyaset sahnesi vardı. Bazı kimseler tarafından Almanlar, geri kalmış olarak da nitelendiriliyorlardı. Feodalizmi daha ilerletme konusunda çok yavaş davranıyorlardı. Bu açıdan bir nevi Fransa ve İngiltere'nin bir yüzyıl daha gerisinde oldukları söylenebilir. XIII. yüzyılın sonuna kadar Roma İmparatorluğu'nu yeniden canlandırma idealini devam ettirmişlerdir. Romalı simgesi haline gelen Romanesk mimari tarzını benimsediler. II. Frederick'in ölümünden ve Orta Çağ İmparatorluğu'nun yıkılmasından sonra yani 1250'lilerden sonra Fransız etkisine daha fazla yer vererek bir nevi Gotik tarzı benimsemeye başladılar.[230]

2. Papa-İmparator İlişkileri

Papa-imparator ilişkilerini ve aralarındaki çatışmaları anlamak için öncelikle geriye V. yüzyıl gibi erken dönemlere bakmak gerekir. Bu dönemlerdeki ilk ittifaklarda Merovenj kralı Clovis'in

228 Kinder-Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası,* C. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, s. 173.

229 Kinder-Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası,* C. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, s. 173.

230 Davis, *Orta Çağ Avrupa Tarihi*, s. 220.

Hristiyanlığı kabul etmesiyle Clovis ile Roma kilisesi arasında gizli bir antlaşma yapılmış olduğunu görmekteyiz. Bu antlaşmaya göre Roma kilisesinin varlığını devam ettirebilmesi, yüksek bir ruhani otorite tarafından onaylanmasına bağlıydı. Roma'nın bu statüsü, Konstantinopolis'te bulunan Ortadoks kilisesini de güçlendirmekteydi. Bu anlaşma, Roma hegemonyası karşısında her türden sapkınlığın ortadan kaldırılmasını da öngörüyordu ki bu durum, daha sonraki heretik akımlara karşı yürütülecek Haçlı seferlerinin de habercisi idi. Hatta Clovis'e Roma Kilisesinin kılıcı olarak "Yeni Konstantin" unvanı verilmişti.[231] Kısaca özetleyecek olursak bu şekilde Clovis, "Konstantin" adı altında tekrar kurulacak olan Kutsal Roma İmparatorluğu'nun başına getirilecekti. Yani bu antlaşma, sadece o dönem için değil daha sonraki yıllar için de önem arz etmekteydi. Clovis'in vaftiz edilmesi, Roma kilisesine dayalı bir imparatorluk kurması ve dünyevi işlerin Merovenj soyu tarafından yönetilmesi, yeni bir Roma İmparatorluğu'nun da temellerinin atılmasına bir teşebbüstü aslında. Bu durum, kilise ile devletin birlikte hareket edebildiğine bir işaretti. Daha sonra ise Karolenj İmparatorluğu zamanında Papa Zacharias'ın Lombard tehlikesine karşı III. Pepin (Kısa Pepin)'den yardım istemesi, durumları değiştirmeye başlamıştı. Yani Kısa Pepin, bu yardımı papadan kral unvanını alacağının güvencesi ile yapmıştı. Krallığını ilan edince de papa tarafından "gücü elinde tutan mevcut kralın gücü yoktur" denilerek Pepin'e destek verilmiştir. Papa, bu durumda daha önce Clovis ile imzaladığı antlaşmayı bozmuş ve Pepin'in Frankların kralı seçilmesini emretmiştir. Onun ailesi ve soyundan geleceklerin de kutsal kişi kabul edilmelerini sağlamıştır.[232]

Charlamagne döneminde de Franklarla papalık arasında yapılan bir ittifakı görmekteyiz. Burada papalar, Frank hükümdarlarıyla

231 Le Goff, *Orta Çağ Batı Uygarlığı*, 1999, s. 27.

232 M. Baigent- R. Leigh-H. Lincoln, *Savaşçı Keşişler Tarikatı Tapınak Şövalyeleri*, çev. Mehmet Topdaş, Nokta Yayınları, İstanbul 2004, s. 295-299; Le Goff, *Orta Çağ Batı Uygarlığı*, 1999, s. 26.

ilişkilerinde onları düşmanlarından özellikle de Lombardlardan koruyacak güçlü bir dünyevi yardım aramışlardır. Amaç, güçleri meşrulaştırmak idi. Bu yapılan anlaşmadan elde edilen ise Pepin'in ve oğullarının kutsanmasıydı. Bunun temelinde yatan en önemli amaç, Papalığın yeni bir Avrupa oluşturmak istemesiydi. M. S. 800 yılında bir Noel günü Papa III. Leo da Charlemagne'ın Roma'yı ziyareti sırasında Frank hükümdarına imparatorluk tacını giydirmiştir. Bu durum, Batı'nın Latin Hristiyanlığının Ortadoks Bizans İmparatorluğu'ndan kazandığı bağımsızlığını güçlendirmek için yapılmış yeni bir adımdı denilebilir. Bu durum, Roma İmparatorluğu'nun yeniden canlandırılmasına yönelik bir girişimdi.[233]

Buradaki en önemli nokta, Charlamagne'ın amacıdır. Çünkü o, Frankların eski topraklarındaki Aix-la-Chapelle'de yeni başkentini kurduğunda burayı "Yeni Roma"ya yani Konstantinopolis'e bir meydan okuma olarak geleceğin Roma'sı olarak yapmayı düşlemiştir.[234] Dolayısıyla kopma sinyallerinin burada başladığını söyleyebiliriz.

Papalık ile imparator birbirlerine destek vermekteydiler; ancak bu ortaklık, fazla sürmedi. Çünkü imparatorluk, bütün ulusları içine alamazdı; ayrıca kilise de uluslararası bir kurum olarak herhangi bir otoriteye bağlanamazdı. Daha önce de belirttiğimiz gibi Papa VII. Gregorius (Hildebrandt'a) 1073 yılında papa olunca VII. Gregorius adıyla faaliyet yaptığında kilise üstünlük iddiasına başlamıştı.[235] Bu hareket, Doğu ve Batı kiliselerinin ayrıldıkları dönemde gerçekleşmiştir. Bu hareketle papanın etkinliği, iyice artmaya başlamıştır.[236] Papa VII. Gregorius'un buradaki amacı, devlet ve kilise arasındaki ilişkilere yeni bir şekil vermekti. Papa VII. Gregorius, kendisini imparatorun üstünde bir güç olarak

---

233 Le Goff, *Avrupa'nın Doğuşu*, s. 38

234 Le Goff, *Avrupa'nın Doğuşu*, s. 39

235 McEvedy, *Orta Çağ Tarih Atlası*, s. 70.

236 Güray Kırpık, *Haçlılar*, Selenge Yayınları, İstanbul 2009, s. 71.

görmekteydi. Feodal yapı içerisinde kilise, her açıdan ayrıcalıklı bir konumdaydı.[237] Reformistler, papalığın sadece dini otorite olarak kalmasını amaçlıyorlardı. Ancak ilişkiler, zaten 1054 yılında kopma noktasına gelmiştir.[238] Papa VII. Gregorius'un amacı, Doğu ve Batı kiliselerinin hepsinin özüne yani Batı kilisesine dönmesini sağlamak idi.[239]

Papalık, Gregorius Reformunun amacını ilk başta kiliseyi ruhban sınıfından olmayanların egemenliğinden özellikle de papalığı Alman imparatorunun hak iddialarından kurtarmak olarak düşünmüştür. Bu durumda ruhbanın sıradan halktan, Tanrı'nın Caesar'dan ve Papanın da imparatordan ayrılması gerekiyordu. Bu durum, bir nevi Caesaro-Papism'in[240] tam karşıtı idi. Latin Hristiyanlığı ise aksine bu Gregorius reformundan itibaren ruhban sınıfından olmayanlar için belli sınırlar içinde tanımlanmış bağımsızlık ve ortaya çıkan duruma özgü sorumluluklar oluşturmaya başlamıştı. Buna rağmen ruhban sınıfından olmayan halk, kilisenin bir parçası olarak kalmıştı.[241]

Buradaki kilit nokta, 1075 yılında Roma Sinodu'nda ruhban olmayanlara görev verilmesinin yasaklanmasıdır. Bu durum, Alman

---

237 Henri Pirenne, *Orta Çağ Avrupa'sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, çev. Uygur Kocabaşoğlu, İletişim Yayınları, İstanbul 2005, s. 107; William Ebenstein, *Siyasi Felsefenin Büyük Düşünürleri* çev. İsmet Özel, İstanbul 1996, s. 21-22; Joseph R. Strayer-D. C. Munro, *The Middle Ages 395-1500*, New York 1959. s. 211.

238 Kırpık, *Haçlılar*, s. 70.

239 Alexander A. Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, çev. Tevabil Alkaç, Alfa Yayınları, 2016, s.452.

240 İmparatorun kendisinin bir papa olduğu Bizans Rum Ortadoks Hristiyanlığı tarafından benimsenen yönetim biçimi olan İktidar gücünün Hristiyan kilisesinin ruhani gücüyle birleşmesi ve ruhani güce hükmetmesi demekti.

241 Le Goff, *Avrupa'nın Doğuşu*, s. 71; Thomas Asbridge, *Haçlı Seferleri*, çev. Ekin Duru, Say Yayınları, İstanbul 2014, s. 38; Françis Dvornik, *Konsiller Tarihi İznik'ten Vatikan'a*, çev. Mehmet Aydın, TTK Yayınları, Ankara 1990, s. 35.

Krallığı'yla mücadeleyi başlatmıştır. Böylece görev kavgası başlamış oldu. Bu arada IV. Henry, Alman piskoposlar ile papanın görevden alındığını ilan etmiştir. Bunun üzerine papa da 1076 yılında bunu bir karşı hareket olarak kabul etmiş ve aforoz cezasını uygulayacağını belirtmiştir.[242] Yani papaların Avrupalı hükümdarları kendilerine bağlı kılma çabaları, bu tür çekişmelere her dönem sebep olmuştu.

Papa VII. Gregorius, 1075, 1078 ve 1080 yıllarında aldığı kararlarla imparator, kral gibi yetkililerin kilise içindeki işlere karışmasını ve ruhban sınıfından olanların da onların işlerine karışmasını yasaklamıştır. Papa VII. Gregorius'a ait "Dictatus Papae (Papa Kararnameleri)" da yer alan Roma kilisesine karşı çıkan hiç kimse Katolik kabul edilemez maddesi ile aslında bütün karşı çıkışları yasakladığını ve Roma papasının tek başına evrensel olarak adlandırılabileceğini belirtmiştir.[243] 1085 yılında ise VII. Gregorius'un ölümüyle birlikte 1088-1099 yılları arasında II. Urbanus, daha uzlaşmacı bir tutumla VII. Gregorius'un bu eserini yeniden düzenlemiştir. Clermont Sinodun'da 1095 yılında ruhbandan olmayanlara görev verme yasağı yinelendi ve ruhanilerin dünyevilere bağlılık yemini etmeleri yasaklandı.[244]

XI. yüzyıl çekişmelerinin önemi, papanın elinde o dönemde bir Roma imparatoru havasına girecek kadar bir güç bulunmasından kaynaklanmaktadır. Kilise artık Augustine'in zamanındaki gibi bir ideal olmaktan çok büyük bir politik güç haline geldi. Bu durum, inananlar için bölünmüş bir bağlılık sorunu yaratmaktaydı.[245]

---

242 Kinder-Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası,* C. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, s. 148.

243 Ernest. F. Henderson, *Select Historical Documents of the Middle Ages,* George Bell –Sons Press, London 1903, s. 365-366.

244 Kinder-Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası,* C. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, s. 148.

245 Frederick B. Artz, *Orta Çağların Tini İS 200-1500 Tarihsel Bir Gözlem*, s. 218.

Ancak bu tarz çatışmalar konusunda anlaşmaya 1122-1123 yıllarında varılmıştır. Fulcherius Carnotensis, bu konuda "Gesta Francorum Hierusalem Peregriantium"a dlı eserinde tekrar birlik sağlanmasının daha iyi olduğunu "1123 senesinde Alman Kralı Henri Papa Calixtus ile uzlaşmıştı. Tanrı'ya şükürler olsun, taht ve kilise yeniden sevgiyle birleşti !" şeklinde ifade etmişti.[246]

Ancak ittifak sonrasındaki bu çatışma, bölünme ve anlaşmalar, XIII. yüzyıldaki heretiklik karşıtı Haçlı seferlerine yol açmıştır.[247] Ama bu seferlerin kökenini XI. yüzyılda Birinci Haçlı seferi öncesinde az önce bahsetmiş olduğumuz Büyük Bölünme[248] hareketlerinde aramak gerekir.[249] Zamanla Batı kilisesi, Doğu'dan farklı idi.[250]

Bunlar, kilise reformlarını destekleyenler ile karşı çıkanlar arasındaki çatışmalardı. Bu sorun, geleneksel yöntemlerle çözümlenmişti. Haçlı seferleri, Orta Çağ Hristiyanları tarafından Reconquista'ya[251] benzer olarak düşünülmüştü. Haçlı seferlerinin temelinde var olan dini ve ideolojik neden, aslında bu iki önemli unsurun birleştirilmesinin sonucudur denilebilir. Bunlardan birincisi Hristiyanlığın savaşmaya başlamasıdır. Roma İmparatorluğu'nun Hristiyanlara zulmetmesinin en önemli sebebi, asker olmayı ve savaşmayı reddetmeleriydi. Buradaki en önemli gelişme, Aziz Augustinus tarafından ortaya atılmış olan adil savaş tekniğidir. Adil

---

246 Fulcher of Chartres, *A History of the Expedition to Jerusalem 1095-1127*, çev. Frances Rita Ryan, Knoxville 1969, s. 237-238.

247 Bkz. Pınar Ülgen, "Unutulan Haçlılar: İtinerarivm Peregrinorvm Et Gesta Registi Ricardi Adlı Esere Göre Kadınların Haçlı Seferlerine Etkileri", *Uluslararası Geçmişten Günümüze Şehir ve Kadın Sempozyumu*, 2. Kitap, Samsun 2016, s. 1223-1232.

248 Katolik kilise tarihinde rakip iki ya da üç papanın kendi cemaati kardinaller topluluğu ve yönetim birimlerinin bulunduğu dönemdir.

249 Jonathan Riley Smith, *Haçlılar Kimlerdi?*, çev. Berna Kılıçer, Bileşim Yayınları, İstanbul 2004, s. 35, 36.

250 Dvornik, *Konsiller Tarihi İznik'ten Vatikan'a*, s. 33.

251 Yeniden fetih.

savaş, sıradan bir birey tarafından değil de Hristiyan bir imparator gibi yüce bir otoriteye sahip bir liderin karar verdiği ve başlattığı bir savaştı.[252]

1080'li yıllarda Papa VII. Gregorius ve 1140'lı yıllarda kilise hukukçusu Gratian, kilisenin böyle bir şiddete izin vermesini sağlayacak temelleri atmış oldular.[253] Sonraki süreçte de Papa III. Alexander ile Friedrich Barbarossa arasındaki çekişmeler de papa-imparator çekişmelerine bir başka örnektir.[254]

1290'lı yıllarda ise Papa VIII. Boniface'ın hizipçi olarak tanımladığı Romalı rakipleri Colonnaslara karşı haçı vaaz ettiği zaman Heretikler ve hizipçilere karşı düzenlenen Haçlı seferlerinin savunma amaçlı olduğu düşünülmüştür. Çünkü sapkınlık ve hizipçiliğin kiliseyi tehdit eden etkin güçler olduğuna inanılmaktaydı. Papa III. Innocentius'a göre heretikler, Hristiyanlık için bir tehditti. Hostiensis'in söylediği gibi "Katolik birliğine yönelik bu tehdit, kutsal topraklara yönelik olandan bile daha tehlikeliydi".[255]

Kilise, elbette ki zamanla anlaşıldığı üzere evrensel bir otoriteye sahip olmaya çalışmaktaydı.[256] Bu ilişkiler, basit bir fikir çatışması olmayıp tüm Hristiyan dünyasını ilgilendirmekteydi. Çünkü imparatorluk yetkisi azalırken papalık yetkisi artmaya başlamıştır.

3. Gregoryen Reformu

Cluny manastırının yalnızca dine yönelik olan reform fikrinin ardından XI. yüzyılda kilisenin tamamında reform yapılması fikri

---

252 Le Goff, *Avrupa'nın Doğuşu*, s. 110-111.

253 Smith, *Haçlılar Kimlerdi?*, s.32-33; ayrıca bkz. Pınar Ülgen, "Tarihteki En ilginç Haçlı Seferi: Cadılığa Karşı Düzenlenen Haçlı Seferi", *Cappadocia Journal of History and Social Sciences*, C V, 2015, ss. 164-182.

254 Pınar Ülgen, "Orta Çağ'daki Kral-Papa Çatışmalarının Din ve Siyasete Etkisine Bir Örnek: III. Alexander ve Friedrich Barbarossa", s.294.

255 Smith, *Haçlılar Kimlerdi?*, s. 34.

256 Strayer-Munro, *The Middle Ages 395-1500*, s. 206.

gelişmeye başladı. Reformcuların mücadelesi, Simoni'ye (dini rütbelerin ve kutsal eşyaların ticareti sorunlarının çözümü konusu) ile rahiplerin evlenmesine karşıdır. Reform partisi, Fransa'da "Tanrı barışı hareketi" ile güçlenmeye başlamıştı. Bu arada Roma kilisesinin konumu hakkında hukuki normlar külliyatı yani "Libertas ecclesiae Romanae" hazırlandı. 1054 yılında ise Doğu ve Batı kiliseleri kopma noktası haline geldiler. 1057 yılında ise o dönemin ünlü reform liderlerinden Peter Damian ve Kardinal Humbert, bu konuya destek vermekteydi.[257] Kardinal Humbert de ruhbandan olmayanların kilisedeki haklarının olmadığı düşüncesindeydi. 1059 yılında ise Nicolas tarafından hazırlanan papa seçim yönetmeliği ile ruhbandan olmayanların ruhani bir göreve atanmaları yasaklanmıştır.[258] Yani gelecekte papaların Romalı ruhbanlar ve halk tarafından değil de; kardinal piskoposlar tarafından seçilmesi isteniyordu. Bu durumda yeni bir dış politika belirlenmeliydi. Papalığa farklı müttefikler aranmaya başlandı. Bu farklı anlayıştan dolayı, II. Nicolas'ın papalığı, imparatorluk ve papalık arasında kırılma noktası idi. Bu noktada imparatorun papalık seçimlerindeki hakları muamma idi. Ardından papa olan II. Alexander zamanında da bu konu hala kavram karmaşasını yaşıyordu. Ancak asıl önemli olan nokta, VII. Gregorius'un papalığı ile gerçekleşmişti.[259]

Bu hareket, XI. yüzyılda hem kiliseyi hem de Hristiyanlığı temelinden değiştiren bir özelliğe sahiptir. Kendisini "Görevler Kavgası" adıyla gösteren bu hareket, 1073-1087 yılları arasında papalık yapmış olan VII. Gregorius'un (Hildebrand) adı ile anılmaktaydı. Yani bu harekete Gregoryen Reformu ya da daha kısa bir ifade ile "Hildebrandizm" denilmekteydi. Monarşik merkezi teşkilatlanma ile papalığın kilise üzerinde otoritesi olduğu

---

257 Davis, *Orta Çağ Avrupa Tarihi*, s. 247.

258 Kinder-Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası*, C. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, s.147.

259 Davis, *Orta Çağ Avrupa Tarihi*, s. 250.

görüşü, "Dictatus Papae" kararnamesinde anlam kazanmıştır. Buna göre papa, sadece piskoposların değil aynı zamanda diğer kilise görevlilerini de görevden alma yetkisine sahipti.[260]

Papalık, bu hareketin amacını ilk başlarda kiliseyi ruhban olmayanların egemenliğinden ve müdahalelerinden kurtarmak olarak düşünmüştü. Ancak bu hareket, zamanla ruhbanın sıradan halktan Tanrı'nın Caesar'dan ve papanın da imparatordan ayrılması halini almıştı. Bir nevi "Caesaro-papism" yani seküler iktidar gücünün Hristiyan kilisesinin ruhani gücüyle birleşmesi ve ruhani güce hükmetmesi adını alan hareketin tam karşıtıdır. Yine dini çerçeve içinde ruhban sınıfından olmayan halk, kilisenin bir parçası olarak kalmıştı.[261]

Daha önce de bahsettiğimiz üzere görevler kavgası sırasında VII. Gregorius'a yönelik saldırılar daha da artmıştı. Dolayısıyla imparatorluk taraftarları, yaklaşık beş yüz yıl içinde geçmişe dönmek için herhangi bir girişimin devrimden başka bir şey olmadığı konusunda ısrarcı olunurken; O da eski Hristiyanlık pratiklerine geri dönmekle kilisenin hakiki geleneğine bağlandığı konusunda ısrarcı davranıyordu.[262]

4. Yüksek Orta Çağ'da İtalya

Roma'nın asıl miraslarından birisi de imparatorluk düşüncesi idi. Fransa ve İngiltere güçlü monarşiler için zemin hazırlamaya başlarken İtalyan kentleri de özerkliklerini almaya başlamışlardı. Dolayısıyla imparatorluk kavramı da güçlü bir biçimde kök salmaktaydı. İtalya'nın Franklar tarafından işgali, aslında toplum yapısında çok da anlamlı bir değişime sebep olmadı. Romalı ve karma Lombard-Romalı bir nüfus vardı. Bu süreçte Salerno yeniden tasarlanmıştı.

---

260 Kinder-Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası,* C. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, s.147.

261 Le Goff, *Avrupa'nın Doğuşu*, s. 72.

262 Davis, *Orta Çağ Avrupa Tarihi*, s. 258.

Güney İtalya daha sonraki Norman istilası ile ortak bir yönetime geçmiş oldu. Kuzey İtalya'da da aynı etki devam etmekteydi.[263]

XI. yüzyılda İtalya Avrupa'nın en büyük ekonomi ya da ticaret merkezi haline geldi. Hatta bu dönemdeki İtalyan iş adamı, Avrupa'nın ilk kapitalisti olarak tanımlanmıştır. Bu dönemde İtalya, cumhuriyetçi ve tüccar bir kentler toplumunu, siyasal olanı sivil yaşamın "ekonomik" ilkeleri ve "ticaret uygulamalarıyla" birleştiren kent devletlerini ve tüccar kentlerini kurmuş ilk ülke idi.[264] Soyluların papalığı denetlemeleri, aslında büyük bir ekonomik güç demekti. Papalar arasında çıkan sorunlar büyümeye başlayınca 1046 yılında İmparator III. Heinrich, Roma'ya geldi ve yeni bir papa atadı. Bu kişi, II. Clemens idi. Bazı reformların yapılması gerekiyordu. Buradaki amaç, "Nikolaitizm" yani din adamlarının eşleri olan kadınlarla birlikte yaşaması ve "Simoni" yani dini rütbelerin ve kutsal eşyaların ticareti sorunlarının çözülmesi idi. Buna yönelik olarak XI. yüzyılın sonunda "Pataria" adlı bir hareket çıkmıştı. Böylece zengin ruhban sınıfına karşı toplumun alt tabakasından kişilerle kaynaşarak simoniyle suçlanan rahiplerin yaptığı her türden kutsal töreni reddetmişlerdi. Buna karşılık III. Heinrich de papalığı kendi denetimi altına alabilmek için onu yerel soylulardan ayırmıştı. Ancak sonraki süreçte daha önce de bahsetmiş olduğumuz üzere Papa VII. Gregorius'un Papalık otoritesini 1073-1085 arasında yeniden kurmuştu. 1053-1054 yıllarında Papa IX. Leo ile patriğin birbirlerini aforoz etmeleri ve kiliseyi Roma ve Ortadoks olarak ikiye bölmeleri aslında papanın kendisini evrensel kilisenin tek temsilcisi olarak görmesinden kaynaklanıyordu. Artık Güney İtalya'da IX. Leo, Normanlarla karşılaşmaya başladı ve onlar tarafından yenilgiye uğratılınca bir ittifak oluşturmak istedi. Norman Krallığı, 1130 yılında II. Ruggero tarafından kurulmuştu. XI. yüzyıldan itibaren artık papalık, bütün gücünü uluslararası ticarete yoğunlaştırmaya başladı.[265]

---

263 Baldoli, *İtalya Tarihi,* s. 34-35.

264 Baldoli, *İtalya Tarihi,* s. 43.

265 Baldoli, *İtalya Tarihi*, s. 44-45, 47.

Haçlı seferleri, Heretiklerle mücadele ve yeni bir akım olan imparatorların otoritesinin papadan değil de direk Tanrı'dan geldiği idi. Bu sırada Friedrich Barbarossa, İtalya'ya seferler düzenlerken Papa IV. Hadrianus da Sicilya'nın Norman kralı olan Guglielmo ile iş birliği yaptı. Sonradan da Papa III. Alexander İtalyan Kentleri birliği ile 1176 yılındaki Legnano Savaşı'nda Barbarossa'yı bozguna uğrattı. Yine 1227-1241 yılları arasında da Papa IX. Gregorius hem Almanya hem de Sicilya kralı olarak taç giyen II. Friedrich'i Haçlı seferlerine gösterdiği az ilgiden dolayı aforoz etmişti. Papalık, Napoli coğrafyasını ele geçirse de II. Friedrich de tarafından yenilgiye uğratılmışlardı. Sonra Papa IV. Innocentius, yeni bir müttefik bulmak için Fransa'ya giderek Fransa kralı IX. Louis ile anlaştı ve onun erkek kardeşi Anjoulu Charles, 1266 yılında Benevento'da Manfredi'yi (Friedrich'in oğlu ve halefi) yenilgiye uğrattı ve böylece burada yeniden iktidar olmaya çalışan Cermen imparatorluk hayaline de son verdi. Güney bölgelerde Fransız egemenliği oluştu. Papalık, böylece imparatorlar karşısında güç kazandı. Bunu Fransız kralının esiri olma pahasına yaptı ve yaklaşık elli yıl kadar sonra tahtını Roma'dan Avignon'a taşımaya zorlanacaktı.[266]

5. Yüksek Orta Çağ'da Fransa- Capet Hanedanlığı

Capetler, Frankların ilk kralları idi. Bir nevi Frank Krallığı bakımından Charlemagne'nın halefleri idiler. Ancak takip ettikleri monarşi de ona aitti. Teorik olarak Batı Franklarının silahlanmış liderleriydiler. Capetlerde tacın en büyük oğula verilmesi ile tacı kendi silsileleri içerisinde kalıtsal hale gelmesine neden olmuştu. Bu durum, Fransızlara krala itaatin Tanrı'nın iradesi olduğunu öğretmişti. Kendilerini 1100 ile 1123 yılları arasında feodal krallar haline getirmeyi başarmışlardı. Bu, XI. yüzyılın ikinci yarısında Fransız tacına ait olan iddialardan biriydi. Capet kralları, sadece kendi malikanelerinde gerçek bir güç oluşturabilmişlerdi. Ayrıca

266 Baldoli, *İtalya Tarihi*, s. 49-50.

Capetlerde taç babadan oğula geçerdi. Bu, Fransızlara krala itaat etmenin Tanrı'nın iradesi olduğunu da öğretmişti. XI. yüzyılın ikinci yarısından sonra aslında Fransızların kilisenin desteğini kazandıklarını bunun dışında başka da bir desteklerinin olmadığını göstermekteydi.[267] 987-996 yılında Büyük Hugo'nun oğlu Hugo Capet, kral seçildi ve taç giydi. Ardılları Dindar Robert, I. Henry ile I. Philip "Rex Francorum" unvanını taşımakla birlikte sadece nüfuzu olmayan "Gölge Krallar" olarak adlandırıldılar. Zaten Capetlerin yükselişi, 1108-37 yılları arasında Şişman VI. Louis ile başlamıştı. Ruhban sınıfından olanların atanmalarını düzenleyerek Fransa Krallığı'nın papalıkla iyi ilişki kurmasını sağlamıştı. 1124 yılında İngiltere kralı I. Henry'nin müttefiki olan V. Heinrich'in saldırısı da Fransız milliyetçilik duygularının oluşmasına neden oldu.[268]

En büyük başarısı da bu sırada VI. Louis'nin kazandığı zaferdir. Ölümünden önce oğlu VII. Louis'yi Akitanya dükü X. William'ın tek varisi olan kızı Elenor ile evlendirmeyi başardı. Ancak bu durum, kraliyet malikanesinin tüm sınırların ötesine taşınmasına sebebiyet veren bir olaydı. Bu duruma VII. Louis, çok katlanamadı.[269] Daha sonra kral VII. Louis, ikinci Haçlı seferine katıldıktan sonra eşi Eleanor'den ayrıldı. Bu durum, onun en büyük stratejik hatalarından biriydi. Çünkü artık Akitanya'yı kaybetmişti. Eleanor da İngiltere kralı II. Henry ile evlendi.[270] Aslında Akitanya'nın elden çıkması demek neredeyse Batı Fransa'nın tamamının elden çıkması demekti. VII. Louis, buna rağmen monarşi iddiasına devam etti. Bu düşüncesinin temelinde Charlemagne reformlarının ve Frank Krallığı algısının etkisi vardı. Bu noktada Fransız monarşisi gündeme geldiğinde aslında II. Henry'nin korumasının Fransalı VII. Louis'nin

267 Davis, *Orta Çağ Avrupa Tarihi*, s. 308.

268 Kinder-Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası*, C. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, s. 159.

269 Davis, *Orta Çağ Avrupa Tarihi*, s. 308-312.

270 Kinder-Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası*, C. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, s.159.

korumasından daha iyi olacağı düşünülüyordu.[271] Fakat 1180'li yıllarda II. Philipp Auguste tahta geçti. Onun siyasetinin amacı, İngilizleri krallıktan çıkarmaktı. II. Henry'nin oğulları arasındaki çekişmeleri çok iyi kullandı. John Richard'a, Arthur'u da John'a karşı destekledi. I. Yurtsuz John ile mücadele etti. Daha sonra John, evlilik girişimleri sırasında Lusignan ailesi ile ilişkileri kötüleşti. John ile II. Philip arasındaki karşılıklı zıtlaşmalar yaşandı. Ancak II. Philip, II. Henry ve I. Richard'ın hükümranlığı sırasında böyle bir saldırıya da cesaret edilemezdi. Ancak sonraki süreçte Normandiya, II. Philip tarafından ele geçirildi. Onun Kuzey'e doğru genişlemesinin asıl amacı, Flanders'i kontrol etmekti. Çünkü bu bölge, çok zengin idi. Ancak burada sürekli John'un saldırılarına maruz kaldı. İlk fırsatta amacı, İngiltere'ye bir sefer hazırlığı idi. Bu sırada Papa III. Innocentius, John ile kavga etmişti. Ancak John'un papaya boyun eğmesi sonucunda krallığı da ona teslim etti. Bu durumda İngilizler, 1213 yılında Damne Savaşı sırasında Fransızları yenilgiye uğrattılar. Ardından hem I. John'a hem de Welf imparatoru IV. Otto ile ittifak yaptı. II. Philip ise yerine oğlu Louis'yi bıraktı. 1214 yılındaki Bouvines savaşında onları yenilgiye uğrattı. Bu aslında Orta Çağ Avrupa'sının belirleyici savaşlarından biridir. Hatta Flanders'in Fransız monarşisinin kontrolü altında olacağının göstergesiydi. Almanya'da IV. Otto'dan sonra yerine II. Frederick (Friedrich) geçti. İngiltere'de ise 1215 yılında Magna Charta imzalandı. Bunlara karşılık Philip'in itibarı arttı ve kendisini Avrupa'nın efendisi olarak ilan etti.[272] Albililerle savaş yapıldı. 1223 ve 26 yılları arasında VIII. Louis zamanında Fransa, veraset yoluyla geçen bir ülke oldu. Daha sonra ise tahta IX. Louis, geçti. 1229 yılındaki Paris antlaşması ile Albililerle olan savaşa son verdi. İngiltere kralı III. Henry ile mücadele etti. Onu yenerek 1259 yılındaki Paris Barış antlaşması ile III. Henry, Normandiya, Main, Anjou ve Poitou'dan vazgeçti ve Fransa kralını tımar beyi olarak tanımak zorunda kaldı. Genel olarak

271 Davis, *Orta Çağ Avrupa Tarihi*, s. 314.

272 Davis, *Orta Çağ Avrupa Tarihi*, s. 318.

İmparator II. Friedrich'in ölümünden sonra IX. Louis, Avrupa'nın en güçlü hükümranı oldu.[273]

6. Şövalyelik Kurumu

Tarihteki genel bir kanıya göre Şövalyelik ve feodalizm arasında ilişki vardır. Köken olarak VIII. yüzyıla dayanmaktadır. MS 980 yılından itibaren bu sınıf milite yani askerî bir sınıftır.[274] *Chivalry* kavramının ortaya çıkması ile ilgili olarak genellikle referans verilen zamanın on birinci yüzyıl olmasına karşın, atlı savaşçının geçmişi çok daha eskiye dayanır. Latincede "Şövalye" kelimesi için kullanılan sözcük olan "*miles*", en eski tanımdır.[275] Aslında bir Şövalyenin profesyonel işi askerlikti. XI. ve XII. yüzyıllarda sözcüğün anlamında değişim olmuştur. Bu değişim, atlı bir savaşçı anlamının sadece profesyonel asker anlamının yerini almasıydı. Bu terim, 1000'li yıllarda evrilmiş ve savaşçılardan oluşan belli bir kaleye ve lorduna bağlı seçkin bir grubu tanımlar duruma gelmiştir. Şövalyelik kurumu, Batı Avrupa'da ortaya çıkarken başka toplumlardan da etkilenmiştir. Franklar, Germenler ve diğer toplulukların hepsi birbirinden etkilenmişlerdir.[276]

Şövalye olabilmek ve eğitim alabilmek için iki önemli şart vardı. Biri iyi bir aileden olmak diğeri de erkek olmaktı. Aristokrat ailelerin çocukları, yedi ya da sekiz yaşına gelince, babasına bağlı lordların birinin yanına gönderilirlerdi. Kendilerine "page" adı verilen bu Şövalye adayları aynı zamanda saray yaşamı konusunda da eğitim alırlardı. On dört yaşına geldiklerinde ise bu adaylar, "squire" olarak adlandırılırlardı. Eğitimleri bitince başarılı bir işe imza attıkları

---

273 Kinder-Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası,* C. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, s.159.

274 İsmail Güleç-Neslihan Demiriz, *Orta Çağ'da Şövalyelik ve Şövalye Eğitimi*, Denizler Kitabevi Yayınları, İstanbul 2015, s. 24.

275 Le Goff, *Avrupa'nın Doğuşu*, s. 64.

276 Güleç-Demiriz, *Orta Çağ'da Şövalyelik ve Şövalye Eğitimi*, s. 24.

zaman bir tören ile kendilerine Şövalye unvanı verilirdi. Genellikle bu tören yirmi bir yaşına geldiklerinde yapılırdı.[277]

Bu törenin en dikkat çeken özelliği, Şövalyeye silahlarının verilmesiydi. Ayrıca ayinden önce de Şövalyenin yıkanması durumu ile Hristiyanlığın saflığı temsil edilmiş oluyordu.[278] Bu törenler, zamanla değişikliklere uğrasa da en dikkat çeken yönü Şövalyenin beline kemer ve kılıcın takılmasıydı ve lordun kılıcıyla omzuna ve boynuna hafifçe üç defa vurulmasıydı ve bu şekilde Şövalye ilan edilmiş olunurdu. Burada kılıç kullanılması, haç ile aynı şekli taşıyor olmasından kaynaklanmaktaydı. Bu durum, her Şövalyede bulunması gereken adalet ve sadakat duygularını temsil etmekteydi.[279]

Aynı zamanda bir Şövalye için yemin çok önemliydi.

"Kiliseyi savunacağıma, kötülerin karşısında olacağıma, papazlara ve papazlık kurumuna saygı göstereceğime, kadınları ve zayıfları koruyacağıma, ülkenin refahını sağlayacağıma ve devam ettireceğime ve diğer Şövalye kardeşlerimin uğruna kanımın son damlasına kadar savaşacağıma ayrıca dullara ve yetimlere sahip çıkacağıma, ıssız yerleri düzenleyip bu düzeni devam ettireceğime yanlışın ve haksızlığın öcünü alacağıma ve erdemlerimi koruyacağıma ant içerim".[280]

Şövalyeler, ilan ediliş şekillerine göre ikiye ayrılırdı[281]:

- Savaş alanında Şövalye olanlar
- Şövalye töreni sonrasında Şövalye olanlar

---

277 Güleç-Demiriz, *Orta Çağ'da Şövalyelik ve Şövalye Eğitimi*, s. 144.

278 Le Goff, *Avrupa'nın Doğuşu*, s. 65.

279 Güleç-Demiriz. *Orta Çağ'da Şövalyelik ve Şövalye Eğitimi*, s. 172.

280 Ellwood P. Cubberly, *The History of Education*, The Riverside Press, Cambridge 1920, s. 168.

281 Charles Mills, *The History of Chivalryor Knighthood and Its Times*, C. 1, Longman Press, London, 1825, s.46-47; Kay Eastwood, *The life of a Knight*, Crabtree Publishing, New York 2004.

Yaşayış şekillerine göre ise dört gruba ayrılırlar:[282]

- Şato Şövalyeleri
- Gezgin Şövalyeler
- Köle Şövalyeler
- Halkın içinde yaşayan Şövalyeler

İster yaşayış isterse de ilan ediliş şekillerine göre olsun Şövalyeler için bazı yasalar vardı. Şövalyelik yasaları:[283]

- Kilise öğretilerinin tamamına inan ve onların işaret ettiği şekilde davran.
- Kiliseyi savun.
- Zayıfları koru.
- Doğduğun ülkeyi sev.
- Düşmanın karşısında geri çekilme.
- Hristiyan olmayanlara karşı merhametli ol.
- Lorduna karşı görevlerini eksiksiz yerine getir.
- Yalan söyleme.
- Sözünde dur.
- Cömert ol.

Geç Orta Çağ'larda Avrupa Şövalyelerinden bazıları, uluslararası mızrak dövüşü turnuvalarına veya silahlı Şövalye geçitlerine katılmak için uzun seyahatlere de çıkarlardı.[284] Bu kadar çok yönlü

---

282 Bloch, *Feodal Toplum*, s. 467; Aldo D. Scaglione, *Knights at Courts: Courtliness, Chivalry & Courtesy from Ottonian Germany to the Italian Renaissance,* University of California Press, Los Angeles 1991, s. 27; Maurice Keen, *Chivalry*, Yale University Press, New York 2005, s. 34-35.

283 Güleç-Demiriz, *Orta Çağ'da Şövalyelik ve Şövalye Eğitimi*, s. 105-108.

284 A. MacKay, "Culture, Knightly Journeys", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 232.

bir yapıya sahip olan Şövalyelik kurumunun Orta Çağ boyunca varlığını korumasının sebebi, daha çok Kilise tarafından yaratılan bir modelle biçimlendirilmesi ve Şövalye gibi yakıştırması kavramıyla kendini Hristiyan değerlerden uzaklaştıran bir Avrupa'da dünyevi değerleri korumuş olmasıydı. Ayrıca saray adabı ile de bağlantılıydı bu durum.[285] Ancak zamanla bu kurum da önemini yitirmeye başlamıştı. Bu kurumun çöküş nedenleri de şöyledir:

- XIII. yüzyıldan itibaren bazı kralların Şövalyelik unvanını eğitim almamış toprak sahiplerine ve hatta para karşılığında almak isteyen kişilere vermeleri
- Düzensiz bir yapıya sahip olan Şövalyelerin ortak bir amaç uğruna hareket edememeleri.
- Zamanla savaş teknolojisindeki gelişmelerden sonra Şövalyelerin tekniklerinin geçerliliğini yitirmesi.[286]

Templier Tarikatı

Templier Tarikatı ya da Tapınak Şövalyeleri, 1118 yılında Kudüs Krallığı'na bağlı Şövalyeler arasında kurulmuştu. Bu birliğin görevi, Kudüs ziyaretçilerini korumak ve onlara refakat etmekti. Kral II. Baudouin, Süleyman Tapınağı'nın inşa olunduğu yerdeki mabedi bunlara verildi. Kudüs'ün Fakir Kardeşleri ya da Mabediler, Templiers, Tapınakçılar gibi isimlerle de anılmaktadır.[287]

Tapınak Şövalyeleri o dönemde hem hacıları korumak hem de Kudüs Haçlı Krallığı'nın müdafaasını gerçekleştirmek için ortaya çıkmıştı. Tapınak Şövalyeleri'nin bu kadar hızlı gelişmesinde o dönemin en etkili din adamı olan ve papalık üzerinde muazzam bir nüfuza sahip Saint (Aziz) Bernard'ın büyük katkısı olmuştu. Aziz Bernard, tapınakçıları Benediktenlerden daha güçlü hale getirmek

---

285 Le Goff, *Avrupa'nın Doğuşu*, s. 66.

286 Edgar Prestage, *Chivalry. Its Historical Significance and Civilizing Influenze*, Rotledge, 1996.

287 Güray Kırpık, *Doğu'nun ve Batı'nın Gözünden Haçlılar*, Selenge Yayınları, İstanbul 2009, s. 113.

için bazı girişimlerde bulunmuştu. Bunun için bir nizamname hazırlattırdı. Hatta Citoen rahiplerinin adetleri burada da geçerli oldu. Bunun için 1128 yılında Troyes'de bir konsil topladı ve 72 maddelik bir yasa hazırladı. Buna göre her gün ayin yapmak mecburi idi. Aforoz edilenlerden biri ile görüşmek yasaktı ama tapınakçılara katılmak isterlerse kabul edileceklerdi. Sade, beyaz giymeliydiler. İki kişiye bir çanak, hiç konuşmadan yemek yemek, haftada 3 defa et yemek, cumaları tövbe etmek, yatakta 13 Pater duası okumak diğer kurallardan idi. Rahipler ve rahibeler gibi bekarlık yemini ediyorlardı. Saçlarını taramaz, uzun aralıklarla yıkanırlardı. Ayrıca Benediktenlere verilen toprak ve evleri tapınakçılara verdirmiştir. Troyes yakınlarındaki Fôret d'Orient, tapınakçıların merkezi haline gelmişti. Böylece Champagne'lı kontların ekonomik desteğiyle Kutsal topraklarda tarikat kurulmuş oldu. Tapınakçıların bir ayağı Filistin'de bir ayağı da Fransa'da idi. Filistin'de gösterdikleri kahramanlıklar, Hristiyanlık dünyasında hayranlık uyandırdı. Çöle gitmek, çadırlarda yaşamak, çölde ata binmek, savaşmak, ölmek, susuzluk gibi zorluklarla uğraşmak, tapınakçıları, diğer insanlardan farklı olarak birbirine bağlıyor, kendilerine göre gelenekler geliştiriyordu.[288]

Zaten tarikatın ilk büyük üstadı Hugh de Payens'in 1127 yılında bazı diplomatik görevleri yürütmesi ilk andan itibaren Tapınak Şövalyeleri'nin itibarlı bir yapıya sahip olacaklarının göstergesi idi. Hospitalier Tarikatı'nın aksine Troyes Konsili'ne kadar "kardeşler" adıyla anılmıyorlardı. Tapınakçılar, konsille birlikte Doğu'da ve Batı'da "Şövalye" olarak anıldılar. Konsildeki tüzüğün giriş kısmında "yeni Şövalye kardeşler" denildi. Ayrıca Tapınak Şövalyeleri, Troyes Konsilinden sonra resmi olarak kazandığı dinî-askerî karakterle Katolik Hristiyanlığı içerisinde dine dayalı bir savaş anlayışının temsilcileri görünümüne kavuşmuşlardı.[289]

---

288 Bülent Bengisu, *Tapınak Şövalyeleri,* Nesil Yayınları, İstanbul, 2002, s. 147. Kırpık, *Doğu'nun ve Batı'nın Gözünden Haçlılar*, s. 113.

289 Muhittin Çeken, *Tapınak Şövalyeleri*, Timaş Yayınları, İstanbul 2020, s. 97, 108, 111.

Tapınakçılar, düzenli bir manastır eğitimi almamışlardı. Bu nedenle Batınilik ve Kabalacılıktan çok etkilenmişlerdi. Bu durum, sonradan Tapınakçılığın farklı bir şekil almasına da sebep olmuştur.[290] En önemli kuralları ki bu bütün Şövalye tarikatları için geçerliydi: Fakirlik, bekarlık ve itaat idi. Ayrıca Tapınak Şövalyeleri üzerinde kırmızı haç bulunan beyaz bir pelerin giyerlerdi.[291]

Tapınak Şövalyeleri, Haçlı seferlerinin asli unsurları olarak nitelendirilmekteydi. Haçlı seferlerinin sona ermesinden sonra Batı'ya yöneldiler. Burada ağırlıklı olarak ticari ve diplomatik faaliyetlerle meşgul oldular.[292]

Doğu'da iken Kudüs'ü, Batı'da ise Fransa'yı merkez kabul eden Tapınak Şövalyeleri burada iyi bir şekilde teşkilatlanmışlardı. Fransa Kraliyet Hazinesi onların kontrolünde idi. Kral adayları ise onların eğitiminden geçmekteydi. 1285 yılında Fransa kralı olan IV. Philip, Tapınak Şövalyeleri'nin finansal ve danışmanlık imkanlarından faydalansa da 1307 yılında onlarla mücadele etmeye başlamıştır.[293] 1312'de papalık kararı ile resmi olarak feshedilmişti. Tarikatın son büyük üstadı Jacques de Molay'ın yakılarak idam edilmesiyle son bulmuştur.[294]

Hospitalier Tarikatı

Hospitalier tarikatı ise 1113 yılında Kudüs'te kurulmuştur. Sade bir hayat, itaatkarlık adına edilen manastır yeminleri ile Amalfililer tarafından idare edilen bu kuruluşa pek çok bağış yapılırdı. Uzun yıllar, hayır kurumu olarak devam etmiştir. Kudüs'te 1000'den

---

290 Bengisu, *Tapınak Şövalyeleri,* s. 146.

291 Ebru Altan, "Templier ve Hospitalier Şövalye Tarikatlarının Kuruluşu", *Belleten*, C 66, S 245, 2002, s. 91.

292 John La Monte, *Feudal Monarchy in the Latin Kingdom of Jerusalem 1000 to 1291*, New York, 1970, s. 217-225.

293 Çeken, *Tapınak Şövalyeleri*, s. 414.

294 Çeken, *Tapınak Şövalyeleri*, s. 418.

fazla hastanın tedavi edilebildiği büyük bir hastane ile bir katedral inşa edilerek Saint Jean Baptist (Aziz Vaftizci Yahya)'a adanmıştır. Bundan sonra da bu teşkilat, Saint Jean olarak anılmıştır.[295]

Bu kuruluşun başındaki kişiye üstad "Magister" denirdi. Bu üstad Gerard adında birisiydi. Kudüs'ün 15 Temmuz 1099 yılında zaptından sonra burada kurulan Kudüs Haçlı Krallığı da Gerard'ın St. Jean kuruluşunu desteklemiştir. Zamanla Hospitalier adıyla çıkan bu tarikat, doğrudan papaya itaatle mükellef idi. Din adamları da gelirlerinin onda birini bu tarikata veriyordu. Gerard'dan sonra yerine Raymond de Puy (1120-1160) geçti. Bu tarikatı bir Şövalye tarikatına dönüştürdü.[296] Ayrıca bu Şövalyelerin pelerinleri siyah, haçları ise beyaz idi. Daha sonra St. Jean Şövalyeleri, adlı bu tarikat Rodos ve Malta Şövalyeleri olarak adlandırılmıştır.[297] Bunların da kuralları diğerleri ile aynı idi. Yani fakirlik, itaat ve bekarlık.[298]

Kudüs'ün Haçlılar tarafından alınmasından sonra yaklaşık 1099 yılından itibaren Fransız soylular, kimsesiz hasta insanların tedavileri için bir hastane yapılmasını sağlamışlardır. Bunun için dini bir heyet oluşturulmuştu. Bu heyetin üyeleri, hastalarla fakirlere bakacaklar, ekmek ve sudan başka bir şey yemeyecekler ve kaba elbiseler giyineceklerdir. Bütün diğer Hristiyan ülkelere adamlar göndererek sadaka toplayacaklardır. Kurulan bu hastaneye Saint

---

295 Altan, "Templier ve Hospitalier Şövalye Tarikatlarının Kuruluşu", s. 89.

296 Altan, "Templier ve Hospitalier Şövalye Tarikatlarının Kuruluşu", s. 89.

297 Willermus Tyrensis, *Historia Rerum in Partibus Transmarinis Gestarum, Recueildes Historiensdes Croisades. Historiens Occidentaaux (RHC, OCC)*, I. S. 1; William Archbishop of Tyre, *A History of Deeds Done Beyond the Sea,* çev. E. A. Babcock – A. C. Krey, C 2, New York, 1943, s. 245; Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi II*, çev. Fikret Işıltan, TTK Yayınları, Ankara 1987, s. 129; Altan, "Templier ve Hospitalier Şövalye Tarikatlarının Kuruluşu", s. 90.

298 Kırpık, *Doğu'nun ve Batı'nın Gözünden Haçlılar*, s. 114.

John Hastanesi adı verilmektedir. Bir rivayete göre ise Selahattin Eyyubî, bu hastaneye gitmiş ve burayı yakından incelemiştir. Bu hastanenin simgesi ise ayak ucunda bir lamba, başında bir haç olduğu halde yere yatmış bir hasta resminden ibaret idi. Bu tarikata dahil olabilmek için tam teçhizatlı olmak ve buranın silahhanesine 2000 soul kadar bir para vermek gerekiyordu. Avrupa'nın hemen hemen her yerinde Hospitalier Şövalyeleri'nin malikaneleri bulunmaktaydı. XIII. yüzyılda bu malikanelerin sayısı 19000 civarında olmuştur.[299]

Hospitalier Tarikatı ise daha uzun süreli olmuştur. 1291'de Akka'nın Memlük sultanı tarafından ele geçirilmesinden sonra Kıbrıs, Rodos ve Malta'ya giderek yaşamaya devam etmişlerdi.[300] Şöyle ki 1523 yılında Rodos'un Osmanlı Devleti tarafından fethine kadar Rodos'ta, 1798 yılında ise Napolyon'un Mısır seferine kadar Malta'da önemli rol oynadılar.[301]

Töton Tarikatı

Töton Şövalyeleri'nin kurumsal şeklini alması, 1189'daki Akka kuşatması sonrasında başlamıştır. Bu kuşatma sırasında özellikle Alman Şövalyeler Latin kökenli Haçlıların dillerini anlayamadıklarından tedavi noktasında sıkıntı yaşamaktaydılar. Bunun üzerine, hakkında çok az bilgi sahibi olduğumuz Sibrand liderliğindeki bir grup, bir çeşit sahra hastanesi kurdu. Devamında fetih sonrasında Selahaddin Eyyubî'nin yıktığı Meryem Ana Hastanesi üyelerinden birçoğu da onlara katıldı. Muhtemelen bunun neticesinde "Kudüs Aziz Meryem Ana Hasta Bakıcı Kardeşleri" (Hospitale Sancte Marie Theutonicorum Jerosolimitanum) adıyla da bilinmektedir.[302]

---

299 Kırpık, *Doğu'nun ve Batı'nın Gözünden Haçlılar*, s. 112.

300 Anthony Luttre, "The Hospitaliers at Rhodos, 1306-1421", *A History of the Crusades*, ed. K. M. Setton, III, Wisconsin, 1975, s. 279-313.

301 Kırpık, *Doğu'nun ve Batı'nın Gözünden Haçlılar*, s. 111.

302 Halil Yavaş, "Töton Şövalyelerinin Ortaya Çıkışı ve Geç Orta Çağ'da Kuzey Avrupa'da Tesiri", *Orta Çağ Araştırmaları Dergisi*, C 1 (1), 2018, s. 2.

İlerleyen süreçte bu tarikat, hızla kurumsallaşmaya başladı ve 1190 yılının yazında Sibrand'ı ilk üstatları olarak seçtiler. Aynı yıl Svabya (Almanya'nın Bavyera eyaletinde) dükü Frederick, bu tarikatı tanıdığını ve destekleyeceğini bildirdi.[303]

Güçlenmekte olan tarikatı Papa III. Clement (1187-1191) veya ardılı III. Celestine (1191-1198) 1191'de resmen tanıdı. Bu yüzden Töton Şövalyeleri'nin fiili kuruluş yılı olarak bu tarih kabul edilmektedir.[304] Töton Tarikatı, kısa süre sonra hastane hizmetlerinin öne çıktığı dini bir yapı hüviyetini almaya başladı. 12 Temmuz 1191'de Akka, Haçlıların eline geçtikten sonra, hakim oldukları eski Ermeni Hastanesinin olduğu mıntıkada yarı özerk bir statü elde ettiler.[305] Bu sırada ihtiyaçların temini için gerekli olan bağışları birçok zengin Alman soyludan temin etmekteydiler.[306]

1200'lere gelindiğinde hastane hizmeti genel olarak ikinci planda kalıp önceliği askerî hizmete vermeye başladılar. Nitekim İmparator VI. Heinrich'in önerisiyle 19 Şubat 1199'da III. Innocentius (1198-1216) tarafından gerçekleştirilen bir törenle tarikat dini ve askerî bir kimliğe sahip oldu. Papalık, 1191'de bu yapıyı bir "tarikat" olarak tanımışken artık onu "askerî bir tarikat" olarak kabul etmekteydi.[307] Büyük Üstat Otto von Kerpen (1200-1209) döneminde Töton Şövalyeleri, Kuzey Avrupa'da oldukça güçlendiler.[308]

---

303 Dane Munro, "The Teutonic Order", *Journal of The Monastic Military Orders*, 2009, s. 3.

304 Herbert Heaton, *Avrupa İktisat Tarihi*, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Osman Aydoğuş, Teori Yayınları, Ankara 1985, s. 123; Woodhouse, *The Military Religious Orders of The Middle Ages: The Hospitallers, The Templars, The Teutonic Knights And Others*, Pott, Young and Co., New York 1879, s. 266.

305 Munro, "The Teutonic Order", s. 4.

306 Woodhouse, *The Military Religious Orders of The Middle Ages: The Hospitallers, The Templars, The Teutonic Knights And Others*, s. 267.

307 Barbara Frale, "Şövalye Tarikatlarının Doğuşu", *Orta Çağ-Katedraller, Şövalyeler, Şehirler*, ed. Umberto Eco, çev. Leyla Tonguç Basmacı, Alfa Yayınları, İstanbul 2014, s. 62.

308 Woodhouse, *The Military Religious Orders of The Middle Ages: The Hospitallers, The Templars, The Teutonic Knights And Others*, s. 272.

Bu tarikat, sadece İmparator II. Frederick'in ilgisini çekmemekteydi. Macar kralı Andreas (1205-1235), 1211'de Tötonları Macaristan'a davet etti ve onlara Erdö-elve (Erdel) adıyla bilinen (ormanların ötesi, Latince Transilvanya) ormanlık bir bölgeyi verdi. Dahası devamında işgal edecekleri bölgelerin yönetimini de onlara bırakacağını taahhüt etti. Bu antlaşma, sonradan sıkıntı çıkardı. Tarikat mensuplarının artan sayısını Kral Andreas, onları bir tehdit olarak görmesine sebep oldu. Ancak Töton Şövalyeleri için asıl sorun, Macaristan'daki iç karışıklıklar sonrası ortaya çıkmıştı. 1222'de Macaristan'ın Magna Charta'sı olan Altın Berat'ın imzalanmasından sonra kral, ülke içindeki gücünü yitirmişti. Muhtemelen bunun etkisiyle Töton Şövalyeleri pozisyonlarının kırılgan bir durumda olduğunu düşünerek Transilvanya topraklarını bağımsız bir devlete dönüştürmek için bir girişimde bulundular. Doğal olarak Kral Andreas, buna çok kızdı ve bir ordu toplayıp 1225'te Töton Şövalyeleri'ni Macaristan'dan kovdu.[309]

Macaristan'dan kovulan Töton Şövalyeleri, bugünkü Polonya topraklarındaki Mozavya'nın dükü Konrad, pagan komşularına karşı onlardan yardım talebinde bulundular.[310] Karşılığında da Kulm ve Dobrzyn Şövalyelere bırakıldı.[311] 1260'a kadar tarikat, bölgede Vistul Nehri'nin yukarısındaki Kulm'dan sahile kadar, Vistul'den de Konigsberg'e kadarki sahil boyunu hakimiyeti altına aldı. Livonya (günümüz Letonya ve Estonya'sı) ve Kurland'a hakim oldu.[312] Bu olay, aynı zamanda bir iskan hareketiydi ve 1290'lara kadar sürdü. Bölgede varlığını sürdüren kavimler yerlerinden edilmiş ve dışarıdan Almanlar getirtilerek buraya yerleştirilmiştir.[313]

---

309 Yavaş, "Töton Şövalyelerinin Ortaya Çıkışı ve Geç Orta Çağ'da Kuzey Avrupa'da Tesiri", s. 4.

310 Susan Wise Bauer, *Rönesans Dünyası*, çev. Mehmet Moralı, Alfa, İstanbul 2014, s. 318.

311 Munro, "The Teutonic Order", 9.

312 Julia Swift Orvis, *A Brief History of Poland,* Houghton Mifflin Company, Boston 1916, s. 37.

313 McNeill, *Avrupa Tarihinin Oluşumu,* s. 103.

Bu zaman zarfında tarikatın resmi merkezi, Akka idi. Fakat Akka, 1291'de Müslümanların eline geçince ilk olarak Kıbrıs'a yerleştiler. Sonra da Venedik'e yerleşmeye karar verdiler.[314] Töton Şövalyeleri burada tam anlamıyla kendisini güvende hissetmiyordu. Çünkü Papalık ile Venedik arasında bazı uyuşmazlıklar vardı.[315] Töton Şövalyeleri, 1309'da merkez üssü olarak daha güvenilir bir yer olan Vistul Nehri üzerindeki Marienburg kalesini seçtiler.[316]

On Üç Yıl Savaşları (1454-1466) ile kötüleşen durum üzerine Büyük Üstat, durumun vahametini gördü ve başkenti Marienberg'den daha emniyetli gördüğü Konigsberg'e taşıdı. Çok geçmeden de Marienberg Kazimir'in eline geçti.[317] 1466'da yapılan Thorn antlaşması, Töton Şövalyeleri açısından önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu antlaşma ile tarikatın büyük üstadı artık Polonya kralının vassalı olmuş ve bağımsızlığı sınırlanmıştı. Bunların üzerine 1525 yılında merkezlerini Württemberg'de Mergentheim'a (Güney Almanya) taşıdılar. 1701'de Prusya Krallığı'nın ilanıyla birlikte tarikat, birçok haklarından yoksun kaldılar. 1809'da ise Napolyon tarafından resmen son verildi.[318]

7. Hristiyan Tarikatlar

Benedikten Tarikatı

Nursia'lı Benediktus, tarafından kurulmuştur. Bu İtalyan keşiş, gençliğinde Roma'da gördüğü yaşamdan rahatsız olmuştur.[319] 529'da

---

314 N. P. Zacour - H. W. Hazard, "The Teutonic Knights in the Crusader States", *The Impact of The Crusades on The Near East,* University of Wisconsin Press, Wisconsin 1985, s. 377.

315 Munro, "The Teutonic Order", s. 11.

316 Woodhouse, *The Military Religious Orders of The Middle Ages: The Hospitallers, The Templars, The Teutonic Knights And Others*, s. 280-283.

317 Woodhouse, *The Military Religious Orders of The Middle Ages: The Hospitallers, TheTemplars, The Teutonic Knights And Others*, s. 287.

318 Yavaş, "Töton Şövalyelerinin Ortaya Çıkışı ve Geç Orta Çağ'da Kuzey Avrupa'da Tesiri", s. 10-11.

319 Roberts, *Avrupa Tarihi*, s. 131.

İtalya'nın güneyindeki Monte Cassino'da manastır kurarak yeni kurallar geliştirdi. Bu kurallara göre keşişlerin, günün saatlerinin nasıl kullanılacağını açık bir şekilde göstermekteydi. Toprağı ekip biçiyor ya da bir zanaat icra ederek, hatta elyazmalarını kopyalayarak ihtiyaçlarını karşılıyorlardı. Aynı örnek üzerine, kadın baş rahibeler tarafından idare edilen, kadın manastırları da kuruldu.[320]

Yazmış olduğu *Regula (Kural)* isimli eseriyle Batı Hristiyanlığı ve uygarlığında yeni ufuklar açmıştı. "Benedikten kuralları" diye de bilinen bu kaideler, keşişlerin dikkatini topluluğa çekerek baş rahibin mutlak otorite sahibi olduğunu vurguluyordu. Sessizlik, itaat, alçakgönüllülük, Tanrı korkusu, nefsini reddetme, sabır, tövbe, vakar, saygı, dua, misafirperverlik bu kurallardan başlıcalarıydı.[321] Topluluğun amacı, bireysel ruhların terbiye edilmesi veya kurtuluşu için ıssız bir ortam sağlamak değil bir grup olarak yaşayıp ibadet etmekti. Böylece Aziz Benediktus manastır yaşamının geleneksel bireyciliğinden ortaya yeni bir insan aracı ve yeni bir kilise kurumu çıkardı.[322] Sonrasında Orta Çağ'daki manastırların çoğu bu kuralları on ikinci yüzyıla kadar pek değiştirmeden kendisine kılavuz kabul etmiştir.[323] Benedictus'un kurallarının en önemlileri hatta "Manastır Anayasası" olarak görülecek olanlarından bazıları şunlardır:[324]

- Her şeyden önce bütün kalbinle Tanrı'yı seveceksin.
- Öldürmeyeceksin.
- Çalmayacaksın.
- Yalancı şahitlik yapmayacaksın.

---

320 Seignobos, *Avrupa Milletlerinin Mukayeseli Tarihi*, s. 78.

321 Yasin Güzeldal- İsmail Taşpınar, "Batı Manastır Geleneğinin Babası Aziz Benedikt ve Asketik Öğretileri", *Akademiar Dergisi*, S 8, Ankara 2020. s. 11-45.

322 Roberts, *Avrupa Tarihi*, s. 131.

323 James G. Clark, *The Benedictines in the Middle Ages*, The Boydell Press, Woodbridge 2011, s. 1.

324 M. A. Kishlansky, *Batı'nın Kaynakları I.* çev. Kürşad Atalar, Açılım Kitap, İstanbul, 2009, s. 231-236.

- Lüks yaşam peşinde olmayacaksın.
- Hilekar olmayacaksın.
- Çok konuşmayacaksın.
- Her gün Allah'ın emirlerine göre işlerini yapacaksın.
- Yaşlılara saygı göstereceksin.
- Asla, Allah'ın rahmetinden ümidini kesmeyeceksin.
- Namuslu olacaksın.
- Haset etmeyecek ve kıskanç olmayacaksın.

Keşişlere konulan kurallar ise şöyleydi: "oboedientia" (söz dinlemek), "taciturnitas" (sessiz durmak), "humilitas" (alçakgönüllük)tır.[325]

İhtiyaçları karşılamadaki başarısı, kısa sürede Benedikten manastırlarının bütün Batı'ya hızla yayılmasıyla anlaşıldı. Bu kurallar, pagan halkın Hristiyan yapılması için misyonerlerin ihtiyaç duyduğu öğretinin temel kaynağı oldu.[326]

Misyonerler tarafından II. ve III. yüzyılda Britanya'da kurulup Avrupa'nın bir ucuna kadar uzanan Kelt Kilisesi, eski tarz münzevi keşişlik yaşamını benimsemişti; ancak sonunda bu kilise de Benediktenlerin dine yeni bir soluk getiren anlayışını kavradı. Benedikten rahipleri sadece Latin kilisesini meydana çıkaran güç olmakla kalmayıp henüz gelişme aşamasındaki Avrupa'nın biçimlenmesinde de rol oynadılar.[327] Benediktenlerin kurmuş oldukları manastırlar aslında yeni şehirlerin oluşmasına ve gelişmesine de katkı sağladı. Ayrıca onlar sayesinde birçok arazi tarıma açıldı.[328] Keşişler, büyük bir sabırla ve özenle ve günümüzde

---

325 G. L. Seidler, *Bizans Siyasal Düşüncesi. Bizans Halk Hareketlerinin İdeolojik Kökeni*, Göçebe Yayınları, İstanbul 1986, s. 65.

326 Roberts, *Avrupa Tarihi*, s. 131.

327 Roberts, *Avrupa Tarihi*, s. 131.

328 James G. Clark, *The Benedictines in the MiddleAges*, s. 2.

sadece uzman paleografların yardımıyla okuyabileceğimiz bir yazı kullanarak Antik Çağ'dan kalma elyazmalarının kopyalarını yaptılar. Böylece klasik kültürün birçok örneği bize ulaştı.[329] Bunun dışında ilaçlar, manastır eczanesinde depolanmış ve yeni ilaçlar üzerinde çalışmalar yapılmış, tarımda yenilikler geliştirilerek tarımsal tekniklerin ilerlemesi sağlanmıştı. Ayrıca ayinlerde kullanılacak şaraba olan gereksinim, şarap kültürünün gelişmesini sağlamışlardı. Bugün dahi pek çok manastır yemek konusundaki uzmanlıklarıyla ünlüdür.[330]

Cluny Tarikatı

Cluny Tarikatı, XI. yüzyılda Doğu Fransa'daki Cluny kasabasında bir kısım Benedikt tarafından kurulmuştur. Hristiyan alemini kontrol eden bir kurumdu. Cluny manastırında başlayan reform hareketi, Orta Çağ için çok önemli görülmüştür. Monastik hareketlerdeki bu canlanma, Batı insanı üzerinde hem Hristiyanlıktaki derinleşmenin bir yolu hem de ifadesi olmuştur. X. yüzyılın ilk yarısında canlanmanın merkezi 910 yılında kurulan ve Lyon'un kuzeyinde yer alan Cluny Manastırı olmuştur. Bu manastır, doğrudan papa otoritesi altındaydı. Pek çok insan Cluny'nin katı disiplini, sessizlik üzerine ısrarı ve ibadete adanmış yaşantısına ilgi duymuştur. XII. yüzyıla kadar çok sayıda eve sahip olmakla beraber zamanla bu hareket donuklaşmış ve Cluny rejimi rutin bir hale gelmişti. Genel anlamda XI. ve XII. yüzyıllarda Cluny ve diğer Benedikt tarzı reformlarda da görüldüğü üzere manastır hayat tarzının yeniden canlanışı söz konusuydu.[331]

---

329 Carolina Belli, "Orta Çağ'da Belgeler" *Orta Çağ- Barbarlar, Hristiyanlar, Müslümanlar*, 2. Baskı, ed. Umberto Eco, çev. Leyla Tonguç Basmacı, Alfa, İstanbul 2014, s. 332.

330 Güzeldal- Taşpınar, "Batı Manastır Geleneğinin Babası Aziz Benedikt ve Asketik Öğretileri", s. 40.

331 Kenneth Scott Latourette, *Christianity Through The Ages*, Harper & RowPublishers, New York 1965, 106- 107.

Fransisken Tarikatı

Fransisken Tarikatı'nın kurucusu Aziz Fransis (1182-1226), zengin bir tüccar olan Assisi'nin oğludur.[332] Aziz Fransis, başından beri kiliseye ters düşmekten ve heretik olmaktan uzak durmuş, kendi hareketinin olumlu bir hareket olduğunu ve Mesih'in otantik öğretisine uygun olduğunu papalığa onaylatmaya çalışmıştı. Papa III. Innocentius, bu hareketlere daha ılımlı yaklaşmış, bu hareketlerin kiliseye itaat etmelerinin önemli olduğunu, onların kiliseden uzaklaşan halk kitlelerini tekrar kiliseye yaklaştırma konusunda yardımcı olacağını düşünmüştü. Bu, Aziz Fransis için bir avantaj olmuş ve Papalık Fransis'in kurduğu bu yeni hareketi onaylamıştır.[333]

Aziz Fransis'in 1220 yılında müritleri için oluşturduğu basit kuralları bir tarikat için değil, bir yaşam tarzı içindi. Ancak bu topluluk, fakir bir yaşam sürecek, yiyeceklerini dilenerek kazanacak ve İncil'i tüm insanlara vaaz edeceklerdi.[334]

Papa III. Honorius (1148-1227), 1223'te resmî olarak tarikatı ve kurallarını onayladı. Fransiskenlerin de temel ilkeleri fakirlik, el işleri, vaaz, misyonerlik ve aktif hayat ile tefekkür arasında denge kurmaktı. Aziz Fransis, kendisini vaaza, tövbeye ve duaya adayan bir yaşam sürmüş, 2 Ekim 1226'da ölmüştür. Ölümünden iki yıl sonra Papa IX. Gregory tarafından Aziz ilan edilmişti.[335]

Aziz Fransis'in ölümü, tarikatta ciddi problemlerin ortaya çıkması ile sonuçlanmıştır. Tarikat, onun yaşamı sırasında zaten katı fakirlik ilkesini hafifletmeye başlamıştı. Frasiskenler de Dominikenler gibi üniversitelere girmişlerdi. Her iki dilenci tarikat da evlerini

---

332 Ja'net Burton, *Monastic and Religious Orders in Britain 1000- 1300*, Cambridge Üniversty Press 1994, s. 109.

333 Cengiz Batuk, *Assisili Fransis ve Hıristiyan Mistisizmi*, İz Yayıncılık, İstanbul 2012, 156.

334 Burton, *Monastic and Religious Orders in Britain 1000- 1300*, s. 110.

335 Jordan Aumann, *Christian Spirituality in the Catholic Tradition*, London 1985, s. 136-137.

Paris Üniversitesinin yakınına kurmuşlar, çok erken dönemde, 1229'da Dominikenler 1231'de ise Fransiskenler, bu üniversitede bir teoloji kürsüsüne sahip olmuşlardı.[336] Aziz Fransis'in ölümünden sonra tarikat, gelenekçiler *(observants)*, ılımlılar *(conventuals)* ve maneviyatçılar *(spirituals)* olarak bölünmüştü. 1257-1274 yılları arasında genel başkanlık yapan Aziz Bonaventure'nin çabaları bile, Aziz Fransis'in istediği hayat tarzı konusunda, kardeşler arasında bir birlik oluşturamadı.[337]

Dominiken Tarikatı

Fransiskenlerin yanı sıra yeni tarikatlar da kurulmaya başlanmıştı. Bunlardan biri de Aziz Dominik tarafından İspanya'da kurulmuş olan Dominiken Tarikatı idi. Bu hareket, İncil'in ideallerini kapsamaktadır. Temel düşüncesini Kudüs'teki ilk dönem Hristiyanlıktan almıştı. Fakirlik, bekarlık ve itaat üzerine yemin etmişlerdi.[338]

Başlangıçta Aziz Augustin'in kuralları uygulanmıştı. Aziz Dominik, 1120 yılında Premontre'de Aziz Norbert tarafından Promentre Tarikatı'nın geleneklerinden kanunlarından faydalanmıştır. Bundan dolayı Dilenci Tarikatları ismi yanında "Kanonlar" olarak da adlandırılmalarına sebep olmuştur.[339] Aziz Dominik, göreve başladığı ilk dönemlerde Piskopos Diego ile birlikte1206 yılında Proville'de kadınlar için de bir manastır kurmuştur. Burada Katharların apostolik evleri model alınmıştı.[340]

Bunlar, Dominiken rahibe topluluklarının temelini oluşturmuştur. Tarikata 1215'ten sonra yeni üyeler de katılmıştı.

---

336 Aumann, *Christian Spirituality in the Catholic Tradition*, s. 135-138.

337 Aumann, *Christian Spirituality in the Catholic Tradition*, s. 137.

338 McGonigle, Thomas C. & Zagona, Phyllitis, *Dominican Tradition*, Collegeville, Minesota, 2006.

339 Avman, *Christian Sprituality in the Catholic Tradition,* s. 126.

340 Richard Woods, *Misticism and Pophecy*, Orbis Books, New York 1998, s. 29-30.

Papalık onayını almaya çalışmışlardır. Bunun iki nedeni vardı. Birincisi vaizliğe adanmış bir tarikat olmak içindi. İkincisi ise Toulouse'deki topluluğunu geliştirmek için devlet gelirlerinden yararlanmak için.[341]

Papa III. Honorius, 1217 yılında Dominikenlere özel bir yetki veren bir bildiri yayınlamıştır. Bu, Dominiken vaazının papa tarafından tam olarak teyit edilmesi idi. Vaizlere de papanın özel evlatları unvanı verilmiştir. III. Alexander zamanında ise bu unvan aforoz, muafiyeti anlamında idi.[342] Ayrıca Dominik eğitime de çok önem vermiştir. Okuma ve öğrenme onun için bir araç idi. Bu nedenle de tarikatın ilk evleri, genellikle büyük üniversitelere yakın yerlere kurulmuşlardır.[343]

Dominikenlerin ilk genel kurulu, 1220 yılında toplandı.[344] 1221'deki genel kurulda ise coğrafi eyaletlere ayrılarak İngiltere'ye gitmişlerdir.[345] Ayrıca ilk zamanlarda hoca olarak görev yapacak eğitimli kişilerin az olması nedeniyle merkezileşmeye önem verilmesi bu kuruluşun gelişimini yavaşlatmıştır.[346]

Sadece üniversitelerde değil, misyonerlik faaliyetlerinde de aktif olmuşlardır. XIII. yüzyıl onların yüzyılıdır. Toplamda 13. 000 kişiden bahsedilir. Veba salgınından sonra sayılarında azalma olmuştur.[347]

---

341 Jordan Auman, *Christian Spirituality in the Catholic Tradition*, Ignatius Press, San Francisco 1985, s. 127.

342 Vicaire, *Saint Dominic and His Times*, s. 208; Auman, *Christian Sprituality in the Catholic Tradition,* s. 225.

343 Woods, *Misticism and Pophecy,* s. 33.

344 Auman, *Christian Spirituality in the Catholic Tradition,* s. 127.

345 Burton, *Monastic and Religious Orders in Britain 1000- 1300*, s. 110, 112.

346 C. H. Lawrence, *The Friars: The Impact of the early Mendicant Movement On Western Society*, London and New York 1994, s. 80.

347 Simon Tugwell, *Early Dominicans*, USA, Paulist Press, New Jersey 1982, s. 120-121; William A. Hinnebush, "Dominican Sprituality" *New Catholic Encylopedia*, The Catholic University of America, 1967, s. 19.

Aziz Dominik'in ölümünden sonra liderlik yapan 5 lider tarafından şekillenmişti. XVII. yüzyıl sonu ile XVIII. yüzyılda Batı Manastır hayatı, gerilemeye başlamış ve bu aydınlanmadan Dominikenler, çokça etkilenmişlerdir.[348]

Cistercien Tarikatı

Molesmeli'li Robert'in 1098'de kurduğu bu tarikat, Benedikten kurallarının katı uygulamalarını ve fakirliği benimseyen bir toplu yaşam tarzını da benimsemişti. Manastırlarını yerleşim yerlerinden uzak yerlere kuran Cistercien keşişler, laik kardeşlerinin de yardımıyla, kendi elleriyle manastırlarını kuracakları toprakları temizlemiş ve manastırlarını inşa etmişlerdi. Cistercienlerin kiliseleri, Cluny'nin kiliselerinden çok daha sade bir özelliğe sahip olmuştur.[349] Cistercien Tarikatında en etkili kişi, Clairvaux'lu Bernard olmuştur. Çünkü bu tarikatın tüm Avrupa'da etkin bir güç olmasını sağlamıştı.[350] Bu tarikat, manastırlarını kurdukları topraklarda tarım faaliyetleriyle ve koyun yetiştiriciliğiyle ciddi bir ekonomik güç haline gelmişti. Bu durum, onların amaçlarından uzaklaşma olarak görülmüştür. Bununla beraber bu duruma gelinceye kadar Cistercien modeli çok beğenilmekteydi.[351]

Cîteaux Manastırı, 1098 yılında Burgonya'da Robert ve yirmi bir kişi tarafından kuruldu. Cistercian yazıları, Cîteaux'nun Cluny tarafından karakterize edilen geleneksel Benedikten sisteminin çöküşüne tepki olarak kurulduğunu göstermeye çalıştı; ancak Cistercienlerin X. ve XI. yüzyıllarda geliştirilen ek gelenekler olmadan Benedikten kuralını takip etmeye çalıştıkları düşünülse

348 Hinnebush, "Dominican Sprituality" s. 148-149.

349 Latourette, *Christianity Through The Ages*, s.109; Aumann, *Christian Spirituality in the Catholic Tradition*, s. 87.

350 *Hıristiyanlık Tarihi*, çev. Sibel Sel, Levent Kınran, Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul 2004, s. 270-271.

351 *Hıristiyanlık Tarihi*, s. 315-316.

de artık kısa bir süre sonra kısmen Cluny'ninkilere dayanan kendi geleneklerini geliştirdikleri anlaşılmaktadır. 1119 yılına kadar manastırın yaşam tarzı belirlendi. Papa II. Calixtus, bir bütün olarak bu mevzuatı onayladı. Cistercienler, (eski Benedikten geleneğindeki siyah cübbelerinin aksine) kiliselerini sade, süslü ve kendi mimari tarzlarıyla süslemişlerdi. Cistercien manastır binalarının tasarımı, zamanla standart hale geldi. 1151'in sonunda 330'dan fazla Cistercien evi kurulmuştu.[352]

8. 1215 Yılında Papalık

Papa III. Innocentius, 1215 yılındaki Dördüncü Lateran Konsey'ni (19 Nisan 1213 yılında yazdığı) ikna eden mektubunda, ilk kez katedral bölümlerinden temsilciler de dahil olmak üzere geniş bir katılım oluşturmuştu. Böylece papalık, Hristiyan dünyanın merkezi olarak Roma'nın önceliği, görülmemiş bir ölçekte dini bir parlamento tarafından sembolize edilecekti. Kilise reformu, sapkınlıkla mücadele ve yaklaşan Haçlı Seferi'nin önemli konularının yanı sıra uzlaşma gündemi, Alman emperyal seçimlerinin sonucu, İspanyol Kilisesinin tartışmalı önceliği ve Başpiskoposun askıya alınması gibi dini politikaları da içeriyordu. 1215 yılında Roma'da gerçekleşen toplantı, önceki Batı ekümenik konseylerini gölgede bıraktı. İskoçlar, İrlandalılar, Macarlar, Polonyalılar ve Sicilyalılardan oluşan yaklaşık 1200 hatta daha fazla kilise yetkilisi katıldılar. Her şeyden önce uzlaşmacı babaların coğrafi dağılımı, İtalyan sadakatleri parçalanmış ve yerelleştirilmiş olsa da konseyde yine de bir Akdeniz ve özellikle İtalyan baskınlığı söz konusu idi. İskandinav ülkeleri konseyi, büyük ölçüde görmezden geldi ve siyasi olarak bölünmüş Alman piskoposluğu kesinlikle yeterince temsil edilmedi. Roma'ya hemen tabi olan tüm piskoposlar aslında İtalya'da değildi;

352 M. Dunn, "Cistercians, Premonstratensians and Others", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 114.

ancak Dördüncü Lateran Konseyindeki İtalyan kilise adamlarının yoğunluğu, papalıkların hem papalık eyaletlerinde hem de güney İtalya'da İtalyan politikasının önemini açıklamaya yardımcı olabilir.[353]

9. Haçlı Seferleri

Haçlı Seferlerinin Sebepleri

- Papaların amacı, hepsine kilisenin üstünlüğünü kabul ettirmek ve papalık makamını Hristiyan dünyasının en büyük hükümdarlık merkezi haline getirmekti.[354]
- Cluny Tarikatı'nın Kudüs sevgisini canlandırmaya çalışan ve din uğrunda savaşmayı teşvik eden fikirlerinin etkisi.
- Katolik Kilisesinin Ortodoks Kilisesi üzerinde hakimiyet kurmak istemesi.
- Bizans imparatorlarının Türklere karşı papalıktan yardım istemeleri.
- Batı Avrupa'da arka arkaya meydana gelen doğal afetler ve salgın hastalıklar.[355]

Haçlı Seferi Düşüncesinin Ortaya Çıkışı ve Haçlı Seferleri

Bizans Devleti, İmparator VII. Mikhail Dukas döneminde Türklere karşı Papa VII. Gregorius (1073-1085)'tan ücretli asker yardımı istemişti. Hristiyanlığın doğu sınırını korumakla görevli Bizans'ın Anadolu'daki Türk ilerleyişini durdurma konusunda

---

353 G. Dickson, "The Papacy and the Conciliar Fathers of 1215", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 119.

354 Wells H. G., *Kısa Dünya Tarihi*, İstanbul 1972, s. 197; Claude Cahen, *Haçlı Seferleri Zamanında Doğu ve Batı*, çev. M. Daş, İstanbul 2010, s. 72.

355 Salim Koca, "Haçlı Seferleri Sebep ve Sonuçları Bakımından Nasıl Değerlendirilebilir?", *Akademik Bakış Dergisi*, C 10, S 20, 2017, s.15-35.

başarısız olacağını düşünen papa, bu askerî yardım isteğini kabul etmemişti. On beş yıl sonra bu defa da İmparator I. Aleksios Komnenos tarafından tekrar yardım istendi. İmparator Aleksios, daha 1089 yılında Hristiyanlığın doğu sınırını emniyet altına almak için yardım istedi. Papa, bu teklifi Roma Kilisesinin ve Avrupa'nın çıkarlarına uygun düşecek şekilde tasarladı. Bu şekilde Roma Kilisesi, İstanbul Patrikliğini kendine bağlayabilirdi. Hatta Anadolu ile bütün Yakındoğu, Batı dünyasının hakimiyetine alınabilirdi. Böylece papa, Bizans'ın yardım istediğini kabul etti. Papa II. Urbanus'un, Clermont Konsili sırasında, 27 Kasım 1095 tarihinde din adamları ve halktan oluşan bir topluluğa hitap ederek Haçlı seferi çağrısında bulundu. Papa II. Urbanus'un liderliğinde 1095 yılında toplanan Clermont Konsili toplandı. Papanın Haçlı seferi çağrısını yaparken özellikle "öç alma" fikrini vurgulamıştı. Böylece Papa II. Urbanus'un 27 Kasım 1095'te yaptığı çağrı ile Haçlı hareketi fiilen başlamış oldu.[356]

II. Urbanus, konsile katılan din adamlarına ve halka, Doğu'daki Hristiyanlara ile Hristiyan hacılara yardım edilmesi gerektiği şeklinde bir konuşma yaptı. Ayrıca Doğu'nun zenginliğini ve elde edilebilecek kazançları, sefere katılacakların günahlarının Tanrı tarafından affedileceği vaatlerinde de bulundu.[357]

Ayrıca sefere katılmaya karar verenlerin Haçlı yemini etmeleri ve üzerlerinde haç işareti taşımaları, haçı kabul edip yemin ettiği halde Kudüs'e kadar gitmeyip yoldan geri dönenler veya sefere çıkmayanlar aforoz edileceği de belirtildi.[358]

1095 yılında II. Urbanus, coşkuyla karşılanan bu ünlü konuşmasıyla parola "Kudüs", simge ise beyaz haç olarak kabul edildi.

---

356 Işın Demirkent, "Haçlı Seferleri Düşüncesinin Doğuşu ve Hedefleri", *Tarih Dergisi, Prof. Dr. Hakkı Dursun Yıldız Hatıra Sayısı*, S 35, 1994, s. 65-78.

357 Demirkent, *Haçlı Seferleri,* Globus Dünya Basımevi, İstanbul 1997, s. 21-60.

358 Demirkent, "Haçlı Seferleri Düşüncesinin Doğuşu ve Hedefleri", s. 65-78.

1096 yılı sonlarında ise Fransız Şövalyeleriyle birlikte İngiltere kralı II. William'ın ağabeyi Normandiyalı Robert de dahil olmak üzere Haçlılar, Kudüs'e doğru hareket ettiler.[359]

Bu haberi ulaştıranlardan biri olan Pierre l'Ermite etkili vaazlarıyla halk arasında büyük bir itibar kazanmıştı. Sonunda Mayıs 1096'da Halkın Haçlı Seferi başladı. Geçtikleri yerleri yağmalayarak Konstantinopolis'e ulaşan bu kalabalık, Ekim 1096'da Türkiye Selçukluları tarafından yenilgiye uğradılar. Birinci Haçlı Seferi, Hugue de Vermandois, Godefroi de Bouillon, Bohemund, Raymond de St. Gilles gibi soyluların komutasında gerçekleşti. İmparator Aleksios Komnenos ve Haçlı liderleri arasında, Türklerden geri alınan Bizans'a ait toprakların iadesi karşılığında Haçlılara her türlü yardımın yapılacağına dair bir anlaşma imzalandı. Haçlı ordusu, Mayıs 1097'de İznik'i kuşattı. Sultan I. Kılıç Arslan, şehri Bizans'a teslim etmeye mecbur kaldı. Sefere ayrı kollardan devam eden Haçlı ordusu, 1098 yılında Urfa ve Antakya'yı ele geçirdi. 15 Temmuz 1099'da ise asıl hedef olan Kudüs ele geçirildi. Birinci Haçlı seferi, Haçlıların Urfa, Antakya ve Kudüs'te Haçlı kontlukları kurmalarıyla sonuçlandı.[360] 1101 yılında Doğu'da ele geçirilen toprakları muhafaza edebilmek amacıyla üç büyük Haçlı ordusu daha Anadolu'ya girdi. Ancak Haçlı liderleri, Urfa, Antakya veya Kudüs'e gitmek yerine Türkiye Selçuklularına ve Danişmendlilere ait Ankara, Amasya, Niksar, Merzifon, Konya, Ereğli gibi yerlere saldırsalar da başarıya ulaşamayıp büyük kayıplara uğradılar. Böylece bu sefer, büyük bir hezimetle sonuçlandı.[361] 1099 yılında Kudüs'ü ele geçirdiler. Fransız örneğine uygun, tımar olarak verilen ve vassalların bağımsız olduğu fazlasıyla feodal bir yapıya

---

359 Kerr, *Charlemagne'dan Lizbon Antlaşması'na Avrupa'nın Kısa Tarihi*, s. 39.

360 Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 21-60.

361 Ayrıntılı bilgi için bk. Kenneth M. Setton, *A History of the Crusades: The First Hundred Years*, Vol I., The University of Wisconsin Press, Wisconsin 1969, s. 343-367.

sahip olan Hristiyan devletler kuruldu.[362] Kudüs Krallığı, "kutsal mezarın koruyucusu" Bouillon'lu Godefroi yönetiminde kuruldu. Her ne kadar kendisini kral ilan etmese de Kudüs'ün ilk hükümdarı oldu.[363]

Haçlıların Birinci Haçlı seferinde ele geçirdiği şehirlerden biri olan Urfa 24 Aralık 1144 tarihinde İmadeddin Zengi tarafından fethedildi. Ardından Papa III. Eugenius, 1144 yılında Manastır başrahibi Clairvaux'lu Bernard'ı Kutsal topraklara İkinci Haçlı seferini vaaz etmesi için görevlendirmişti. Böylece yeni bir Haçlı seferi çağrısında bulundu. Alman Kralı III. Konrad ve Fransa Kralı VII. Louis kumandasındaki Haçlı orduları, 1147 yılında birbiri ardına Anadolu'ya girdiler. III. Konrad'ın ordusu, 1147'de I. Mesud'un ordusu tarafından yenilgiye uğratıldı. VII. Louis'nin idaresindeki Fransız ordusu ise Türk saldırıları altında zorlukla Antalya'ya ulaştı. Deniz yoluyla Antakya'ya geçen VII. Louis, daha sonra Dımaşk'a saldırsa da yine başarıya ulaşamadı. Bu arada 1149 yılında Outremer'deki asıl Hristiyan önderlerden biri olan Antakya kontu Raymond yenildi.[364]

Kudüs'ün 2 Ekim 1187 tarihinde Selahaddin Eyyubî tarafından fethedilmesi, Avrupa'da büyük yankı uyandırdı. Papa III. Clemens'in Haçlı seferi çağrısı üzerine Alman İmparatoru Friedrich Barbarossa, Fransa kralı II. Philippe ve İngiltere kralı I. Richard, yeni bir sefere çıktılar. 1189 yılının Mayıs ayında yola çıkan Friedrich Barbarossa, Çanakkale üzerinden Anadolu'ya girdi. Türkiye Selçuklularını mağlup eden Haçlı ordusu Konya'yı ele geçirdi. İmparatorun 10 Haziran 1190'da Silifke Çayı'nda boğulması üzerine Haçlı ordusu

---

362 Kinder-Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası,* C. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, s. 151.

363 Kerr, *Charlemagne'dan Lizbon Antlaşması'na Avrupa'nın Kısa Tarihi* s. 40.

364 Ayrıntılı bilgi için bk. Ebru Altan, *İkinci Haçlı Seferi* (1147-1148), TTK, Ankara 2003; Kerr, *Charlemagne'dan Lizbon Antlaşması'na Avrupa'nın Kısa Tarihi,* s. 40.

Antakya'ya çekilmek zorunda kaldı. II. Philippe, Nisan 1191'de, I. Richard ise Haziran 1191'de Akka'ya geldi. İki kral arasında çıkan anlaşmazlıktan dolayı II. Philippe Avrupa'ya dönmek zorunda kaldı. Selahaddin Eyyubî karşısında birkaç başarı kazanan I. Richard da ülkesinde yaşanan sorunlar nedeniyle dönmek zorunda kaldı. Bu üçüncü sefer sonucunda Kudüs geri alınamasa da Akka'nın ele geçirilmesi, Haçlıların burada uzun yıllar daha tutunabilmelerini sağladı.[365]

1204 yılında düzenlenen dördüncü Haçlı seferi için ise Papa III. Innocentius, baskı yaptığında Avrupalı hükümdarlar başlangıçta bunu önemsememişlerdi. Ama sonradan iki amaç için sefere çıkmaları gerektiklerine karar verdiler. Birincisi 1197 yılında İmparator VI. Heinrich'nin Kutsal toprakları ele geçirme arzusu idi. İkincisi ise Normanların doğu politikasının da eski hedefine ulaşması yani Bizans İmparatorluğu'nun fethedilmesiydi. Başlangıçta İtalyan Kont Montferrratlı Boniface Mısır'a gidildi. Ancak Haçlılar, bunun yerine Bizans'ın kendi içindeki taht kavgalarından faydalanarak İmparator IV. Alexius Angelus'a yardım etmeleri karşılığında kendilerine armağanlar verileceği vaadinde bulundu. Bunun üzerine Konstantinopolis'e girdiler. Ancak Rum kilisesinin Roma kilisesiyle birleşmesi amacına ulaşamadılar. 1204 yılında yağmalardan sonra Latin İmparatorluğu kuruldu. Sonrasında Flandersli Baldwin tahta çıktı. Bizans İmparatorluğu'ndaki bu Latin hakimiyeti, 1261 yılına kadar devam etti.[366] Bu Haçlı seferi ile burada bir Latin İmparatorluğu kuruldu. Bizans soyluları, Epiros ve İznik'te iki ayrı devlet kurdu. Bunlardan İznik'te kurulan devlet, 1261 yılında Konstantinopolis'i geri almayı başardı.[367]

---

365 Kenneth M. Setton, *A History of the Crusades: The Later Crusades, 1189-1311*, Vol II., The University of Wisconsin Press, Wisconsin 1969, s. 45-86.

366 Kerr, *Charlemagne'dan Lizbon Antlaşması'na Avrupa'nın Kısa Tarihi*, s. 41.

367 Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 183-194.

1228-29 yılındaki beşinci Haçlı Seferi'nde ise Kudüs'e Mısır üzerinden ulaşmayı amaçlayan Haçlı ordusu, 5 Kasım 1219'da Dimyat'ı ele geçirdi. Burayı üs olarak kullanan Haçlılar başarılı olamadılar. 8 yıllık bir barış antlaşması imzalayarak Eylül 1221'de Dimyat'ı terk ettiler.[368]

Altıncı Haçlı seferinde ise Kudüs anlaşma yoluyla ele geçirildi. Alman İmparatoru II. Friedrich, 1227 yılında çıktığı Haçlı seferinden geri dönünce Papa tarafından aforoz edilmişti. 1228 yılında yeniden sefere çıkan İmparator, Sultan el-Kâmil ile yürüttüğü diplomatik ilişkiler sonucunda 18 Şubat 1229'da hiç savaşmadan 10 yıllığına Kudüs'ü teslim aldı. Ancak bu başarısına rağmen önceden aforoz edildiği için ciddiye alınmadı.[369] VII. Haçlı seferi ise Fransa Kralı IX. Louis tarafından 1248-1252 yıllarında düzenlendi. Yine Mısır üzerine saldıran Haçlı ordusu, Dimyat'ı ele geçirdi. Buradan sonra Kahire'yi ele geçirmeyi planlayan Haçlılar, Memlükler karşısında bozguna uğradılar. Dimyatı kuşatan Memlükler de Mayıs 1250 yılında şehri geri aldılar.[370]

Bir önceki Haçlı seferindeki başarısızlıktan sonra Fransa Kralı IX. Louis, 1270 yılında Tunus'a saldırmaya karar verdi. Bu sekizinci Haçlı seferinde Haçlı ordusunda başlayan salgın hastalık yüzünden pek çok Haçlı askerî ve en önemlisi de kral ölünce Haçlı ordusu geri çekilmek zorunda kaldı. VIII. Haçlı seferinden sonra Haçlıların Avrupa'dan yardım alma ümitleri kalmadı. Memlük sultanı Baybars Haçlı şehirlerini birer birer almayı başardı. Onun ölümünden sonra Sultan Kalavun ve el-Eşref Halil Haçlılar üzerine yapılan saldırılara devam ettiler. Sonuçta 1291 yılında Haçlıların elinde kalan son üs Akka da Memlükler tarafından fethedildi. Böylece yaklaşık iki yüzyıl boyunca süren Haçlı seferleri çağı sona erdi.

---

368 Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 183-194.

369 Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 194-204.

370 Yedinci Haçlı Seferi ile ilgili daha fazla bilgi için bk. Jean de Joinville, *Bir Haçlı'nın Hatıraları*, çev. Cüneyt Kanat, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2016.

Haçlı Seferlerindeki Çelişkiler

Haçlı seferlerinin başlangıcında bu seferlerin Avrupa birliğinin yarattığı bir hareketlenme olduğu hatta Orta Çağ Batı'sının canlandıracağı şeklinde düşünülüyordu. Ancak ilerleyen zamanlarda bu görüşler, değişmeye ve bazı çelişkiler ortaya çıkmaya başladı:

- Barışsever olacağı sanılan bu seferlerin hoşgörü içeren başka bir dinin mensuplarına karşı harekete geçilmesi bu özelliğine olan güveni sarsmıştır.
- Aslında Haçlı seferleri İspanya'da başlayan fetihlerin bir sonucu idi. Amaç, Kutsal mezar ve Kudüs'ü almak iken zamanla bunun boyutları büyümüştür. Amacından saparak başarısız olan ve arklı toplulukların karşı saldırılarına yol açan seferler haline gelmiştir.
- Zamanla bu mücadele, şekil değiştirmiş ve sadece dış düşmanlara karşı değil; aynı zamanda iç düşmanlara yani heretiklere karşı da yürütülmeye başlandı.
- Amaçlarından biri de Doğu Hristiyanlarına yardım etmek olan bu seferler, Hristiyan kiliselerini birleştirmeyi göz önünde tutarak Bizans İmparatorluğuna yardım etmek için yola çıkarken tam aksine ayrılığı vurgulamış ve onaylamıştır.[371]

Haçlı Seferlerinin Sonuçları

- Türkiye Selçuklu Devleti'nin geleceğini etkilemiş ve yapılan mücadeleler sonucunda Anadolu'nun bir Türk yurdu olduğu gerçeği kabul edilmiştir.
- Bizans İmparatorluğu'nun Anadolu politikası yeniden şekillenmiştir.
- Haçlılar, kutsal toprakları ele geçirme ve bu topraklar üzerinde hakimiyet kurma gayelerine, bu ilk sefer sonucunda ulaştılar.

371 Le Goff, *Avrupa'nın Doğuşu*, s. 113.

1098 yılında Urfa Kontluğunu (1098-1144), yine aynı yıl içinde Antakya Prinkepsliğini (1098-1268), 1099 yılında Kudüs Krallığı'nı (1099-1187; 1187-1291), 1109 yılında da Trablusşam Kontluğunu (1109-1289) kurdular.

- Hristiyan misyonerler, dinlerini başka bölgelerde yayma ve yerleştirme imkanı buldular.
- Haçlı seferleri, papalığın Batı Hristiyan dünyasında itibarını bir yandan yükseltirken diğer yandan da düşürmüştü.
- Hristiyan Batı dünyası ile Müslüman Türk dünyasının birbirini yakından tanımasına sebep oldu.
- Batı dünyasının dış dünyaya açılmasına yani Haçlı seferleri, Batı insanının dış dünyaya açılmasında başlıca rol oynamıştır.
- İslam dünyasının bilim ve buluşlarının Batı'ya taşınmasında önemli rol oynamıştır.[372]

Haçlı Seferlerinde Güç Kaybı

Papa II. Urban tarafından 1095 yılında Clermont Konseyi'nde vaaz edilen Haçlı seferi çağrısı, neredeyse tüm Hristiyan dünyasında askerleri cezbetmişti. Haçlı seferleri, istihdam coğrafyası ve Haçlı seferi motivasyon psikolojisi için oldukça önemliydiler.[373] Haçlı seferleri hem anlam hem de amaç itibariyle dini sebeplerle başlayan ancak siyasi ve ekonomik amaçlara yönelen askerî hareketler bütünüdür. Özellikle Kudüs'ün alınmasından sonra Avrupa için Haçlı seferlerinin anlamı da içeriği de değişmeye başlamıştır. Çünkü artık Kutsal şehrin kurtarılması ve kutsal yerlerin ele geçirilmesi

372 Koca, "Haçlı Seferleri Sebep ve Sonuçları Bakımından Nasıl Değerlendirilebilir?", s.15-35.

373 G. Dickson, "Where Did the Crusaders Come From? Major Areas of Recruitmentto the Crusade in the Near East From the Latin West, 1095–1271" *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s.85-86.

genel anlamda bir kaygı olarak devam etse de bu amaç için her yola başvurma konusunda artık herhangi bir endişeleri bulunmamaktadır. Haçlı seferlerinin maddi güçlerini bölüp manevi güçlerini çökerten bu sapma düşünceleri gerçekte Haçlı seferlerinin zayıflamasının da temel sebebi olacaktır.[374]

Bu dönemdeki sapmalardan ilki İmparator VI. Heinrich tarafından hazırlanmış Haçlı seferinde görülmektedir. Buradaki hazırlıklar, tamamen siyasi niteliklidir. En basiti olarak Kıbrıs ve Ermenistan prensleri, kraliyet tacı karşılığında onun hakimiyetini tanımışlardır.[375]

Hatta IV. Heinrich, Bizans'ın Haçlı seferlerine katılmasını ve bir yıllık vergi ödemesini istemiştir. İmparator III. Alexios Angelos, bunun için farklı bir vergi sistemi yani "alamanikon"u[376] getirmiştir. Görüldüğü üzere Haçlı seferlerinde artık amaca ulaşmak için her şey mübah kabul edilmeye başlanınca bu uğurda cezalandırma arzusu da eklenmiştir.[377]

Friedrich Barbarossa ve ondan sonra da VI. Heinrich'in Haçlı seferlerindeki başarısızlıkları, imparatorluk içinde kargaşaya sebep olmuştur. Hatta papalığın iktidarını yaymak isteyen Papa III. Innocentius'un 1198-1216 yıllarında papalığa bağlı bir Haçlı seferi başlatması da buradaki diğer bir önemli noktadır. Hatta Katolik papazı Foulques, Fransa'da başarıları giderek artan vaazlar vermeye başlamıştır.[378]

---

374 Cecile Morrisson, *Haçlılar,* çev. Nermin Acar, Dost Yayınları, 2005, s.60.

375 Morrisson, *Haçlılar,* s. 61.

376 Alaminakon, bir Alman vergisidir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Nicetas Choniates, *O City of Byzantium: Annals of Niketas Choniates,* Trans. Harry J. Magoulias, Wayne State University Press, Detroit 1984, s. 478; IV. Henry tatarfından istenen bir haraçtır. Ayrıntılı bilgi için bkz. John H. Rosser, *Historical Dictionary of Byzantium*, The Scarecrow Press, UK 2012, s. 35.

377 Morrisson, *Haçlılar,* s. 61.

378 Morrisson, *Haçlılar,* s. 62.

1202 yılına gelindiğinde önemli bir şehir dikkatimizi çeker, o da Zara[379] şehridir. Haçlılara Venedik'in Zara'daki Dalmaçya limanını almasına yardım etmesi karşılığında moratoryum verilmişti. Elbetteki bu Hristiyan şehrinin alınması, ordu içinde de çeşitli protestolara yol açmaya başlamış ve bu durumda papa, Venediklileri ve Haçlıları aforoz etmiş; ancak bir süre sonra Haçlıların cezası kaldırılmıştır.[380]

Ayrıca IV. Aleksios Angelos da Zara'ya gelmiştir. Bunun yanı sıra Haçlılar da 1195 yılında III. Aleksios tarafından tahttan indirilip kör edilmiş olan babası II. İsaakios'u yeniden imparatorluk tahtına oturtmalarını istemiştir. Bu yardım karşılığında o da para ödemeyi Haçlı seferlerinin devamına katkıda bulunmayı ve kiliseleri birleştirmeyi vaat etmiştir. Bu nedenle karşı çıkışlar olmasına rağmen bu tasarı kabul edilmiştir. 24 Haziran 1203 yılında Haçlılar, Konstantinopolis'i kuşatmışlardır. Yapılan ilk saldırı da III. Aleksios kaçmıştır. Bu durumda sözlerini tutmamış olurlar ve Yunanlıların onlara karşı düşmanlıkları artmış olur. Çıkan halk ayaklanmasının ardından tam bir Latin düşmanı denebilecek V. Aleksios Dukas, iktidara geçmiştir. Bu arada 1204 yılında Dük Enrico Dandalo ile Haçlı baronları arasında çok önemli bir antlaşma yapılmıştır. Buna göre Bizans İmparatorluğu'nun paylaşılmasına karar verilmiştir.[381]

Bu durum, elbette artık Hristiyanlar arasında bir skandal olarak adlandırılmaktadır. Tam da bu sırada çok önemli bir farkındalık yaşanır. III. Innocentius, kiliselerin birleştirilmesi ve Latin İmparatorluğu'nun Kudüs'e yardım etmesi gibi olaylar sonrasında 1204 yılındaki sefer ve sonuçlarını öğrenmiş ve "Haçlı seferleri artık hedefinden sapmaya başladı" ve devamında da şunları söylemiştir:

---

379 Bazı eserlerde Zadar olarak geçmektedir.

380 Morrisson, *Haçlılar,* s. 62; Thomas F. Madden, "Zara", *The Crusades –An Encyclopedia*, ed. Alan V. Murray, Vol. IV, California 2006, s. 1295- 1296.

381 Morrisson, *Haçlılar,* s. 63; John Julius Norwich, *Bizans-Gerileme ve Çöküş Dönemi M. S. 1082-1453*, çev. Selen Hırçın Riegel, Kabalcı Yayınları, İstanbul 2013, s. 158-159.

"Siz doğru yoldan yanlış yola saptınız ve Hristiyan ordusunu da saptırdınız... Toplamakta zorlandığımız, yönetilmesi o kadar pahalıya mal olan ve sadece Kudüs'ü geri almaya değil, Mısır Krallığı'nın büyük bölümünü almaya hizmet edeceğini de umduğumuz böylesine kalabalık bir orduyu doğru yoldan saptırdınız".[382]

III. Innocentius, 1213 yılından itibaren yeni bir Haçlı seferi başlatma düşüncesi içerisindeydi.[383] Bunu yaparken de 1213 tarihli Qui Maior adlı kanunnamesi ile kadınlar, Haçlı seferlerinde dikkate alınmaya başlanmıştır ilk defa.[384]

Bu arada Doğu'nun zenginliği göz kamaştırmaktaydı. Dolayısıyla Venedik, bu durumu değerlendirip Konstantinopolis'e egemen olmaya çalışmıştır. Bu da ekonomik determinizmin sonucudur diyebiliriz. Yani Venedik olmasaydı Haçlı seferi amacından sapmış olmayacaktı ama Haçlı seferi olmadan da Venedik, Doğu'da egemenliğini kuramazdı.[385]

Arka planda farklı amaçlar taşınmış olsa da IV. Haçlı seferi sonrasında kurulan devletlerin en kalıcı olanı Venedik İmparatorluğu olmuştur. Yapılacak fetihlerin Haçlılar ile Venedikliler arasında yarı yarıya paylaşılması konusunda 1202 yılında bir antlaşma imzalanmıştır. Bu antlaşmada kullanılan terimlere göre "partitio" yani Latin İmparatorluğu'na toprakların dörtte birini verecek geriye kalan dörtte üçlük yarısı, Venedik'in, diğer yarısı da hacıların

382 Morrisson, *Haçlılar,* s. 64.

383 P. M. Holt, *Haçlılar Çağı,* çev. Özden Arıkan, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2003, s. 64.

384 Constance M. Rousseau, "Home Front and Battlefield: The Gendering of Papal Crusading Policy (1095-1221)", *Gendering the Crusades*, ed. Susan Edgington, Sarah Lambert, Colmbia University Press, New York 2002, s. 40; Miriam Rita Tessera, "Philip Count of Flanders and Hildegard of Bingen: Crusading against the Saracens or Crusaing against Deadly Sin", *Edgingtonand Lambert Gendering the Crusades,* ed. S. Edgington-S. Lambert, s. 77-93.

385 Morrisson, *Haçlılar,* s. 66.

olacaktı. Unutulmamalıdır ki Latin İmparatorluğu'nun ayakta kalabilmesi, Batı'nın yardımlarına ve Venedik donanmasının desteğine bağlıydı.[386]

Genel anlamda bakıldığında XII. yüzyıl, İsa'nın mezarını korumaktan başka hedeflere yönelmişti. Mesela İspanya'da Müslümanlara karşı savaşanlara Haçlı ayrıcalıkları verilmiştir. Bunun yanı sıra XIII. yüzyılda Haçlı seferi ayrıcalıkları Hristiyan da olsalar, genel olarak din, özel olarak da papalık düşmanlarına karşı yöneltilmiş her tür seferi kapsayacak şekilde genişletilmiştir. IV. Haçlı seferinin hedefinden sapmasında asıl sorumluluk, papaya değil Venedik'e ait olsa da Haçlı seferlerinin politik hedeflere sapmasında III. Innocentius'un rolü, kesinlikle inkâr edilemez. 1207-1208 yıllarından itibaren Fransa'da silahı eline alan herkese Kutsal topraklara gidiyorlarmış gibi bütün günahlarının bağışlanacağı sözü verilmiştir. Hatta sapkın Albililer'e[387] karşı Haçlı seferi vaazları vermiştir. Ancak politik bir hale gelmiş olan Haçlı seferleri hiçbir şekilde ortadan kaldırılmamıştır. Bunun en somut kanıtı da 1226 yılında Kral VIII. Louis yönetimindeki Haçlıların Avignon'u ve Provence'i ele geçirmiş olmasıyla 1229 yılında yapılan Paris antlaşmasıdır. Bu antlaşmaya göre, Languedoc'un ileri yıllarda Fransa ile birleşmesini güvence altına almış olacaklardı.[388]

Bunun yanı sıra Haçlı seferlerindeki sapma, artık kişiye özel Haçlı seferi haline gelmeye başlamıştır. Şöyle ki Büyük Sicilya saldırısı sırasında 1268 yılında Fransız prensin ordusuna yeni asker gruplarını getiren şey, sadece Toscana'ya karşı bir Haçlı seferinin vaaz edilmesi değildir. Papa, ayrıca İtalya'dan geçmesini engelleyecek olan herhangi birine karşı da özel bir Haçlı seferi yapılmasını ister. Gerçek

386 Morrisson, *Haçlılar,* s. 66.

387 Albililer, yani düalist bir öğretiyi savunan Katharlar, XII. yüzyılın sonlarında daha çok Fransa'da yayılma göstermişlerdir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Salihe Esen, *Dominiken Tarikatı ve Katolik Kilisesi'ndeki Yeri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2015, s. 59.

388 Morrisson, *Haçlılar,* s. 68, 69.

anlamda Papa ile Fransa kralı Güzel Philippe arasındaki zıtlaşmalar, Haçlı seferi ve sapkınlık suçlamaları her iki tarafta da artık sadece vergi tahsilleri ve propagandalar için birer bahane olacaktır.[389]

III. Innocentius'un XIII. yüzyılı değiştirecek bir tavrı bulunmaktadır. Şöyle ki herkes Latin Doğu ile ilgilenirken bu politika, bütün Avrupa siyasetini değiştirmiştir. Bu da Toplumsal, sosyo-kültürel ve ekonomik alanlarda kendini değiştirmeye yönelik başladığı gelişmelerle kaybettiklerini yeniden toparlamaya başlamışlardır. Bu da Haçlı seferlerinin Batı'ya yönelmesi demektir.[390]

Haçlı Seferlerinde Kadın Algısı

Aslında bakıldığında Haçlı seferleri, sadece erkeklerin ve özellikle de Şövalyelerin yer alması istenen bir yolculuktu. Hatta kadınların hem sivil anlamda hem de özellikle de askerî anlamda katılımı beklenmeyen bir durumdu. Papa III. Innocentius, 1200 yılındaki "QuodSuper" adlı ferman ile 1201 yılındaki "Ex Multa" adlı duyurularında da bazı istisnai durumları belirtmektedir. Şöyle ki "Quod Super" adlı fermanla, burada kadınlardan Haçlı seferlerinin başarısı için dua etmeleri istenmiştir. Haçlı seferlerine gitmek yerine bir Şövalyeyi parasal olarak desteklemek ya da ona para vermek suretiyle manevi yönden de faydaları olsun istenmektedir. Burada Flandersli Philip'in Bingenli Hildegard'dan 1177 yılında kutsal topraklar için gidiş arifesinde öğütler almış olması da örnek olarak verilebilir.[391]

Papalığın kadınları Haçlı seferlerinde tanıma ve kabul etme durumu, Papa III. Innocentius'in saltanatı boyunca 1198 yılından 1216 yılına kadar devam etmiştir. Bu ayrımın olmaması durumu, Haçlı seferine giden kadınlar için ödül olarak kabul edilmiştir.[392]

---

389 Morrisson, *Haçlılar,* s. 71.

390 Cahen, *Haçlı Seferleri zamanında Doğu ve Batı,* s. 208.

391 Tessera, "Philip Count of Flanders and Hildegard of Bingen: Crusading against the Saracens or Crusading against Deadly Sin", s. 77-93.

392 Rousseau, "Home Front and Battlefield: The Gendering of Papal

Yine 1213 tarihli papalık Opus'u (eseri) olan "Qui Maior"da kadınlar hem dikkate alınmış hem de ilk defa açıkça ifade edilmiştir. Papa III. Innocentius, Papa VIII. Gregory tarafından yapılan çalışmaları daha da genişletmiş ve kadınlar tarafından yapılacak ayinsel aktiviteler için çağrıda bulunmuştur. Bu durum, daha çok Haçlı seferlerine erkeklerle birlikte katılma izni ile başlatılmış bir hareket olup, kadınların da buradan aynı kazançları sağlamaları için yapılmıştır.[393]

Bunun yanı sıra, "Ad Liberandum" gibi III. Innocentius tarafından çıkarılan ek kararnamelerle "erkek" ya da "virum" gibi kelimelerden ziyade "insanoğlu" ya da Latince "hominum" kelimelerini kullanarak cinsiyet açısından nötr bir dil kullanmaya devam edilmiştir.[394]

Tüm bunların aksine kadınlar, kötülüğe duyarlı olarak kabul edilmektedir. Bunun için Hristiyan yazarlar, kadınların Haçlı ordusunda savaştığını kaydetmezler; çünkü bu durum, aksi durumda Haçlıları kötüleyecektir. Çünkü bilindiği üzere Haçlı seferlerine yapılan çağrı, papa tarafından yapılmıştı ve insanların inançları ön planda tutulmuştu. Tam tersi durumda ise Haçlı seferlerine katılanlara duyulan güven azalacaktı. Buna bağlı olarak da fikir ayrılıkları ortaya çıkacaktır.[395]

Peki ya kadınlar Haçlı seferleri sırasında ne tür görevler yaparlardı? Haçlı seferlerinde bilindiği üzere çeşitli hastalıklarla karşılaşılmıştır. Bu da doğal olarak hasta bakıcılara duyulan ihtiyacı arttırmıştır. Şöyle ki III. Haçlı seferi sırasında Swabia'lı Frederick (İmparator Frederick Barbarossa'nın oğlu) tarafından yönetilen

---

Crusading Policy (1095-1221)", s. 33-36.

393 Rousseau, "Home Front and Battlefield: The Gendering of Papal Crusading Policy (1095-1221)", s. 40

394 Rousseau, "Home Front and Battlefield: The Gendering of Papal Crusading Policy (1095-1221)", s. 36-37.

395 Helen Nicholson, "Women in the Third Crusade", *Journal of Medieval History*, Vol. 23, No.4, s. 336, 341.

alanda Haçlıların çoğu, hastalıklardan ölmüştür. Sayısız soylu insanlar, aşırı kirli havadan etkilenmişlerdir. Matthew Paris'in dediği gibi "dıştan yapılan aşırı mücadele", bu "miasma" teorisi olarak adlandırılmaktadır.[396] Bu durum, hastalıklar ve ölenler bakımından Akka ve Selahaddin Eyyubî kampındaki duruma benzemektedir. Latin kaynakları, burada 200 binden 400 bine kadar bir nüfus azalmasından bahsederken Arapça kaynaklar, 100-200 arasında bir kayıptan bahsetmektedirler.[397]

Son dönem Haçlı seferlerinde özellikle de isyan eden köylülere karşı düzenlenen Haçlı seferinde ait tarihi el yazmalarında Peter Hermit, mızrak ve zırh taşıyan kadınlardan bahsedilmektedir. Başka bir yazar ise emek ve saygıyla ciddiyetle işini yapan bir kadını açık bir şekilde anlatmaktadır. Hatta okçular olarak Haçlılar arasında yer aldıkları da belirtilmektedir.[398]

Çocuk Haçlı Seferi

1203-1204 yıllarındaki Haçlı seferi amacından uzaklaşıp Bizans'ı hedef alınca Filistin'deki haçlılara yardım edilememiştir. Dolayısıyla Papa III. Innocentius, yeni bir sefer yapılması ısrarında bulunmuştur. Bunun üzerinde 1212 tarihinde kutsal toprakları kurtarmak adına Fransa ve Almanya'dan binlerce çocuk, Kudüs'e gitmek üzere Marsilya, Cenova ve Brindisi limanlarından yola çıkmışlardır. 1212 yılı Mayıs ayında Etienne adında 12 yaşlarında bir çoban çocuk, Hz. İsa'nın kendisine görünerek onu Haçlı seferini vaaz etmekle görevlendirdiğini hatta ona karala vermesi için bir

---

396 Matthew Paris, *Chronica Maiora,* ed. Henry Luard, RS57, London 1874, s. 370.

397 Baha'ad-Dîn Yusuf ibn Rafi ibn-i Şeddad, *The Life of Saladin,* London 1897, s. 332; Thomas Gregor Wagner-Piers D. Mitchell, "The Illness of King Richard and King Philippe on the Third Crusade: An Understanding of arnaldia and leonardie", *Crusades,* Vol. 10, Ashgate Publishing, 2011, s. 27.

398 Elizabeth Casteen, "Women, Gender, and the Crusade, " *Lecture from Binghamton University,* Binghamton 2013.

mektup verdiğinden bahseder.[399] Onun bu durumu, ciddiye alınmaz. Kral II. Philippe Auguste bile karşı çıkarken büyük bir çoğunluk bu çocuğun hitabetinden etkilenir ve pek çok çocuk Fransa'nın Saint-Denis şehrine kadar yayılmış ve böylelikle etrafındaki taraftar sayısı gitgide artmıştır ve Vendome kentinde toplanmışlardı.[400] Ellerinde seferin sembolü olan altın renginde üç zambak olan mavi bir bayrak bulundururlardı. Ancak açlık ve susuzlukla mücadele ettiler. Ama bekledikleri mucize gerçekleşmedi ve bazıları ülkelerine geri döndüler. Geri kalanlar ise Domuz Guilluime ve Demir Hugue lakaplı iki Marsilyalı tacirin gemileriyle Filistin'e doğru yola çıktılar. Sadece 1230'lu yıllarda bu yedi geminin Sardinia adası yakınlarında kaza yaptığı şeklinde bir bilgi mevcuttur. Diğer gemidekiler ise köle olarak satılmaları konusunda anlaşılan Afrikalı Arap korsanlar tarafından yakalanmış ve Cezayir'e götürülmüşlerdir.[401] Bunun dışında bir başka grup da Almanya'nın Köln kentinde Nikolaus adında bir çocuk, Aziz Üç Krallar kilisesinde vaazlar vermiştir.[402] Amaçları, İtalya'ya papanın yanına gitmekti. Bir kısmı yolda ölürken bir kısmı da Filistin'e giden bir gemiye bindiler. Çok azı papanın yanına ulaşabilmiş ve onlara da Haçlı yemini ettirilerek evlerine geri dönmeleri söylenmiştir. Ancak çocuklarını kaybeden aileler, onları harekete geçiren Nikolaus'un babasını yakalayarak asmışlardı.[403]

Heretik Akımlardan Cadılığa Karşı Haçlı Seferi

Cadılar, Orta Çağ'da Heretik gruplardandı. Cadı kelimesinin en eski anlamı, Almanca'daki (Althochdeutsch) "hagazussa" kelimesinden gelmektedir. Anlam olarak çit üzerine binen ya da çitten

399 Gülşen İstek, "Almanca Eserlerde Çocuk Haçlı Seferleri", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C 12, S 65, 2019, s. 249.

400 İstek, "Almanca Eserlerde Çocuk Haçlı Seferleri", s. 250.

401 Ebru Altan, "Çocuk Haçlı Seferi", *Popüler Tarih*, S 40, Dünya Yayınları, 2003, s. 38-41.

402 İstek, "Almanca Eserlerde Çocuk Haçlı Seferleri", s. 252.

403 Altan, "Çocuk Haçlı Seferi", s. 38-41.

atlayan anlamına gelmektedir.[404] Bu konuda Russel, engizisyonun cadılara karşı kurulmuş olduğunu söylemektedir. Bu durumun tamamen papalık onayını aldığından da bahsetmektedir. Aslında bu durum, sonraki yüzyılda kanlı olayların gerçekleşmesinin de zeminini hazırlamış oldu.[405] Cadı denilince kadın... Kadın denilince cadı... gibi benzetmelerle birlikte bu eserde bir kadın bedeninde cadı kimliğine daha yeni bir görünüm yüklenmiştir.[406]

Dolayısıyla XI-XVII. yüzyıllarda pek çok insanın cadılık suçlamasıyla mahkum edilmesine sebep olmuş de Cadı Avı denilen dönem başlamıştır. Cadılar, figür olarak toplumun her kesiminden olabilirdi.[407]

Haydar Akın'ın aktardığı bilgilere göre, Orta Çağ dünyasında bir yetişkin için çocuk, sevgiye ve özene ihtiyacı olan muhtaç bir varlıktan çok, tüm zorluklara karşın hayatta kalabilmiş, giderek bağlı olduğu gruba işgücü olarak daha fazla katkıda bulunan bir "yetersiz" olarak görülmekteydi.[408] Dolayısıyla bu çocuklar suç işledikleri için cadı olarak adlandırılmışlardır.

Bundan dolayı paganlık büyücülük ve cadılığa karşı farklı zamanlarda çeşitli fermanlar çıkarılmıştır. Dolayısıyla böyle bir ortamda yetişen çocukların doğru düşünmesi beklenmeyeceği gibi,

---

404 Reiner Braun, *Teufelsglaube und Heilige Schrift*, ed. Georg Schwaiger, *Teufelsglaube und Hexenprozesse*, München 1992, s. 23-24.

405 Edward Burman, *The Inquisition, The Hammer of Heresy, Mallevs Maleficarvm*, Dorset Press, New York 1992, s. 129; Jeffrey Burton Russell, *Witchcraft in the Middle Ages*, Cornell University Press, Ithaca and London 1972, s. 90, 143.

406 Burman, *The Inquisition, The Hammer of Heresy, Malleus Maleficarum*, s. 130.

407 Gustav Henningsen, "Witchcraft" *Folklore-An Encyclopedia of Beliefs, Customs, Tales, Musicand Art* içinde Green, der. A. Thomas, Vol. II, 842-847, California 1997, s. 843.

408 Haydar Akın, *Orta Çağ Sonları ve Yeniçağ Başlarında Avrupa'da Çocuk Cadılar ve Çocuk Cadı Avı*, Phoenix Yayınları, Ankara 2010, s. 30.

beraberinde cadılık ve büyücülük suçlamalarına maruz kalmışlardır. Bu ortamda çocuklar, kendilerini kanıtlama ve yetişkinler tarafından dikkate alınma eğilimine girmişlerdir. Ayrıca kin ve öç alma duygusuyla yaklaşarak iyi niyetli kişileri ihbar etme onların en belirgin özelliklerindendir. Bu noktada çocuk cadı profilinde ya da daha doğrusu çocuk cadı kavramının ortaya atılmasında mezhep çatışmaları, salgın hastalıklar ve Otuz Yıl Savaşları gibi olumsuz etmenlerin de varlığı kabul edilebilir.[409]

Dolayısıyla *Mallevs Maleficarvm*[410] adlı eserde anlatılan bu kanlı olaylar ve davalardan anlaşılacağı üzere cadılık içerik olarak psikolojik ve sosyolojik tanımları bulunan; ancak sonuçları itibariyle işkence ve katliam olarak adlandırılan bir dönemdir. Seferi tabiriyle bu bahsettiğimiz cadılık ve sapkınlıkla ilgili durumların nasıl bir ilgisi vardır diye düşündüğümüz zaman çok farklı çelişkiler ve Haçlı seferlerinin yeni bir yüzü daha ortaya çıkmaktadır. Haçlı seferlerinin politik hedeflere sapmasında Papa III. Innocentius'in rolünün büyüklüğü tartışmasızdır. Innocentius, 1199 yılından itibaren bir imparatorluk taraftarının aleyhinde Haçlı seferi başlatacakmış gibi görünmektedir. Özellikle 1207-1208 yıllarından itibaren Fransa'da silahı olan herkese, Kutsal topraklara gidiyorlarmış gibi bütün

---

409 Akın, *Orta Çağ Sonları ve Yeniçağ Başlarında Avrupa'da Çocuk Cadılar ve Çocuk Cadı Avı,* s. 207-208.

410 "The Mallevs Maleficarvm" adlı Latince eser, İngilizcede "Hammer of the Witches" Almancada "Der Hexenhammer" olarak geçmektedir. Bu eser, cadıların davaları hakkında yapılmış bir tezdir. 1486 yılında Alman bir papaz olan Heinrich Kramer tarafından yazılmıştır. Kitap, ilk defa Almanya'da 1487 yılında Speyer tarafından yayınlanmıştır. Jacob Sprenger ise kitabın bir diğer önemli yazarıdır. 1490 yılında Katolik kilisesi, *Mallevs Maleficarvm* adlı eseri kınamış ve bu nedenle de yasaklamıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Hans Peter Broedel, *The "Mallevs Maleficarvm" and the Construction of Witchcraft: Theology and Popular Belief*, 2003, s. 19; *Witchcraft and Magic in Europe,* ed. Bengt Ankarloo- Stuart Clark, Vol. 3, *The Middle Ages*, University of Pennsylvania Press, s. 240; Bernard Hamilton, *The Medieval Inquisition*, Holmes & Meier Press, New York 1989, s. 95.

günahlarının bağışlanacağı vaadinin yanı sıra özellikle sapkınlardan alınmış toprakların sahipliğini de vererek sapkın Albililer'e (Dualist bir öğretiyi savunan Katharlar[411]) karşı Haçlı seferi vaazları verilmiştir.[412]

Bu bilgilerin ışığında cadılara karşı Haçlı seferinin düzenlenmesine sebep olan sürece bakmak gerekirse şöyle bir tablo karşımıza çıkmaktadır. Şöyle ki uygarlık tarihinde yüzyıllar boyunca büyücülere ve cadılara karşı işkence yapılması, Hristiyanlık tarihindeki en büyük lekelerden biri olarak tanımlanmaktadır.[413]

Bundan dolayı yani bu kanlı olaylardan dolayı Avrupa kıtasında her türlü büyüye ve sihre karşı bir hareket ve binlerce kadını ve erkeği yakalayıp Engizisyona teslim etme biçiminde yaşanan uzun süreli bir seferberlik hareketi resmî olarak başlatılmıştır. Buna gösterilen kanıtlardan biri de cadıların organize olmuş gruplar halinde şeytana taptıkları iddiasıdır. Bu Sabbat adı verilen ayinlerin gerçekliğine olan inanç, bütün cadı avlarında önemli bir rol oynamıştır. Cadılar, bu ayinlerde şeytana bağlılıklarını bildirmek için toplanırlar, İsa'yı inkâr eder ve sözleşmeler yaparlar, bazı davranışlar sergilerler. Bu davranışlar içinde çocuk kurban etme, yamyamlık vs. gibi davranışlar bulunmaktadır.[414]

İşte Katolik kilisesi de bu nokta da önemli bir rol oynamıştır. Heretiklik sorunu, kiliseyi XII. yüzyılın sonunda ve XIII. yüzyılda daha fazla kaygılandırmaya başlamıştır. 1184 yılında piskoposları heretiklerin laik mahkemelerce sorgulanması için görevlendiren

---

411 Katharlar, Orta Çağ'da Fransa'nın Albi bölgesinde XII. ve XIII. yüzyıllarda Avrupa'nın batı bölgelerinde etkili olan bir tarikattır. Kilisenin görüşlerine karşı çıkmış ve reenkarnasyonu kabul eden bir tarikattır.

412 Morrisson, *Haçlılar*, s. 68.

413 George Ryley Scott, *İşkencenin Tarihi*, çev. Hamide Koyukan, Dost Yayınları, Ankara 2001, s.111-112.

414 Lois Martin, *Cadılığın Tarihi*, Kalkedon Yayınları, İstanbul 2009, s.41-42.

bir papalık genelgesi yayınlamıştır. 1215 yılında dördüncü Lateran Konsilinde heretiklerin idam edilmesinin yanı sıra rahiplerin işkenceli sorgulardan uzak durmaları talep edilmiştir. Yalnızca heretiklerin bulunması ve sorgulanmasıyla görevli resmi bir dini kurum, "Engizisyon" adıyla 1227'de kurulmuş ve başına da Dominik ve Fransisken rahipler getirilmiştir.[415]

Bu değişimin sebepleri, Avrupa toplumunda oluşan yeni bir paranoyada gizlidir. Şöyle ki 1000-1400 yılları arasında Avrupa'nın toplumsal ve politik çizgisinde büyük bir değişim yaşanmıştır. Müslüman orduların akınları, Doğu Ortodoks Kilisesi ile yaşanan ayrım, heretik akımlar (sapkın akımlar) ve Kara Ölüm'ün (Veba'nın) yıkıcı etkileri hepsi bir araya gelerek Avrupalıların zihninde toplumsal, ruhsal ve politik hayatta radikal değişikliklere neden olacak yeni bir kuşatılmışlık hissi yaratmıştır.[416]

1486 yılında ise Yukarı Almanya'daki sorgu hakimleri, Jacob Sprenger ve Heinrich Kramer[417] cadı avcıları için "Mallevs Maleficarvm" yani "Cadıların Çekici" adlı kitap tarihe en etkili Avrupalı cadı avı metinlerinden biri olarak geçmiş ve ilk yayınlanmasının ardından yüzyıllar boyunca Katolik ve Protestan tüm cadı avcıları tarafından referans gösterilmiştir. Sprenger ve Kramer, 1484 yılında Papa VIII. Innocentius'ten yardım istemişler ve papa da onlara "Summis Desiderantes" yani "Cadı Genelgesi" adlı bir mektup yazmıştır. Bu mektupta zorluk çıkaran Almanları eleştiriyor

---

415 Martin, *Cadılığın Tarihi*, s. 58.

416 Martin, *Cadılığın Tarihi*, s.29

417 Heinrich Kramer, 1474 yılında bir Dominikenli Salzburg ve Tyrol için engizisyoncu olarak atanmıştı. Salzburg'da Dominiken kilisesinin ruhani direktörü olarak hizmet etmiştir. JohanSprenger de bir Dominiken idi. 1480 yılında CologneÜniveristesinin Teoloji fakültesinin dekanı olmuştur. Bir yıl sonra o, Cologne, Mainz, Treves eyaletlerinin engizisyonluğuna atanmıştır. 1488 yılında Alman eyaletleri içinde Dominiken tarikatının başı olmuştur. Michael Baigent-Richard Leigh, *The Inquisition*, Pengun Press, England 1999, s.106.

ve Sprenger ile Kramer'in cadılara yönelik adli kovuşturmalarını destekliyordu.[418]

Ayrıca Katolikler de kendilerinde var olan Tanrı korkusundan dolayı cadılara karşı tavır almışlardır. Mallevs Maleficarvm adlı eserde Katoliklerin cadılardaki inançsızlığı zayıflık olarak yorumladıkları bu nedenle de cadıları tarif ederken onların kadın oldukları; çünkü kadınların erkeklerden daha zayıf bir yapıya sahip oldukları belirtilmiştir.[419] Yani cadılara karşı başlatılmış bu hareket, Haçlı seferlerinin genel karakteristik yapısında olduğu gibi kutsal kabul edilmekteydi. Dolayısıyla Engizisyonun himayesi altındaki bu çılgınca cadılık zulmü başladığında kilise, hala Avrupa'daki halkın dini hayatında üstünlüğe sahipti. "Mallevs Maleficarvm" adlı eserin yayınlanmasından sonraki 30 yıl içinde cadı deliliği Protestan kiliselerine kadar yayılmıştır.[420]

Ancak papanın emriyle yapılan ve Haçlı seferi olarak kabul edilen bu hareketten sonra da XVI. yüzyıl ortalarından itibaren hem Protestanlar hem de Katolikler, benzer şekilde ikişer üçer değil yüzer yüzer yakmışlardır cadıları. Bu durum, bir yüzyıl kadar devam etmiştir. 1618-1648 yılları arasındaki Otuz yıl savaşlarındaki katliam boyunca doruğa ulaşmıştır.[421]

10. Yüksek Orta Çağ'da İngiltere

Fatih William Dönemi ve Avrupa'nın Yeniden Dizaynı

Bu dönemde İngiltere'de I. William ya da diğer adlarıyla Fatih William'ın (Guillaume) egemenliği görülmektedir. Ama Fatih William dönemi öncesine baktığımızda ise Büyük Cnute, Baltık'tan

418 Martin, *Cadılığın Tarihi*, s.62; Hamilton, *The Medieval Inquisition*, s.95; Baigent- Leigh, *The Inquisition*, s.106-107.

419 Tanya Sibai, Witchtrials in Germany: Politicsor Hysterics?, *The Concord Review*, 2001, s.85.

420 Baigent- Leigh, *The Inquisition*, s.119.

421 Baigent- Leigh, *The Inquisition*, s.120.

Grönland'a kadar olan bölgelere egemen konumdaydı. 1035 yılına kadar buralara hakim oldu. 1042 yılında ise halefleri arasındaki rekabet, İngiltere yönetim konseyi Witan'ın[422] yine bir Anglo-Sakson kral seçmesine neden olmuştu. Bu, İngiltere'nin Wessex hanedanından olan son kralı ise günah çıkaran Edward idi. 1043-1066 yılında da ülkeyi kontluklara bölmüştü.[423] Dolayısıyla karışık bir ortam mevcuttu. I. William, İngiltere için ayrı bir önem taşımaktadır. Kendisi 1027 yılında Normandiya'da[424] doğmuştur. Tarihte 1066 yılındaki Hastings Savaşı'nı kazanmasıyla tanınmaktadır. Hatta her İngiliz kendisini Fatih William'ın torunu olarak kabul etmektedir. Fatih William, babası Robert Magnificent öldüğü zaman Normandiya dükü olmuştur. Diğer lordlar, genç bir çocuğun evlilik dışında onların egemenliğinde olması gerektiği gerçeğini onaylamamışlardır. Hatta 1040 yılında onu öldürmeye çalışmışlar; fakat başaramamışlardır. 1047 yılından itibaren ise Normandiya'da ve diğer bölgelerde de Fatih William savaşmaya devam etmiştir.[425]

Ayrıca 1066 yılında Normandiya kralı Fatih William için İngiltere'ye yapacağı seferine destek olmak üzere St. Petrus bayrağı gönderilmiştir. Roma'nın bakış açısına göre bu hareket, imparatorluktan bağımsız ve papalığa destek olabilecek bir başka örgütlenmeyi sağlamaya yönelikti. Fatih William açısından birliklerini savaşmaya teşvik etmenin de bir yoluydu bu. Ardından Normanlar, Hastings'de bekleyen Anglo-Sakson ordusuna saldırdılar. İngiliz Harold, yenilgiye uğradı. Ardından Fatih William, Noel günü Westminister manastırında taç giydi.[426] Böylece İngilizlerin

---

422 Bilge kişilerden oluşan meclis anlamındadır.

423 Kerr, *Charlemagne'dan Lizbon Antlaşması'na Avrupa'nın Kısa Tarihi*, s.26-27.

424 Normandiya kelimesi de Viking kelimesi olan Kuzeyli insanlar anlamındaki Norsemankelimesinden gelmektedir.

425 Ülgen, "Fatih William Tarafından Avrupa'nın Yeniden Dizaynı", 68.

426 Davies, *Avrupa Tarihi*, s.368; Simon Barton- R. A. Fletcher, *The World of el-Cid*, 2000, s.32; Susan Wise Bauer, *Orta Çağ Dünyası*, çev. Mehmet Moralı, Alfa Yayınları, 2013, s.664

Vikinglere karşı mücadelesi sona ermiş ve Fransa yoluyla bir Viking kralı, İngiliz tahtını ele geçirmiştir. İngiltere Krallığı, Sicilya gibi Norman Şövalyeler arasında paylaştırılmış ve feodal krallığa dönüştürülmüştür. Bazılarına göre de burası bir daha hiç böyle bir fetih görmemiştir.[427]

1066 yılındaki bu Hastings zaferiyle Fatih William, Anglo-Sakson monarşisine son vermiş ve Witenagemont'un verdiği placet (onay) sayesinde İngiltere'yi resmi olarak ele geçirmiş ve "Fatih" unvanını almıştır.[428] Böylece Kuzey ülkelerindeki Batılıların hepsi de Hristiyanlığı yani geleceğin Avrupa'sını kabul etmiş oldular.[429]

Bu süreçten sonra İskoçya ile Galler, bağımsız olmuşlardır. Yine bu dönemde İngiltere, kuzey ülkeleriyle ticari ilişkilerini sürdürse de siyasal ve kültürel açıdan Normandiya'ya bağlı kalmıştır.[430]

Fatih William'ın İngiltere tarihi açısından yarattığı bu etkilerin yanı sıra feodalizm için gerekli olan bazı durumlar, ilk defa 1066 yılındaki Norman istilasından sonra İngiltere'de yıkılmıştır. Yani 1066 yılından önce İngiltere, "Earls" denilen savaşçı aristokratların egemenliğinde parçalanma ile tehdit edilmekteydi. Fakat Fatih William, onların gücünü yıkmayı başarmıştı. Bunun yerine feodal sistemi yerleştirmiştir.[431] Fatih William'ın feodal sistemi genel itibariyle şu özelliklere sahiptir:[432]

---

427 Ülgen, "Fatih William Tarafından Avrupa'nın Yeniden Dizaynı", 68.

428 Renato Pilati, "İngiltere krallığı", *Orta Çağ-Katedraller-Şovalyeler-Şehirler*, ed. Umberto Eco, çev. Leyla Tonguç Basmacı, Alfa Yayınları, İstanbul 2014, s.81-88.

429 Le Goff, *Avrupa'nın Doğuşu*, s.51.

430 Pilati, "İngiltere krallığı", *Orta Çağ-Katedraller-Şovalyeler-Şehirler*, ed. Umberto Eco, çev. Leyla Tonguç Basmacı, Alfa Yayınları, İstanbul 2014, s.89.

431 Lerner- Meacham- Burns, *Western Civilization*, s.301-302.

432 S. B. Chrimes, *English Constitutional History*, Oxford University Press, Oxford 1953, s.73.

- İngiltere toprakları 200 barona bölünmüştür.
- Baronlar sıra ile Şövalyelere ait olan askerî teçhizatları tamamlamışlardır.
- Baronlar, Şövalyelere hizmet karşılığı toprak vermiştir.
- Şövalyeler, kendileri için toprağı işleyen köylüleri korumuşlardır.

Böylece feodal sistem, Avrupa'da yaratılmış oldu. Fatih William dönemi İngiltere tarihinin seyrini değiştiren olayların ya da yeniliklerin zeminin hazırlandığı bir dönem olmuştur.

Ölümünden sonra ise 1100-1135 yılları arasında kardeşi I. Henry, kral oldu. Ve Normandiya'yı tekrar İngiltere'ye bağladı. 1107 yılındaki Westminister antlaşması ile görev kavgasına son verdi.[433]

Fatih William Kanunları

Fatih William tarafından oluşturan bu kanunlar, İngiliz anayasa tarihinin temelini teşkil etmektedir. Şöyle ki Fatih William tarafından yanında bulunan kişilerin de yardımıyla fikirleri alınarak yeni sistemi kurma şekilleri anlatılmakta ve bunu yaparken de yetkileri nasıl kullandıklarına dair bilgiler verilmektedir. Fatih William, kendi döneminde İngiltere'de farklı bir sistem oluşturmaya çalışmıştır. Günümüzdeki durumla kıyasladığımızda parlamentoların birinci yetkisi, "yasama", yani "kanun yapma" yetkisidir. Aslında tarihsel açıdan ilk çıkan yetkisi, kanun yapma değil, vergiye rıza gösterme ve bütçeyi kabul etme yetkisidir. Yani parlamentoların mali yetkileri, yasama (kanun yapma) yetkilerinden çok daha eski bir yetkidir. Tarihsel gelişim sürecinde parlamentoların ilk defa İngiltere'de ortaya çıktığı görülmektedir.[434] Fatih William dönemi "yeni bir çağa bir köprü" idi.[435]

---

433 Kinder-Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası*, C. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, s.161.

434 Joseph Barthélemy – Paul Duez, *Traité de droit constitutionnel*, Paris 1933, s.192.

435 Frank Barlow, *The English Church 1000-1066*, Longman Group Ltd., 1963, s.289; R. Barlett, " Anglo-Norman Penetration of Walesand Ireland",

Anjou-Plantagenet Hanedanlığı

1154-1399 yılları arasında ise Anjou-Plantagenet hanedanlığının dönemi başladı. 1154-89 yılları arasında ise Kral Stephen tarafından saltanat varisi olarak tanınan II. Henry, kral oldu.[436] II. Henry ve VII. Louis'e baktığımızda toprak siyaseti, 1159 yılında ortama hakimdi. Orta Çağ'da hüküm süren siyasi toplulukların tutarlılıklarını ve başarılarını toprak kontrolüne dayandırıyordu. Bunun sebebi basittir; zira sanayi öncesi tüm toplulukların gücü, her şeyden önce tarımsal zenginliğe dayanmaktaydı.[437]

II. Henry dönemindeki en dikkat çeken olaylar, Clarendon yasaları ve Thomas Becket'ın öldürülmesi idi. 1164 yılındaki Clarendon Anayasasıyla kraliyet hakları yeniden tesis edilir: Suç işleyen ruhaniler bir ruhani mahkeme tarafından yargılanır, dünyevi bir mahkeme tarafından cezalandırılır. Ruhanilerin temyiz için Roma'ya başvurma hakları kısıtlandı.[438] Clarendon yaslarının ilanı ve Thomas Becket'in ölümünden sonra II. Henry'nin oğulları isyan ederler. 1189-99 yılları arasında Aslan Yürekli Richard, ardından 1199-1216 yılında ise I. Yurtsuz John başa geçti. Papalık ile de ilişkileri iyi değildi. Ardından John, papaya boyun eğdi ve krallığını ona teslim etti. 1213 yılında İngilizler, Damne Savaşı'nda Fransızları yendiler. Magna Charta'nın ilanından sonra III. Henry tahta çıktı. Ancak 1258 yılından itibaren baronların isyanıyla birlikte 1259 yılında Oxford tekliflerini ki buna göre kralın yanında danışmanlık yapmak ve yönetimi kontrol etmek amacıyla 15 baron bulunmaktaydı- kabul etmek zorunda kaldı.[439]

Atlas of Medieval Europe, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London1997, s. 77.

436 Kinder-Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası,* C. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, s.161.

437 Wickham, *Orta Çağ'da Avrupa*, s. 34-35.

438 Kinder-Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası,* C. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, s.161.

439 Kinder-Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası,* C. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, s.161; Davis, *Orta Çağ Avrupa Tarihi*, s. 316-318.

Clarendon Yasaları

Clarendon yasaları, Magna Charta Libertatum'dan önce II. Henry döneminde oluşturulmuş olan yasalardır. II. Henry, Kral Stephen döneminden kalan karmaşık dönemi düzeltmek için uğraştı. Dolayısıyla Kral Stephen'ın dönemindeki siyasi düzensizliği ortadan kaldırmak için yeni bir hukuk sistemi oluşturmuştur. Buna ihtiyaç vardı. Çünkü II. Henry dönemi başlangıçta feodal lordlar tarafından yönetilmekteydi. Cezalar ve kanunlar, ülkeden ülkeye değişiklik göstermekteydi. Halk ve lordlar arasında bir tartışma olursa bu durum, yerel mahkemelere yönlendirilirdi.[440]

Bu yasanın en dikkat çekici maddeleri şöyledir: Clarendon yasalarına göre papanın davranışlarının büyük bir çoğunluğu aforoz etmek gibi durumlarda İngiltere kralı ile açıklığa kavuşmuştur. Ülkede din adamlarının gücünün azaltılmaya tacın gücünün ise arttırılmaya çalışılması durumu, Clarendon yasalarının sekizinci maddesinde belirtilmiştir. Bu yasalarla II. Henry, monarşiyi kilisenin adli hiyerarşinin üzerine koymaya çalıştı.[441]

Bu Clarendon yasaları da Magna Charta gibi önemli bir özgürlükler sözleşmesine hazırlık niteliği taşımaktaydı. Çünkü Clarendon ile kilisenin yetkisi sınırlandırılmaya çalışılırken Magna Charta Libertatum ile kralın yetkileri sınırlandırılmaya çalışılmıştı. Yani hep bir özgürleşme eğiliminin olduğu görülmektedir. Dini ve laik prosedürler arasındaki bir bağlantı hiçbir şekilde Clarendon hükümleri ile geçmiş İngilizce pratikleri arasında sürekliliğin olmadığı anlamına gelmez. Bu durum, günümüz Avrupa hukukunun da temelini oluşturmuştur.[442]

---

440 P. Schaff, *History of the Christian Church, The Middle Ages. A. D. 1049-1294*, Vol. V, 1882, s.71; J. J. Biancalana, "For Want of Justice: Legal Reforms of Henry II, " *Columbia Law Review* 88/3, 1988, ss. 436-438.

441 "Constitutions of Clarendon", *In Select Historical Documents of the Middle Ages,* ed. Ernest F. Henderson, George Bell and Sons, Londra 1896, s.14.

442 Pınar Ülgen, "Magna Charta Libertatum'a Hazırlık: Clarendon Yasaları*", IV. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi,* Yalova, 2019, s. 133.

1171-1172'li yıllardan sonra Galler ve İrlanda'da da benzer durumlar ortaya çıktı. Her iki ülkede de Anglo-Norman kökenli bir aristokrasi, kaleler inşa ettikleri, ilçeler kurdukları ve göçü teşvik ettikleri önemli bölgeler üzerinde kontrol sağlamıştı. Ancak her iki ülkede de gücü köklü olan ve iyi toparlanabilen yerli yöneticiler hayatta kaldı. Dolayısıyla İngiliz tacı hem sömürge beyleri hem de yerli liderler üzerinde nihai bir üstünlük pozisyonu talep etti.[443]

Thomas Becket Cinayeti

İyi bir eğitim almış olan Thomas Becket, bir din ve devlet adamıydı.[444] Becket, yedi yıl (1155-1162) şansölyelik görevini yürütmüştü. O, düzen ve barış restorasyonunda kralın desteğini almış ve adaleti düzenlemiştir. Kiliseye düşman olmaksızın din adamlarınınkine karşın taç ve krallığın çıkarlarını tercih etmişti. Becket, krala sadık olduğu ve sonradan papaya hizmet ettiği kadar Kont Theobald'a da hizmet etmişti.[445] Kral II. Henry'e başpiskopos Theobald, kendisinden sonra yerine Şansolye Thomas Becket'i önermişti.[446]

Kral II. Henry, saltanatının ikinci yılında bu kadar düzensizlik varken sadece Becket'i ortadan kaldırdı.[447] Bu dönemlerde III.

---

443 Barlett, "Anglo-Norman Penetration of Walesand Ireland", s. 77.

444 Schaff, *History of the Christian Church, The Middle Ages. A. D. 1049-1294,* s.71.

445 Schaff, *History of the Christian Church, The Middle Ages. A. D. 1049-1294,* s. 72.

446 Leo T. Gourde, *An Annotated Translation of the Life of St. Thomas Becketby William Fitzstephen,* Loyola University Chicago, 1943, s. 24.

447 Tennyson, Stephen'ın saltanatını şöyle açıklıyor:
"Hiçbiri oturamazken saltanatı olmayan bir saltanat
Huzur içinde kalbi ile; cinayet ortak olduğunda
Doğanın yıkımında Mısır'ın vebaları gibi başarısız olmuştu
Kanla her şey." Ayrıntılı bilgi için bkz. Schaff, *History of the Christian Church, The Middle Ages. A. D. 1049-1294,* s. 71.

Alexander'ın iktidardaki aşırılıkları sırasında papalık hiyerarşisi, İngiltere kralı üzerinde Almanya kralı üzerinden olduğundan daha büyük bir zafer kazandı. Thomas Becket ya da Canterbury'li Aziz Thomas, XII. yüzyılın en önemli tarih figürü olan Alexander ve Barbarossa'ya çok daha yakındı. Dolayısıyla yaşantısıyla ve fikirleriyle İngiltere tarihinin en önemli ve heyecan verici figürü haline geldi. Şehit olmasıyla da Orta Çağ'ın en popüler azizi haline geldi.[448]

Thomas Becket cinayeti, en uygun şekilde "Katedralde Cinayet" olarak adlandırılan bir drama idi. İngiliz tarihinin en tanınmış şehitlerinden biri olan Thomas Becket, ülkenin anarşinin zamanında yaşadığı hakkındaki bilgisiyle birleştiğinde, 1155 yılında Henry'nin kendisini Şansölye Şansölyesi olarak görevlendirdiği zaman, yeni kralın adalet yönetimini desteklemede onu dinçleştirdi.[449]

Kraldan yayılan hukukun üstünlüğü konusunda daha önceki dönemde I. William ya da Fatih William tarafından ortaya konan mazeret ve din mahkemelerinin ayrılması daha fazla tanım gerektirdi. II. Henry, tüm ülkede kurulmuş adalet meselelerinde tek tip, laik otoriteye sahip olmaktan endişe duyuyordu bu nedenle de kilise üzerinde daha fazla denetim yapmaya kararlıydı. Bu sırada kendisine yardımcı olması için Canterbury başpiskoposu Thomas Becket'i seçti.[450] 1000'li yılların sonunda Batı Avrupa'da papalık ve laik yöneticiler arasında bir çatışma ortaya çıkmıştı. Bu tarz sorunlar, kilisenin yüksek rütbeli dini liderleri atama hakkını savunan Papa VII. Gregory tarafından yönetiliyordu. Ancak bu durum, bu tür atamalara hakim olan ve onlardan büyük ekonomik avantajlar elde

---

448 J. A. Giles, *The Life And Letters of Thomas a Becket*, London 1846, s. 11-12.

449 Lidia Kyzlinkova, "Thomas Becket in English Poetic Drama", *Sbornjk. Praci Filozoficke Fakulty Brnenske Univerzity Studia Minora Facultatis Philosophicae Üniversitatis Brunensis* — BrnoStudies in English 21, 1995, s. 97-98.

450 Kyzlinkova, "Thomas Becket in Englısh Poetic Drama", s. 99-100.

eden laik otoriteleri memnun etmedi. Tekrardan atama tartışması başladı. Benzer mücadeleler, Batı Avrupa'nın diğer bölgelerinde de ortaya çıktı. Bu çatışmalardan biri, II. Henry (1154-89) ve Thomas Becket (1118-70) arasında olandı. Çatışma sonucunda Thomas Becket, sürgün edildi. Sonunda Papa III. Alexander'ın yaptığı bir anlaşma sayesinde 1170'de geri döndü. Ancak sonrasında da öldürüldü. Ve II. Henry, kendisinin emriyle öldürülen Thomas Becket için büyük pişmanlık duydu. Onun mezarına gidip tek başına kaldı ve ağladı. Sonrasında ise Thomas Becket, Aziz ilan edildi.[451]

Magna Charta

1215 "Magna Charta libertatum" ile kral, eski hukuka bağlı kılınır ve baronların hakları (feodal itiraz hakkı) ile yazılı olarak garantilenir. Magna Charta "Anayasanın İncil'i" haline gelir.[452]

Magna Charta, 15 Haziran 1215 yılında o dönemdeki İngiliz monarşisi tarafından onaylanan resmi bir belgeydi.[453] Bu ferman ile kralların yetkilerinin tarihte ilk kez kısıtlandığı ve ülke halklarına bazı hak ve özgürlükler tanındığı ileri sürülmüştür. İngiltere kralı Yurtsuz John'un (1199-1216) 1215 yılında iç karışıklıklar içinde vatandaşlarına özgürlükler tanıdığını belirten bir fermandır. 1216, 1217 ve 1225 yıllarında bazı değişikliklerle tekrar yayınlanmıştı.[454]

Aslında Magna Charta'ya gerçek değerini kazandıran iki büyük özelliği vardır. Bunlardan birincisi belirli toplum sınıflarının, kilisenin, baronların veya tüccarın değil, "krallığın bütün hür

---

451 Charles W. Colby (ed.), *Selections From the Sources of History*, Longmans, Green, and Co., New York 1899, s. 56–59.

452 Kinder-Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası,* C. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, s.161.

453 Denis Hlynka, "The Magna Carta", *Educational Technology,* Vol. 55, No. 3, 2015, s. 58-59.

454 Dale Hoiberg, Theodore Pappas, Gürel Tüzün; "Magna Carta", *Ana Brittannica Genel Kültür Ansiklopedisi*, C XI, XV, XVIII, Ana Yayınları, İstanbul 2004, s. 157.

kişilerinin" hak ve hürriyetlerini tanımasıdır. İngiliz Orta Çağ hukukunun büyük bir bölümünü kapsamıştır. İkinci önemli özellik ise fermanın kralın da bu hak ve hürriyetler çerçevesinde bağlı bulunduğunu teyit etmesidir. Böylece Magna Charta, hukukun üstünlüğü fikrinin yerleşmesini sağlayan ilk temel taşı olarak büyük bir değer kazanmakta olup İngiltere'de ve bütün dünyada hukuk devleti fikrinin tarihi öncüsü olmuştu.[455]

Fermanın çıkarılmasındaki başlıca unsurlar, feodalite, adalet ve idare düzenindeki haksızlıkların giderilmesi idi. Magna Charta olarak bilinen belge, kral John'un 1215 fermanı değil, kral III. Henry'nin 1225 tarihli fermanıdır. Kral John, çıkarmak zorunda kaldığı fermandan kurtulmak amacıyla 24 Ağustos 1215 tarihinde Papa III. Innocentius'ten fermanın hükümsüz olduğuna dair bir karar almıştı. Ancak bir yıl sonra John ölünce çocuk kral III. Henry'yi tahta çıkaran baronlar, geri bırakılan bazı önemli konuların yer almadığı bir ferman çıkartmışlardı. III. Henry, bu iki fermanı ufak değişikliklerle yeniden çıkartmış ve 1237 tarihinde de bunu teyit etmişti. 1297 yılında bir anlaşmazlığı yatıştırmak için I. Edward, fermanları teyit etmek zorunda kalmış ve Magna Charta'nın bir suretinin çıkartılması için bir emir yazılmıştır. Bu emirname, III. Henry'nin 1225 fermanı metnine uygun olarak yazılmış bulunduğundan daha sonra statülere de bu, 1225 metni olarak geçmiştir. Bu metin, yüzyıllar boyunca Magna Charta olarak kabul edilmiştir. Aslında kral John'un fermanına Magna Charta denilmesinin Jennings'e göre iki sebebi vardı: Birincisi 1225 fermanının hükümlerinin büyük bir çoğunluğunun, değişikliklerle de olsa, kral John'un fermanından alınmış olmasıdır. Magna Charta, ilk hürriyet fermanı değildi. Bu fermanda ilk olarak kralın iktidarının hangi durumlarda nasıl kısıtlanacağını belirtilmişti ve 1215 fermanının en büyük değeri de buydu. Bu da 1225 fermanına yansımıştı. İkincisi ise 1759 tarihine kadar 1215 ve 1225 metinlerinin bir sanılması ve 1225 metnini kral

455 Sir Ivor Jennings, *Magna Carta And Its Influence in the World Today,* London 1965, s. 13–15.

John'un fermanı olarak bilmeleridir. Bu bakımdan, kral John'un 1215 fermanını Magna Charta olarak kabul ederken, İngiliz anayasa hukukunun parçası olan ve büyük etkiler yapmış olan ferman, 1225 tarihli olandı.[456]

11. Hukuk

Orta Çağ'daki hukuk sistemi genel olarak Roma hukukunun bir devamı niteliğindedir. Ancak Kavimler göçüyle birlikte Cermen toplulukları, Roma hukukunun tamamen etkisi dışında kalmışlar ve kendi örf ve adetlerini birlikte getirmişlerdi. Bunların hakimiyet anlayışı, kralla halk arasında karşılıklı hak ve sorumluluk temeline dayanıyordu. Kralın da halk gibi sorumlulukları bulunuyordu ve hiçbir zaman mutlak bir iktidar sahibi değildi. Böylece kralın üstünde uymak zorunda olduğu belirli bir örf ve adet hukuku ortaya çıkıyordu.[457]

Kral William da kendisinin Edward'ın varisi olduğunu iddia ederek İngiltere'nin bütün kanunlarına sadık kalacağına söz veriyordu. Böylece İngiltere'ye yerleşen feodal düzen de hukukun üstünlüğü ve İngilizlerin geleneksel hürriyetleri fikirlerinin gelişmesini engellemiyor, senyörlere adamlarının haklarını korumak sorumluluğunu yüklüyordu. II. Henry'nin ölümünden sonra I. Richard "Aslan Yürekli" ve "Yurtsuz" John, İngiltere'de mutlak bir iktidar kurmaya çalışmışlardı. Bu durum, feodal baronların feodal siyasal, askerî, sosyal ve ekonomik düzeni geri getirmek amacıyla birleşerek ayaklanmalarına sebep olmuştu. Yurtsuz John, bir yandan kilise ve papaya karşı tutumuyla kiliseyi kendisine düşman ederken, diğer yandan koyduğu yeni vergiler ile feodal düzeni yıkan yeni vergi ve yargılama usulleri oluşturmuştu.[458]

---

456 Jennings, *Magna Carta And Its Influence in the World Today,* s. 44; W. Stubbs, *The Constitutional History of England*, London 1926, s. 573.

457 Jennings, *Magna Carta And Its Influence in the World Today,* s. 13.

458 Ersan İlal, "Magna Charta", *İstanbul Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C 34, S 1-4, 2011, s. 212-213.

12. Yüksek Orta Çağ'da İskoçya

Orta Çağ İskoçya'sında, merkezi Tay vadisinde olmak üzere Fife ve kuzeydoğu kıyı ovalarında bulunan Gal / Pictish Alba'dan büyümeye başladı. Bu merkezden Alba / İskoçya Krallığı güney, kuzey ve batıya doğru genişledi. Güneye doğru olan genişleme, eski Northumbria ve Strathclyde / Cumbria'ya aitti. Temel zemin, zaten XI. yüzyılda hazırdı; ancak bu süreç, İskoçya'nın XII. yüzyıl feodalizasyonu ile yakından ilişkiliydi. Yöneticilerin iktidarı sağlamlaştırmasının en iyi yolu, alt feodal Şövalyeler ve kale temelli lordluklardı. İskoçya'nın ilk feodal kralı I. David (1124–53) idi ve bu kral, çok sayıda Anglo-Norman ve İngiliz taraftarını işe aldı. Ardından IV. Malcolm (1153-65), I. William (1165-1214), II. Alexander (1214-49) III. Alexander (1249-86) izledi. Böylece İskoçya, oldukça tipik bir feodal devlete dönüştü. Kilisede daha eski bir dini çerçeve içinde yeni vakıflar kuruldu. Sadece mirasçıların "Norman" lordları ile evlilikleri yoluyla "Normanlaşmış" oldular. Böylece feodal İskoçya'da yerli lordlukların çoğu hayatta kaldı. Orta Çağ'da aslında İskoçya, Galyalı, Anglo-Sakson, Norman ve Flaman unsurlarının, "Normanlaşmış" ama yine de yerli kralların liderliği altında birleştiği melez bir krallık idi. Bu çatışmalara ve isyanlara rağmen sonuçta oldukça başarılı küçük bir krallık kuruldu.[459]

13. Yüksek Orta Çağ'da İskandinavya

Danimarka

935-945 yıllarında Kral Büyük Gorm, Jütland'dan hareketle İsveçli Vikinglerin Haithabu Krallığı'nı fetheder. Oğlu Harald Mavi Diş döneminde Ripen, Aarhus ve Schleswig piskoposlukları kuruldu. 1016-35 yıllarında ise Büyük Knut, Londra'da Edmund'u yendikten sonra kral olarak tanındı. Kardeşi Harold'un ölümünden sonra 1019'da Danimarka kralı oldu. 1028 yılında Norveç'e egemen olundu. Anglo-Sakson rahipler ise misyonerlik yaparlardı. Danimarka, XI.

459 A. Grant, "Scotland in the Central Middle Ages", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s.79.

-XII. yüzyıllarda sık sık Alman İmparatorluğu'na tımar yoluyla bağlandı. Ardından çeşitli taht kargaşalıklarından dolayı zayıfladı. 1157-82 yıllarında ise I. (Büyük) Valdemar dönemi ile Danimarka'nın büyük güç olma yolunda yükselişi başladı. 1227 yılındaki Bornhöved savaşı sonucunda II. Valdemar, Almanya'daki prensler ve Lübeck tarafından yenilgiye uğratıldılar. Sonuçta Almanya'nın Baltık Denizi'ndeki ticareti canlanınca Danimarka üstünlüğünü kaybetti. 1282 yılında II. Valdemar'ın torunu V. Eric Glipping, Danimarka'nın Magna Charta'sını ilan etti. Böylece ruhanilerin, baronların meclisi olan Danehofu, her yıl yasama amacıyla sorumlu tuttu.[460]

Norveç

Güzel Saçlı Harald, Ynglingar hanedanından büyük bir krallık kurdu. Olaf Tryggvason ile Aziz Olaf dönemlerinde Hristiyanlık zorla da olsa kabul ettirildi. 1035-47 yıllarında İyi Magnus, Büyük Knut'un oğlu Sven'in sürülmesinden sonra kral oldu. Ardılları döneminde ise piskoposluklar kuruldu. Kentlerin gelişimi teşvik edildi. 1130-1240 yılları arasında taht kargaşalıkları nedeniyle iç savaşlar oldu. 1164 yılında da Bergen diyeti[461] ile Piskoposlar kralı seçme hakkını talep ettiler. 1184-1202 yılları arasında Sverre liderliğinde rahipler sınıfına karşı ayaklanmalar oldu. Sverre, III. Innocentius'un yasağına karşı koydu. Veraset yoluyla geçen güçlü bir krallık kurdu. 1261'de Grönland, 1262/64 yılında ise İzlanda Norveç'in eline geçti.[462]

---

460 Kinder-Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası,* C. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, s.163.

461 Bergen diyeti; Bergen'de 18 il konseyi toplanmıştır. En önemlilerinden olan 1164 konseyi, 1152'de Norveç Kilisesi ile ilgili olarak Kardinal Nicholas Breakspear (daha sonra Papa IV. Adrian) tarafından yapılan düzenlemeleri onaylamıştır. Amaçları belirtilen maddeler ile hiyerarşinin kurulmasıydı: Trondhjem Başpiskoposluğu'nun sağlam temeller üzerine kurulması, katedral bölümlerinin kuruluşu, kilisenin mülkiyeti irade ile miras alma hakkını araması, rahiplerle ilgili bekarlık uygulanmasıydı. Ayrıntılı bilgi için bkz. Arthur Taylor, "Bergen: Ancient Seeof, in Norway" *The Catholic Encyclopedia,* Vol. 16, The Encyclopedia Press, New York 1914, s.9-10.

462 Kinder-Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası,* C. 1, *Başlangıçtan Fransız*

İsveç

Uppsala hanedanından Olaf Skötkonung 1008yılında vaftiz edildi. Oğullarının ölümünden sonra Stenkil kraliyet hanedanı başa geçti. Stenkiller döneminde Hristiyan Gautlar ile Uppland'ın pagan Svearları arasında sürekli çatışmalar oldu ve ancak 1125 yılında, Stenkillerin soyu tükenince bu çatışmalar sona erdi. 1164 yılında ise Uppsala Başpiskoposluğu kuruldu. 1250 yıllarında Sverker ile Erik hanedanlarının, uzun süren taht kavgaları, hanedanların soylarının tükenmesi sebebiyle sona erdi.[463]

1250-66 yıllarında ise Norveç ve Danimarka ile dostluk ilişkileri kuruldu. Finlandiya'nın güneyi alındı ve Alman Hansa birliğine ticari ayrıcalıklar verildi. Yeni yasalar çıkarıldı. Hatta 1275-90 yılları arasında da Magnus Ladulas yani köylülerin soylu sınıfa karşı korunması için köylü sülalelerinden bir soylular sınıfı kuruldu. 1279 yılında da Alsnö Nizamnamesi[464] ile veraset yoluyla geçen soylu bir Şövalye sınıfı oluştu.[465]

14. Kültürel Etkileşim

Yüksek Orta Çağ'da bu farklı kültürlerin bir araya geldiği bu coğrafyada kültürel etkileşim olmuştu. Genel olarak İrlandalı ve Anglo-Saksonların dönüşümü kaçınılmaz olarak Hristiyan kıtası ile temas kurmayı gerektiriyordu. Birkaç yıl öncesinde İrlandalı

Devrimi'ne Kadar, s.163.

463 Kinder-Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası,* C. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, s.163.

464 Alsnö Nizamnamesi; Magnus, at sırtında görev yapanlara mali dokunulmazlık sağlayarak aristokrat desteği sağlamlaştırırken, 1284'ten itibaren hem rahip olmayan hem de dini lordlar, Hodvagar'ın yıllık meclislerinde bir araya geldi ve rolleri Birger'in 1290'lardaki azınlığı sırasında daha da arttı. Ayrıntılı bilgi için bkz. Malcolm Barber, *The Two Cities Medieval Europe, 1050–1320,* Routledge, London and New York 2005, s. 363.

465 Kinder-Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası,* C. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, s.163.

Hristiyanların cezai sürgüne girişme geleneği başlamıştı. Bu da yurtdışında manastırların kurulmasına yol açtı. Böylece, Columba'nın ona kuruluşunu takiben Columbanus, Gaul'da Annegray ve Luxeuil'i ve İtalya'da Bobbio'yu kurdu. Bunların dışında başka önemli vakıflar da vardı. Bunları St. Gall izledi. VII. yüzyılın sonlarından itibaren bu dönüşüm, İrlandalılara çok şey borçlu olan Anglo-Saksonların, kıtadaki İrlanda liderliğini ele geçirmeleriyle devam etti. Buradaki misyonerler arasında en çok bilinenleri arasında Efternach, Boniface manastırının kurucusu olan Willibrord, Wilfrid, 754 yılında şehit edilmiş ve Fulda'da gömülü olan Lull ve Mainz başpiskoposu Lull bulunmaktadır. Anglo-Saksonların güçlü papalık görünümü, Boniface ile Salzburg'un İrlanda Virgil'i arasındaki anlaşmazlık gibi zorluklara yol açabilirdi. İrlandalı ve Anglo-Sakson varlığı, genellikle "Insular" senaryolarının ve kısaltmalarının el yazmalarında kullanılırdı.[466]

Angevinler ve Capetler arasındaki ilişki, XII. yüzyılın değişen feodal yapısındaki belirsizlikleri ve gerilimleri göstermektedir. Capetler, 987'den itibaren Fransız tahtını elinde bulundurmaktaydı. XII. yüzyılın başlarında ise Fransa'daki aile topraklarının ilerisine doğru etkilerini belirgin şekilde genişletmemişlerdi. Gerçekten 1066 yılında İngiltere'nin işgali ile Normandiya dükü, yeni alemini ilgilendiren konularda bağımsız olarak tek başına bir kral oldu. 1150'lerde değişiklikler oldu. 1154 yılında Kral Stephen'ın ölümünden sonra Henry, İngiltere kralı olarak taç giydi. Sonraki dönemde Fransa'nın VII. Louis'den boşanan eşi Eleanor, 1152'de evliliklerinde Aquitaine dükünü getirmişti. Bunlar Henry'nin alanlarının sınırları da değildi; çünkü İskoçya kralı, onun vassalıydı. Galler prensleri üzerinde otorite olduğunu iddia etti ve İrlanda'nın fethi için planları vardı. Kardeşi Geoffrey, 1158'de öldüğünde Brittany'i (Bretonya) işgal etti, 1173'te Toulouse'u aldı. II. Henry ve oğlu I. Richard, bu farklı bölgeleri başarılı bir şekilde

466 J. Higgitt, "Culture-Irishand Anglo-Saxon Centres on the Continent in the Early Middle Ages", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 65-66.

bir araya getirdi. VII. Louis ve II. Philip, önemli bir etki yapamadı. Bununla birlikte, "Angevin İmparatorluğu" hanedana bağlıydı. I. Richard'ın erken ölümü, kardeşi John ile yeğeni Arthur arasında bir ardıllılık yaratmıştı. John, İngiltere ve Normandiya'da kabul edildi. Arthur, Anjou, Touraine ve Maine'de bağlılık kazanarak Angevin topraklarının bir kısmını aldı. Ancak 1204 yılına kadar John Normandiya'yı ve sonraki iki yıl boyunca Anjou, Touraine, Kuzey Poitou ve Brittany'yi kaybetti. 1214 yılında Bouvines Savaşı'nda, II. Philip John'un müttefiklerini mağlup etti. John, La Rochelle'e geri götürülmüştü.[467]

XII. yüzyılın sonlarından itibaren kuzey İtalya'daki emperyal otoritenin zayıflamasından yararlanarak, Frederick'in 1152'de imparator olarak seçilmesi ile birlikte Lombard şehirleri, kentsel cumhuriyetler olarak önemli bir bağımsızlık sağlamıştı.[468] Friedrich (Frederick)'in emperyal hakları yeniden ele geçirmesi, kentlerin Milano'yu kabul etmeye ve sürmeye hazırlandığından ve daha sonra komşularının kollektif direnişe geçerek, 1167'de Lombard League (Lig) 'de resmileştirildiğinden daha fazla tahakküm edilmesi olasılığını artırdı. Bu anlaşma ile Kuzey ve Orta İtalya'da sivil bağımsızlığın yayılmasını sağladı.[469]

Aristokrat ademi merkeziyetçi eğilimleri azaltmak için Friedrich (Frederick)'in seçilmesi sırasında Almanya'daki kraliyet otoritesi, geleneksel olarak 1077'den beri sürekli olarak azaldığı görülüyordu. Güneybatı Almanya'daki kişisel mülklerinin başarılı bir şekilde genişletilmesi, İtalyan savaşlarına asil yardım mahkemesi ihtiyacıyla dengelendi ve böylece siyasi gücünü genişletme fırsatlarını sınırladı.

---

467 M. C. Barber, "Politics- Angevins and Capetians in the Late Twelfth Century", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 71.

468 R. Oram, "Politics- Frederick Barbarossa and the Lombard League", *Atlas of Medieval Europe*, ed. AngusMackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s.72.

469 R. Oram, "Politics- Frederick Barbarossa and the Lombard League", s.74.

Friedrich'in yargı yetkisinin üstünlüğünü sağlamadaki başarısı, 1179-80 yıllarında Welfler karşısındaki zaferiyle ortaya çıktı. Henry'nin mülklerinin Slav topraklarının fethi yoluyla genişlemesi, kral ve soylular arasında işbirliğine sebep oldu.[470]

15. Almanya'nın Doğu Hareketi

Akdeniz'de Latin Hristiyan bölgesinin genişlemesine paralel olarak, 1100'den sonraki iki yüzyıl boyunca Hristiyanlık, Elbe'nin ötesinde ve doğu Baltık'taki pagan topraklarına yayılmıştı. Bu genişleme sırasında pek çok faktör rol oynamaktadır. Bunların arasında misyonerler, askerî fetih ve kolonizasyon, ekonomik hakimiyet ve kültürel asimilasyon vs. bulunmaktadır. Pagan Batı Slav'ları dönüştürmeye yönelik önceki girişimler, Elbe'nin doğusundaki Alman topraklarında da vardı. Bununla birlikte 1168'de Rügen adasındaki Arkona'da Batı Slav paganizminin odağını yok eden Danimarkalılar ve İsveç filoları, Slav akıncılarının Baltık ticaret yollarını serbest bırakmak için Almanlara katıldılar. Bu başarılar, 1171 yılında Papa III. Alexander'ı orada yeni bir piskoposluk kurmak amacıyla Estonya'ya karşı Danimarka liderliğindeki bir haçlı seferi planlamaya teşvik etti. Ancak Danimarkalılar, 1206'da Estonya'yı fethetmeye başladılar. Doğu Baltık'ta ilk dayanak, fetih tarafından değil, Alman tüccarların ardından gelen misyonerler tarafından kuruldu. 1186'da Livonia'da bir piskoposluk kuruldu ve birçok misyoner piskopos, Prusya'nın dönüşümünü yöneten Cistercienler gibi yeni bir manastır düzenine dayanmaktaydı. Prusya ve Livonya'daki yeni Hristiyan topraklarını savunma ihtiyacı, sırasıyla Dobrin Şövalyeleri ve Kılıç Kardeşleri'nin kurulmasını gerekli hale getirmişti.[471]

---

470 R. Oram, "Frederick Barbarossa and Germany, 1152–90", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s.72.

471 R. Oram, "Scandinavia, the Germans and the Baltics", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 99.

Bunun yanı sıra 1125-1137 yıllarında İmparator Lothar, doğu hareketine yeni bir ivme kazandırdı. Misyonerlik isteği ile iktidar politikasına ilişkin etkenler, imparatoru toprak sahiplerini doğu politikasının taşıyıcıları olarak kullanmaya yöneltir. Doğu Frank Krallığı'nda daha IX. yüzyılda az olan nüfus, Fransa'nın ve Almanya'nın nüfusu aynı olacak şekilde arttı. Alman toprak sahipleri ile Pomeranya, Polonya, Silezya, Bohemya, Moravya, Mecklenburg'daki Slav prensleri ile yerli soylu ve ruhban sınıfı Alman köylülerini ve yurttaşlarını ülkeye çağırdılar. Kırsal ve kentsel Slav yerleşim yerlerine yerleştirilirler. Buralarda göçmenler, kendi hukuklarına göre yaşarlar ya da Alman hukuku Alman olmayan göçmenlere de uygulanır. Alman hukukuna göre Slav göçmenlerle iskan örneğin Polonya'nın doğu bölgelerinde, Litvanya'da, Ukrayna'da ve Beyaz Rusya'da olduğu gibi; buralarda yalnızca Alman hukuk normları benimsenmiş ve çoğu kez hafif değişiklikler yapılmıştır. 1250 yılından itibaren doğuda yan kolonileştirme başladı. XIV. yüzyılda Doğu hareketi sona erdi. Doğu hareketi, kültürün ülkeye barışçıl biçimde nüfuz etmesi sonucunu doğurdu. Yani Slav nüfus, boyunduruk altına alınmaz veya yok edilmezdi.[472]

16. Mabetler ve Dirilişler: Popüler Hristiyanlık, 1200–1300

Latin Hıristiyan aleminin kutsal mabetlerine yapılan hac, Orta Çağ'ın başlarından Reformun arifesine kadar popüler dini deneyimin çarpıcı bir özelliği idi. Bir azizin mezarında mucizevi bir tedavi aramak, münzevi yolculuğun cezaevi ayini gerçekleştirmek ve Haçlıların Kudüs hac ziyaretine yaptığı genel hoşgörü gibi bir hoşgörünün manevi ödülünü almak için haclar yapılırdı. Orta Çağ Jubilelerinin ilk yıllarında –Dante'nin *İlahi Komedi*'yi kutladığı yıl olan 1300 yılı olağanüstü Kutsal Yıl - Papa VIII. Boniface, belirlenen Roma statü kiliselerini ziyaret eden hacılara genel bir hoşgörü gösterdi. Hac için

472 Kinder-Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası,* C. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, s.171.

dini güdülerin yanı sıra, seyahat, macera veya kaçış için daha laik arzular da Orta Çağ'da proto-turistlerin ayak izlerini yönlendirmede önemli bir rol oynadı. Cezalandırıcı haclar da bazı laik güçler empoze edilmişti; ancak Caricsonne, Albi ve Toulouse'daki soruşturma mahkemeleri tarafından Languedoc'un eski sapkınlıkları için ceza olarak kullanıldı. Bu Engizisyon Mahkemeleri, büyük ve küçük hac siteleri arasında bir ayrım yapmıştır. Burada büyük azizlerin saygı duyduğu türbeler, Compostela'da Aziz James, Roma'da St. Peter ve Paul, Köln'ün Üç Kralı ve Canterbury'deki Aziz Thomas Becket, XIII. yüzyıl Hristiyanlığı içerisinde olağanüstü şekilde "en yüksek yeri" almışlardı. Diğer yandan küçük hac sitelerinin seçimi, Avrupa genelinde çok sayıda bölgesel ve yerel mabedi temsil etmemekte olup bunun yerine Engizisyoncuların Güney Fransız perspektifini ve tövbekarlığını yansıtmaktadır. Hac gibi XIII. yüzyılın yeniden canlanmasının seyyar bir karakteri vardı. Hac benzeri canlanmalar da birer kamusal, kolektif ve popüler dini davranış örnekleriydi. Hatta bazen dini bir kalabalıkla başladılar bazen de bir harekete dönüştüler ve bazen de 1260'ın kamçılılarında olduğu gibi dayanıklı dini kurumlar oluşturdular[473].

1260'ın en zayıf hareketi, Perugia'da başladı ve 1261'de kuzey Polonya'daki yürüyüşünü tamamladı. Haçlı bağlamından güçlü bir şekilde etkilenmesine rağmen, temel olarak kehanet ve Hristiyan merkezli idi. Çocukların 1212 Haçlı seferi, tehdit altındaki İspanyol Kilisesi'ne ilahi destek almak için muhtemelen Chartres'te düzenlenen alaylarla başlamıştı. Sonucunda taraftarlarının çoğunluğu, Akdeniz şehirlerine yerleştiler. Köylüler, sert tepkiler gösterdiler. Ayrıca 1233 yılındaki Lombard "Büyük Hallelujah", yalnızca mucize çalıştıran friarların vaazlarını duymak için toplanan devasa kalabalıklar için bir güzergahta vaaz vermeyi vurgulayan Fransiskenler ve Dominikenler tarafından teşvik edilen bir canlanma hareketi idi. Bu dikkate değer bir Orta Çağ barış hareketiydi. Tıpkı hem

473 G. Dickson, "Shrines and Revivals: Popular Christianity, c. 1200–c.1300" *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 122.

haclarda hem de Haçlı seferlerinde olduğu gibi Orta Çağ'ı yeniden canlandırmaları, dini coşkunun büyük sıradan inanan grupları nasıl harekete geçirebileceğini ve davranışlarını nasıl etkileyebileceğini göstermektedir.[474]

17. Engizisyon Kurumu

Kelime köken olarak Orta Çağ Latince'sinde kullanılan "inquisitio" kelimesine dayanır. Orta Çağ sonlarına doğru kademeli olarak yeniden yürürlüğe giren Roma hukukuna dayalı her türlü mahkeme süreci anlatılmaktadır.[475] Aynı zamanda "bezdirici, baskıcı soruşturma ve sorgulama" anlamına gelmektedir. Bu mahkeme, dinden sapma, dini esaslara başkaldırma teşebbüslerine, özellikle de Katharcılık'a son verme isteğinden ortaya çıkmıştır. 1174 yılında Aziz Bernard, Toulouse kentinde Katharlar aleyhine bir konuşma yapmıştı.[476] Heretik yani sapkınların sayılarının artması, farklı önlemler alınmasına da sebep olmuştur. Bu önlemlerin en önemlisi, onları aforoz etmek olup bunun sorumluluğu da piskoposlara verildi.[477]

Papa III. Alexander da 1179 yılında Heretiklerin mallarına el koymayı ve kullanım haklarını kısıtlamayı öngörmüştü. Hatta hapse atılmasını emretmişti. 4 Kasım 1184'te III. Lucius tarafından bir kararname çıkarıldı. Böylece piskoposlar kendilerini dini koruma konusunda yükümlü görmüş ve episkopal engizisyonun başlangıcı olarak gördüler. III. Innocentius'e kadar böyle devam etti. Bu yönetmelik "Saint-Siege'in Tüzükleri" diye adlandırılmıştır.[478]

---

474 Dickson, "Shrines and Revivals: Popular Christianity, c. 1200–c.1300", s. 122.

475 E. M. Peters, *Inquisition*, University of California Press, Berkeley 1989, s.12.

476 Guy Testas & Jean Testas, *Engizisyon*, çev. Ali Erbaş, İnsan Yayınları, İstanbul 2003. s. 7.

477 Ayşe Kılıç, "İspanyol Engizisyonu ve Müslümanlar", *İnsan ve Toplum*, (6), 1, 2016, s. 95.

478 Testas & Testas, *Engizisyon*, s.13-15, 20-21.

Piskoposluk engizisyonu, Fransa'da 1208 yılında Papa III. Innocentius'in (1198-1216) zamanında şekil değiştirdi. Albililere karşı düzenlenen hareket de piskoposluk engizisyonunun başladığına bir işaret idi.[479] Ancak piskoposluk engizisyonu heretik grupların yayılmasına engel olamayınca Papalık, yeni tedbirler almaya başladı. Bundan dolayı soruşturma ve yargılama işini yapmak üzere tam yetkiyle bütün bölgelere elçiler gönderdi.[480]

Katolik topluluklarının ortasında bulunan dini sapkın gruplar yani Katharlar (Cathars) veya Albigenler (Albigensians) adlı kendi kiliseleri olan dualistlerdi. Papa III. Innocentius, sapkınlara ve destekçilerine karşı bir haçlı seferi düzenledi. Ayrıca bu hareket, Albigensian Haçlı seferi olarak da adlandırılmaktadır. Ve bu sefer, XIII. yüzyılın ilk yarısında aralıklı olarak devam etti; ancak Katarizm hiçbir şekilde tamamen ortadan kaldırılamadı. Bu nedenle bu heretik akımlarla mücadele için Papa IX. Gregory (1227-41), Engizisyon kurumunu ya da mahkemelerini kurdu.[481] IX. Gregory, bu tarz dini faaliyetlerde Dominikenlere çok güveniyordu. Onları baş rahip olarak ilan ederken cezalandırma işlerini de Dilenci tarikatlarına bırakmıştı. 1232 yılından itibaren IX. Gregory kararları yürürlüğe girdi. Engizisyon kurumunun yerleşmesi de uzun zaman almıştı.[482]

18. Heretik Akımlar

Bogomiller

X. yüzyılda Bulgaristan'da ortaya çıkmış, düalist bir harekettir. XI. yüzyıldan itibaren Batı Avrupa ülkelerine ve Anadolu'ya yayılmıştır.[483] Bogomiller, düalist ve asketik bir harekettir. Dünyanın

479 Kılıç, "İspanyol Engizisyonu ve Müslümanlar", s. 95.

480 Peters, *Inquisition*, s.56.

481 Dickson, "Heresy, the Albigensian Crusade and the Inquisition", c. 1200–c. 1240", s. 124.

482 Testas & Testas, *Engizisyon*, s.13-15, 20-21.

483 Şinasi Gündüz, *Din ve İnanç Sözlüğü*, Vadi Yayınları, Ankara 1998, s.69.

iyilik tanrısı tarafından yaratıldığını kabul etmez. Bu yönüyle Bogomillerin Orta Çağ'da Balkanlarda yaşayan Maniheizm'den etkilendikleri belirtilmiştir. Dünyanın ve insan vücudunun şeytanın eseri olduğunu, ruhun ise Tanrı tarafından yaratıldığını kabul etmişlerdir. Bogomiller, bu dünyayı kötü gördükleri için asketik yani çileci hayata yönelmişlerdir. Evliliğe karşı çıkmış, sadece mükemmel olmayanların evlenmesine izin vermişlerdir. Çünkü evlenmeme, et yememe, içki içmekten kaçınma ve her türlü mal mülkten uzak durma yalnızca seçkinler için geçerlidir. Şeytani ayinler gerekçesiyle, vaftiz ve evharistiyayı ve diğer bütün sakrementleri, Meryem ve bütün diğer azizlere tapınmayı reddetmişlerdir.[484]

Katharlar

Kathorosçuluk, XIII. yüzyılın en güçlü Heretik akımı yani sapkın akımı olarak kabul edilmekteydi.[485] Katolik Kilisesi'nin heretik olarak gördüğü hareketler içerisinde en yaygın olanı Katharlardı. Fransa'da Albi kentinde yaygın olarak görüldükleri için Albililer olarak da bilinen Katharlar düalist bir harekettir. Bogomillerden etkilenmişlerdir. Güney Fransa ve İtalya civarında da yaygınlaşmışlardır. Bogomillerden etkilenme çok fazla idi.[486]

Katharlarda ruhsal bir vaftiz yani su kullanılmayan bir vaftiz (consolamentum) uygulanırdı. Buna göre "Consolamentum" vaftizi ile ruh ve tin yeniden bir araya geliyor ve ruh şeytanın etkisinden kurtuluyordu.[487] Çarşamba ve Cuma kusursuzların sadece su ve ekmekten oluşan perhizini uygulamak zorundaydı. Bun yanı sıra

---

484 Kadir Albayrak, *Bogomilizm ve Bosna Kilisesi,* Baki Kitabevi, Adana 2004, s. 71-73; *Hıristiyanlık Tarihi,* s. 257.

485 Malcolm Lambert, *Orta Çağ'da Dinsel Sapkınlıklar*, Kabalcı Yayıncılık, İstanbul 2015, s. 144.

486 Lawrence, *The Friars, The Impact of The Early Mendicant Movement On Western Society*, 1994.

487 Lambert, *Orta Çağ'da Dinsel Sapkınlıklar*, s. 145.

et, süt, yumurta gibi gıdaların tüketilmesi de yasaktı. Hareketin özellikle son zamanlarında erkek ile kadın arasında en masumane fiziksel temas bile sert bir şekilde dışlanıyordu. Aday olan kişi eğer evliyse eşini terk etmek zorundaydı, evli değilse yaşam boyu bekar kalması gerekiyordu. Kuralın çiğnenmesi, Consolamentum'un kaybedilmesine yol açıyordu.[488] Kusursuzlar, "melioramentum" adı verilen özel bir selamlamayla karşılanıyordu. Engizisyonun "tapınma" olarak adlandırdığı bu selamlama, Katharosçu olmanın ilk açık işaretiydi.[489]

Katharlar, Gnostik, Maniheist, Pavlikan ve Bogomil silsilesinin sentezi olarak ortaya çıkmıştır. Pavlikanlar Bizans İmparatorluğu'ndaki bir Hristiyan mezheptir. Bunların hepsi, ruh ve madde, hatta Tanrı ve Şeytan arasında keskin bir düalizmin varlığını kabul ederler. Katharlar, kendilerini Hristiyan olarak adlandırırlar ve Yeni Ahit'i kabul ederlerdi. Kilise otoritesini, hiyerarşiyi, liturjiyi ve Katolik Kilisesi'nin sakramentleri ve haç gibi sembolleri kabul etmezlerdi.[490]

Katharosçuluğa kadınların ilgisi çok fazla idi. Kadınlara hem ritüeller hem toplumsal statü bakımından Katoliklikte bulunmayan bir takım avantajlar sağlıyordu. Hiçbir Katolik mevki, hatta bir baş rahibeninki bile, consolamentum almış bir kadının sahip olduğu statüyü sağlamıyordu. Kadın kusursuz, erkekle aynı ölçüde Kutsal Ruh'a sahipti. Kusursuzların toplumsal statüsü, kadınları çekiyordu. Kadınların Katharosçuluğa yönelmelerinin farklı nedenleri vardı. Bazen bir kadının Kusursuz olmayı seçmesinin tek nedeni dini tutkusuydu. Ortodoksçuluk ve Katharosçuluk bazı noktalarda benzer nitelikler taşımaktaydı.[491]

---

488 Lambert, *Orta Çağ'da Dinsel Sapkınlıklar*, s. 146-147.

489 Lambert, *Orta Çağ'da Dinsel Sapkınlıklar*, s. 149.

490 Roland H. Bainton, *The Medieval Church, The Age of there formation*, D. Van Nostrand Company, New York 1956, s. 52.

491 Lambert, *Orta Çağ'da Dinsel Sapkınlıklar*, s.155, 156, 162.

Ancak Papa Innocentius'i Katharları yok etmek için Haçlı seferleri düzenlemeye sevk etmiştir. 1250 yılında başarıyla tamamlanan seferle, Katharların politik gücü ortadan kaldırılırken bölgedeki medeniyet de yok edilmiştir. Papa Innocentius'den sonra papa olan Honorius ve daha sonraki Papa IX. Gregory de heretik hareketleri yok etmek için kilise kanunları oluşturmuştu.[492]

Valdocular ve Humiliati

XII. yüzyılda gezgin vaizlerden oluşan hareketlerin sonuncusu ve en güçlüsü olan Valdocular, dini otoritenin eksiklikleri karşısında sapkınlığa yönelen reform hareketinin mükemmel bir örneğidir. Peter Valdes tarafından kurulan hareket kurucusuna nispetle Valdolar olarak adlandırılmıştır. Lyonlu Fakirler *(Poor men of Lyons)* olarak da bilinmektedirler. Hareketin kurucusu Valdo, Lyons'lu zengin bir tüccardı. Valdo'nun dini tutkusunda Fransisken bir yan görmek mümkündür. Parasını sokaklara saçıyor, kendisini zengin eden tefeciliği reddediyor, başkalarının verdiği yiyecekle besleniyordu.[493] Valdo, Kitab-ı Mukaddes'in bölümlerini tercüme ettirerek bunları ezberlemiş ve vaaz etmeye başlamıştır.[494] Evharistiya, günah itirafı ve vaftiz dışında diğer Hristiyan sakramentlerini reddeden Valdolar, bütün Katolik bayramlarının ve kutlamalarının İncil'den kaynaklanmadığını ileri sürerek kabul etmemişlerdi. Valdoların en belirgin karakteri *İncil*'i yerel dile çevrilmiş haliyle vaaz etmeleri olmuştu.[495]

Yoksulluk yemininin takdir edilmesi ve vaaz verme konusundaki temkinli uyarı, geleneksel tavrı tam olarak yansıtmaktadır. Manastır

---

492 Lambert, *Orta Çağ'da Dinsel Sapkınlıklar*, s. 112- 113; Malcolm Lambert, *The Cathars*, Blackwell Publishing, Australia 1998; *Hıristiyanlık Tarihi*, s. 324-325.

493 Lambert, *Orta Çağ'da Dinsel Sapkınlıklar*, s. 91-92.

494 Bainton, *The Medieval Church-The Age of there formation*, s. 51.

495 *Hıristiyanlık Tarihi*, s. 329-330.

sisteminin içinde ya da çeperinde sürdürülen kendini dine adamış bir yaşam övgüyle karşılanıyordu; vaaz vermek ise sadece ruhban sınıfının işiydi. Cistersiyen tarikatının önde gelen bir ismi olan Henri de Marcy, Lyons'da bir piskoposluk konseyi topladı. Bu konsey sırasında Valdo, Ortodoks bir iman açıklaması yapmayı kabul etti. Valdo, iman açıklaması yapmakla itaat edeceğini ve Ortodoksluğa bağlı kalacağını göstermişti.[496]

Havarilere özgü bir yaşam sürme isteği, Humiliati'de farklı bir şekilde kendini gösterdi. Dilenerek dolaşmak yerine vaaz verme hakkı talep ediliyor, insanları yönlendirebilecek bir ruhban sınıfı yaratılmak isteniyordu. Humiliati, ruhları selamete kavuşturma hakkı istemekle, daha ahlaklı bir yaşam sürme konusundaki bu ortak çizgiyi aşmış oluyordu. Tıpkı Valdoculara yapıldığı gibi bu istekleri III. Alexander tarafından geri çevrildi. Yine Valdocular gibi Humiliati de buna rağmen vaizlik yapmaya devam edince, kilise tarafından yasaklandılar.[497]

Speronistler

Valdoculuğun Ortodoksluktan koparak sapkın bir akıma dönüştüğü sırada, Lombardiya'da bir başka sapkın grup olan Speronistler ortaya çıkmıştı. Bu grubun Valdocularla ortak bir yanı, halktan biri tarafından kurulmuş olmasıydı. Speroni, 1164, 1165 ve 1171 yıllarında Piecenza'da konsül olarak görev yaptı ve 1177-1185 arasında kiliseye karşı elli yıl sürecek olan bir hareketin temellerini attı. Piecenza'daki Santa Giula manastırıyla ilgili bir anlaşmazlığa dahil olarak papayı karşısına alması, muhtemelen hareketin çıkış noktasını oluşturmuştur. Speroni'ye göre tüm sakrementler, özellikle de vaftiz komünyun ayini ve günah çıkarma gibi durumlar, rahiplerin icatlarıydı. İbadetin her türlü dışsal ve biçimsel şekli, manevi dinin putperest bir maddeleşmesi olarak görülüyordu.

496 Lambert, *Orta Çağ'da Dinsel Sapkınlıklar*, s.93-94.

497 Lambert, *Orta Çağ'da Dinsel Sapkınlıklar*, s.96.

Speroni'nin deyişiyle Kutsal Ruh'a Hz. İsa ve Bilgeliğin Ruh'una sahiplerdi. İman ve aşk içince Hz. İsa ile birleşmişlerdi. Dolayısıyla akılları başka yerde olduğu halde sessizce ayine katılabilir, inançlarının temelini oluşturan içsel huzur ve adaleti arayabilirlerdi. Speronistlerin din inançlarını bir tür içsel vaftiz, Tanrı ile manevi bir bütünleşme oluşturuyordu. Çileci değillerdi ve XII. yüzyılda havarilere özgü yaşam peşinde koşanlarla hiçbir ortak noktaları yoktu. Aksine Speroni ve yandaşları çileci yöntemleri reddediyor, bireyin iyilik yapmak ve ahlaklı davranmak yerine kendini içsel yollarla günahlardan arınmaya adamasını savunuyorlardı.[498]

Mendicants

"Mendicant" adı "mendicare" kellime olarak dilenmek filinden türemiştir. Yani bu isim, mallarından, iffet ve itaat için feragat edilmesine söz veren kendini dine adamış olan erkek ve kadınlara verilirdi. En eski emirler, Assisi'li Francis tarafından kurulan (1172-1226), 1209'da onaylanan Fransiskenler ve Caleruega Dominic (1170-1221) tarafından kurulan, 1216'da onaylanan Dominikenler tarafından oluşturulmuştu. Sonraki yıllarda Filistin'de 1230'larda Sicilya, İtalya, Fransa ve İngiltere'ye göç eden Carmel Dağı'nın eteklerinde Filistin'de yaşayan hermit gruplarından (Carmel Dağı Meryem Ana Kararı) kaynaklanan Karmelitleri de kapsıyordu. 1247 yılında General Simon Stock ve Papa IV. Innocentius, kuralda bir değişiklik yapmak için herhangi bir yere yerleşmelerine, senobitik bir yaşam tarzına öncülük etmelerine ve kasabalarda aktif bir pastoral rol almalarına izin verdiler. Benzer şekilde, Lombardiya, Toskana ve Romagna'daki gruplar, 1256'da kuzey İtalya'da vaaz ve dilencilik hayatı yaşayan bir tövbe cemaati olan Bonitlerle birleşti. Ayrıca Avrupa'nın kasaba halkına (öncelikle İtalya'da, olmak üzere İspanya, Almanya, Fransa, İngiltere ve İskoçya'daki priories ile) hizmet verdiler ve St. Augustine Friars Hermits Nişanı olarak yeniden

498 Lambert, *Orta Çağ'da Dinsel Sapkınlıklar*, s. 109-110.

adlandırıldılar. Mendicant emirleri, İncil'in apostolik yaşamını (veya İsa'nın ve ilk elçilerin taklidini) XIII. yüzyıl Avrupa'sının büyüyen kasabalarına yeniden getirmeyi amaçladılar. Yoksulluk, gönüllü olarak benimsendi. Dolayısıyla dönüştürülmeyenlere ya da sapmış olanlara vaaz etme fikri gibi bir niyet olarak kabul edilirdi. Bu hareket, ilk olarak İtalya'da ortaya çıktı ve hızla yayıldı.[499]

Mendicanlar, genel olarak coşkuyla karşılandılar, özellikle IV. Clement'in rızasını almak zorunda kalmadan vaaz verme, itiraf etme ve cenaze törenlerini kabul etme ayrıcalıklarını yenilediğinde rekabet tehdidi nedeniyle bazen laik din adamlarına karşı çıktılar. 1230'lardan itibaren merkeze, sempatik yerel bir piskopos, bir kişi veya bir şehir şirketi tarafından ödünç verilen önceden sahip olunan yerlere, genellikle sahipsiz sitelere taşınırdı. İlk inşa edilen dilenci kiliseleri, küçük ve basit olduğu gibi hızla da büyümüştü. Bu nedenle Cistercian modellerini hatırlatan yeni bir mimari tarzda yeniden inşa edildi. Vaaz verme ve eğitime yaptıkları katkıların yanı sıra sanatsal katkıları da çok büyüktü. Her dilenci emri, kitlelere ve gömülmeye karşılık sanat eserlerini görevlendiren ailelerden ve karşıtlıklardan büyük bir himaye aldı. Özellikle Dominikenler ve Fransiskenler, Üçüncü Düzen denilenler de dahil olmak üzere sonraki tüm dini yaşam biçimleri üzerinde önemli bir etkiye sahip oldular. Üçüncü Düzen olarak bunlar, dindarlık ve hayırseverlik hayatına öncülük eden ve evlerinde yaşamaya devam eden, evli olsun ya da olmasın ve kendilerini hizmet için mendicanlara bağlayan sıradan insan gruplarıydı.[500]

Béguines-Beghards

Béguines ve Beghards adlı bu grup, iffetli bir yaşam süren dindar kadınlardan oluşuyordu. Bu kadınlar, genellikle manastırlarda

499 L. Bourdua, "Mendicants", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 117.

500 Bourdua, "Mendicants", s. 117.

yaşıyor, kendi emekleriyle geçimlerini sağlıyor ve dua ediyorlardı. Fakat belirli bir kural ya da örgütlenmeye sahip değillerdi ve yemin etme konusunda da zorlayıcılıkları yoktu. Kuzeyde erkekler için hem "beguines" hem de "beghard" terimleri kullanılıyordu. Erkekler, çoğu aman dilenerek yaşamlarını sürdürüyordu. Kuzey Avrupa'daki Beguines hareketi, XII. yüzyılda Hristiyanları etkisi altına alan apostolik yaşam arzusunun bir sonucuydu. Bir rahibe manastırına kapanmaksızın kutsal bir yaşam sürmek isteyen kadınlar, bu harekete katılıyordu.[501] Beguin hareketi, böyle bir yükselişin ardından XIV. yüzyılda son buldu.[502]

"Béguines" olarak bilinen dindar kadınlar ise XIII. yüzyılın başlarında Avrupa çapında popüler dini canlanma hareketinin bir parçası olarak aşağı ülkelerde ve Rheinland'da ortaya çıktılar. Kuzey Fransa, İsviçre ve Orta Avrupa'ya kadar yayıldılar. Erkek meslektaşları olan Beghardlar sayıca çok daha azdı. Bu grubun isimlerinin kökeni bilinmemektedir; ancak muhtemelen Albigens sapkınlığı ile ilişkili olabilirler. Amaçları konusunda çelişkiler vardı. Genel olarak dindar bir adanmışlık yaşamı yaşayan kadınları ve erkekleri itibarsızlaştırmayı amaçladıkları düşünülüyordu. Buna karşılık onaylanmış bir kurala uymadılar ve geri dönülemez şekilde yemin etmediler. Çalışanlar hem yeni varlıklı burjuvazinin üyelerini hem de bazen Béguines hastanelerinde yaşayan daha fakir kadınları kapsıyordu. Genellikle yazılı kayıtlarda bulunmazlar ve topluluklarının tarzı, bazıları tek başına veya bir evde veya manastırda küçük gruplar halinde yaşayanlar da dahil olmak üzere bölgesel varyasyonlara maruz kaldılar. Béguines ve Beghards hareketlerinin mensupları, gönüllü yoksulluğu benimsediler ve dünyevi mallardan vazgeçtiler. Topluluk halindeyken bekarlığı gözlemlediler ve kendi el emekleri ile yaşadılar. Genellikle hastanelerde veya kumaş imalatında çalışıyorlar ve bazen dilenmeye

501 Lambert, *Orta Çağ'da Dinsel Sapkınlıklar*, s. 246.

502 Lambert, *Orta Çağ'da Dinsel Sapkınlıklar*, s. 254.

başvuruyorlardı. Maneviyatları sıklıkla mistik, bireysel ve vizyoner deneyimlerle belirgindi. Birçoğu yerel dilde başarılı olan yazarlardı. Başlangıçta Jacques de Vitry ve Robert Grosseteste gibi önde gelen din adamları tarafından takdir edildiler, desteklendiler. Örneğin 1264 yılında Paris'te bir Béguin grubu kuranlar, Fransa'nın kralı IX. Louis'den yatılı himaye aldılar. Dini bir düzen olmadan yaşayan bu kadınlar, burada yatıyordu. Béguines grubunun bu şapkınlıklarından şüphelenen bazı din adamları bunlara düşman oldular. Böylece 1310 yılında Marguerite Porète'in mistik eseri "Basit Ruhların Aynası" ile kınanmış ve yakılmıştır. 1311-12 yılları arasında Vienne Konseyi, "aptal spekülasyonlarda kendilerini kaybetmiş... kimseye itaat vaat etmeyecek... ne de onaylanmış bir kural iddia edecek" şeklinde geniş bir Béguines kınaması yayınlamıştır. Hatta "Lordun onlara ilham verecekleri gibi" yaşamak isteyen "sadık" kadınlar kınanmamıştı. Ancak bu kararname, çok sayıda Béguine'i daha resmi topluluklara zorla bağlamıştır.[503]

19. XII. Yüzyılda İlerleme Savaşı

XII. ve XIII. yüzyıllarda bazı Batı Avrupa monarşileri, faaliyetlerini öncekinden daha sürdürülebilir hale getirdiler. Bu dönemden itibaren hükümetin pratik çalışmalarını yeniden inşa etmek için her şeyi bilgilendirmeye başladılar. Bunlar, şerifler ve diğer kraliyet yetkilileri tarafından merkezi finans kurumu olan hazine için verilen meblağların hesaplarıydı. Kral, doğrudan yerlilerden mal aldığında, bunlar şerifin hesabına yatırılırdı. İngiliz kralını İrlanda'ya ilk kez getiren bu keşif, son iki yılda İrlanda'daki gelişmeler için gerekliydi. 1169'da Norman-Welsh maceracıları Leinster'a indi. Başlangıçta İrlanda krallarının bitmeyen savaşında yardımcı olarak görev yaptılar. Bununla birlikte, 1171 yılında liderleri Richard fitz Gilbert, Leinster'ı devraldı. II. Henry'nin kendi topraklarına bu kadar yakın olan yeni ve bağımsız bir prensliği, özellikle de kendi

503 F. Andrews, "Béguines and Beghards", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 118.

aristokrasisinin siyasi olarak şüpheli bir üyesi tarafından yönetilen birini görmek istemedi. 1171–1172 seferlerinde hem Richard fitz Gilbert'in boyun eğmesini hem de üstünlüğünün İrlanda kralları tarafından tanınmasını sağlamıştı. Aslında bu durum, kısmen bugüne kadar ayakta kalan politik bir bağlantının başlangıcıydı. Kral, İrlanda'da altı ay boyunca yaklaşık 10. 000 kişilik bir ordu kurdu. Bu, ahşap sarayın inşa edildiği Dublin'de kış aylarında uzun süreli bir konaklama da içeriyordu. Bristol ve Chester, en önemli nakliye noktalarıydı, Normanlar ve İrlandalılar arasındaki ilk temas, serbest bir keşif gezisinde iddialı bir sınır meselesi olarak ortaya çıkmıştı.[504]

20. Temsilci Meclislerin Yükselişi

"Temsil" ve "istişare" teorileri, yaklaşık 1000 yıllık Avrupa yazılarında da genel anlamda devlete danışmanın doğal ve arzu edilir olduğu inancı dolayısıyla ortaya çıkmaktadır. Erken istişare meclisleri, genel olarak krallığa dokunan konuların ele alınabileceği genişletilmiş kraliyet konseyleri idiler. Bunlar, üyeliğin seçmeli olmadığı ve sadece onlara katılan lider kişilerin daha geniş bir halk kitlesi adına hareket ettikleri kabul edilen "temsilci" olduğu kurumlardı. XII. ve XIII. yüzyılların sonlarında hükümetin, özellikle vergilendirmenin değişen yükü, istişare aralığında önemli değişiklikler yarattı. Giderek daha karmaşık hale gelen devletin maliyetlerini karşılarken artan kraliyet gereksinimi, vergilendirme verilmeden önce daha geniş istişare taleplerini teşvik etti. Bu tür gelişmelerin arkasında, kasaba halkı ve kraliyet gibi zenginliklerin ve yükselen ekonomik gücün tanınması, bu serveti gelir kaynağı olarak kullanma arzusu bulunmaktadır. Kraliyet konseylerinde aristokrat olmayan veya büro üyelerini de içerecek şekilde temsilin genişletilmesine ilişkin ilk kanıt, İspanya'dan geldi. Burada süreç, Leon'un tahtındaki tutuşunu güçlendirmek için geniş çaplı popüler

504 R. Barlett, "Government, Society And Economy- Provisioning War in the Twelfth Century", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 125.

destek arayışından sonra IX. Alfonso'dan geldi. 1188yılında León'daki curia meclisinin bir toplantısında şehir temsilcilerinin yanı sıra piskoposları topladı ve "cortes" olarak adlandırılan geniş tabanlı meclisleri oluşturdu. İşte bu yenilik, hem kasabaların zenginliğini kullanma ve krala da mali ve siyasi ihtiyaçlardan yararlanma gücü verdi. Sonraki yerlerde de 1202'deki Benavente veya 1208'deki León'da olduğu gibi kasaba halkının özellikle vergiye rıza gösterilmesi istendi. Sicilya'da II. Frederick yönetimindeki benzer gelişmeler, 1231'de geniş tabanlı bir konsey tarafından verilen vergi ve toplanmasını kolaylaştırmak için geniş tabanlı bir desteğe bağlıydı. 1232'de tekrar kasaba halkına çağrılar yapıldı ve uygulama o kadar köklü hale geldi ki; 1267 yılında Papa IV. Clement, Anjou'lu Charles'a vergi ödemeden önce gönüllülerine danışmasını söyledi. Papalık topraklarında II. Friedrich ile mücadelenin askerî ve mali talepleri, vergi konusunda daha fazla istişareye yol açtı ve meclislerde müzakereler kasabaların hakimiyetine girmeye başladı. İngiltere'de artan temsiliyet yolunda ilerleyen adımlar, büyük ölçüde XIII. yüzyılın başlarında taç ve baronluk sistemi arasındaki çatışmadan kaynaklanmaktaydı. Çatışmanın temelinde ekonomik konular, vergilendirme ve istişare eksikliği vardı ve 1215 yılında yayınlanan Magna Charta hükümleri ile bu tür sorunlar çözülmeye çalışıldı. Bununla birlikte İngiltere'de alemin "ortak danışmanı" olmadan vergilendirme ilkesi oluşturulmamasına rağmen, istişare kapsamı öncelikle asaletle sınırlıydı ve sadece 1260'ların sonlarından itibaren mecliste düzenli olarak temsil edilen yerlerdi buralar.[505]

Fransa'da artan bu temsil sistemi, aynı vergilendirme konusuna farklı tepkiler verdi. Burada kral, üyeliği genişletmeye ya da daha temsili hale getirmeye çalışmadan, her zamanki kısıtlı danışman çevrelerinin rızasıyla uzun süre vergi toplayabiliyordu. Bunun yerine, ayrı sosyal gruplar ve kraliyet yetkilileri arasında müzakerelere doğru hamleler yapıldı. XIII. yüzyılda vergi ödemesini müzakere

505 R. Oram, "Government, Society And Economy -The Rise of Representative Assembliess", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 127.

eden kasabalar, bölge toplantılarına temsilciler gönderirken, asalet ve Kilise ayrı ayrı muamele gördü. XIII. yüzyıl boyunca kraliyet meclislerinde temsil aralığının genişlemesine rağmen, bir mülk teorisine karşılık gelen bir gelişimi olmamıştır. Toplumun "emirler" den oluştuğu görülmesine rağmen emirlerin ayrı bir temsile ihtiyaç duyduğu varsayımı yoktu. Fransa'nın üç "mülkü" veya İngiltere'deki parlamentonun iki "evi" gibi bölünmelere doğru hareket, önceki koşullardan kaynaklansa da büyük ölçüde XIV. yüzyıldaki gelişmelerdi.[506]

21. Pazarlar, Panayırlar ve Ticaret Rotaları

Orta Çağ'da ticaret, pazarlara ve fuarlara odaklanmıştı. Bunların birçoğu, Orta Çağ'ın başlarında, kaleler ve manastırlar gibi yerlerde izlenmesi zor olan "ad hoc" bir tarzda gelişti. Yılın belirli zamanlarında bu yerlerde çok sayıda insan adli, dini ve diğer amaçlar için toplanınca tüccarlar da bu grupların potansiyel tüketici olduğunu fark etti. Sonuç olarak pazarlar ve fuarlar, sezgisel koruma ve düzenlemeye konu olmuş ve yasal bir statü kazanmaya başlamıştır.[507]

Pazarlarda çoğunlukla para yerine değiş-tokuş adı verilen takas usulü uygulanırdı. Ayrıca buralarda büyük gezici tüccarlar bulunurdu. Uzak mesafe ticaretinin durgun olduğu bir dönemde sofu lakaplı I. Ludwig'in Almanya'da kurulu bir pazar için bir darphane kurmak üzere bir manastıra izin vermişti.[508]

II. Charles zamanında ise bu yönde çalışmalar yapılmış ve pazarları büyütmüştür. Özellikle de kiliseler, kendi nüfuz alanlarında çok sayıda pazarın kurulması için pek çok imtiyaz tanımıştır.

---

506 R. Oram, "Government, Society And Economy -The Rise of Representative Assembliess", s. 129.

507 D. Ditchburn, "European Fairs and Trade Routes", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 129.

508 L. Mumford, *Tarih Boyunca Kent*, çev. Gürol Koca-Tamer Tosun, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2007, s. 318.

Pazarlar, genellikle haftalık ve aylık olarak toplanırlardı. Bazıları da yıllık olarak toplanırdı. Bunlar, panayır olarak adlandırılır ve genellikle azizlerin günlerinde toplanırlardı.[509] Ayrıca bu dönemde İngiltere'de en ünlü ticaret merkezi, Hull idi. Burada 2 haftada bir pazar kurulur ve yıllık panayırlar yapılırdı. Hatta bu bölge, 1297 yılında İngiltere'nin en önemli 9 limanından biri oldu ve burada kaliteli yün ve deri ticareti yapılırdı. Hull, 2 yıl sonra bakımsız olarak ticarete devam etmiştir.[510]

Panayırlara gelince alımlar ve satımlar, mallarıyla birlikte gelen tüccarlar tarafından bizzat yapılıyordu. Bu panayırlara "fétes" yani "festival" adı verilmekteydi. Bu fuarlara ülkenin prensi, tüccarlara yolda saldırılmasını yasak eden bir geçiş tezkiresi veriyordu. Tüccarlar, yanlarında nakit para taşımamak için daha o zamanlardan itibaren alışveriş tutarlarını birbirlerinin alacaklarına veya borçlarına yazıyorlardı.[511] Champagne fuarları, bütün panayırlara ve pazarlara örnek teşkil eden bir sisteme sahiplerdi.[512] Burada şuna dikkat etmeliyiz ki Flander, Bar-sur-Aube ve Lagny'deki panayırlar, XII. yüzyılın sonuna kadar Orta Çağ ticaretinin en önemli merkezleri arasında yer almıştır.[513] Troyes ve Provence, XII. ve XIII. yüzyılın en önemli ekonomik noktalarıydı. Bu iki potansiyel nokta, Champagne panayırlarının olduğu önemli merkezlerdi. Champagne ve Brie'de yıl içinde 6 tane panayır kurulurdu. Bu panayırlar, tüm Avrupa için önemliydi.[514]

---

509 M. Kawaleski, *Markets, European, Dictionary of the Middle Ages*, ed. Joseph R. Strayer, Vol. 8, Charles Scribner's sons Press, New York 1995, s. 144.

510 Jenny Kermode, *Medieval Merchants,* Cambridge University Press, Cambridge 1998, s.10.

511 Seignobos, *Avrupa milletlerinin mukayeseli tarihi,* s.156.

512 R. Berlow, "Trade, Western European: Regulation of ", *Dictionary of the Middle Ages*, ed. Joseph R. Strayer, Vol.12, Charles Scribner's Sons Press, New York 2000, s. 117.

513 Henri Pirenne, *Orta Çağ Kentleri ve Ticaretin Canlanması*, çev. Şadan Karadeniz, İletişim Yayınları, İstanbul 2000, s. 104.

514 R. S. Lopez- I.W. Raymond, *Medieval Trade in the Mediterranean World*, Columbia University Press, New York 1990, s. 57.

Pazar yerinde ise asayişi bozmanın cezası ağırdı. Böylece kraliyet koruması altında olan ülkelerde, panayır ve pazar yerleriyle ilgili özel bir pazar hukuku ile tüccarları yargılama hakkına sahip mahkemeler ortaya çıkmıştır. İngiltere'de bu mahkemelere "Pie Powder Mahkemesi" adı verilirdi. Bu isim, Normandiyalıların tüccarlar için kullandıkları "Tozlu Ayak" tabirinin İngilizceye uyarlanmış haliydi. Böylece Orta Çağ kentlerini kurmak üzere mimari mühendisliğin yanında din, hukuk ve standart ekonomik uygulamaların sunduğu çeşitli güvenceler veriliyordu.[515] Yani tüccarlar, ticarette önemli bir yere sahiplerdi. Pazar ve panayırların en önemli unsuru olan tüccarları şu şekilde sınıflandırabiliriz:[516]

- Yaklaşık olarak 60 şehirden gelen tüccarları içeren ve "17 şehrin Hanse"si olarak da adlandırılan Fransız ve Flemish kasabalarından olan tüccarlar.
- Champagne bölgelerinin batı ve güneyindeki Fransız şehirlerinden gelen tüccarlar.
- Toskanya'nın içteki şehirlerinden olan Venedik ve Cenova limanlarından olan kuzey İtalya şehir devletlerinden gelen tüccarlar.
- İspanya, Portekiz, Almanya, İngiltere, Scotland gibi daha Avrupalı olan ve birlik haline gelmemiş tüccarlar.
- Doğu'dan olan (Yunanistan, Kıbrıs, Suriye, Girit) tüccarlar.

Zamanla fuarlar, tüccarlar arasındaki politik ayrılıklar ve Champagne'nin rekabet üstünlüğü altında kalan Fransa ile olan birleşmeden dolayı önemini kaybetmeye başlamıştır.[517]

22. Lonca Teşkilatı

Eski zamanlarda Antik Yunan ve Roma'da lonca kelimesi olarak "collegia", "sodalitates" gibi kelimeler kullanılmaktaydı.[518]

---

515 Mumford, *Tarih Boyunca Kent*, s. 318.

516 Lopez- Raymond, *Medieval Trade in the Mediterranean World*, s. 62.

517 Lopez- Raymond, *Medieval Trade in the Mediterranean World*, s.70.

518 S. R. Epstein, "Craft Guilds, Apprenticeship, and Technological

Aslında Orta Çağ'da Avrupa'da loncalar, birer yerel organizasyon olup belediyeye ait organizasyonlardı. Sonraki dönemlerde ise loncalara çeşitli ayrıcalıklar verilmiştir. Loncalar, XI. yüzyıl boyunca kasabaların gelişimine bağlı olarak Avrupa'da etkili olmuşlardır. Kentlerde üretimin kaliteli olmasını sağlamak için de en iyi yöntem, zanaatkârları mesleklerine göre ayırmak ve onları denetlemekti.[519]

Zanaatkârların bu şekilde sınıflandırılması ve denetlenmesi, öncelikle onların çıkarlarını korumaya yönelikti. Burada tüketiciyi hile ve sahteciliğe karşı korumak için endüstriyel uygulamayı düzenlemek satışları kontrol etmek yeterlidir. Loncaların yararlandığı mesleki tekel ise daha çok inisiyatife bırakılmış alıcılar için tehlikeli idi. Ancak üreticiler için rekabetten kurtulma gibi bir avantaj da sağlamaktaydı. XI. yüzyıldan itibaren kurulmuş olan bu loncalar, mesleğin başkaları tarafından yapılmasını önlemeye yönelik yasal haklara sahip değillerdi. Zanaatkâr loncaları, belirli bir zanaatı kamu otoritesince konulan kurallar çerçevesinde icra etmek tekeline sahip endüstriyel bir birlik olarak tanımlanabilirdi.[520]

Bunlar, ayrıca Avrupa'nın diğer bölgelerinde de farklılık gösteriyorlardı ve ikiye ayrılıyorlardı. Bunlardan biri de sayıca az olan; ancak zenginlik ve önemi fazla olan tüccar loncalarıdır. Diğeri ise zanaatkâr loncalarıdır ve bunlar, sayıca diğerlerinden fazladır. Orta Çağ'daki bu loncaların iki önemli fonksiyonu vardı. Bu fonksiyonlar:

1. Loncalar, yeni üyelerin eğitimi gibi konularda beşeri sermayenin oluşumunu korurlardı.

Change in Preindustrial Europe." *Journal of Economic History,* Vol.53, No.3, 1998, ss. 684–718.

519 Pirenne, *Orta Çağ Avrupa'sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, s. 203.

520 Pirenne, *Orta Çağ Avrupa'sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, s. 204-205.

2. Loncalar, görevlerini onay işaretleri olarak tanımlanan kolektif ticaret işaretleri ile gerçekleştirirken asgari kalite standartlarını onay verirlerdi.[521]

Ekonomide önemli bir yere sahip oldukları gibi özellikle de kent çevresinde önemli bir güç olmuşlardır.[522] Avrupa'da bulunan loncalar, şehirlerde ve kasabalarda var olmuşlardı. Üyelerini daha çok erkek üyelerden seçmişlerdir. Kadınlar, bu konuda tercih edilmemişti.[523]

Ayrıca loncalardaki üyeler, ustalar, kalfalar ve çıraklar olmak üzere çeşitli sınıflara ayrılmışlardı. Ustalar ve kalfalara kullandıkları hammadde ile aletlerin mülkiyetini ellerinde bulunduran küçük atölyelerin sahiplerdi. Çıraklar, bunların gözetiminde işe alıştırılırlardı. Hiç kimse ustalaşmadan zanaata kabul edilmezdi. Kalfalar ise henüz ustalaşmamış ücretli çalışanlardı. Eğer bir usta, evlilik ya da servet yoluyla daha fazla bir servete sahip olursa, onların zararına işini büyütemezdi. Çünkü imalat sistemi, rekabete yer vermiyordu.[524]

Ustaların ve çırakların loncaya kabul edilme yaşları çıraklar, özellikle 5 ve 7 yaş arasında olanlardan tercih edilirdi. Ustalık

---

521 Robert P. Merges, "From Medieval Guildsto Open Source Software:Informal Norms, Appropriability Institutions, and Innovation", *Institute for Legal Studies, Conference on the Legal History of Intellectual Property November*, Vol. 13, No. 5, Madison, Wisconsin, 2004, ss. 1-25; Ayrıntılı bilgi için bkz. Murat Çaylı, "Orta Çağ Avrupa'sında Tüccar Loncaları", *III. Uluslararası Ahilik Sempozyumu: XIII. Yüzyıla Kadar Türk ve İslam Dünyasında Ahiliğin Temelleri*, ed. Ahmet Gökbel-Ahmet Doğan, Sarıyıldız Ofset, Ankara 2018.

522 Peter Stabel, "Guilds in Late Medieval Flanders: Myths and Realities of Guild Life in an Export-Oriented Environment", *Journal of Medieval History*, 30, 2004, s. 190; K irchner, *Western Civilizationto 1500*, s. 257.

523 Clare Haru Crowston, "Women, Gender and Guilds in Early Modern Europe", The Return of the Guilds Utrecht, Utrecht University, 5-7 October 2006, s. 1.

524 Pirenne, *Orta Çağ Avrupa'sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, s. 207-208.

aşamasına ise en geç 32 yaşında ulaşırlardı. Bunlara benzer bilgiler, Bruges'deki şarapçı ya da fıçıcı loncalarında bulunmaktaydı. Bunlar, yay üreticileriyle birlikte, yerel ve bölgesel ekonomide hayati önem taşımaktaydılar. Örnek olarak 1375 ile 1500 yılları arasında 966 çırak ve 685 usta, fıçıcı loncasına yapılan kayıt gösterilebilirdi.[525]

XIII. yüzyılın birinci yarısından itibaren kendi kendilerini yönetme ve kendi sorunlarını görüşmek üzere toplantılar yapma, bir çan ve mühre sahip olma ve kentin yönetimine katılma haklarını elde ettiler. Loncaların bu aşamadaki girişimleri çok tehlikeli olmaya başlayınca 1189 yılında Rouen'de zanaatkâr dernekleri yasaklanmıştı. Ancak her yerde olmasa da bazı yerlerde kendi üyelerini seçimlerde aday göstermek ve burjuvazi ile yetki paylaşmak haklarını elde etmişlerdi.[526]

Loncalar, başlangıçta karşıt hareketler olarak ortaya çıkmışlardı. Ancak daha sonra yasal otorite ve gönüllü birlik kavramlarını da içeren tek bir amaç etrafında birleştirilmişlerdi. Bunların dini, sosyal ve politik etkileri vardır. Geç Orta Çağlarda bu lonca teşkilatı, farklı yönlerde baskın hale gelmişlerdir. Hristiyan ilkelerine ve özde içsel olarak yerellik taşımaktaydılar. Loncaların altın çağı, XVI. yüzyılda son bulmuştu. Loncalar, yeni Protestan birlikler içinde zayıflamışlardı. Bunda Reform hareketinin büyük etkisi olmuştu. Örneğin İngiltere'de 1530 ile 1540'lı yıllarda kraliyet hükümeti, binlerce loncanın hareketini zayıflatmıştı.[527]

23. Avrupa'nın Büyük Kasabaları, Aristokrat Aileleri ve Hukuk

Kasabalar ve kasaba halkı, Orta Çağ'ın ağırlıklı olarak kırsal manzarasına ve tarım toplumuna zıtlık sağlamaktaydı. Birçok ülkede

---

525 Stabel, "Guilds in Late Medieval Flanders: Myths and Realities of Guild Life in an Export-Oriented Environment", s. 201.

526 Pirenne, *Orta Çağ Avrupa'sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, s. 205-206.

527 Pınar Ülgen, "Geç Orta Çağ Avrupasında Lonca Teşkilatı", *History Studies*, Vol.5, No.2, 2013, s. 471-487.

duvarlar, kasabaları çevredeki kırsal alandan fiziksel olarak ayırırdı ve bir dereceye kadar kasaba halkı diğerlerinden daha farklı yasalara tabi tutulmuşlardı. Bununla birlikte ekonomik olarak kasaba ve ülke, daha yakından bütünleşmişti. Kırsal alanların ürünleri kasabalarda satın alınır, satılır ve kentsel zanaat endüstrileri için hammadde sağlanırdı. En büyük kentsel topluluklardan, Kuzey İtalya'da orantısız bir sayı vardı. Bu bölgede yaklaşık 40 şehir, Avrupa'nın en büyük şehir merkezlerinden dördü, Cenova ve Venedik limanları ile Milano ve Floransa'nın üretim merkezleri de dahil olmak üzere 10. 000'in üzerinde bir nüfusa sahipti. Kentsel yoğunluk muhtemelen en azından kasabaların genellikle daha küçük; fakat daha çok sayıda olduğu Flanders ve Sicilya'da büyüktü.[528]

XII. ve XIII. yüzyıllarda birçok yeni kasaba kurulmuştu. Dolayısıyla eski yerleşimler de kentsel statüye yükselmişti. Sonuç olarak şehir hukuku, "aileleri" ile yasal düzenlemeleri en azından başlangıçta bir "ana kasaba" olarak şekillendirilen kentsel yerleşim grupları oluşturuldu. Anne ve kız kasabaları arasındaki bağımlılık derecesi değişiyordu. Bazen yeni şehre sadece mevcut bir şehrin gelenekleri verilirdi. Ana kenti kızı da kasaba mahkemelerinden adli temyizde bulunan Lübeck gibi kasaba ailelerinde daha da yakın bir bağ vardı. Burada gösterilen üç şehir hukuku ailesi, fenomenin çeşitliliğini göstermek için seçilmiştir. İlki, Breteuil yasasına sahip olan kasaba ailesi, 1060 yılı civarında Lord William fitz Osbern tarafından enfekte edilen küçük Norman kasabası Breteuil'de şekillenmişti. Aslında Breteuil yasası, büyük veya iyi tanımlanmış bir gümrük organından oluşmamıştı. Cuenca yasası veya fuero çok daha ayrıntılı bir olaydı. Miras hakları, ceza hukuku, askerî yükümlülükler, Hristiyan-Yahudi ilişkileri, sulama, otlak, hamamlar, başka bir bağdan gül ve zambak alma cezaları gibi konuları düzenleyen yaklaşık bin maddelik bir listeyi içeriyordu. XII. -XIII. yüzyıllarda

528 D. Ditchburn, "The Larger Towns of Europe", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 132.

ortaya çıkan Lübeck yasası ise burada gösterilen üç hukuk ailesinin en önemlisinin temelini oluşturuyordu. Ticari faaliyetlerin yanı sıra ceza hukuku ve kasaba hükümetini yöneten karmaşık bir hükümler kümesiydi ve XIII. yüzyılda Baltık kıyısı boyunca kurulan yüzün üzerinde kasaba için model olarak alınmıştı.[529]

24. Komünal Hareketler

Bu dönemde sıkça karşılan durumlardan biri de vatandaşların dini ya da başka sebeplerle lordlarına karşı koymaları, sadece bu tür grupların toplumdaki artan önemini göstermekle kalmamış, aynı zamanda Kuzey Fransa, Kuzey İspanya, Kuzey İtalya, Flandre ve bazı Ren kasabalarında olduğu gibi sık sık toplumsal hareketler haline dönüşmüştü. Gerçekten de "komün" kelimesi, Eucharist'te Hristiyanların komün yoluyla ilişkilendirilebilirdi. Sahagún'lü bir anonim kroniğine göre kasaba León ve Castile (1065-1109), VI. Alfonso tarafından kurulmuştu. Ancak kral, orada bulunan manastırın haklarını ve yargı yetkisini korumaya dikkat etmişti. Sık sık gerçekleşen monarşi ve soylular arasındaki çatışmalardan dolayı kasaba halkı, Compostela'da bir yıl boyunca fiili toplumsal güç kullandıkları gibi toplumun diğer hoşnutsuz gruplarından da yardım almışlardı. Bu arada, dini üstünlüğün siyasi ve yargı yetkileri neredeyse ortadan kalkmıştı.[530]

25. Anti-Semitism, 1096–1306

Orta Çağ, Yahudiler ve Hristiyanlar arasında adil bir uyumla başlamıştı. Ancak bu Modus Vivend, ilk Haçlı seferi (1096) ile değişmeye başladı. Hatta şöyle söylemler de vardı: "Biz... İsmaililer üzerinde intikam almaya devam edeceğiz, burada Yahudiler...

---

529 R. Bartlett, "Families of Town Law", *Atlas of Medieval Europe*, ed. AngusMackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 133-134.

530 A. MacKay, "Communal Movements", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 137-138.

ataları onu öldürdü [İsa]. Önce onlardan intikam alalım."1096 yılı yazında Rheinland Yahudilerinin çoğu ya öldürüldü ya da zorla din değiştirildi. Kilise Yahudileri Hristiyanlardan fiziksel, sosyal ve politik olarak ayırmakla ilgilendi. Bu tür düzenlemeler, Yahudilerin yasal statülerini etkilemese de laik hukuk yolunu buldu. Yahudiler, yasal olarak kölelik statüsü içinde tanımlanmadılar. Resmi dini ve yatılı politikalar çoğunlukla Yahudileri korumaya çalışırken, insanların dini bilinci Yahudi'nin şeytani doğasını vurgulama eğilimindeydi. Bu, en çok kan iftirasında ve her zaman sıklıkla Yahudi karşıtı şiddete yol açmaktaydı. Bu "dönüşüm hayalinin" başarısızlığı, Yahudilerin Hristiyan sosyal organı için aşağılanamayacakları kararı alınırken buna karşılık ya zorla ayrıştırılmaları ya da kovulmaları gerektiği konusunda daha sert bir görüş oluştu. 1199 yılında başlayan bu görüşler, 1199 yılında Papa III. Innocentius ile başlayan "Constitutio pro Judaeis (Yahudiler İçin Bir Anayasa)", 1290'da İngiltere'de ve daha sonra 1306'da Fransa'da da kabul edildi.[531]

531 P. Hersch, "Anti-Semitism, 1096–1306", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 145.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GEÇ ORTA ÇAĞ

1. Üniversitelerin Kurulması ve Eğitim Sistemi

"Üniversite" kelimesi köken olarak Latince "Universitas" sözcüğünden gelmektedir. Erken Orta Çağ'da bu kelime, "colleage", toplum ve beden kavramlarının bir birleşimidir. Üniversite kavramı, 1200'lü yıllarda bir grup insanın adli olarak var olmasından oluşmaktadır. İlk olarak tek bir vücutta hem yöneticiler hem de öğrencilerden oluşan bir toplum anlamında 1221 yılında Paris'te kullanılmıştır.[532]

Üniversite yapılandırılmasında iki model vardı: Bunlardan birincisi hocaların kurduğu lonca seklinde olan, diğeri ise hocaları tamamen dışlayan ve öğrencilerin bir araya gelmesi ile kurulan bir lonca modeliydi. Paris Üniversitesi, hocalar tarafından oluşturulmuş bir loncaydı. Bunlar, diğer üniversiteler için örnek oluşturmuşlardır. Buna karşılık, Bologna Üniversitesi, öğrencilerin oluşturduğu bir lonca halindeydi.[533] Avrupalılar, Müslümanların Yunanca ya da başka dillerden Arapçaya çevirdikleri felsefi ve bilimsel eserleri, Latinceye çevirmişlerdir. Daha sonra da kağıt yapma tekniğini Müslümanların

532 R. S. Rait, *Life in the Medieval University*, Cambridge University Press, London 1918, s. 10; A. L. Gabriel, "Universities", *Dictionary of the Middle Ages,* ed. Joseph R. Stayer, Vol. XII, Charles Scribner'ssons Press, New York 2000, s. 282.

533 G. G. Coulton, *Medieval Panaroma*, Meridian Press, New York 1955, s. 395.

İspanya'ya taşıması sayesinde öğrenmişlerdir. Bütün bu gelişmeler nedeniyle XII. yüzyıla "XII. yüzyıl Rönesansı" adı verilmektedir. Bu şekilde bir entelektüellik hareketi de başlamış oluyordu. Orta Çağ'daki pek çok üniversite, bu şekilde başka bir şehirden gelen hocalar ve öğrenciler tarafından kuruldu. Hocalar arasındaki en büyük göç, 1228-29 yıllarında "kamaval" ayaklanmalarında Paris Üniversitesinden kaçanların oluşturduğu harekettir. Buradan göçenler, Oxford (daha sonra Cambridge) Angers, Toulouse, Orleans ve Rheims'a gittiler. Bologna'dan 1222 yılında başlayan göç, Padua Üniversitesinin, Padua'dan olan göç de Vericelli Üniversitesinin kurulumuna yardımcı olmuştur. Vincenza Üniversitesi de yine Bologna'dan kaynaklanan bir göçün sonucu olarak ortaya çıkmıştı.[534]

Bu üniversitelerin çoğunda Piskopos, okul yönetici olarak görev yapıyordu ve yetkilerini memurlardan birine devretti. Bu kişiye de XII. yüzyılda genellikle okul yöneticisi (scolasticus) adı verilmekteyken, sonradan buna şansölye denilmişti.[535] Üniversite maliyesini yöneten fakülte rektörü, genel kurula başkanlık etmektedir. Fakat yetkisi zaman içinde hep sınırlı kalacaktır. Yeniden seçilebilir olmakla birlikte, görevi yalnızca üç aylık süre için geçerliydi.[536]

Üniversite loncalarına gelince Paris üniversite loncası, XIII. yüzyıl boyunca hem yönetsel hem de mesleki örgütlenmesini belirlemişti. Dört fakülteden oluşmaktadır: Sanatlar, Decretum veya Dinsel Hukuk, Tıp ve İlahiyat.[537] Paris Üniversitesi bir hocalar loncası olduğundan, kuralları koyan ve zaman içinde çeşitli yetkileri de ellerinde bulunduranlar bu gruptu.[538] Bu loncalar, dersler,

---

534 F. Heer, *The Medieval World*, Trans. Janet Sondheimer, Wiedenfeld and Nicolson Press, New York 1961, s. 244.

535 Jacques Le Goff, *Orta Çağ'da Entelektüeller*, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2006, s.97

536 Le Goff, *Orta Çağ'da Entelektüeller*, s. 105.

537 Le Goff, *Avrupa'nın Doğuşu*, s. 143.

538 R. Hunt, "Univercities and Learning", *The Flowering of the Middle Ages.* ed. Joan Evans, Thames and Hudson Press, London 1966, s. 158.

sınavlar, verilecek unvanlar, öğrencilerin uyacakları kurallar ve kendi kendilerini yönetmek ve bu yöneticileri seçmek gibi konularda yetkiliydiler.[539] Bologna Üniversitesinde ise lonca öğrencilerin elindeydi ve hocalar bu kurumun tamamen dışındaydı.[540] Kontrol öğrencilerde olduğundan hocaların denkliği, görevlerini yerine getirmediklerinde onlara verilecek cezalar, sevilmeyen hocaların boykot edilmesi gibi konularda onlar karar veriyorlardı. Hocalar, şehir dışına çıkacakları zaman onlardan güvence olarak para ödemelerini istiyorlar, müfredatı yetiştiremediklerinde, dersi yavaş anlattıklarında veya bazı bölümleri atladıklarında, derslere gelmediklerinde veya geç geldiklerinde ya da uygunsuz davranışlarda bulunduklarında cezaları öğrenci loncaları veriyordu.[541]

Kolej sistemi ise ilk önce Paris Üniversitesinde ortaya çıkmıştır.[542] Bu kurumlar, fakir öğrencilerin barınması ve eğitimlerini sürdürmeleri için zengin hayırseverler veya bazı Kilise mensupları tarafından kurulmuştu. 8 yaşından itibaren öğrenci kabul etmeye başlarlardı. Temel eğitim sanatlar eğitimi olup yaklaşık 6 yıl sürmekte ve 14-20 yaşları arasında öğrencileri kabul etmekteydi.[543]

Üniversitelerdeki müfredat programında yedi temel sanat ilk basamaktı ve o da kendi içinde trivium-gramer, retorik, mantık ve quadrivium-aritmetik, geometri, müzik, astronomi eğitiminden oluşuyordu. Eğitim süresi ustalık-mastır için yedi yıldı ve henüz bunu almamış olanlara "baccalaureus" denmekteydi.[544] Bu eğitimin iki aşaması bulunmaktaydı: Yaklaşık iki yıl sonunda ulaşılan Bakalorya ve ardından yapılan doktora idi. Tıp ve hukuk 20 ile 25 yaşları arasında öğrenilmekteydi. Paris Tıp Fakültesinin ilk tüzükleri, tıpta lisans

539 Heer, *The Medieval World*, s. 246.

540 Le Goff, *Avrupa'nın Doğuşu*, s. 248.

541 Coulton, *Medieval Panaroma*, s. 395.

542 Heer, *The Medieval World*, s. 250.

543 Hunt, "Univercities and Learning", s. 165.

544 Coulton, *Medieval Panaroma*, s. 396.

veya doktora elde edilebilmesi için yani sanat ustalığı elde edildikten sonra 6 yıllık bir eğitimin gerektiğini hükme bağlamaktadırlar. Ayrıca ilahiyat daha uzun soluklu bir iş olmaktaydı. Robert de Courson yasaları 8 yıllık bir eğitim ile doktora derecesini elde edebilmek için en az 35 yaş hükmünü getirmişti. Bir ilahiyatçının eğitim süresi, 15-16 yıl kadar sürmekteydi.[545] Orta Çağ'da hukuk alanında Bologna, tıpta Salerno, doğa bilimlerinde Oxford, ilahiyatta Paris Üniversitesi en ileri düzeydeydiler.[546] Bolognalı yeni doktora sahibi, derecesini iki aşamada elde etmekteydi: Asıl sınav (examen veya examenprivatum) ve kamu sınavı (conventus, conventus publicus, doctoratus); bu ikincisi daha çok bir unvan verme töreni niteliğindeydi.[547]

2. Orta Çağ Avrupa'sında Bilim Algısı

Orta Çağ Avrupa'sında bilimsel gelişmelerin yaşanması, Doğu dünyası ile etkileşimi sonrasında gerçekleşmiştir. Bu aktarım, Doğu dünyasının zirvede olduğu bir dönemde Batı dünyasının bu etkileşim sayesinde hem bilim hem de teknoloji alanında ilerlemeye başlamasına sebep olmuştur. Bu aktarımı sağlayan önemli yollar vardı. Bunlar, Haçlı seferleri, Moğollar, Sicilya-İtalya ve İspanya yollarıydı. Haçlı seferleri bu noktada köprü görevi görürken Moğollar da özellikle askerî teknoloji alanında Doğu'dan öğrendiklerini Batı'ya aktarmışlardır. Moğollar, istila ettikleri yerleri bütün özellikleri ile benimsiyorlardı. Bu özellikleri, Avrupa'nın çokça işine yarayacaktı. Batı dünyasındaki özellikle XII. yüzyıldaki çeviri dönemi yani XII. yüzyıl Rönesans'ı ayrı bir önem taşıyordu. Çünkü bu dönem, Avrupa'nın miladı kabul ediliyordu. Artık Avrupa'da bilimsel ve akla dayalı bir evren görüşü hakim olmaya başladı. Bunun en belirgin sebebi Avrupa'yı etkisi altına alan skolastik felsefe ya da düşüncenin

545 Le Goff, *Orta Çağ'da Entelektüeller*, s.107.

546 B. Erol, "Orta Çağ Avrupası ve Üniversiteler", *Dogu-Batı*, S.33. Dogu-Batı Yayınları, Ankara 2005, s. 89.

547 Le Goff, *Orta Çağ'da Entelektüeller*, s.112; Rait, *Life in the Medieval University*, s. 51.

son dönemlerde artık değişime uğraması idi. Çünkü Batı dünyası, çeviri hareketleri ile bilimde deneysel yöntemi çok iyi bir şekilde uyguladı. Avrupa medeniyeti aslında Yunan ve Roma medeniyetinin çocuğu gibiydi. Bilimsel ve teknolojik anlamda değişen dünya görüşleriyle birlikte Orta Çağ, genel anlamda bir Doğu-Batı dönemidir.[548]

XIII. yüzyıldan sonra Avrupa'da pek çok üniversite kurulmuştu. Böylece Doğu biliminin etkisi, İtalya yolu ile Fransa, Almanya ve İngiltere'ye kadar ulaşmıştır. Doğa bilginlerinden Fransız Vincent de Beauvais, İspanyol Raymundus Lullus, Albertus Magnus ve İngiliz Roger Bacon üniversitelerde ders veren ünlü bilim adamlarından birkaçıdır. XII. ve XIII. yüzyıllarda yapılan bu çeviriler ve anlatımlar olmasaydı, Orta Çağ Avrupa'sında bilim ve teknoloji zihniyeti aşılamazdı. En önemlisi de XVII. yüzyıldaki bilim devrimi gerçekleştirilemezdi. Ancak bu faaliyetler sonucunda bilgi birikiminin özümsenme işlemi, XIII. ve XIV. yüzyıllar boyunca devam etmişti. Dolayısıyla Batı dünyası, bu şekilde önemli bir entelektüel faaliyet dönemine girdi.[549]

Tüccar ve sanatçıların yanı sıra bu süreçte doktorlara da büyük değer verilmişti. Özellikle tıp bilimine gelince medikal astrolojinin Batı Avrupa'da gelişimi ve yaygınlaşması, XIV. yüzyılda tıp büyü, sihir, yetenek ve tekniğin birleşiminden ortaya çıkmıştı. Avrupalılar Müslüman bilim adamlarının eserlerine değer verip onlardan en iyi şekilde yararlanmasını bilmişlerdi. Batı'da Doktor kelimesi ise bir üniversite derecesi olarak geçerdi; ama tıpta kullanılmazdı. Tommaso'nun biyografisinde ona "physicus" ve "medicus"

548 Jeffrey B. Russel, "Celt and Teution", *The Transformation of the Romen World,* California University Press, Los Angeles, 1966, s. 265; Lynn White, "Conclusion: The Temple of Jüpiter Revisited", *TheTransformation of the Romen World*, California University Press, Los Angeles 1966, s. 297; Pınar Ülgen, *Geç Orta Çağlarda Doğu-Batı Arasında Teknoloji Transferi*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları., İstanbul 2016, s. 307-370.

549 Ülgen, *Geç Orta Çağlarda Doğu-Batı Arasında Teknoloji Transferi*, s. 359-60.

denilmektedir. Medicus, tıp ve cerrahlık alanında pratik yapanlar için kullanılan genel bir terimdir. Physicus ise tıp eğitimi ve doğa felsefesi alanında eğitim yapanlar için kullanılmıştır.[550] Avrupa'da Orta Çağ tıbbı, 2 bölüme ayrılırdı. Bunlar, Medicina çağı ve Physica çağı'dır. Medicina; erken Orta Çağ Avrupa'sında 500-1000 yıllarındaki doktorlar ve tedavi etme şekilleridir. Physicaise akademik tıbbın gelişi ve etkisinin olduğu 1100-1500'lü yıllardır.[551]

Batı'daki tıp eğitimine göre bir doktor, ilk başta gramer, rötarik müzik ve matematik derslerini almalıydı. Bitkileri, metalleri ve elementleri de bilmeliydiler. Elementler: Su, hava, ateş ve dünya. Tıbbın pratik olan yönü tedavi ve perhizdir. Perhiz; çocukların beslenmesi, hastalıktan sonra insanların takibi, yaşlıların kısıtlanması gibi durumları içermekteydi. Tedavi ise ilaçla tedavi ve cerrahi tedaviydi.[552] Tıbbın teorik olarak ilk ortaya çıkışı, güney merkezli olmak üzere İtalya'daki Salerno şehrinde olmuştur. Salerno'nun başarısı, üç kültürel yenilikten kaynaklanmaktadır: Ansiklopedi, özel tıp literatürü ve teorik çerçevedeki pek çok Arapça metnin Latinceye çevrilmiş olmasıdır. Tıbbın resmi akademik öğretiminin ortaya çıkışıdır. Bu öğretim, anatomik olmalıydı. Yani tıbbi pratiğin yapılmasıdır. Tıp okulunda, Galen, Hipokrat, İbn Rüşd ve İbn Sina'nın kitapları 3 yıl boyunca okutulurdu.[553]

İmparator II. Friedrich, bununla ilgili bir kanun hazırlatmıştır. Krallık, tıpla ilgilenmeye başlamıştır. Bu durum, Güney İtalya'yı özellikle de Salerno'yu kapsamaktadır. Hatta II. Friedrich, Salerno yöneticilerine lisanslı incelemeler yapılması için yetkiler dahi vermiştir.[554]

---

550 Nancy G. Siraisi, *Medieval & Early Renaissance*, The University of Chicago Press, America 1990, s. 22.

551 *Medieval Medicine*, ed. Faith Wallis, Toronto University Press, Toronto 2010, s. 23.

552 *Medieval Medicine*, s. 12.

553 *Medieval Medicine*, s. 129, 98.

554 Kemal Aytaç, *Avrupa Eğitim Tarihi*, Doğu Batı Yayınları, Ankara 2009, s. 88; Siraisi, *Medieval & Early Renaissance*, s. 18.

Zamanla tıpla ilgilenen insanlar, Avrupa'da birlikler oluşturmuşlardı. Bazı İtalyan şehirlerinde ise "Doktor koleji" olarak da bilinen okullar, XIII. ve XIV. yüzyıllarda kurulmuştur. Bologna ve Padua gibi üniversite merkezlerinde bu tür tıp kolejlerinin üyeleri profesör ve ileri uzmanlardan oluşmaktaydı. Örneğin Venedik'te 1316 yılında bir doktor koleji vardı. Londra'da ise en erken 1518 yılında kurulmuştur.[555]

Bu gelişmelerin sonucunda tıbbi pedagojide XII. yüzyılda Salerno'da ve üniversitelerin yükselişinde tıp fakültesi, Orta Çağ'da ve Rönesans'ta kurulması düşünülen önemli alanlardan biridir. Batı tıbbında önemli olan Panethcodex kitabı, XIII. yüzyılın sonuna doğru Bologna'da resimli olarak yapılmıştır. Bu kitap, 42 metinden ve tıbbi metinlere yönelik 52 tane ilkeden bahsetmektedir. Bu eserin adı, el yazmasının ilk sahiplerinden olan Fritz Paneth'den alınmadır. Değerli bilgiler içermektedir.[556]

XIV. ve XV. yüzyıllarda İtalya'da ve Fransa'da da İslam dünyasında olduğu gibi hastaneler vardı. Tıp hastaneleri içinde en etkili olan model, XIII. yüzyılın sonuna doğru Floransa'da Santa Maria Nuaova denilen büyük hastanedir. Sonraki 200 yıl içinde yeniden düzenlenmiştir. Ruhsal tedavi o dönemde de oldukça önemliydi. Hatta 1215 tarihli Lateran Konsilinde fiziki tedaviden önce ruhsal tedavi yapılması gerektiği vurgulanmıştır[557] Elbette bütün bilim dalları önemliydi; ancak tıp bilimi, Orta Çağ Avrupa'sının çok farklı bir yüzünü ortaya çıkarması bakımından oldukça ilginçti. Çünkü kadın hekimler üniversitelerde ders veriyorlardı.

---

555 Siraisi, *Medieval & Early Renaissance*, s. 18.

556 Peter Murray Jones, "Image, Word and Medicine in the Middle Ages", *Visualizing Medieval Medicine and Natural History, 1200-1550*, ed. Jean Ann Givens-Karen Reeds-Alain Touwaide, Asghate, England 2006, s. 7.

557 H. J. Schroeder, *Disciplionary Decrees of the General Councils*, (Translation and Commentary Text St. Lousi Latinee 263), MO: B. Herder Boks, 1937, s. 570.

3. Kadın Hekimler

Bilindiği üzere ilk tıp okulu, Salerno Tıp Okuludur. XI. yüzyılda kurulmuştur. Bu okulun bir diğer özelliği de kadın öğrencileri tarihte ilk kabul eden okul olmasıdır. Bu fakültede çok sayıda kadın profesör vardı. Özellikle de kadın hastalıkları bölümü, onlara göreydi.

Bu tıpçı kadın doktorlardan en iyi bilineni Trotula'dır.[558] Kendisi tıp konularında seri kitaplar yazmıştır. Trotula'nın kadın hastalıkları konusunda kitapları bulunmaktadır.[559]

Ayrıca Trotula özellikle egzersiz diyet, hijyen ve konusunda da çalışmalar yapmıştır. Bu şekilde başarılı hekimlerin yetiştiği bir okul olma ayrıcalığına da sahipti Salerno.[560]

Salerno'da başka kadın profesörler de bulunmaktaydı. Mercuriade ya da Mercuriadis adlı bir diğer önemli hekim de yine çok değerli kitaplar yazmıştır. O, öldürücü ateş krizi ve tıbbın yanı sıra cerrahi ile de kendisini ortaya çıkarmıştır.[561] XIV. yüzyılın ortalarında Salerno'da ders veren Rebecca Guarna, "Tıbbın İtalyan Öğretmeni" olarak tanınmaktadır. Kendisi idrar, embriyoloji, ateş, nezle ve humma üzerine çalışmaktadır. Seçkin bir herbalist olarak da tanınmaktadır. 1389'dan 1497'ye kadar Almanya Frankfurk'da 15 lisanslı kadın doktor vardı. Hatta bunlardan üçü Yahudi idi.[562]

Ayrıca Benediktenler, kadınlara şans verildiği takdirde oldukça yetenekli oldukları konusunda hemfikir olmayı alışkanlık

---

558 Francis R. Packard, *The School of Salernum,* (The English versiyon: John Harington), New York 1920, s. 16-17.

559 James J. Walsh, *Medieval Medicine,* A & C Black Press, London 1920, s.155; Peter Murray Jones, *Medieval Medical Miniatures*, London 1984, s. 34.

560 Kirsten Olsen, *Chronology of Women's History,* America 1994, s. 39; Edmond Dupouy, *Le Moyen Age-Medical,* Paris 1888, s. 21.

561 James J. Walsh, *Old-Time Makers of Medicine*, Fordham University Press, New York 1911, s. 186; Walsh, *Medieval Medicine,* s.157; Packard, *The School of Salernum*, s. 17.

562 Olsen, *Chronology of Women's History,* s. 51.

edinmişlerdi.[563] Döneme damgasını vuran ünlü baş rahibeler de vardı. Bunlardan biri de küçük soylu bir ailenin onuncu çocuğu olan Hildegard (1098-1179) idi. Hildegarde'nin ailesi onu Tanrı'ya vergi yerine kullanılan bir kelime olan "tithe" olarak vereceklerini söylemişlerdi.[564] Hildegarde, "Sibyl of the Rhine" yani "Ren'in Falcı Kadını" olarak da tanınmaktadır. Ona dini anlamda kadın peygamber de denilmektedir. Onun bu eseri kısaca "Scitovias Domini" yani "Lordların Yolu" olarak da bilinmektedir. Papa III. Eugenius, *Scito vias* adlı eserin parçalarını okuduktan sonra Hildegard için şunları yazmıştır:

"Kız kardeşime karşı hayranlıkla doluyuz. Çünkü Tanrı bizim zamanımızda bütün yeni mucizeleri kendi ruhuyla seni doldurarak gösterdi. Böylece pek çok gizli şeyi görüyor, anlıyor ve birleştiriyorsun".[565]

Hildegarde, 14 yaşına geldiğinde mesleğini yapmaya başlamıştı.[566] 18 yaşındayken Rupertsburg'da yeni bir manastıra çekilmiştir.

---

563 Walsh, *Medieval Medicine,* s. 159.

564 Vicki Leon, *Outrageous Women of the Middle Ages,* America 1998, s. 47.

565 Olsen, *Chronology of Women's History,* s. 43. Ayrıca Hildegarde, Scivasadl eserini 1151 yılında tamamlamıştır. Bu eserlerin yanı sıra İnciller, azizlerin hayat öyküleri, Benedikten kuralı, 74 tane müzikal çalışma, ilk Avrupa operasını ve de ilahileri ilgilendiren çalışmaları da vardır. Ayrıca II. Haçlı seferinde kilise politikalarında da bulunmuştur. 4 papaya ve 2 imparatora da öğüt vermiştir. Bu kişiler, İngiltere kralı II. Henry, Aquitaine'li Elenor, St. Bernard Clairvaux ve Friedrich Barbarossa'dır. Onlara şöyle demiştir:

"Kendine özen göster ki; en yüksek kral dahi seni düşürmesin; çünkü amaç, adilene yönetim yapmaktan sizi engellemektir." Ayrıntılı bilgi için bkz. Aynı eser, s. 43; ayrıca kadın doktorların mucizelerle olan bağlantıları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. George F. Fort, *Medical Economy During The Middle Ages,* New York-London 1883, s. 185.

566 Frances and Joseph Gies, *Women in the Middle Ages,* Canada 1980, s. 63.

Manastır'daki Juttavon Spanheim yani Hildegarde'nin öğretmeni[567], 1136 yılında ölünce Hildegarde, azize seçilmiştir.[568] Hildegard'ın şu sözleri ou daha önce bahsetmiş olduğumuz "Scivias (Scito vias) (Liber Scivias-Tanrı'nın Yolunu Bil"i[569] adlı eserini yazmaya başlamıştır:

"Ben 42 yaşındayken ve 7 aylıkken gökten gelen büyük parlaklıkta yanan bir ışık benim iç belleğime aktı. Yanmayan bir alev gibi o da benim tüm kalbimi ve yüreğimi alevlendirdi. Işınlarıyla bir nesneyi ısıtan güneş gibi. Gökyüzünden bir ses şöyle diyordu:

"Ey zayıf ve zavallı insan, sen külünden doğduğun ve çürüdüğünden gördüğünü ve duyduğunu yaz ve konuş. Konuşmaktan korktuğunda açıklamalarında daha basit ol ve bu şeyleri yazmada yeteneksiz hissettiğinde konuş ve yaz. Birisinin ya da bir öğretmenin kelimelerini anlaması, duyması ve onun kendi yoluyla onları açıklaması gibi."[570]

Büyük bir ihtimalle, tıp hakkında yazılmış XII. yüzyılda en önemli kitap, bir Benedikten azizesi olan St. Hildegarde tarafından yazılmıştır. Eğitimi bitince 50 yaşında aziz olmuştur.[571] Hildegarde 'ın en önemli kitaplarından biri de *Liber simplicis Medicinae* (*Basit*

---

567 Katharina M. Wilson-Glenda McLeod, "Sounding Trumpets, Chords of Light and Little Knives", *Women in Medieval Western European Culture,* ed. Linda E. Mitchell, New York-London 1999, s. 333.

568 Janice Racine Norris, "Nuns and Other Religious", *Women in Medieval Western European Culture,* ed. Linda E. Mitchell, New York-London 1999, s. 287.

569 Chiara Frugoni, "The Imagined Woman", *A History of Women in the West,* İtalyanca'dan çev. Clarissa Botsford, Harvard University Press, America 2000, s. 410.

570 *Hidegarde Von Bingen's Physica,* (Translated from the Latin by Priscilla Throop), 1998, s. 1-2. Bu eser, "Physica ya da Subleties of the Diverse Qualities of Created Things" adında 1533 yılında Strassburg'da Johannes Schott tarafından yayınlanmıştır.

571 Walsh, *Medieval Medicine,* s. 160-161.

Tıp Kitabı) olup bu kitapların çoğunluğu, Benedikten geleneklerinin tıptaki ilgisine dayanmaktaydı.[572]

4. Entelektüel Teknoloji

Bilim, mutlak olmayan ilimler üzerine her türlü bilgi ve donanımla yapılan etüt gözlem, analiz, deney ve uygulama gibi farklı safhalardan oluşan çalışmaların tümüdür. Teknoloji, araç, alet veya herhangi bir özel bilgiyi gerektiren eşyayı üretme, kullanım, tamir ve geliştirme ilmidir. [573]Kültür, bir ulusun tarihi boyunca biriktirip kendine özgü bir şekil verdiği zihni, manevi sanatsal, tarihi, edebi, dini ve duygusal birikimlerinin semboller, işaretler, adet, sosyal yaşantı ve anıtlar şeklinde ortaya çıkmış olmasıdır. Her toplumun zenginlik ve kişilik sahibi olmak yolunda harcadığı çabadır.[574] Dolayısıyla Orta Çağ Avrupa'sında yaşanan bu atılım, kültürel teknoloji gibi yeni bir kavramla çıkılan yolda kağıt üretiminin başlaması en temel ve en önemli yenilik olarak kabul edilmelidir.[575]

Daha sonraki süreçte de hareketli matbaa harflerinin bulunması, bir diğer önemli yenilik idi. Aslında bir kuyumcu olan Mainz'li Johann Gutenberg'in atölyesinde uygun yumuşak metalden harflerin dökümünü yapmak için çalışılmıştır. Sonunda kurşun, kalay ve antimon karşısında karar kılarak aynı sayfanın pek çok kopyasını

---

572 Walsh, *Medieval Medicine,* s.161. Bunların dışında yazdığı ve ona büyük ün kazandıran bir diğer kitap ise *De operatione Dei* (*Tanrı'nın İşleri Hakkında*) idi. Bu eserin kopyası XV. yüzyılın ilk zamanlarında Tanrı sevgisine daha geniş bir çerçevede faklı bir bakış açısıyla yaklaşılmasına neden olmuştur. Bkz. Christine Havice, "Approaching Medieval Women Through Medieval Art", *Women in Medieval Western European Culture,* ed. Linda E. Mitchell, New York-London 1999, s. 366.

573 Ruşen Özkan, *Teknolojinin Evrimi*, Pınar Yayınları, İstanbul 2002, s. 11

574 Özkan, *Teknolojinin Evrimi*, s. 13.

575 M. Suat Çakmak, *Çağlar Boyunca Teknoloji*, Güncel Yayıncılık, 2007, s. 140.

basabilecek matbaa harflerinin gövdesi oluşturulmuştur. Gutenberg ve meslektaşlarının hareketli basım harfleri ile blok baskının ötesinde sağladıkları muhteşem ilerleme daha uzun eserlerin birden fazla kopya olarak çoğaltılmasını hızlandırmıştı denilebilir.[576]

Bu teknolojik gelişmelerin XI. ve XII. yüzyılda İslam dünyasından Hristiyan Avrupa'ya aktarılması, Avrupa'da XV. yüzyıldaki matbaa devrimine de zemin hazırlamıştır.[577] Fransa'nın Cluny kentindeki Venedik Benedikten manastırının başrahibi muhterem Peter'in 1141 yılında Santiago de Compostela'ya yaptığı hac ziyaretinden sonraki yorumları İspanya'da kağıt kullanımını XII. yüzyıldaki yaygınlığını göstermektedir. Peter, İspanya'daki manastırlarında papazların kağıt kullandıklarını gözlemledikten sonra kağıttan hoşlanmadığını abartılı bir dille şöyle belirtmektedir: "Yahudilerin dediğine göre "Tanrı, cennette Tevrat okur" cennette ama bu nasıl bir kitaptır"[578].

Yine Araplar da Yunan bilim eserlerinin büyük bir bölümünü Arapçaya aktarıp bu mirasa katkıda bulunmuşlardır. Pek çok eser, XII. yüzyılda Arapçadan Latinceye çevrilmiştir. Bilindiği üzere 1200'lü yıllarda gerçek bir çeviri akımı Avrupa'ya egemen olmuştur. Arapça kitapların Batılılar tarafından kullanılmasında İspanya önemli bir aracı idi.[579]

Genel bir ifadeyle XI. ve XIII. yüzyıllarda Avrupa, büyüyen bir entelektüel hayatın içerisine girmişti ve bu durum, Müslümanlar tarafından işlenen bilimler sayesinde gerçekleşmiş oldu[580]. Genel

---

576 Stephen A. Epstein, *Geç Dönem Orta Çağ Avrupası*, çev. Serap Işık, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2014, s. 237; Elizabeth L. Eisenstein, *The Printing Press an Agent of Change*, Vol. I-II, Combridge University Press, s. 464.

577 Jonathan M. Bloom, *Kâğıda İşlenen Uygarlık*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2003, s. 264.

578 Bloom, *Kâğıda İşlenen Uygarlık*, s. 268-269.

579 Zeki Tez, *Tekniğin Evrimi*, Paragraf Yayınları, Ankara 2003, s.65-66.

580 Maxime Rodinson, *Europe And The Mystique of Islam*, çev. Roger

teorik bilgilerin yanında bilindiği üzere artık bilim ve teknoloji ile birleşmişti. Dolayısıyla basılı kitabın ortaya çıkışını ve yayılmasını kolaylaştıran unsurlar vardı. Şöyle ki:

- Kağıt gibi yazıya uygun bir malzemenin varlığı ve maliyetinin oldukça düşük olması.
- Dönemin teknolojik dinamizmin varlığı.
- Kilisenin, üniversitelerin ve seküler dünyanın kitap talebindeki ve idarelerin, bankaların, noterlerin, muhasebecilerin ve evrak dairelerinin kısa ve tekrarlı metinlere olan ihtiyacındaki artış sonucunda yazının rolünün büyümesi.[581]

Jacques Le Goff tarafından aktarılan Daniel Baloup'un şu sözleri kitabın Avrupa'da yarattığı etkiyi en iyi şekilde anlatmaktadır: "Kitap, bir anda dünyevi çalışmalar, iş, eğlence ve kişisel dindarlık için gerekli bir alete dönüşmüştür".[582]

İşte anlaşıldığı üzere baskı makinesinin icadı ile toplumun her kesimi etkilenmiştir. Krallar da rahipler kadar bu baskı makinesinde kâr sağlama amacı vardır. Baskı tekniği teknolojinin kültür hayatına en önemli yansımasıdır.[583] XI. yüzyılın ortasında Avrupa'nın entelektüel hayatı, edebiyat, bilim, felsefi, kuralcı, teknolojik, artistik ve tarih alanlarında tecrübelenmeye başlamıştır. Bazı tarihçiler, bu hareketi XII. yüzyıl Rönesans'ı olarak tanımlamaktadır.[584]

Veinus, Washington Press, America 1991, s.13; Henry Osborn Taylor, *The Medieual Minde*, Vol. II, Massachusets, Harward University Press, Cambridge 1949, s. 418-419.

581 Massimo Pontesilli, *Matbaa ve Kitabın Doğuşu*, çev. Leyla Tonguç Basmacı, İstanbul 2011, s. 219-223.

582 Le Goff, *The Birth of Europe*, Trans. Janet Lloyd, Blackwell Publishing, UK 2005, s.126-127.

583 Eisenstein, *The Printing Press an Agent of Change*, s. 464.

584 Richard C. Dales, *The Intellectual Life of Western Europe in the Middle Ages*, E. S. Brill Press, New York 1992, s. 186.

Teknolojinin kültürel hayata yansımasında önemli rol oynayan çeviri akımından önce toplumun kültürel hayatında çok önemli değişimlere yol açan, hala açmakta olan ve günümüzdeki gelişmeleri ve hatta Rönesans ve reform hareketlerinin bile temelini oluşturan baskı tekniğinin bulunmasından da bahsedebiliriz.[585]

5. Orta Çağ Avrupa'sında Yenilikçi Bir Bilim Adamı: Roger Bacon

Roger Bacon, 1292 yılında İngiltere Somerset, Ilchester'de doğmuştur. Paris Üniversitesinde doktorasını tamamlayıp hocalık yapmıştır[586] Aristoteles'in doğa felsefesi eserlerine özellikle dikkat çekmeye çalışmıştır. Bu nedenle Doğu dünyasından Aristo'nun önemli yorumcularından olan İbn Sina ve İbn Rüşd ile aynı yöntemi kullanmış olduğunu söyleyebiliriz.[587] Roger Bacon'ın çok dikkat çeken bir özelliği de İslam dünyasına ve Müslüman düşünürlere duyduğu ilgiydi. Bu nedenle Arapçanın da öğrenilmesi gereken bir dil olduğuna inanmaktaydı.[588] Çok sayıda dil öğrenmek ve deneysel bilimler onun için oldukça önemliydi. Bu nedenle 1248 yılından sonra deneysel bilimlere yönelmiştir.[589]

---

585 Pınar Ülgen, "Orta Çağ Avrupasında Teknolojinin Kültüre Yansıması Hakkında Bir Değerlendirme", *Prof. Dr. Mevlüt Koyuncu'ya Armağan*, ed. Recep Yaşa, Haşim Şahin, 1. Baskı, Sakarya Üniversitesi Yayınları, 2019.

586 John Henry Bridges, *The Life and Work of Roger Bacon*, William and Norgate, London 1914, s. 25; A. G. Little, "Introduction: On Roger Bacon's Life and Works", *Roger Bacon Essays*, ed. A. G. Little, Oxford University Press, Oxford 1914, s. 6; Stewart C. Easton, *Roger Bacon and His Search for A Universal Science*, Colombia Üniversity Press, New York 1952, s. 19.

587 Georgette Sinkler, "Roger Bacon" *Routledge Encyclopedia of Philosophy*, ed. Edward Craig, Vol. 1, Routledge, New York 1998, s. 633.

588 Ahmet Erhan Şekerci, "Ansiklopedist bir düşünür olarak Roger Bacon", *Milel ve Nihal-İnanç, Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi*, C. 11, S.2, 1914, s.106.

589 Sinkler, "Roger Bacon", s. 633.

Roger Bacon'ın hayatının en önemli adımlarından birisini Fransisken Tarikatı'na girmesi oluşturmaktadır. Ancak sonraki süreçte çalışmalarına sansürler uygulanmıştır. Papa IV. Nicholas (Jerome Ascoli'nin) zamanında yaşadığı sıkıntılar artmıştır.[590]

Bazı kaynaklardaki bilgilere göre ise tam tersine bu dönem, Roger Bacon'ın etkin olduğu bir dönem olarak adlandırılmaktadır. Hatta bu döneme bilimsel Haçlı seferi dahi denilmiştir. Assisi'li Francis, Roger Bacon'ı heyecanlı bir figür olarak görmüştür ve şöyle demiştir: "Onu sevmeden okumak mümkün değildir. Biz, hala kendi kendimize acaba onu o kadar sevdik mi? diye sormaktayız ki şu anda o, ölü ve yaşarken hiç sevilmedi". Bununla beraber onun üzüntülü yaşamı benim sorunum değil. Buradaki konu, onun üzüntü veren düşünceleriydi" demiştir. Roger Bacon'ın düşündüğü evrensel barış, Roma kilisesinin egemenliğinde bir barıştı. Bacon'ın asil bir rüyası vardı. Onun kafasında bütün iyi insanları kapsayan evrensel insan tipi, onların yaygın Hristiyan inancıyla birleştirilecekti.[591] Ancak zamanla düşüncelerinde farklılıklar oluştu. Bütün bilim dallarının faydalı olduğu sonucuna vardı ve onun görüşüne göre "bütün dünyanın refahının ilimlerin çalışmasına bağlı idi. Çünkü "eğer bir insan neyin iyi olduğunu bilmezse iyi olanı da yapamazdı." Ona göre dünyanın refahı, dini birlikteliğin oluşması ile mümkün olabilirdi. Bu noktada Haçlı seferlerini ise artık savaş yolu olarak değil bilgelik yolu olarak kabul etmişti.[592]

Daha sonra Papa IV. Clement, onun çalışmalarıyla ilgilenmeye başladı. Fransisken Tarikatı ise bu ilgiyi duyunca Bacon'a daha fazla yakınlık gösterdi; ancak Bacon hakkındaki görüşleri aynıydı.[593]

---

590 George Sarton, *Introduction to the History of Science From Rabbi Ben Ezra to Roger Bacon*, Vol. II, New York 1975, s. 953.

591 Tomaz Mastnak, *Crusading Peace*, California Üniversity Press, London 2002, s. 196.

592 Mastnak, *Crusading Peace*, s. 198.

593 Sarton, *Introduction to the History of Science From Rabbi Ben Ezra to Roger Bacon*, s. 953.

XIX. yüzyıldaki bilim yazımında Roger Bacon, Orta Çağ'daki bilim yoksunluğunda tek istisna olarak kabul edilmektedir. O, zamanının öncesinde Fransisken giysileri içerisinde gerçek bir felsefik şansölyedir. Roger Bacon'ın bilim anlayışı da şöyledir: "Bütün bilimler birbirleriyle bağlantılıdır ve kendilerini besleyen yardımcı maddelerin her birini tutarlar, aynı bütünün parçaları olarak ve bütün çalışmalarını sadece kendisi için değil aynı zamanda başkaları içinde sürdürmektedir."[594]

6. Büyük Kıtlık

Orta Çağ'da Avrupa, 1300 gibi erken zamanlarda bazı değişimler yaşamaya başladı. Dünya ikliminin değişmeye başlamasıyla birlikte Avrupa'nın iç kesimlerinde sıcaklık ortalama değerden düştü. Bu durumun ilk sonucu, 1315-1322 yılları arasında gerçekleşen adına "Büyük Kıtlık" denen olaydır. William Jordan, "The Great Famine" adlı kitabında bunu belgelemiştir. Orta Çağ tarihinin dönüm noktalarından biridir.[595] 1300 yılından itibaren bir tarım krizi, ortaya çıkmaya başladı.[596] Sonraki zamanlarda iklimbilimciler, bu geçici duruma yeni bir ad vermişlerdir: "Orta Çağ Ilık Dönemi" ya da "Orta Çağ İklim Anormalliği".[597]

Büyük Kıtlığın sebepleri şöyledir:

- Üretim çevresinin düşmana ait olması.

---

594 John Henry Bridges, *The Opus Majus of Roger Bacon*, Vol. I, London 1900, Giriş.

595 B. Fagan, *The Long Summer: How Climate Changed Civilization,* Basic Books, New York 2004, s. 247-249; H. Lamb, *Climate, History and the Modern World,* Routledge, Guildford Surey, s.195; W. C. Jordan, *Great Famine: Northern Europe in the Early Fourteenth Century,* Princeton University Press, 1996, s. 16-19.

596 H. Miskimin, *The Economy of Early Renaissance Europe,* Cambridge University Press, Cambridge 1975, s. 26-27.

597 Brian Fagan, *The Little Ice Age: How Climate Made History, 1300-1850,* Basic Books, s. 3-21.

- Yüksek oranda gıda transferinin yapılması.
- Gıdaların fazla olduğu bölgelerde, ortaya çıkan sosyal sistemlerin, kültürel uygulamaların ve aşırı nüfusun yol açtığı kültürel farklılıklar.
- Gıda fazlasının bulunduğu bölgelerde ya da bölgesel politik sistemlerin ve bölge politikalarının üretimi ve mevcut yiyeceklerin dağıtımının belirlendiği ve kendi kendine yeten bölgelerdeki politik farklılıklar.
- Kişi başına düşen gıdalardaki kalori mevcudiyetinin kalıcı olarak açlık seviyesinin biraz üstünde olduğu ekonomik sistemlerde ortaya çıkan nüfusa bağlı farklılıklar.[598]

Genel anlamda XII. ve XIII. yüzyıllarda tahıl ve hasatlardaki problemler de pek çok genel kıtlığa yol açmıştır.[599] Ayrıca bu kıtlığın "Büyük Kıtlık" olarak adlandırılmasının sebebi, bu dönemde İngiltere'de yarım milyon insanın, bu süreçte ölmüş olmasıdır. Flanders ve Almanya nüfusunun yaklaşık %15 ile %10'u ölmüştür. Bir nevi vebanın bu kadar etkili olmasında kıtlıktan hayatta kalmayı başaranların vücut dirençlerinin düşmüş olması da etkilidir. Bunun en belirgin örneği de bu insanların, 1348-1351 yılları arasındaki veba hastalığına yakalanmış olmalarıdır.[600] Büyük kıtlık, ilk olarak 1315-1317 yılları arasında gerçekleşmiştir. 1322'ye kadar devam etmiştir.[601]

---

598 Donald L. Plucknett, "Saving Lives Through Agricultural Research", *Issues in Agriculture, Consultative Group on International Agricultural Research,* 1, United States 1991, s. 6.

599 C. R. Bowlus, "Ecological Crises in Fourteenth Century Europe", *Historicalecology: Essays on Environment and Social Change,* ed. L. Bilsky, National University Publications, s. 95-96.

600 Philip Slavin, *How Great Wasthe Great Famine of 1314-22 Between Ecology and Institutions,* Yale University, 2009, s. 12.

601 Slavin, *How Great Wasthe Great Famine of 1314-22 Between Ecology and Institutions,* s. 11-12.

Geç Orta Çağ İtalya'sında da Avrupa'nın diğer yerlerinde olduğu gibi sık sık kıtlık yaşanmıştır. XIV. yüzyılın ilk yarısında 4 büyük kıtlık yaşanmıştır. 1302-1303, 1328-1330, 1339-1340, 1346-1347 erken 1275-1277 yılındaki kıtlıkla birlikte bunlar, büyük çapta olanlar olarak görünmektedir. 1346-1347'de olan ise XIV. yüzyılın en kötü kıtlığıydı. 1345 sonbaharından itibaren, 1346-1347 Güney Avrupa'nın büyük alanında etkili olmuştur.[602]

Sonraki yüzyıllarda da benzer durumlar yaşanmıştır. Örneğin 500 binden fazla insan, Batı Rusya ve çevresinde 1601'de başlayan her 3 yılda bir tekrarlayan kıtlıklarda ölmüştür. Bu sık aralıklarla gerçekleşen kıtlıklar, tüm Orta Çağ, Rönesans ve endüstri devrimi boyunca devam etmiştir. Hatta İtalya nüfusunun 3/2'sinin 1347'deki kıtlıkta öldüğüne inanılmaktadır.[603]

İngiltere'deki tablo ise bir Malthusian Senaryosuyla ortaya çıkmıştır. Bu değişimi ortaya çıkaran ya aşırı ya da nadir olan hava koşullarıdır.[604] Bu kıtlık olayları sonradan yeniden ortaya çeşitli şekillerde çıkmıştır. Daha çok insanoğlunun biyolojik rejimi ile birleşmiştir ve onun günlük yaşamını inşa etmiştir.[605]

7. Salgın Hastalıklar

Avrupa, XIV. yüzyılın başlarında çeşitli felaketlerle karşı karşıya kaldı. Bu felaketler de çeşitli krizlere sebep oldular. Bu krizle birlikte salgın hastalıklar ortaya çıktı. Bunlardan birincisi cüzzam olup hem veba hastalığının oluşumuna zemin hazırlamış hem de XIV. yüzyılda etkisini sürdürmüştür. "Mycobacteriumleprae" mikrobunun insan

602 Donatella Strangio- Guido Alfani- Luca Mocarelli, *Famines in Italy: A Chronology and a Short Account (1250-1810)*, s. 11-12, 20.

603 Plucknett, "Saving Lives Through Agricultural Research", s. 6.

604 Jean Paul Chavas -Daniel W. Bromley, *Journal of Agricultural Economics*, Vol. 56, 2005, s. 224, 225, 232.

605 F. Braudel, *The Structures of Everyday life: The Limits of the Possible*, Trans. S. Reynolds, Harperand Row Press, New York 1994, s. 68-70.

vücudunda meydana getirdiği bulaşıcı bir hastalık olan "Lepra, lepef, leper, leprosy, cüzzam" Tanrı'nın laneti olarak adlandırılmaktadır. Bu hastalığın ortaya çıkış yeri, Asya'dır. Avrupa'ya da daha sonra ulaşmıştır. Bu hastalığın üç türü bulunmaktadır. Bunlar; Lepromalı cüzzam, sinir cüzzamı ve tüberkülozumsu cüzzam'dır.[606] Bu hastalıktan korunmanın tek yolu, cüzzamlıları izole etmektir.[607] Ancak XIV. ve XV. yüzyıllarda ise bu hastalık, etkisini kaybetmeye başlamış ve Orta Çağ Avrupa'sında bu hastalığa yakalananlar, yasal olarak toplumdan dışlanmışlardı.[608]

Bir diğer önemli salgın hastalık da vebadır. Orta Çağ insanları için veba hastalığı, ayrı bir önem taşımaktadır. Şöyle ki bu hastalık, bir nevi XIV. yüzyıla damga vurmuştur. Büyük veba veya Büyük Ölüm olarak da adlandırılmaktaydı.[609]

Veba hastalığı, "Yersenia Pestis" adında genelde büyük evlerde yaşayan adına sıçan da denilen pireler tarafından taşınan bir mikrobun sebep olduğu bir hastalıktır.[610] Veba hastalığı, üçe ayrılmaktadır: Hıyarcıklı veba, septisemik veba ve pönomik veba. Avrupa'da en yaygın görüleni ise hıyarcıklı olanıdır.[611] Septisemik veba da lenf sistemi yerine kan sistemini enfekte eden bir türdür.

---

606 M. Z. Palalı, "Cüzzam", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 8, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1993, s. 150.

607 J. R. Trautman, "A Brief History of Hansen's Disease", Bulletin of the New York Academy of Medicine, Vol.60, No.7, 1984, s. 690; Murat Serdar, "Orta Çağ Avrupasında Tanrının Laneti Cüzzam ve Cüzzam Evleri", *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, C. II, 2014, s. 104.

608 Murat Serdar, "Orta Çağ Avrupasında Tanrının Laneti Cüzzam ve Cüzzam Evleri", s. 104.

609 S. Barry -N. Gualde, "The Biggest Epidemic of History", *L'Histoire*, 2006, s. 38.

610 N. Varlık, "Tâûn", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 40, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2011, s. 175-177.

611 J. N. Hays, *Burdens Disease: Epidemics And Human Response in Western History*, Rutgers University Press, USA 2009, s.37-38; Le Goff, *Avrupa'nın Doğuşu*, s. 185.

Bu hastalığın diğer çeşidi ise "pönomik" veya "akciğer vebası" olarak adlandırılmaktadır.[612] Veba mikrobu, Batı'ya Kırım'daki Ceneviz kolonisi olan Kefe'den gelen yelkenli gemilerde yaşayan farelerin üzerindeki pirelerle taşınmış ve 1348 yılında ise tüm Avrupa'ya yayılmıştır. Veba, Marsilya'da son salgının gerçekleştiği 1720 yıllarına kadar Batı'da var olmaya devam etmiştir.[613]

Aynı zamanda vebanın sebepleri de çeşitlilik gösteriyordu. Örneğin Londra'da yayılmasında üç faktör, etkili olmuştur: Uygunsuz sağlık önlemleri, pislik ve aşırı kalabalık. Thames nehrine akan lağımlar bunun en belirgin örneğini oluşturmaktadır. Hatta içme sularının kullanıldığı bazı kanallarda örneğin Fleet Hapishanesi kanalında on bir tuvalet ve ona boşalan üç lağım bulunmaktaydı.[614]

Veba'ya karşı alınan önlemler

- Veba olan şehirlere giriş yasaklanmıştır.
- Sadece yerel ürünlerin satıldığı pazarlar, kontrol altına alınmıştır.
- Cenaze işlemleri bile ailelere verilmiş ve artık çan çalınmamıştır.
- Vebanın yaygın olarak bulunduğu şehirlere seyahatler yasaklanmıştır.
- Ölüler, artık şehir mezar kazıcıları takımı tarafından gömülebilecektir.
- Şehrin savunma kuralları da yeniden düzenlenmiştir.[615]
- Veba ile ilgili alınan önlemlerden en ilginç olanı tecrittir. Ancak VI. Clement, burada farklı bir örnek teşkil etmektedir.

---

612 L. Elliott, *Medieval Medicine And The Plague*, Crabfee Publishing, New York 2006, s. 8-9; Özlem Genç, "Kara Ölüm: 1348 Veba Salgını ve Orta Çağ Avrupa'sına Etkileri", *Tarih Okulu*, S.X, 2011, s. 125.

613 Le Goff, *Avrupa'nın Doğuşu*, s. 185.

614 Sean Martin, *Orta Çağ'da Veba-Kara Ölüm,* çev. Cumhur Atay, Kalkedon Yayınları, İstanbul 2011, s.74.

615 Martin, *Orta Çağ'da Veba-Kara Ölüm*, s. 37-38.

Çünkü tecrit seçeneğinde kendi odasına çekilmiş ve kimseyle görüşmemiştir. Vebanın yayılış rotası oldukça genişlemiş olduğu gibi ölen sayısı, daha önce de belirttiğimiz üzere fazlalaşmıştır.[616]

Bu konuda Roger Bacon tarafından yazılan aşağıdaki metin, vebanın sağlıkla ilgili yarattığı yıkımın ve tıp biliminin çok önemli bir bilim dalı iken bu noktada ne kadar çaresiz kalındığının kanıtıdır:

Yani tıp bilimi, sağlık rejiminden daha iyi bir çare değildir. Hatta bununla yaşam süresini arttırmak mümkündür. Sağlık rejimi yeme, içme, uyuma, uyanıklılık hareket ve dinlenme, boşaltma, akılda tutma, hava şartları ve duygu durumu ile ilişkilidir.[617]

Bu konuda Paris ve Montpellier tıp fakültelerinde uygulanan tıp eğitimine de müdahale edilmiştir. 1300 yılında Papa Boniface, cesetlere zarar verilmesini yasaklayan bir bildiri yayınlamıştır. Bu durum, cerrahinin, otopsilerin ve organ kesme derslerinin de yasaklandığı anlamına gelmekteydi. Paris'teki tıp fakültesinde hiç yapılmazken Montpellier'de bu dersler iki yılda bir yapılmaya başlanmıştır. Bu hastalığa karşı alınan önlemlerden birisi de diyettir. Bu hastalığa yakalananların diyet yapmalarının gerekliliğine inanılmaktaydı. Örneğin kahvaltıdan önce incir yenilmesinin iyi olabileceği kanısı yaygındı.[618]

Veba hastalığı karşısında bu şekilde çaresiz kalınmasıyla birlikte artık bu hastalık, "Tanrı'nın imansız ve günahkârlar üzerindeki gazabı" olarak görülmeye başlanmıştır.[619] Bu hastalık hem bedene hem de ruha verdiği zararlar hem de görüldüğü üzere yayılış itibariyle de bir salgın afet niteliğindeydi. Çevresel faktörler de

---

616 Martin, *Orta Çağ'da Veba-Kara Ölüm*, s. 36, 43.

617 *The Opus Majus of Roger Bacon*, ed. John Henry Bridges, Vol. 2, Oxford, 1897, London, Oxford 1900, s. 204 yer almakta olup Faye Getz, *Medicine in the Engllish Middle Ages,* adlı eserden aktarılmıştır. s. 53.

618 Martin, *Orta Çağ'da Veba-Kara Ölüm*, s.44, 47.

619 Martin, *Orta Çağ'da Veba-Kara Ölüm,* s. 28.

bunda önemli bir role sahipti.[620] Bu salgın, toplumsal yapıyı da zayıflatmıştı. Çoğu insan, kutsal yağla yağlamadan takdis edilmeden hatta dua okunmadan toplu çukurlara gömülmüştür. Ölüm oranları ise bölgeden bölgeye değişiklik göstermekteydi. Hatta nüfusun İngiltere'de % 70 oranında azaldığına dair bilgiler bulunmaktadır. Yaklaşık olarak 1400 yılına varıldığında nüfus, 7 milyondan 2 milyona düşmüştür.[621]

Bunun ardından veba karşısında duyulan çaresizlik durumunda 1348 yılında kral VI. Philippe, Paris Üniversitesi Tıp Fakültesinden kara ölümün sebepleri hakkında bir rapor hazırlanmasını istemiştir[622]. Bu raporla birlikte veba karşısında çaresiz kalan Orta Çağ doktorları, sebebini bilmedikleri bu hastalıktan korunmak için ülke dışına çıkılması gerektiğini düşündükleri gibi bazılarının da festivaller gibi kalabalık organizasyonlardan uzak durmaları gerektiğini; ancak bunun yanı sıra sağlıklı insanların arasında olmak gerektiğini de savunmaktaydılar[623].

Bu durum karşısında Papa VI. Clemens bu şiddeti kınamış ve bunun için bir ayin düzenleyerek şöyle dua ettirmiştir:

"Ey ölümleri değil, günahkarların cezalandırılmasını arzulayan Tanrım, sana şükranla yalvarıyoruz, insanları kendine döndür, merhametle kızgınlığını onlardan uzaklaştır."[624]

---

620 Scolt Tenner-Andrew Schamess, "Pandemic, Medicine and Public Health: Yersinia Pestis and Fourteenth Centry European Culture", *The Pharos of Alpha Omega Alpha-Hanor Medical Society,* Vol. 56, 4, 1993, s. 6.

621 Le Goff, *Avrupa'nın Doğuşu*, s. 185-186; N. Ramankutty, "Global Land-Cover Change: Recent Progress, Remaining Challenges", *Land-Use And Land-Cover Change: Local Processesand Global Impacts*, ed. F. Lambin, s. 17.

622 N. G. Siraisi, *Medieval & Early Renaissance Medicine*, The University of Chicago Press, Chicago 1990, s. 62.

623 Elliott, *Medieval Medicine And The Plague*, s. 9.

624 *The Black Death*, Trans. Rosemary Horrox, Manchester University Press, 1994, s. 118, 122, 159.

Veba hastalığının Orta Çağ Avrupa'sındaki bu serüveninden sonra bir de çok ilginç bir kavram ortaya çıkmıştır.[625]Ayrıca vebayla birlikte Avrupa'nın genel görüntüsünde de farklı temalar da ortaya çıkmaya başlamıştır. XIV. yüzyıl İtalya'sında veba ile ortaya çıkan ikonografik tema ise ölümün zaferi idi.[626]

Veba hastalığı, sadece fiziksel değil aynı zamanda sosyal ve ekonomik yıkıma da sebep olmuştur.[627] Bu ruh hali içerisinde bir yandan insanlar ölürken diğer yandan da sağ kalanlar, yüksek ücretler talep etmiş ve soylular, yoksullaşmaya başlamıştı. Bu durum, feodal sistemin çökmeye başlamasına bir işaretti.[628] Hayatta kalanlar, şehirlere göç etmişler ve şehirler, büyümeye başlamıştır. Dolayısıyla kentleşme dediğimiz kavram oluşmaya başladı denilebilir. Hem İngiltere hem de diğer ülkelerde önemli ayaklanmalara da neden olmuştur.[629]

Orta Çağ vebası denilince ilk akla gelen kavramlardan biri de La Dance Macabre'in (Ölüm Dansı) vermek istediği ilk mesaj, ölümün herkese veba saldırısı ile acı dolu şekilde yapıldığı gibi istisnasız herkese çarptığıdır. Örneğin aşağıdaki resim de bu mesajı doğrular niteliktedir. Çünkü bu resimde çeşitli sosyal gruplardan insanlar, papa, çocuk, anne, tüccar, şair, şövalye, imparator, kral ve serf gibi

---

625 Guy Marchant, *La danse macabre*, Paris 1485; Shona KellyWray, "Children during the Black Death", *Children and Youth in History,* Item #167, http://chnm.gmu.edu/cyh/case-studies/167 (accessedNovember 10, 2016).

626 Le Goff, *Avrupa'nın Doğuşu*, s. 187.

627 Carole Rawcliffe, *Medicine and Society in Later Medieval England*, Sutton Press, 1997, s. 156.

628 Susan Wise Bauer, *Dünya Tarihi*, çev. Mihriban Doğan, Say Yayınları, İstanbul 2014, s. 208.

629 Barbara Tuchman, *A Distant Mirror: The Calamitous 14th Century*, Ballantine, New York 1978, s. 155; Philippe Gabriel Eidelberg, *The Great Rumanian Peasant Revolt of 1907*, *Origins of a Modern Jacquerie,* Leiden 1974; Pirenne, *Orta Çağ Avrupasının Ekonomik ve Sosyal Tarihi,* s. 219-220.

insanları içermektedir. Burada aslında "siz kendinizsiniz" demek istemektedir.[630]

"Hepinize ve herkese bu dans için sesleniyorum.

Papa, imparator ve tüm canlılar, yoksul, zengin, büyük ya da küçük.

İleriye bakın, yas tutmak şimdi size yardım etmeyecek.

Her zaman da hatırla

Seninle iyi günler geçirmek için

Ve günahlarına tövbe etmek için

Çünkü sen bana göre dans etmelisin."[631]

Ayrıca insanlar, bu manevi boşluk içerisinde sığınabilecek birilerini aramışlardır. Bu noktada veba azizleri ortaya çıkmıştır. Bu özelliklere sahip olan dört önemli aziz vardır. Bunlar: Nicholas of Tolentino, Roch, Sebastianand Sienalı Bernardino'dur.[632]

Vebadan korunma yolları aranması sadece azizler aracılığıyla değil aynı zamanda popüler bir imaj olan "Madonna della Misericordia" ya da "Madonna of Mercy" ile de olmaktaydı. Meryem ana, bu tema içerisinde en tanınmış figürdür. Ayrıca altına sığınanlara koruyucu bir çadır kurmak için pelerinini genişletmiştir. Yani Madonna, bunu üstün bir görev gibi görmekte, öyle davranmaktaydı.[633]

---

630 Tuchman, *A Distant Mirror: The Calamitous 14th Century*, s. 533; DesOrmeaux, *The Black Death And Its Effect On Fourteenth and Fifteenth-century art,* s. 66.

631 Elina Gertsman, "The Dance of Death in Reval (Tallinn): The Preacher and His Audience, " *Gesta*, Vol.42, No.2, 2003, s. 154.

632 Diane Cole Ahl, *Benozzo Gozzoli,* Yale University Press, New Haven-London 1996, s. 189.

633 DesOrmeaux, *The Black Death And Its Effect On Fourteenth and Fifteenth-century art*, s.91; Resmin orjinali için bkz. Barnaba da Modena, *Plague Madonna della Misericordia*, Genoa, Sta. Maria dei Servi.

8. Geç Orta Çağ'da İngiltere

1272-1307 yıllarında I. Edward, reformlarla krallık otoritesini pekiştirmişti. Bir yandan Yahudiler, sınır dışı edilirken diğer yandan yabancı tüccarlara ayrıcalıklar tanındı. 1301 yılından itibaren "Prince of Wales" kuruldu. İskoçya'da Kraliyet hanedanının soyunun tükenmesinden sonra taht kargaşalıkları başladı. Otorite olarak tanınan 1. Edward, taht üzerinde hak iddia etti. 1297 yılında bir Halk ayaklanması yaşandı. Milli kahraman William Wallace (1270-1305) Stirling'de galip geldi ve idam edilinceye kadar sürdürdü. Ancak Kara ölüm nedeniyle ağır ekonomik kriz yaşanınca 1369 yılında Kara Prens, savaşa yeniden başladı. 1351 yılında Provisors Yasaları çıktı. Böylece Papalığın gelir getiren kilise görevlerini verme, atama ve Papalık makamları nezdinde temyiz davalarının açılması yasaklandı. II. Richard döneminde taht kavgaları yaşandı. 1380 yılında John Wyclif, İncil'i ilk defa İngilizceye çevirdi. Ayrıca Fransa'da yenilgiler, nüfus başına vergi uygulaması ve rüşvetçi hükümete duyulan kin, 1381 Wat Tyler ile John Ball önderliğindeki büyük köylü ayaklanmasına yol açmıştı[634] Ayaklanmalar ve karmaşık sürecin ardından Yüzyıl Savaşları da başarısızlıkla sonuçlandı. Buna rağmen İngiliz milli bilinci güçlendi ve İngiliz kültürü Fransız kültüründen koptu.[635]

Geç Orta Çağ İngiltere'sinde Parlamento

Kontluklar, şehirler ve kasabaların temsilcileri I. Edward (1272–1307) döneminde bazı parlamentolara çağrıldı ve geleneklere göre oğlu II. Edward'ın hükümdarlığında da çağrıldılar. Chester'ın ve Durham piskoposlarının regal otorite kullandığı Cheshire ve Durham

634 Pınar Ülgen, *Orta Çağ Avrupa'sının Ölümle Dansı*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2017, s. 146; Kinder-Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası,* C. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, s.189.

635 Kinder-Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası,* C. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, s.189.

kontlukları temsil edilmedi. Sadece ara sıra seçilenler yani Şövalyeler vardı; daha yaygın olarak nazik insanlar, avukat ve yerel yönetimle meşgul olan sitelerin idari amirleriydi. XV. yüzyılda Lancastrian kralları yönetimi altında, eyalet mahkemesindeki seçimlerini daha iyi, yerleşik serbest çalışanların iradesini gerçekten yansıtmasını sağlayacak mevzuatlar vardı. Profesör McKisack'e göre, ortalama yetmiş şehir ve kasaba, II. Edward'ın parlamentolarında ve seksen üçü de II. Richard'ın parlamentolarında temsil edildi. Kuzey İngiltere, Trent Nehri'nin güneyindeki İngiltere ile karşılaştırıldığında, iki yetkisiz eyalet ve birkaç şehir ve kasaba ile zayıf bir şekilde temsil edildi. Buralardaki burjuva statüsünden ziyade aristokrat üyelerini geri döndürme eğilimi olduğundan, genellikle yerleşik değildir.[636]

Yüzyıl Savaşlarının Sonucu Gül Savaşlarının Sebebi: Jack Cade İsyanı

1450'lerde Normandiya'nın kaybedilmesinden sonra İngiltere'deki huzursuzluklar doruk noktasına çıkmıştı. Şikayet ettikleri hususlar, sadece bununla sınırlı değildi. Özellikle hükümetin zayıflığından dolayı ortaya çıkan yolsuzluklar ve zorbalıklardan yakınmaktaydılar. Halk, artık bütün bu gerekçelerden dolayı yönetimde bir değişikliğe gidilmesini talep etmekteydi.[637] Hedefte kral ve onun bakanları vardı. Bu itirazlar 1450'nin başlarında parlamentoda da yükselmeye başlamıştı. İtirazlar iyice artınca William de la Pole kaçmak istemiş; ancak başaramadan öldürülmüştü.[638]

William de la Pole'ün öldürülmesine rağmen halkın öfkesi dinmemişti. Mayıs sonu Haziran başında birçok yerde aynı anda

636 A. Goodman, "Parliamentary Representation in Later Medieval England", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 205.

637 James Henry Ramsay, *Lancaster and York II*, Clarendon Press, Oxford 1892, s. 126

638 C. W. C. Oman, *England and the Hundred Years' War (1327-1485)*, Blackie & Son, Limiteds, London 1898, s. 128; John A. Wagner, *Encyclopedia of the Hundred Years' War*, Greenwood Press, London 2006, s. 170.

isyanlar patlak verdi.[639] İsyanın liderliğini, kendisini Kent'in kaptanı olarak tanıtan Jack Cade yürütmekteydi. O, muhtemelen Fransa'da savaşmış ve burada askerî yetenek göstermişti.[640]

Jack Cade'in takipçileri arasında çok sayıda küçük ve büyük toprak sahibi, köylüler, tüccarlar, zanaatkârlar ve az sayıda da olsa din adamları bulunmaktaydı. Hareket, Surrey ve Sussex'e yayıldı.[641]

Yeni katılımlarla ilerleyen isyancılar için 27 Haziran'da Londra yolu artık açıktı. Londra şehir yönetimi, tehlikenin farkına varmış ve şehri korumak için çalışmalara başlamıştı.[642] Kral ve hükümet tarafından isyancıların lideri Jack Cade'i iknaya yönelik girişimler oldu, ancak sonuç vermedi.[643] Hükümet daha fazla kan dökülmemesi için Jack Cade ile görüştü ve af çıkarılması koşuluyla teslim olmaya ikna etti.[644] Ancak Cade, affın parlamentoda onaylanmadığını ileri sürerek 11 Temmuz'da tekrar isyan etti. Fakat kısa sürede yakalanarak idam edildi. Cade öldükten sonra Ağustos ayında yoğun bir takibat süreci uygulandı ve birçok isyancı idam edildi.[645]

Bütün bu yaşanan isyan girişimleri başarısız olsa da İngiltere tarihi açısından çok daha büyük bir olayın fitilini ateşlemişti. İsyanları ve hükümetin çaresizliğini duyan York dükü Richard, halkın ve soyluların da desteğine güvenerek bundan faydalanmak

---

639 Oman, *England and the Hundred Years' War (1327-1485)*, s. 128.

640 Ramsay, *Lancaster and York II*, s. 125; Oman, *England and the Hundred Years' War (1327-1485)*, s. 129

641 Ramsay, *Lancaster and York II*, s. 126; Wagner, *Encyclopedia of the Hundred Years' War*, s. 170.

642 Montgomery Bohna, "Armed Force and Civic Legitimacy in Jack Cade'sRevolt, 1450", *The English Historical Review*, Vol. 118, No. 477, 2003, s. 563.

643 Ramsay, *Lancaster and York II*, s. 129.

644 Bohna, "Armed Force and Civic Legitimacy in Jack Cade's Revolt, 1450", s. 563.

645 Ramsay, *Lancaster and York II*, s. 132.

istedi. Kral 1455'e kadar direndi; ancak sonrasında 1485'e kadar sürecek olan Güller Savaşı başladı.[646]

Gül Savaşları

19 Ekim 1453'te İngilizlerin Bordeaux'yu da kaybetmeleriyle, Yüzyıl Savaşları bitmişti. Ayrıca Fransa'daki İngiltere hakimiyeti de sona ermişti. Ancak Yüzyıl Savaşları sonunda herhangi bir antlaşma yapılmamış olması, İngilizlerin bu yenilgiyi kabul etmesini de zorlaştırmıştı. VI. Henry dönemindeki en önemli olay, "Güller Savaşı" ya da "Çifte Gül Savaşları" idi. Bu, York ve Lancaster hanedanı arasında yaşanan savaşlar dizisiydi. Söz konusu savaşların Güller Savaşı olarak adlandırılması, hanedanların armaları ile ilgiliydi. York Hanedanı'nın armasının üzerinde beyaz gül, Lancaster hanedanında ise kırmızı gül vardı.[647]

Bu savaşın temel sebebi, York ve Lancaster hanedanları arasındaki rekabet ve güç mücadelesidir. Yine eski dönemlerde II. Richard'ın ölümünden sonra Lancaster hanedanı İngiltere'yi yönetmeye başladığı dönemde de bu sorunlarla karşılaşılmıştı. Ayrıca VI. Henry dönemindeki olumsuzluklar ve toprak kayıpları da bu savaşların sebepleri arasında yer almaktadır. Ayrıca VI. Henry'nin artık bir erkek varisi olması sebebiyle tahtın kendilerine savaşsız geçemeyeceğini anlayan York hanedanının İngiltere tacı için savaşmaktan başka ihtimali kalmamıştı.[648]

Güller Savaşları, tahtta hak iddia eden üç kralın IV. Edward, III. Richard ve VII. Henry'nin rekabetine dayanmaktadır. İlk başta IV. Edward olarak tahta çıkmıştı. Ancak Edward'ın kardeşi Richard, onun ölümünden sonra tahta geçmek için yeğenlerini yani

---

646 Oman, *England and the Hundred Years' War (1327-1485)*, s. 129; Ramsay, *Lancaster and York II*, s. 132.

647 R. B. Mowat, *The Wars of the Roses 1377 – 1471*, London 1914, s. VII.

648 W. Seymour, *Battles in Britain and Their Political Background 1066-1746*. Ware, Hertfordshire, 1999, s. 105-111.

Edward'ın oğullarını öldürterek, III. Richard unvanıyla İngiltere tahtına geçmiştir. 1471 yılında Tewkesbury çatışmaları yapılmıştır. Çarpışmalar genelde Kelt sınırlarında gerçekleşmiştir. VII. Henry, Cornwall'da St. Michael tepesinde, Gallerde Denbirgh, Harlech, Carreg Cennen'de bu zaferi kazandı. VII. Henry, Pembroke'da 22 Ağustos 1985 yılında Bosworth'da farklı bir manzara ile karşılaşıldı. III. Richard, tacı düşürmüş ve bu da dikene takıldığı sırda "ata karşı krallığım" diye bağırması unutulmayan bir sahne olmuştur. İngiltere'nin Orta Çağ'ı da böylece sona ermişti.[649]

Ardından Henry, IV. Edward'ın kızı ile evlenmiş ve böylece Beyaz ve Kırmızı Gül'ü birleştirmiştir. VII. Henry'nin tahtı ele geçirmesiyle birlikte, İngiltere'de Tudor yönetimi başlayacaktı.[650]

1381 - Köylü İsyanı

1370'li yıllar, İngiltere için hiç de iyi sayılan bir dönem olmadı ve bu ortamda sosyal kargaşa için çok uygundu. Yüzyıl Savaşları'nın masraflarını karşılamak için poll-tax denen bir baş vergisi toplanması kararıyla isyanın fitili ateşlenmiş oldu. İlki 1377, 1379 ve 1381 yılında toplanan bu vergi, zengin fakir ayrımı yapmadan 14 yaşından büyük herkesten alınmaktaydı.[651] Fakat son vergi toplanması sırasında Kent kontluğunda halkın vergi kaçırmak için saklandığı anlaşıldı.[652] Bu durumu kontrol etmek için 1381 yılının Mayıs ayında hükümet tarafından gönderilen soruşturma memurlarına halk direndi ve olaylar bir isyana dönüştü. Ardından isyan, Mayıs sonunda, Essex başta olmak üzere İngiltere'nin güneyine yayıldı. Köylüler, özgürlük ve efendileriyle eşit bir yaşam istemekteydiler.[653]

---

649 Davies, *Avrupa Tarihi*, s. 451-52.

650 A. Maurois, *İngiltere Tarihi*, C. I, çev. Hüseyin Cahit Yalçın, İstanbul, 1938, s. 248-252.

651 J. S. Hamilton, *The Plantagenets*, Continuum, London 2010, s. 185.

652 O'Brien Mark, *When Adam Delved and Eve Span*, Bookmarks Publications, London 2016, s. 35.

653 Davies, *Avrupa Tarihi*, s. 443.

Olaylar, karmaşık bir halde iken Wat Tyler, ön plana çıkmaya başladı. Bu isyancılar, Jacquerie isyanında olduğu gibi örgütsüz ve gezginci köylü çeteler değildi. Çünkü İngiliz isyancıların birçoğu, Fransa'da savaşmış tecrübeli askerlerdi. İsyanın temelinde köylüler vardır; ancak sonradan ücretli işçiler ve zanaatkârlar buna dahil olmuştur.[654]

14 Haziran'da Kral Richard ve Wat Tyler'ın başında yer aldığı isyancı temsilcileri bir araya geldiler. İsyancılar, serfliğin kaldırılması başta olmak üzere birçok talepte bulundular. Kral onların taleplerini kabul etti ve o ana kadar işlemiş oldukları suçları da affettiğini bildirdi.[655] Ancak o sırada Tower Hill'deki bazı isyancılar kontrolden çıkmış ve Londra kulesine girmişti. Oradaki birçok üst düzey görevli "hain" suçlamasıyla idam edildi.[656] Aynı gün borcundan dolayı hapis yatanların tutulduğu Fleet Hapishanesi'nin kapılarını açıp mahkûmları serbest bıraktılar.[657]

Ertesi gün Richard ve Wat Tyler tekrar görüşme kararı aldılar. Tyler konuşmasına krala karşı "kardeşim" diyerek başladı ve daha da artmışolan taleplerini sıraladı. Öncelikle III. Edward'ın hükümdarlığı sırasında, toprak sahiplerine, toprağı işleyen köylülere karşı daha fazla yetki vermek için çıkartılan yasaların iptalini istiyordu. İngiltere kilisesinin tüm servetine el konulacak ve bunlar halka dağıtılacak, bütün piskoposların rütbesi kaldırılacak ve bu unvanı sadece John Ball taşıyabilecekti. Serflik kaldırılacak herkes özgür ve eşit koşullara sahip olacak, bunlara paralel olarak İngiliz aristokrasisinin tüm

---

654 Halil Yavaş, "Geç Orta Çağ İngiltere'sinde Bir Devrimci Hareket 1381 Köylü İsyanları". *Orta Çağ Araştırmaları Dergisi*, Cilt 3 (1), 2020, s. 15.

655 Froissart, *The Chronicles*, Trans. John Bourchier & Lord Berners, Macmillan and Co., London 1904, s. 257.

656 Thomas Walsingham, *The Chronica Maiora*, Trans. David Preest, The Boydell Press, Woodbridge 2005, s. 126-127; Adam of Usk, *The Chronicle*, s. 138; Froissart, *The Chronicles*, s. 256.

657 Mark, *When Adam Delved and Eve Span*, s. 52; Davies, *Avrupa Tarihi*, s. 443.

rütbe ve unvanları da kaldırılacaktı. Kral, Tyler'ın bütün saygısız tavırlarına ve aşırılıklarına rağmen isyancıların taleplerini kabul etti.[658]

Ancak çıkan kargaşa sırasında Tyler öldü.[659] İsyancılar, artık iyice kontrolden çıkmaya başlamışlardı. Bunun üzerine II. Richardonların isteklerini yerine getireceğine söz verdi.[660] John Ball, yakalandı Saint Albans'e götürülüp formaliteden bir mahkemeye çıkarılarak idamına karar verildi.[661] Bu süreçte Kral Richard, isyancıların cesetlerinin olabildiğince asılı kalmasını emretti. Tabi ki bundaki amaç, krala karşı gelecek olanlara korku salmaktı.[662] idamlar ve tutuklamalar Kasım'da ise kral parlamentodan bir genel af çıkarttı.[663]

Lancaster ve York Evleri'nin hanedan çatışmasını simgeleyen bu isim, görünüşe göre Sir Walter Scott tarafından 1455 ve 1485 yılları arasında çoğunlukla İngiltere ve Galler'de yapılan iç savaşları tanımlamak için oluşturulmuştur. VI. Henry taraftarlarını devirmeyi amaçlayan York dükü Richard'ın yükselişleriyle başladılar. Ancak 1460 yılında başka bir yükselişteki zaferden sonra York tahtına 1461'de IV. Edward aday oldu. Onun yönetimine 1469-1470 yılında VI. Henry'nin bazı destekçileri tarafından karşı çıkıldı. 1471'de sürgün edilen Edward, İngiltere'yi işgal etti ve tacı yeniden kazandı. 1483 yılında Edward'ın Gloucester dükü Richard, onu küçük oğlu V.

---

658 Yavaş, "Geç Orta Çağ İngiltere'sinde Bir Devrimci Hareket 1381 Köylü İsyanları", s. 15.

659 Froissart ise son darbeyi John Standish adında bir soylunun indirdiğini bildirir. Bkz. Froissart, *The Chronicles*, s. 260.

660 Jean Gimpel, *Orta Çağ'da Endüstri Devrimi*, 6. Baskı, TÜBİTAK, Ankara, 2004, s. 212.

661 Thomas Walsingham, *The Chronica Maiora*, s. 163-164; Bu idam şekliyle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Halil Yavaş, *"Geç Orta Çağ İngiltere'sinde Krala Karşı İşlenen Suçlar İçin Uygulanan Bir İdam Şekli"*, *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 7, Sayı. 19, Eylül 2019, s. 144.

662 Thomas Walsingham, *The Chronica Maiora*, s. 166.

663 Wagner, *Encyclopedia of the Hundred Years' War*, s. 248.

Edward, isyanla uğraştı; ancak 1485 yılında Bosworth'ta Lancastrian ilgisini temsil eden Henry Tudor ile savaşarak öldürüldü. Gül Savaşları, çoğunlukla uzun süren kuşatmalarla oldukça hareketli kampanyalardı. Kahramanlar, hazırlıksız rakipleri yakalamayı ve şehirleri ve ilçeleri, her şeyden önce Londra ve York'u desteklememek için minimum aksama ile güvenceye almayı amaçlamaktaydılar.[664]

Northumberland'da 1461-1464 yılları arasında ve Galler'de de 1461-1468 yılları arasında coğrafi olarak marjinal kaleleri kontrol etmek için bazen uzun süren mücadeleler ile istisnai bir aşama oluşturdu. 1459-1461 ve 1469-1471 yılları arasındaki ise kriz yıllarında çatışmalar daha büyük boyutlar kazanmıştır.[665]

Geç Dönem Heretiklerinden John Wycliffe

Geç Orta Çağlarda "modern" kabul edilen ve doğrudan XVI. yüzyıl Protestan Reform hareketinin işareti verilmeye başlanmıştı. Bu noktada yeni heretik akımlar ortaya çıkmıştır. Bu akım, XIV. yüzyıl İngiltere'sinde John Wycliffe ile Lollardlar[666] idi. John Wycliffe[667], (1335-1384) Oxford'da teoloji hocasıydı. Hristiyanlığın dini törenlerinin geçerliliğinin, onları idare edenlerin makamlarına değil, günahsızlıklarına bağlı olduğunu savunmaktaydı. Ayrıca ona göre Hristiyan dininin geçerli tek unsurları, Kitab-ı Mukaddes'in içindekilerdi. Bu nedenle Kutsal Kitaplarda olmayan tüm kilise kararlarını reddediyordu.[668]

---

664 A. Goodman, "The Wars of the Roses", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 177.

665 Goodman, "The Wars of the Roses", *Atlas of Medieval Europe*, s.179.

666 Lollardlar, Roma Katolik kilisesinin muhalif gruplarından biridir. Papaz sınıfının siyasete karışmasına karşıdırlar ve İncil merkezli reformlar vaaz etmişlerdir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Shannon McSheffrey, "Heresy, Orthodoxy and English Vernacular Religion 1480–1525", *Pastand Present*, 186, 1, 2005, s. 47–80.

667 Gordon Leff, "The Changing Pattern of Thought in the Earlier Fourteenth Century", *BJRL,* XLIII, 1961, s. 354-72.

668 Le Goff, *Avrupa'nın Doğuşu,* s. 198.

XIV. yüzyılın sonuna gelindiğinde Wycliffe'in fikirleri, "dilenciler" sözcüğünün eş anlamlısı olan "Begharct" sözcüğüyle adlandırılan Lollardlara ilham vermiştir. Bu kelime, hem Wycliffe taraftarlarından oluşan ve yoksul rahiplerin katıldığı Oxford vaizleri için hem de marjinal dinlere katılmış başka gruplar için kullanılmıştır. Bu gruplar, Wycliffe'in İngilizce Kitab-ı Mukaddes çevirisini yaymaya çalışmışlardır. Planlanan çalışmalardan biri de din adamlarının mülkünü halkın kullanımına açmaktı. Bunun yanı sıra 1410 yılında parlamento, tüm piskoposluk ve manastır mülklerine el koymayı planlamaktaydı. Hatta Lollardlar, bazı işkencelere maruz kalmışlardı. XV. yüzyılın başında kazıkta yakılmaya mahkum edilmişlerdir.[669] Ayrıca Wycliffe, Kitab-ı Mukaddes'e duyulan inanca zarar veren unsurun nominalizm olduğunu düşünmekteydi. Buna karşı getirdiği çözüm ise, tümellerin yıkılmazlığına dayalı bir metafizik idi. Böylelikle Kitab-ı Mukaddes, yaratılıştan ve kutsal metinler yazıya dökülmeden önce Tanrı'nın zihninde tasarladığı ilahi bir model haline geldi.[670]

Kişisel deneyimlerinin etkisi bir yana, savunduğu kilise öğretisi, büyük ölçüde metafizik tutumundan kaynaklanmaktaydı. Augustinusçu kader öğretisini uyarlayan Wycliffe, bu yolla görünür kilisenin tüm yetkisini de ortadan kaldırmıştır. Ona göre seçilmişler, ölümcül günahın tüm sonuçlarından muaftı. Dolayısıyla rahiplere bir gerek kalmıyordu. Aynı şekilde Kitab-ı Mukaddes'le ilgili görüşleri de geleneksel öğretiden ayrılmaktadır.[671]

İngiltere'de Uygulanan İdam Şekilleri

Geç Orta Çağ'da krallar; feodal yapının siyasi dağınıklığına son verip merkezi yönetimleri kurmak için mücadele ederlerken;

---

669 Le Goff, *Avrupa'nın Doğuşu,* s.199.

670 Lambert, *Orta Çağ'da Dinsel Sapkınlıklar*, s. 301; Banu Çetin Ünal, "Avrupa'nın Felaketler Yüzyılında Bir Devrimci Olarak John Wycliffe'in Etkisi", *Orta Çağ Araştırmaları Dergisi*, Vol. 2 No.1, s. 87.

671 Lambert, *Orta Çağ'da Dinsel Sapkınlıklar,* s. 304.

oldukça sert uygulamalara müracaat etmişlerdi. Bunlardan birisi de İngiltere'de krala karşı işlenen suçlara karşı uygulanan idam şekliydi.[672] II. Henry döneminde William Marsh adındaki bir Şövalye krala olan sadakatini bir kenara bırakmış ve korsanlık faaliyetlerine başlamıştı. William 1242'de kralın adamları tarafından yakalandıktan sonra Londra'ya getirilmiş ve bir süre hapsedilmiş akabinde on altı suç ortağıyla birlikte idam edilmesine karar verilmişti. İnfaz işlemi için tutuklu bulunduğu Westminster'dan Londra kulesine kadar sürüklenerek götürüldü ve ölene kadar bekletildi.[673]

Edward, bu idam şeklini Galler ve İskoçya'yı kontrolü altına almak isterken uygulamıştır. Bu süreçte Dafydd ve William Wallace oldukça önemli örnekler olmuştur.[674] II. Edward döneminde bu infaz şekli kralın yakınındaki bir isme uygulandı. Genç Hugh Despenser icraatlarında öyle ileri gitmişti ki artık İngiltere'nin baronlarına son derece kötü gözüküyordu. En nihayetinde Edward'ın karısı Isabella, baronların da desteğiyle kocasını tahttan indirip oğlunu kral yaptı. Devamında Hugh Despenser'i cezalandırmaya karar verdiler. Bunun için malum yöntem seçildi.[675]

1330'a gelindiğinde Hugh Despenser'in idam kararını verenlerden birisi için de aynı karar verilecekti. Göstermelik ve kısa bir yargılamadan sonra, "Kral II. Edward'ın ölümündeki suç ortaklığından dolayı" idamına karar verildi.[676] II. Richard, 1381 köylü isyanı sırasında bu idam şeklini uygulamıştır.[677]

---

672 Michelfoucault, *Hapishanenin Doğuşu*, çev. M. A. Kılıçbay, İmge Kitabevi, Ankara 1992, s. 12.

673 Matthew Paris, *English History I*, Trans. J. A. Giles, George Bell & Sons, London 1889, s. 408-409.

674 Bauer, *Rönesans Dünyası*, s. 444-446.

675 *The Chronicle of Lanercost*, Trans. H. Maxwell, James Maclehose and Sons, Glasgow 1913, s. 235; Thomas Gray, *Scalacronica*, Trans. H. Maxwell, James Maclehose & Sons, Glasgow 1907, s. 73; Froissart, *Chronicles*, Trans. G. Brereton, Penguin Books, Maryland 1968, s.44.

676 Gray, *Scalacronica*, s.87; Froissart, *Chronicles*, s. 30.

677 Thomas Walsingham, *The Chronica Maiora*, s. 163-164.

Geç Orta Çağ'da İskoçya

XIV. yüzyılın sonunda İskoçya'nın eski "taşra" toprakları esas olarak sağlamdı; ancak iki yeni "dağınık" earldom yani Douglas ve Crawford oluşturulmuştu. Douglas- Bağımsızlık Savaşları'ndan sonra kraliyet ödüllerinin büyük alıcıları - ülke genelinde, özellikle sınırlarda ve güneybatıda büyük mülkler kazanmıştı. Ancak 1400 yılı civarında III. Robert, oğlu ve erkek kardeşleri arasındaki kavgalar sorun haline gelmeye başlayınca ve Crown'un etkin güç tabanı güneybatıya kaydı. Fakat 1460 yılı civarında İskoçya'nın karasal yapısı dönüştürülmüştü. Çoğu eyalet lordluk ve kontluklarının tacı ellerinde idi. Aslında I. James 1406-1437 yılları arasında ve Stewart'ın akrabaları arasındaki ve II. James, 1437-1460 yıllarında Douglas'ın sekizinci kontu arasındaki çatışmaların ardından yaşanan fedakarlıkların bir sonucu olarak böyle bir durum ortaya çıkmıştı. Artık yüksek alanların dışında kontlukların ve lordluklardan değil şerifler jeopolitik çerçeveyi sağlarken, Crown'un ana güç tabanı merkezi olarak Lothian'da ve Fife, Stirlingshire ve Perthshire'da yer değiştirdi. Dolayısıyla yerel etki alanları dağılmıştı. Bunlar, yüksek alanların sınırlarında, 1410'lardan 1490'lara kadar buraların çoğuna hakim olan MacDonald Adalar lordluğuna karşı olan çıkıntılardı.[678]

1100–1500 Yıllarında Terk Edilmiş İngiliz Köyleri

Orta Çağ'da köylerin terk edilme nedenleri ve etkileri, bölgesel ve zamansal olarak değişiyordu. Bununla birlikte, özellikle XIV. yüzyılın sonlarından önce görülen evrensel bir özellik, küçük köylerin daha savunmasız oluşu idi. Toprak türü ve komşularına yakınlık gibi faktörler büyümeyi kısıtlamış olabilir ve daha küçük köyler, tarımsal ticaret koşulları elverişsiz bir şekilde değiştiğinde ve bazı demografik koşullar hüküm sürdüğünde ekonomik uygulanabilirlik kaybına

678 A. Grant, "Late Medieval Scotland: Crownand Magnates, c. 1400 and c. 1460", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 179

yatkın olabilirdi. XII. yüzyıldan kalma bu terk edilişler, büyük ölçüde Cistercian evlerinin koyun yetiştiriciliği faaliyetleri ve kıyı erozyonu ve sınır baskınları gibi yerel faktörlerden kaynaklanıyordu. XIII. ve XIV. yüzyılların sonları arasındaki terkler, belki de toprak tükenmesi ve Kara Ölüm'den önce devam eden demografik daralmanın bir kombinasyonu nedeniyle, Orta Çağ sonlarında nüfus genişlemesi sırasında kolonileşen marjinal topraklardan geri çekilmeye bağlanabilir. Sonrasında tekrarlayan veba salgınları nadiren doğrudan köylerin ölümüne neden oldu. Daha ziyade sonraki 150 yıldaki kayıplar, marjinal ekilebilir alanların sürekli terk edilmesi, demografik durgunluk ve talep değişimleri bağlamında ortaya çıkan pastoral üretimin avantajı ile ilişkili görünmektedir. Özellikle risk altındaki yerler, çoğu Midland eyaletlerinde, pastoral veya ekilebilir üretimin göreceli avantajının güçlü olmadığı yerlerdi.[679]

9. Geç Orta Çağ'da Fransa

1285-1314 yılında Güzel Philipp, akıllıca yürüttüğü mali politika ile krallığı güçlendirmeyi başarmıştı. Bu arada Sayıştay kuruldu ve tımar yükümlülükleri kaldırıldı. 1307 yılında kral, 1309 yılında papaları Avignon'a taşınmaya zorladı ve diğer toprakların yanı sıra Champagne bölgesini de katarak kraliyet mülkünü genişletti. 1297 yılında ise Flander işgal edildi. Yurttaşlar, ilk kez bir Şövalye ordusunu 1302 yılında Kortrijk Altın Mahmuzlar Savaşı'nda yenilgiye uğrattılar. Fransa'daki krallık tımarı, Guyenne'in (Aquitania) 1303 yılında Paris Antlaşması'nda teyit edilmesinden sonra İngiltere kralı I. Edward desteğini kesti. Flander, 1305 yılında yenilgiyi kabul edip itaat etti.[680]

---

679 E. M. Turner, "Deserted English Villages: Regional and Temporal Incidence, c. 1100– c. 1500", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 218.

680 Kinder-Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası,* C. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, s. 191.

Fransa Krallığı ile en güçlü vassalı arasındaki ikililik, 1328 yılında IV. Karl ile Capetler sülalesi son bulunca bir krize dönüştü. Sal hukukuna (erkek veliaht) uygun olarak 1328-1498 yılları arasında Valois sülalesi tahta çıktı. 1328-50 yılında ise VI. Philipp'e karşı III. Edward taleplerde bulundu; sadakat yemini etmekle birlikte, Flander'daki Fransız aleyhtarı bir halk hareketinden kendi amaçları için yararlanmaya çalıştı. 1339-1453 yılında Yüzyıl Savaşları, İngiliz halk ordusunun Fransız Şövalye birliklerini yenmesiyle başladı.[681]

Jacquerie İsyanı

Asalete karşı yapılan bu kısa ve şiddetli ayaklanma, 28 Mayıs 1358'de patlak verdi. Beauvaisis merkezli, özellikle hükümetle anlaşmazlık içinde olan Parisli tüccarların lideri Etienne Marcel'in isyancılara katılması ve kasabaları sömürgeci kalelere saldırması için teşvik ettikten sonra, Picardy'den Orléans'a olan alanları etkiledi. Normalde bir köylünün isyanı olarak nitelendirilen en bilinen isyancılar, bazı küçük din adamları, küçük kraliyet yetkilileri ve birkaç varlıklı adamla birlikte, kooperatifler, taş kesiciler gibi kırsal zanaatkârlardı. Guillaume Cale ve Jean Vaillant liderliğindeki isyancı gruplar, iki hafta boyunca asil mülkün yıkımını sürdürdüler. Bununla birlikte, 8 Haziran'a kadar, kentsel çıkarlar, kilit figür olan Marcel ile hakim oldu. Bunun nedenleri arasında Kara Ölüm'den sonraki ağrılı yeni düzenlemeler, popüler olmayan bir hükümetin zorlukları, İngilizlerle savaşta Dauphin liderliğindeki ve köylülüğün koruyucusu rolünde başarısız olan bir asilliğin eleştirisi vardı. Acil sebepler, Dauphin ve Marcel arasındaki mücadelede yatmaktadır. 14 Mayıs'ta çıkarılan ve seigneurial kalelerin güçlendirilmesi veya yok edilmesi çağrısında bulunan bir emir, isyanı tetikledi. Paris bölgesi bir Anglo-French ateşkesinden dolayı geçici olarak işsizler tarafından tehdit edildiğinde güvenliği artırmayı amaçlayan, bazıları

681 Kinder-Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası,* C. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, s. 191.

bu tedbiri nefret edilen bir sinirli otoritenin sıkılaşması olarak yorumlarken; Marcel, bunu Dauphin'in Paris üzerinde daha fazla baskı yapma girişimi olarak gördü. Marcel, isyancılarla ittifak halinde olan asil düşmanlarına karşı güç gönderdi. Soylular savunmasız bir köylü sınıfından korkunç bir intikam aldılar, Marcel ise Parisli bir komploya düştü. 10 Ağustos'a kadar kaçmak üzere olan Dauphin, ilgili herkese af mektubu gönderecek kadar güvende hissetti ve barış yeniden sağlandı. "Jacquerie", isminin daha sonra diğer isyanlara bağlanmasıyla birlikte sembolize edilen bir sınıf olarak nefret ve korku mirası bıraktı.[682]

Christine De Pizan

Christine de Pizan (1365-1431), Venedik'te yaşamış olan Parisli bir yazardır. Köken olarak ailesinin bağlı olduğu bölge, Bologna'nın güneyine yaklaşık 25 km uzaklıkta olan Pizzano kentine dayanmaktadır. Fransa'da o dönemlerde kalemiyle para kazanan ilk kişidir. Onun çalışmalarındaki kadınların durumları, 1970'li yıllarda İngilizce konuşulan bölgelerdeki üniversitelerde kadınlar için çalışma programlarının başlatılmasına sebep olmuştur.[683] Christine de Pizan, Kral Charles'ın sekreteri Etienne de Castel ile 1379 yılında evlenmiştir. Kocasının ölümünden sonra ise bazı satılmamış mallar için çoğu zaman saraya gidip gelmiş ve aynı dönemlerde Boccaccio, Dante ve Boethius'u okumaya ve yazmaya başlamıştır. 1394 yılında ise lirik şiirler yazarak devam etmiştir. Bunun sonucunda çeşitli hediyeler almıştır. Onun işverenleri arasında VI. Charles ve eşi Bavaria'lı Isabeau, Louis d'Orléans, Jean de Berry ve Philippe le Hardi gibi isimler de bulunmaktaydı.[684]

---

682 M. Jones, "The Jacquerie", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 226.

683 Tracy Adams, "Christine de Pizan, État Présent, " *French Studies*, Vol. LXXI, No:3, s. 388.

684 J. F. A. Aussems, *Christine de Pizan and The Scribal Fingerprint*, Utrecht 2006, s. 8; Pınar Ülgen, "Bir Orta Çağ Kadınının Aynasından Onur Ve

"Querelle des femmes" yani cinsiyetler tartışması yüzyıllar boyunca devam etmiştir. Bu durum, daha çok şikayetler ve tartışmalar şeklinde verilmiştir. Yani kadın ve erkeklerin ne olduğu ya da ne olmaları gerektiği tartışılmıştır. Bu tartışmalar, Avrupa'da halk dillerinin yazıya dökülmesi ile daha şekillenip hareketlenmiştir.[685] Zamanla bu tartışmaya Bingen'li Hildegard Marguerite Porete, Norwichli İngiliz Juliana gibi ünlü teologlar ve mistikler bu tartışmaya katılmışlardı. Özellikle de kendilerini ifade etmek ve cinsiyetler hiyerarşisini reddetmek amaçlı olarak yapmışlardı. Artık kadınlarla ilgili sapkınlık suçlamalarının ve ayrılıkçı düşüncelerin yerini 1400'lü yıllarda gerçek bir fikir çatışması almaya başlamıştı. Bu tartışma da ilk defa Christine de Pizan'ın erkekler karşısında cesaretli bir şekilde konuşmasından ortaya çıkmıştı. Kadınlar nedir? sorusunun cevabına "Onlar yılan mı kurt mu aslan mı ejderha mı ya da insana doğasının kandırılması ve üstesinden gelinmesi gereken düşmanları mı diye soruyordu. Christine sesini duyurmaya çalışırken de daha ironik bir dil kullanıyordu. "Gün boyunca kanatçıklarını çırparak öten minik bir çekirge". Aslında bu da bir paradoks içermekteydi. Paris Üniversitesi idari başkanı Christine'i desteklemiş ve "insignis femina, virilis femina yani çekirgenin cesareti zekası ve mizahı" onun karşıtları tarafından kadına yakışmayan bir küstahlık olarak damgalandı.[686]

Buraya kadar anlattığımız olaylara göre Christine de Pizan'ın Orta Çağlarda temelini inşa ettiği "Feminizm" özellikle ataerkil toplumlarda kadının dışlanmasını, aşağılanmasını, ezilişini, kendine yabancılaştırılmasını inceleyerek kadınların yaşamış oldukları bu baskılardan kurtulma çabalarını yansıtan bir yaklaşımdır. Her ne kadar feminist düşünceler, eski Yunan ve Çin medeniyetlerine kadar

---

Varlık Olgusu: Christine De Pizan", *Uluslararası Bilim, Eğitim ve Teknoloji Araştırmaları Kongresi*, 2018, s. 161-168.

685 Gisela Bock, *Avrupa Tarihinde Kadınlar*, çev. Zehra Aksu Yılmazer, Literatür Yayıncılık, 2004, s. 5.

686 Bock, *Avrupa Tarihinde Kadınlar*, s. 13-14.

uzanmış olsa da temeli Orta Çağ'da oluşturulmuş olup daha organize olmuş bir şekilde dile getirilmesi ise XIX. yüzyılda gerçekleşti. Daha önce bahsetmiş olduğumuz Christine de Pizan tarafından yazılan ve 1405 yılında İtalya'da yayınlanan *Hanımefendiler Şehrinin Kitabı* siyasi etki ve eğitim haklarını savunarak feminizmin birçok fikrini dile getirmiştir. Özellikle Mary Wollstonecraft'ın kaleme aldığı *Kadın Haklarının Savunması*, ilk modern feminizm metni olarak kabul edilmektedir.[687]

Jeanne d'Arc

Jeanne, özgür bir şekilde büyümüştü. Bir papaz rahibinin yeğeni olsa da Jeanne okuma-yazma öğrenememişti. Jeanne'in hayatındaki dönüm noktalarından en önemli ve ilginç olanın simgesi, ormana yakın olan evlerinden bakıldığında görülen meşe ağaçları idi. Bu ormanda kayın ağacının yanında yer alan bir çeşme bulunmaktaydı. "Peri ağacı" olarak bilinen bu ağacın yanında küçük kızlar, eskiden beri oyunlar oynar ve ağacın dallarına bezler bağlayarak şarkılar söylerlerdi. Ağacın efsanesine göre, bu ormanda yaşamış kadınlar, oranın sahipleriydi ve işledikleri günahlardan dolayı bu ormana girmeleri yasaklanarak oradan sürülmüşlerdi. Kilise rahibi, köyün kızlarını bu çeşmeden uzak tutmaya çalışarak her yıl burada ayin düzenlerdi. Bu ağaç ve çeşme, daha sonra Jeanne'in cadılık ve büyücülük ile suçlanmasına neden olacaktı.[688]

Bu dönemde yaşanan savaşlar ve Jeanne'in önsezileri, dikkat çekmeye başladı. O da kişisel ve ruhsal karşılaşmalardan dolayı akranları gibi biri olmadığını hissediyordu. İlk önsezisi, 1424 yılında babasının bahçesinde daha on iki yaşındayken Tanrı tarafından kendisinde vahiy geldi ve bir ses duydu. Bu ses, ona "dindar

687 Meltem Atan, Radikal Feminizm: "Kişisel Olan Politiktir" Söyleminde Aile, *The Journal of Europe-Middle East SocialScienceStudies*, C. 1, 2015, s. 3.

688 Gülnur Özer, "Avrupa Tarihinin Akışını Değiştiren Mucize Kadınlardan Biri: Jeanne D'arc", *Uluslararası İnsan ve Toplum Bilimleri Sempozyumu*, Saybilder Yayınları, Antalya, 2018, s.167.

olmasını, dua etmesini, ayinleri sıklaştırmasını ve her zaman yardım için Rab'a güvenmesini" söyledi. Bu sesi üçüncü kez duyduğunda Jeanne, bunun bir meleğin sesi olduğunu anladı ve üç yıl boyunca bu sesler, ona "Fransa kralına yardım etmeye gelmesi" şeklinde çağrıda bulundu. Duyduğu sesleri önemseyen Jeanne, on altı yaşında 1428'de Vaucouleurs'a bölge valisinin yanına gitti ve Chinon'daki veliahtla görüşmek için izin istedi. Sonra Jeanne VII. Charles'ı kutsal görev için ikna etti. Kendisine verilen bir orduyla İngilizlere karşı Orleans'ta zafer kazandı. Ancak çıkarları doğrultusunda yurtseverlik hareketinin genişlemesinden korkan Fransız feodalleri Jeanne d'Arc'ı engelleme çalışmalarına başladılar. Bu nedenle bir sonraki çatışmada onu İngilizlere teslim ettiler. Jeanne, 30 Mayıs 1431'de yakılarak öldürüldü. 1450 yılında Kral VII. Charles tarafından Katolik Kilisesinden bir soruşturma ile Jeanne'nin sapkınlık suçlamalarının yeniden incelenmesi istendi. Bu durumda kilise komisyonu, yargılama kararını ve görgü tanıklarının ifadelerini yeniden gözden geçirttikten sonra 1456 yılında sonuçlanan mahkeme kararı ile Jeanne'e yapılan sapkınlık suçlamalarından suçsuz buldu. 1920 yılında ise Jeanne, Azize ilan edildi. Artık Jeanne'in kültü, din ve vatanın ruhani bir sembolü haline gelmişti.[689]

10. Yüzyıl Savaşları

XII. ve XIII. yüzyıllarda eski Anglo-Fransız düşmanlığını yeniden canlandırma niyetinde olan savaşlardır bunlar. Ayrıca yavaş yavaş gelişen ve olağanüstü bir gelişme olarak kabul edilen teknolojik ilerleme de savaşın doğasını değiştirmiştir. Burada top ve barutla birlikte kuşatma tekniklerindeki gelişmeler de büyük rol oynamıştır. Burada şunu da belirtmeliyiz ki artık savaşlar, birer profesyonel iş haline gelmiştir.[690]

---

689 Özer, "Avrupa Tarihinin Akışını Değiştiren Mucize Kadınlardan Biri: Jeanne D'arc", s. 169, 172.

690 Le Goff, *Avrupa'nın Doğuşu*, s. 180.

İngiltere'de durum karışıktı. Üç Edward Plantegenet'in yönetimi döneminde (I. Edward (1272-1307), II. Edward (1307-1327) ve III. Edward (1327-1377)) İngiltere, bir yüzyıldan daha uzun bir süre içinde sadece üç hükümdar tarafından yönetilmek durumunda kalmıştır. Çeşitli taht kavgaları, iç ve dış savaşlar var olsa da Plantagenetler, Gaskonya ve Guyenne'yi Fransa'daki fiefleri olarak ellerinde tutmayı sürdürdüklerinden toprağa dayalı bu yapılar, hala değişkendi. I. Edward döneminde özellikle hükümet yönetimini pekiştirmek ve Britanya Adalarında İngiltere'nin egemenliğini sağlamak için ayrıntılı politikalar uygulanmaktaydı. Galler'in fethi kalıcı olurken; İskoçya'nın fethi, İskoçların tam bağımsızlık isteklerini de canlandırmıştır. Babasının "Pactum servare (Sadakatini koru)" vecizesini anlamayan II. Edward, kraliçesinin emriyle Berkeley şatosunda öldürülmüştür. Bundan sonra ise III. Edward, Fransa ile sonu gelmeyen Yüzyıl Savaşları'na girişti.[691]

Ama 1328 yılında taht, yeni bir hanedanın kurucusu olarak Philppe de Valois'ya geçince tahta çıkma hakkına meydan okundu. Hak iddia eden Yakışıklı Philippe'in kalan tek torunu, İngiltere kralı III. Edward idi.[692] Isabella ile Mortimer, III. Edward'ın bu ortamdan faydalanarak bu boş koltuk için uygun olduğunu iddia etmekteydiler. Yine bu dönemde uygulanan Sal Yasası, yalnızca kadınların tahta çıkmasını engellemekteydi. Veliaht erkek olduğu sürece, kadınların soyundan kral olmasını engellemez. Isabella'nın oğlu olarak III. Edward, Fransız kraliyet ailesinin en yakın yaşayan erkek akrabasıydı. Ancak Edward'ın girişimi başarısız oldu. Onun yerine, Fransa soyluları Anjou Kontu ve ölen üç kralın birinci dereceden kuzeni olan Philippe de Valois'yı seçtiler. 1328 yılında Valois soyundan ilk kral olarak taç giydi ve Fransa'yı 340 yıldır yöneten Hugues Capet'in soyu, böylece sona ermiş oldu.[693]

---

691 Davies, *Avrupa Tarihi*, s. 435

692 Davies, *Avrupa Tarihi*, s. 434.

693 Bauer, *Rönesans Dünyası*, s. 519-520.

Bir sonraki yıl Fransa'nın yeni kralı olan VI. Philippe, III. Edward'ın Guienne kontluğu dolayısıyla bağlılık göstermesini istedi. Isabella, oğlunun siyaseten bunu kabul etmesinin doğru olacağına karar verdi. Böylece on yedi yaşındaki İngiltere kralı, boyun eğme ve sadakat ritüelini gerçekleştirmiş oldu. Ama bu, III. Edward'ın son itaatkarlık eylemi oldu.[694]

Bu arada İskoçya kralı Robert Bruce, cüzzamdan ölünce 1329 yılında İskoçya tahtına da beş yaşındaki oğlu David geçmiş oldu. 1328 yılındaki Edinburgh-Northampton Antlaşması'nın imzalanması sırasında David, III. Edward'ın yedi yaşındaki kız kardeşiyle nişanlanmıştı.[695]

Bu da İskoçların uygulayacağı siyaseti açıklar niteliktedir. Zaten Moray kontu, İskoçların kan bağının değil, en güçlü adamın peşinden gideceklerini düşünmekteydi. Beklendiği gibi David'in hükümdarlığına tahttan indirilen John Balliol'un oğlu Edward Balliol, itiraz etti. 1332 yılında İngiliz ordusuna saldırdı ve yenilgiye uğradı.[696]

Ardından Edward Balliol, Scone'a gitmiş ve her iki İskoçya kralı da III. Edward'dan yardım istemiştir. Balliol'un yalnızca bir zamanlar kendine ait olan toprakları geri aldığına dikkat çekmişler ve İskoçya'yı geri alma fırsatı, aile bağlarına üstün gelmiştir. III. Edward, Balliol'u desteklemiştir.[697]

Durumun İskoçya'nın aleyhine döndüğünü gören David'in İskoçya'dan Fransa'ya geçmesine yardımcı oldu. Fransa kralı VI. Philippe, David'in Fransa tahtına bağlılık göstermesi koşuluyla İskoçya'yı geri almasına yardım edeceğine söz verdi. Bu arada İskoçya'da Balliol, III. Edward'a borcunu, İskoçya'nın yarısını

694 Oliver J. Thateber-Edgar H. McNeal, *A Source Book for Mediaval History*, 1905, s. 366.

695 *The Chronicle of Lanercost*, s. 268.

696 *The Chronicle of Lanercost*, s. 269-270.

697 Gray, *Scalacronica*, s. 121.

İngiltere tacının doğrudan denetimine vererek ödemiş oldu. Ama İngiltere ile İskoçya arasındaki savaş, yalnızca İngiltere ile Fransa arasındaki çok daha uzun ve daha karmaşık bir savaşın başlangıcıydı. İngiltere ile Fransa arasındaki savaş, yeni bir şey değildi. İki ülke, hiçbir zaman dost olmamıştı ve babası dolayısıyla Fransa topraklarının varisi olan II. Henry'nin Anjou kontu olarak Fransa tahtına bağlılık gösteren ilk İngiltere kralı olmasından beri ilişkileri daha da karmaşıklaşmıştı. Aynı zamanda biri diğerinin vassalı olan iki hükümdar arasındaki karmaşık ilişkiler, Akitanyalı Eleonore aile topraklarını Fransa kralından uzağa, İngiltere kralına kadar götürünce daha da sorunlu hale gelmişti. Ama yeni savaş, biraz farklıydı.[698]

V. Philippe, Fransa tahtını yeğeninin elinden alabilmek için kadim Sal Yasası'nın uygulanmasını başlattığında farkında olmadan İngiliz krala Fransa tahtını ele geçirmek için bir fırsat sağlamıştır. V. Philippe'in yeğeninin Fransa hükümdarı olmasını engellemek için tasarladığı bu yeni tasarı, tek çocuğu olan kızının tahta çıkmasını engellemiş ve Hugues Capet'nin ardıllarının yerine yeni Valois hanedanının geçmesini sağlamıştı. Dolayısıyla Philippe'in kız kardeşi Isabelle'in oğlu III. Edward'ı Capet hanedanının kalan tek hükümdarı yapmıştı. III. Edward da savaşa bir müttefik bularak başladı. O da Almanya kralı IV. Ludwig idi. Kral Ludwig, III. Edward'ı Kutsal Roma İmparatorluğu'nun genel vekili ilan etmeyi kabul etti.[699]

III. Edward ile İskoçya kralı David'in karşılıklı saldırıları devam etmekteydi. IV. Ludwig'in yardım için söz verdiği askerler de gelmeyince krallar, üç yıllık bir ateşkese karar verdiler. Bu antlaşma, Malestroit Antlaşması olup 19 Ocak 1343 yılında imzalanmıştır.[700] Ancak İngilizler, 1346'da Normandiya topraklarına kadar saldırdılar.[701]

---

698 *The Chronicle of Lanercost*, s. 286-287.

699 Gray, *Scalacronica*, s. 133.

700 Ülgen, *Orta Çağ Avrupa'sının Ölümle Dansı*, s. 92.

701 Nicholas Hooper- Matthew Bennet, *The Cambridge mustrated Atlas of Warfare*, 1996, s. 117 – 118.

Bu arada III. Edward'ın Guienne düklüğü üzerinde devam eden mülkiyeti hakkında iki taht arasında başlayan çatışma, Fransa kralı VI. Philip'in pek hoş karşılamadığı şekilde Kral Edward'ın Fransa tahtında hak iddia etmesine neden olmuştur. Sluys[702] savaşından sonra bir ateşkes yapılmış ama bu da kısa sürmüştür. Kral Edward, Normandiya'ya geçmiş ve 25 Ağustos 1346'da Crécy savaşında[703] İngilizler, Yüzyıl Savaşları'nı başlatan belirleyici bir zafer kazanmışlardır. Ancak bu savaşın uzun sürmesinden dolayı her iki ulusun da kaynaklarını tüketmiş, savaş ekonomiye de zarar vermiş durumdaydı. Burada dikkat çeken nokta, iki tarafın da bu savaşları açık olarak kazanamamış olmasıdır. Bu savaşlar, kısa süreli olarak Philip'in yurtiçi politikasına da zarar vermiştir. İngilizler kadar kendi birliklerinin de yağma ve talanına konu olan Fransız köylüsü için bu durum, güvenlik ve umut duygularının yok olmasına sebep olmuştur.[704] Ayrıca Kral III. Edward'a yardım gönderilmemesi emredilmişti. Savaş meydanında kalan Edward, "Siyah Prens" lakabını almış ve buna bağlı olarak da siyah bir zırhla ödüllendirilmiştir.[705]

III. Edward'ın Crecy'deki zaferinin ardından, karşıtlarının üzerine bir karanlık çökmüş gibiydi. İskoçya kralı David, İngiltere'yi

---

702 "Sluys savaşı", 24 Haziran 1340 tarihinde Hollanda'nın Zeeland eyaletinde Sluys limanında gerçekleşmiştir. Yüz Yıl Savaşlarının dönüm noktalarından biridir. Bu savaştan sonra denizlerdeki üstünlük İngiltere'ye geçmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Robert Bartlett, *England Under the Norman and Angevin Kings: 1075–1225*, Oxford University Press, Oxford 2000, s. 17-22; James Alexander Williamson, *The Evolution of England: A Commentary on the Facts*, Clarendon Press, Oxford 1944, s. 115, 493.

703 Crecy Savaşı, 1346 yılında "Cressy"savaşı olarak da geçen Yüzyıl Savaşlarının Edward dönemi boyunca en önemli zaferdir. Poitiers ve Agincourt savaşları ise buna eşlik etmiştir. Crecy savaşı, bu zaferlerin ilkidir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Andrew Ayton-Philip Preston, *The Battle of Crecy*, 1346, Boydell Press, 2005, s. 18; *The Chronicles of Froissart*, s. 104-106.

704 Martin, *Orta Çağ'da Veba-Kara Ölüm*, s. 41-42.

705 *The Chronicles of Froissart*, s. 94-95.

kuzeyden ele geçirmeye çalıştı. Ama başarısız oldu. Esir düştü ve Londra'ya götürüldü ve 11 yıl boyunca burada kalması kararlaştırıldı. IV. Ludwig'in yerine Bohemyalı Karl, kral seçildi. Karl, Ludwig'i tanımayı reddetti ve atından düşerek öldü.[706] VI. Philippe ise Calais'yi kaybetti. 1347 yılında teslim oldular. Fransızları göçe teşvik etti ve bu arada "Calais'ye safkan İngilizler yerleştirmek istiyorum," diye de bunu ilan etti.[707]

1354 yılında Fransa kralı Jean, III. Edward'a Normandiya'nın güneyindeki tüm Batı Fransa topraklarını bırakacağını ve Calais'den vazgeçeceğini söylemiş ve buna karşılık da III. Edward da Fransa tacı üzerindeki hak taleplerinden vazgeçecekti.[708] Bir yıl sonra Kral III. Edward, bu antlaşmayı reddetmiştir.[709] Böylece bu savaşlar dizisi farklı bir boyut kazanmış oldu. Bunun yanı sıra Fransa kralı Jean'ın evine son bir ziyarette bulunmasını sağlayan Bretigny Antlaşması (1360), İngiltere kralı III. Edward ya da Siyah Prens'in başka bir girişimde bulunmasını engelliyordu. Bu sırada İngiltere ve Fransa, teorik olarak barış halindeydi.[710]

V. Charles, taç giydikten hemen sonra, Kastilya kralı Pedro'nun gayrimeşru üvey kardeşi Enrique de Trastamara kardeşinin yönetimini kabul etmedi. "Fransa ve Aragon kralları onu tahta oturtmaya giriştiler." Fransa kralı V. Charles açısından mantıklı bir karardı; Aragon'la bir ittifak yapılması sonucunda Kastilya tahtında artık tacını Fransa'ya borçlu bir kral oturmuş oldu.[711]

Kral III. Edward, bunu hemen kabul etti. Çünkü bu sayede Bretigny Antlaşması'nı çiğnemeden Fransa ile karşı karşıya gelecekti.[712] Sonra

706 *The Chronicle of Lanercost*, s. 342.

707 *The Chronicle of Lanercost*, s. 343.

708 Bauer, *Rönesans Dünyası*, s. 571; Jonathan Sumption, *The Hundred Years War*, Vol. 2, 1999, s. 133.

709 Sumption, *The Hundred Years War*, s.198.

710 Ülgen, *Orta Çağ Avrupa'sının Ölümle Dansı*, s. 98.

711 *The Chronicles of Froissart*, s. 93.

712 *The Chronicles of Froissart*, s. 113.

Enrique, Kastilya kralı olarak taç giydi. Tahtını Fransızlara borçlu olmakla birlikte bu durum, Fransızların İngilizler karşısındaki bir zaferiydi. Bunun ardından V. Charles, Bretigny Antlaşması'nın bazı maddelerinin İngilizler tarafından yerine getirilmemesinden dolayı barışı sona ermiştir. 1369 yılında ise yeniden savaş hazırlıklarına başlamıştır.[713]

Sonuçta Fransa için Yüz Yıl Savaşları uyarıcı bir faktör olmuştu. Nüfus, neredeyse yarı yarıya azalmıştı. Ulusal yenilenme çabalarının yanında Burgonya tehlikesinin ortadan kaldırılmasıyla Fransa ilerleme olanağı bulmuştu.

İngiltere için Yüz Yıl Savaşları dönemi ulusal toplumun oluşumunda ayrı bir öneme sahipti. Çünkü milli bilinç, oluşmaya başlamıştı. Plantagenet İngiltere'si, başlangıçta kültürel olduğu kadar siyasal anlamda da Fransız uygarlığının bir uzantısından başka bir şey olmayan bir hanedan ülkesiydi. Sonunda kıtadaki mülklerinden kopan bu ülke, Lancester İngiltere'si olarak bir ada krallığına dönüştü.[714] Cenova'ya gelince Venedik'e karşı yenilgiye uğrayınca bu savaşlarda siyasi yönden Milano'ya ya da Fransa'ya bağımlı olunmuştur.[715]

Genel çerçevede bu savaş, Yüz Yıl Savaşları olarak adlandırılsa bile bir yüzyıldan fazla sürmüştür. 1453 yılında Fransızlar, Calais limanını İngiltere kralının Fransa'daki tek mülkü olarak bırakarak Bordeaux'yu yeniden ele geçirdiğinde sona ermiştir. Bu, kıtanın başka yerlerindeki ülkeleri de yani Aragon-Kastilya, İskoçya ve Burgonya gibi ülkeleri de içine alan bir savaş olmuştur. Savaş, feodal vassallık meselesinden ortaya çıkmıştır. Normandiya dükü Fatih

---

713 David Nicolle, *The Great Chevauchee: John of Gaunt's Raid on France 1373*, Osprey Publishing, 2001, s. 10-11.

714 Davies, *Avrupa Tarihi*, s. 449; William Shakespeare, *King Richard the Second, II*, s. 40-50.

715 Kinder-Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası*, C. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, s. 183.

William'[716]dan itibaren İngiltere kralları, Fransa kralının vassalı olarak kalmışlardır. Genellikle evlilik yoluyla Fransa'da toprak elde etmiş oldukları için Fransa kralına borçlu oldukları saygıyı göstermekten kaçınmaktaydılar. Böylece savaşı oluşturan muharebeler başlamış ve Fransız milliyetçiliği, 19 yaşında genç bir kız olan Orleans bakiresi olarak adlandırılan Jeanned'Arc'ın bedeninde kutsallaşmıştır. Çünkü öldürülmesinden yıllar sonra Azize ilan edilmiştir.[717]

İngiltere ile Fransa arasında gerçekleşen Yüzyıl Savaşları'ndan sonra 1436 yılında Paris'in fethiyle birlikte Fransız üniter devletin temelleri atılmıştır. Sonuç olarak savaşla milli bir devlet ortaya çıktı. 1494 yılından sonra da VIII. Charles, Anjou hanedanının Napoli üzerinde hak etmesi üzerine İtalya savaşları başlamıştır.[718]

11. Orta Çağ Avrupa'sının Fabrikaları: Değirmenler

XI-XV. yüzyıllarda hem Yakındoğu'da hem de Avrupa'da teknolojik gelişmelerin kendisini hızla göstermeye başladığı bir dönemdir. Özellikle ilk endüstri devrimi, teknolojisi ve bağımlı toplum yapısının temelleri, Rönesans döneminde veya İngiliz endüstri devrimi sırasında değil de Orta Çağ'da atılmıştır diyebiliriz. İlk endüstri devriminin gerçekleştiği bu dönemde en dikkat çekici gelişmelerin olduğu alanlardan biri de enerji alanındaki gelişmelerdir.

Enerji kaynaklarıyla ilgili teknolojik gelişmelerin başında ise değirmenler gelmektedir. Bunları çeşitlendirecek olursak en çok

---

716 Fatih William, "William Conqueror" ya da "William the Bastard" olarak bilinir ve İngiltereli ilk Norman kraldır. 1066-1087 yılları arasında saltanat sürmüştür. Ayrıntılı bilgi için bkz. M. T. Clanchy, *England and its Rulers: 1066–1307,* Blackwell Classic Histories of England, Blackwell Press, Oxford 2006; Hugh M. Thomas, *The Norman Conquest: England after William the Conqueror,* Rowman & Littlefield Publishers, Lanham 2007, s. 18.

717 Kerr, *Charlemagne'dan Lizbon Antlaşması'na Avrupa'nın Kısa Tarihi*, s. 52-53.

718 Kinder-Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası,* C. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, s. 191.

kullanılanı su değirmenleridir.[719] Romalı mimar-mühendis Vitrivius, Orta Çağ Avrupa'sının endüstrileşmesinde büyük bir önem taşıyan bu dişli donanımı anlatan ilk kişi olarak da ün kazanmıştır.[720] Keşişler de Vitrivius tarafından tasvir edilen alttan akan suyla döndürülen Roma çarkını geliştirmişler ve bunu manastırda kullanıma uygun hale getirmişlerdir.[721]

Romalı mimar- mühendis Vitrivius'un yazılarında alttan akan suya dik oturtulmuş bir su çarkıyla birlikte hareket eden, buğday öğütebilmek için dönme hareketinin doğrultusunu değiştirmeye yarayan bir dişli takımından bahsedilmiştir. Bu teknoloji, güzel bir mühendislik örneğidir. Ama Romalılar, su çarklarını ciddi bir şekilde kullanmaya başlamışlardı.[722]

Sonraki dönemde Romalı mühendisler, bu değirmenleri daha da geliştirdiler. Değirmenler, madenleri dövmek, körükleri üflemek gibi farklı alanlarda da kullanıldılar. Bu tür kullanım şeklinde kuvvet yönünün değiştirilmesi de gerekiyordu.[723] Genel olarak su enerjisinin Orta Çağ toplumu ve ekonomisi üzerinde önemli bir etkisi vardı.

---

719 Brian Stock, "Science Tecnology and Economy Progress in the Early Middle Ages", *Science in the Middle Ages,* ed. David V. V. Lindberg, The University of Chicago Press, Chicago-London 1978, s. 28.

720 Jean Gimpel, *Orta Çağ'da Endüstri Devrimi*, çev. N. Özüaydın, Tübitak Yayınları, Ankara 1973, s.7; ayrıca Vitrivius tarafından tasarlanan su pompalama aletleri için bkz. İsmail Hakkı Özsoy, "Osmanlı Döneminde Kullanılan Eski Su Boşaltma ve İnşaat Araçları", *I. International Congress on the History of Turkish-Islamic Science and Technology*, İTÜ, s. 47.

721 E. E. Lewis, *Teknolojinin Başyapıtları*, çev. B. Çölgeçen, Güncel Yayınları, İstanbul 2005, s. 89-90.

722 Lewis, *Teknolojinin Başyapıtları*, s. 86-87; Burhan Oğuz, "Approche A L'etude de L'Organisation de Chantier de Construction a L'epoque Seldjoucide", *I. International Congress on the History of Turkish-Islamic Science and Technology*, İTÜ, 1981, s. 11.

723 Bedi'ûz-Zamân Ebû'l- 'İzzİsmâ 'il b. Er-Rezzâz el-Cezerî, *El-Câmi 'Beyne'l- 'İlm ve Ve'l- 'Amel En-Nâfi 'Fi Eş-Şınaâ 'ti'l-Hiyel,* çev. S. Tekeli, M. Dosay, Y. Unat, TTK Yayınları, Ankara 2002, s. LXXXII.

Sonraki yıllarda barajlar ve sulama sistemleri, İspanya'da tarıma eklenmiştir. Çünkü su tekerleği, güçlü ve üstten su alma özelliğine sahip dikey tekerlek gibi yeni ve önemli uygulamalarla daha da geliştirilmiştir.[724]

Bunların yanı sıra su değirmenleriyle birlikte sulama kanalları da gelişmiştir. 1270'li yıllarda İspanya'da önem kazanmaya başlayan bu sektör, Hristiyan halk tarafından inşa edilen kanallar yoluyla sulanmışlardır.[725]Aslında George Basalla'nın dediği gibi Orta Çağ, bir su enerjisi çağıydı.[726]

XIII. yüzyılın sonuna doğru su değirmenlerinin sayısı, 40. 000' e yükselmiş ve XI. yüzyılın sonuna kadar 20. 000 yel değirmenine karşılık, 70. 000 tane su değirmenine ulaşmıştır. Su değirmeni, feodal ve yel değirmeni olarak da tasvir edilmiştir. Bunların çoğu, XX. yüzyılda hala çalıştırılmaktaydılar.[727]

Buna ek olarak yel değirmenleri Avrupa'ya Haçlılar tarafından götürülmüştür. Yel değirmenleri ve su çarkları günümüz Avrupa'sındaki elektrik şirketlerinin temellerini oluşturmuşlardır.[728] Yel değirmeni inşasının iki şekli vardır: "Birincisi, Fransa'da Kuzeydoğu'da bir eksen üzerinde inşa edileni ve ikincisi ise Güneydoğu'da bir silindir üzerinde olarak inşa edilenidir. Bunlar

---

724 Frances-Joseph Gres, *Cathedral, Forge and Waterwheel*, Harper Perennial Press, New York 1995, s.114; Arnold Pacey, "Engineering", *Encyclopaedia of theHistory of Science, Technology and Medicine in Non-Western Cultures,* ed. Helaine Selin, Kluwer, Academic Press, Dordrecht, Boston, London 1997, s. 280.

725 Thomas F. Glick, *Irrigation and Hydraulic Technology*, Variorum Press, Great Britain 1996, s. 977.

726 George Basalla, *Teknolojinin Evrimi*, çev. Cem Soydemir, Tübitak Yayınları, Ankara 2004, s.198-199.

727 Fernand Braudel, *The Identity of France*, Happer-Collions Press, New York 1990, s. 145.

728 Serdar, *Geç Orta Çağlarda Doğu Biliminin Batı'ya Yansıması*, s. 160-161.

arasındaki fark, yuvarlak ve düz olan çatı kiremitlerine benzer olmalarıydı."[729]

Su ve rüzgar gücüyle çalışan değirmenlerin yanı sıra bir de gelgit değirmenleri vardı. Çünkü Orta Çağ mühendisleri, sadece ırmaklarla yetinmemiş, denizin enerjisini de kontrol altında tutmayı başarmışlardır.[730] Vitesli değirmen ise diğer güç şekillerinin kullanımına uyarlanmıştır. El gücü ve at gücü içeren güç miktarı büyük değildi; fakat bu özellikler, endüstriyel önem taşıyan güç miktarının üretim ve uygulaması anlamındadır.[731]

Bir diğer değirmen türü de XIV. yüzyılda rastlanan bıçkı değirmenleridir. Bıçkının yukarı ucu, hafif bir direğe yerleştirilmiştir. Aşağı ucu ise su tekerleğinin baltasından çıkan kollar tarafından periyodik olarak baskı yapabilen hareket edebilir çapraz parçalara bağlanmıştır.[732]

12. Rönesanslar

Bilgeliğin ve bilimin temel taşını oluşturan "Rönesans", kelime anlamı olarak Fransızca'da "rebirth" yani "yeniden doğuş" anlamına gelmektedir. Kaynaklarda verilen bilgilere göre "Rebirth" kelimesi, orijinal anlamda ilk defa "rinascita" kelimesini keşfeden tarihçi Georgia Vassari (1511-1571) tarafından kullanılmıştır.[733]

---

729 Braudel, *The Identity of France*, s. 146.

730 Gimpel, *Orta Çağ'da Endüstri Devrimi*, 1973, s. 22.

731 Abbott Payson Usher, *A History of Mechanical Inventions*, 1929, s. 126.

732 Usher, *A History of Mechanical Inventions*, s. 144-145.

733 Alex Novikoff, "The *Renaissance of the Twelfth Century Before Haskins*", *The Haskins Society Journal*, Vol.16, 2005, s. 104-116. Ayrıca Rönesans kelimesini ilk kullanan kişi Fransız Jules Michelet'tir. 1833-62 yıllarında *La Renaissance (Rönesans)* adlı eseri yazmıştır. Ancak kendisi milliyetçi bir Fransız olduğundan dolayı onun anlattığı Rönesans ise XVI. yüzyılda Fransa'da başlayandır. Buna karşılık Jacob Burckhardt ise 1860 yılında Rönesansı XV. yüzyıl İtalyan fenomeni olarak tanımlamaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Jerry Brotton, *The Renaisssance*, Oxford University Press, UK 2006, s. 20-22.

Orta Çağ'da ise Rönesans kelimesi farklı zamanlarda önemli gelişmeleri ifade etmek üzere kullanılmıştır. Bu kelime ile üç yerde karşılaşmaktayız: Karolenj Rönesansı, Otto Rönesansı ve XII. yüzyıl Rönesansı. Aslında bunlar, çok da bilinen Rönesanslar olmamakla birlikte Orta Çağı önemli kılan özellikleri bünyelerinde barındırmaktadır. Tarihte her dönemin kendine ait bir özelliği olduğu gibi Orta Çağın da kendine özgü özellikleri vardır. Özellikle de Orta Çağ'da bir dönem, özgürlük düşüncesi salgın bir hastalık gibi yayılmaya başlamıştı diyebiliriz. Yani bu kavram, çok popülerdi. Zamanla da özgürlük düşüncesi, Orta Çağ Rönesansı'nın en belirgin yüzü olmuştur. Çünkü burada bütün dini düşüncelere ve diğer görüşlere karşı bir eleştiri oluşmaya başlamıştı.[734]

"Karolenj Rönesansı"[735] Avrupa'da öğrenmenin yeniden doğuşu, gerçek anlamda monarşilerin merkezileşmeye ve kurumsallaşmaya başlaması zemin oluşturmuştur.[736] Bu ilerleme, Frank kralı Charlemagne ile birlikte 768-814 yılları arasında başlamıştır. Charlemagne, öğrencilerin rahatlıkla Latince ve Yunanca öğrenebilecekleri yeni okulların ve kiliselerin yapılmasına öncülük etmiştir. Bu nedenle de onun dönemi Karolenj Rönesansı olarak adlandırılmaktadır. İkinci sırada ise Otto dönemindeki yenilikler gelmektedir. 936-973 yılları arasındaki Büyük Otto ya da II. Otto'nun saltanatı süresince de yeni piskoposluklar açılmıştır. Bu da onun dini gücünden kaynaklanmaktadır. İşte bunların ardı sıra gerçekleşen XII. yüzyıl Rönesans'ı da Orta Çağ Rönesanslarının üçüncüsü ve sonuncusu olarak kabul edilmektedir.[737] Aralarındaki en büyük fark,

734 Walter H. Pater, *Studies in the History of the Renaissance*, Oxford-London 1873, s. 14

735 Bu terimle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Robert Folz, *The Coronation of Charlemagne*, UK 1974, s. 68.

736 Robert S. Hoyt- Stanley Chodorow, *Europe in the Middle Ages*, New York 1976, s. 329.

737 Hoyt- Chodorow, *Europe in the Middle Ages*, s. 366

Karolenj ve Otto Rönesanslarının biraz daha kendilerine ve şahıslara özgü olup toplumsal değişime yönelik olmalarıydı.[738]

Karolenj Rönesansı'nın içeriğinde sınırların genişlemesi, para, yazı ve hukuk alanlarında reform niteliğinde yapılan değişiklikler bulunmaktadır. Ayrıca bu Rönesans'ın dini karakterli olduğu bile söylenebilir; çünkü bilginler, çoğunlukla keşişlerdir.[739] Karolenj Rönesansı'nı sağlayan başlıca etmenler olarak ilk başta 774 yılında Lombard Krallığı'nın[740] ele geçirilmesi[741] ve Alcuin ile Charlemagne arasındaki işbirliği gösterilebilir. Çünkü Alcuin, çok önemli bir bilgindir.[742] Bu destekle Rönesans devri başlamış bunu takiben manastır ve katedral okullarının açılması ve "scriptorium" denilen yazıhanelerin kurulması gösterilebilir.[743]

İşte bu özgürlük duygusu ve bu yenilikçi düşünceler, XII. yüzyılın başında ve XIII. yüzyılın sonunda büyük bir kırılma noktası haline gelmiştir. Mimari, entelektüel hayat ve diğer alanlardaki değişim rüzgarı bu yüzyılı önemli hale getirirken daha önceden var olan karanlık çağ gerçeği artık yok olmuştur. Artık yeni düşüncelerin "Rönesans" ya da "yeniden canlanma" tabirleri ile güçlenmeye başladığı bir dönem oluşmuştur.[744]

---

738 Hoyt- Chodorow, *Europe in the Middle Ages*, s. 164.

739 R. R. Bolgar, *The Classical Heritage and Its Beneficiaries,* Cambridge University Press, UK 1975, s. 139.

740 Burada Verona adlı şehirde katedral kilisesinin zengin bir kütüphanesi bulunmaktaydı. Bkz. Edward L. Cutts, Charlemagne, London 1882, s. 308.

741 Donald Bullough, *The Age of Charlemagne,* Great Britain 1965, s. 121.

742 Edward L. Cutts, *Charlemagne,* London 1882, s. 308.

743 Aloysius R. Caponigri, *A History of Westren Philosophy,* University of Notre Dame Press, USA 1971, s. 93; B. Bischoff, *Manuscripts and Libraries in the Age of Charlemagne,* Cambridge University Press, Great Britain 1994, s. 24.

744 Walter H. Pater, *Studies, in the History of the Renaissance*, Oxford-London 1873, s. 8.

Rönesans mı yoksa Rönesanslar mı hangisini tartışmalıyız ya da kullanmalıyız?[745] Yani tarihte sadece herkesin bildiği İtalyan Rönesansı mı var yoksa gerçekte başka Rönesanslar da mı var? Daha öncekiler kabul edilmeli mi yoksa tek tip Rönesans mı kabul edilmeli? Bunlar tartışılmaya başlanmıştır. Bu konuyla ilgili olarak bazı tarihçilerin Rönesansla ilgili görüşleri şöyledir:

Bu konuda ilk çalışmayı yapan ünlü tarihçi Charles Homer Haskins'e[746] göre Orta Çağlar modernize edilebilseydi; Orta Çağla ilgili pek çok düşünce, "de-Modernization" olarak adlandırılırdı. R. I. Moore ise XII. yüzyıl Rönesansı'nın kültürel gelişmeleri de içeren ilk Avrupa devrimi olduğunu, daha az toleranslı ve daha fazla misafirperver bir toplum ya da eziyet eden bir toplumun oluşturulmasına sebep olduğunu savunmaktadır.[747]

Richard W. Southern ise bu dönemi "sessiz bir devrim ya da Rönesans" olarak adlandırmaktadır.[748]

Tarihçi Lynn White, özellikle XII. yüzyılın tanıklık ettiği teknolojik ve bilimsel çalışmalardan bahsetmektedir.[749] XII.

---

745 Bu konuyla ilgili farklı tanımlamalar için şu kaynaklara da ek olarak bakılabilir: Bolgar, *The Classical Heritage and Its Beneficiaries*; Marcia L. Colish, *Medieval Foundations of the Western Intellectual Tradition, 400-1400*, New Havenand London 1998. Bolgar, İtalyan Rönesansı'yla XII. yüzyıl Rönesansı'nı karşılaştırmakta ve de Karolenjlerin zayıflığına ve güçlülüğüne dikkat çekmektedir. Colish ise daha pozitif bir yaklaşımla konuyu değerlendirmektedir. Ayrıca bkz. Jacques Le Goff, *Medieval Civilization 400-1500*, Oxford 1988.

746 Charles Homer Haskins, yaklaşık 1070'li yıllarda başlayan geç Orta Çağlardaki Rönesans hakkında araştırma yapıp yazan ilk tarihçidir.

747 R. I. Moore, *The Formation of a Persecuting Society, Power and Deviance in Western Europe, 950-1250*, Oxford 1987; R. I. Moore, *The First European Revolution, c. 970-1215,* Oxford 2000.

748 Richard W. Southern, *The Making of the Middle Ages,* New Haven 1953; Ayrıca bkz. Christopher Brooke, *The Twelfth Century Renaissance*, London 1969.

749 Lynn T. White, *Medieval Technology and Social Change,* New York

yüzyılın en önemli yüzü bu dönem öğrencileri, Latin klasiklerini okurlar, Roma hukuku metinlerini analiz ederler ve kilise babaları olarak adlandırılanların çalışmaları üzerinde yorumlar yaparlardı. Çünkü aslında bu Rönesans'ın asıl temel taşının İslam dünyasında bulunmakta oluşudur. Çünkü bu taşlar alınarak Batı'da inşa edilmişlerdir. Yani Rönesans diyebileceğimiz tarihte ezber bozan bir dönem yaratılmıştır. Bu dönem, sadece Avrupa'yı değil tüm Orta Çağı ilgilendiren değişimlere sahne olmuştur.[750]

Bilimin Rönesans'ın gerçekleşmesinde ne kadar önemli olduğu Thomas Aquinas tarafından şöyle dile getirilmektedir:

"Ayrıca bu doktrin çalışılarak elde edilir. Aynı zamanda bilgeliğe infüzyon olarak sahip olunur. Bu yüzden İsa'nın 11 örneğinde olduğu gibi Kutsal Ruh'un yedi hediyesi arasında hesaba katılmaktadır. Bu nedenle bu bilim, bilgelik değildir."[751] Yani gerçek bilim sağduyu gerektirdiği gibi çalışılarak elde edilir. Her doktrin bilim sayılmaz.

Bu, Doğu-Batı etkileşimiyle gerçekleşen erken aydınlanmada dikkat çeken bir diğer nokta da Batı tarafından çevrilen eserlerin

---

1964; Leidulf Melve, "The Revolt of the Medievalists", *Journal of Medieval History,* 2006, s. 238. Ayrıca aynı konuyu savunan ve çalışmalarında yansıtan diğer önemli çalışmalar için bkz. M. D. Chenu, "Nature, Man, and Society in the Twelfth Century", *Essays on new theological perspectives in the Latin West,* Chicago- London 1979; Alexander Murray, *Reasonand Society in the MiddleAges,* Oxford 1978; Brian Stock, *Myth and Science in the Twelfth Century,* Princeton 1972; Robert Bartlett, *Gerald of Wales 1146-1223*, Oxford 1982; Tina Stiefel, *The Intellectual Revolution in Twelfth-Century Europe*, New York 1985.

750 Susan Wise Bauer, *The History of the Renaissance World: From the Rediscovery of Aristotleto the Conquest of Constantinople*, W.W. Norton Press, New York 2013, s. 1; George Makdisi, *The Rise of Humanism in Classical Islam and the Christian West: with Special Reference to Scholasticism,* Edinburgh 1990.

751 S. Thomae Aquinatis, *Summa Theologica,* Parisus, 1880; St. Thomas Aquinas, *Summa Theologica,* Trans. Fathers of the English Dominican Province, 1947, s.2.

sadece Doğu'ya ait olmayıp, Batı'nın kendi klasik eserlerini de çevirmiş olmalarıdır. Doğu'da aydınlanma hareketi daha önce başlamıştı. Bunu da Batı'nın klasik eserlerini Arapçaya çevirerek yapmıştı. Bu dönemde de Batı, kendi kültürünü Doğu vasıtasıyla yeniden canlandırmaya çalışmıştır.

Wallece K. Ferguson'un ifadesiyle Orta Çağcılar için bir slogan oluşturulmuştur. Bu slogan şöyledir: "Revolt of Medievalist" yani "Orta Çağcıların devrimi".[752] Ferguson, bu sloganı Jacob Burckhardt'ın İtalyan Rönesansı'nın modernitesi üzerine çekmiştir.[753] Ama aynı slogan, XII. yüzyıl Rönesans'ı için de söylenebilir. Bu Rönesans, Orta Çağ Rönesans'ı olarak da adlandırılabilir. XV. yüzyıldaki Rönesans, Charles Haskins'in deyimiyle büyük sayılabilir. Ancak şu da unutulmamalıdır ki hiçbir Rönesans tek başına gerçekleşmemiştir. Karşılaştırma yapmak gerekirse, XII. yüzyıl Rönesans'ı, ne Karolenj Rönesansı gibi hanedanlık ve saray Rönesans'ı olmanın aksine hanedanlık ve saray ürünü olmuştur ne de İtalyan Rönesans'ı gibi sadece tek bir ülkede gerçekleşmiştir. Tek bir ülkeye bağlı olmuştur. Gerçekten İtalya gibi, Roma hukukunun her bir parçasına sahip olmuş olsaydı, hukuktaki yerini korumada bu kadar kararlı bir parçayı oluşturamazdı. Fransa gibi zaten bütün olarak hem rahipleriyle hem de filozoflarıyla ünlü olurdu. İngiltere'ye gelince Fransa ile yakın ilişkiler içerisindedir. İspanya ise İslam dünyasıyla bağlantılı olduğu için özellikle Kuzey Avrupa'ya bir geçiş olmuştur. Kısacası XII. Yüzyıl Rönesansı, tüm bunların birleşimidir.[754]

---

752 Wallace K. Ferguson, *The Renaissance in Historical Thought: Five Centuries of Interpretation*, Boston 1948.

753 Jacob Burckhardt, *The Civilization of the Renaissance in Italy,* Vol.1-2, New York 1958.

754 Pınar Ülgen, "XII. Yüzyıl Rönesansı", *International Research Congress on Social Sciences*, Saraybosna 2015, s.159-174.

13. Romanesk ve Gotik Avrupa

Romanesk, ilk defa bir Norman arkeolog olan Charles de Gerville tarafından V. -XIII. yüzyıllar arasında batı mimarisini tanımlamak için kullanılan bir terimdi. Şimdi Batı Avrupa'da XI. ve XII. yüzyıllarda gelişen daha kısıtlı bir mimari ve dekoratif sanat türlerine uygulanmaktadır. Cluniac ve Cistercian emirleri, bu dönemde himayede önemli bir rol oynamıştır. Roma, Kudüs ve özellikle Santiago de Compostela'ya yapılan hac yolları da stilin yayılmasında önemli bir faktördü. Hac kiliselerinin dikkate değer örnekleri arasında Conques'taki SteFoy; Limoges'te St. Martial; Toulouse ve Santiago de Compostela'daki St. Sernin.[755]

Gotik terimi, İtalya'da Orta Çağ mimarisini bir bütün olarak tanımlamaya yönelik bir hor görmenin ifadesiydi. Bununla birlikte, gotik mimari, dört yüzyıl boyunca XII. -XVI. yüzyıllar arasında gelişmişti ve Romanesk öncülünden daha sofistike bina yöntemleri gerektirmekteydi.[756]

Şimdi Gotik olarak bilinen mimari tarzın kökenleri, XII. yüzyılın ikinci çeyreğinde kuzey Fransa'da atılmıştı. XII. ve XIII. yüzyıllar Batı Avrupa'da büyük miktarda binalar vardı ve Fransız mimarisi giderek daha moda olan bir model haline geldi. Villard, genellikle atölyesinin eğitimi için bir dizi açıklamalı çizim hazırlayan usta bir mason olarak düşünülmüştü. Esnaf veya katip ya da ikisinin bir kombinasyonu olsun fark etmez bu noktada Villard, çokça seyahat etti. Sonunda yazdığı kitapla görsel ve teknik fikirleri toplayıp belki de dağınık olduğu bir yol gösteriyordu.[757]

---

755 L. Bourdua, "Culture -Romanesque Europe ", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 148-149.

756 L. Bourdua, "Culture-Gothic Europe", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 149.

757 J. Higgitt, "Culture-The Travels of Villard de Honnecourt", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 150-151.

14. Geç Orta Çağ'da İtalya

İtalyan Yarımadası politik olarak farklı üç bölgeye ayrılabilir. Güneydeki Hohenstaufen regno (krallık), Benevento ve Tagliacozzo savaşları ve II. Friedrich (Frederick)'in son Hohenstaufen mirasçılarının, torunu Conrad ve gayri meşru oğlu Manfred'nin ölümünden sonra çöktü. 1268 yılında krallık, Fransa'nın IX. Louis'in küçük kardeşi Anjoulu Charles'a geçti. Charles ve papalık arasındaki "Guelph" ittifakı tarafından krallığa müdahale etmeye davet edilmişti, 1263 yılından sonra Benevento, Roma'da nüfuz sahibi oldu. Angevinler ve Aragonlar arasındaki Vespers Savaşı, doksan yıl sürecekti. İtalya'nın merkezinde papalık önde gelen siyasi güç olarak ortaya çıkmıştı ve 1278'de Ferrara, Bologna ve Romagna kasabaları resmen papaz devletlerine Habsburg imparatoru Rudolph tarafından devredildi. Durumu ele geçirmek amacıyla VIII. Boniface (1294-1303), IV. Philip'in kardeşi Valois Charles'ı papalık devletinin vekili olarak atadı; ancak papalık otoritesini yeniden sağlamadaki başarısı sınırlıydı. "Guelph" ve "Ghibelline" ve daha sonra da o şehrin kontrolü Ghibelline della Torre (1263–81) ve Guelph Visconti fraksiyonları (1281- 95) arasında değişti. Toskana'da geleneksel Guelph, Floransa arasında kutuplaşan çatışma, 1260'ta Montaperti'de yenildi ve geleneksel olarak Ghibelline Siena'da yenildi. Gerçekte bu partilere bağlılık, daha geniş bağlılıklardan ziyade yerel rekabete bağlıydı, ancak partiler, en azından siyasi olarak parçalanmış bir bölgeye bütünlük sağladılar.[758]

15. Büyük Bölünme (Schizma) ve Kilise Reformu

"Kurtuluş için Roma başpiskoposuna bağlı olunduğunun gerekliliğini göstermiştir".[759]

---

758 F. Andrews, "Italy in the Second Half of the Thirteenth Century", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 96.

759 Johann Karl Ludwig Gieseler, *A Text-book of Church History,* Vol. 2, New York 1857, s. 351.

"Extra ecclesiam nullasalus" yani "kilisenin dışında hiçbir çözüm yoktur. Bu bir kuraldır."[760] XIV. yüzyıl kilise ve papalık açısından da sorunlu bir yüzyıldı. Sorunların çıkış sebeplerine gelince şöyle bir sıralama yapabiliriz:[761]

- Monarşiler tarafından din adamlarının vergilendirilmelerinde çıkan anlaşmazlıklar.
- Papalık yetkisiyle din adamlarında oluşan memnuniyetsizlik.

Unam Sanctum fermanı, 18 Kasım 1302 yılında papalık üstünlüğü hakkında bir ferman olarak Fransa kralı Adil Philip ile olan kavgası sırasında VIII. Boniface tarafından çıkarılmıştır. Bu ferman, şu başlangıç cümlesiyle bilinmektedir:

"Kiliseyi tek, kutsal, Katolik ve apostolik olarak gördük. İmanınız bizi teşvik etti, inanmak için zorlandık ve kesinlikle inanıyoruz. Sadece ne kurtuluşun olduğunu ne de günahların çözüldüğü dışındakileri itiraf edemem. Hz. Süleyman'ın neşidelerinde damadı olduğu gibi ilan eder: Biri benim ruhum, mükemmel biridir Biri onun annesi; seçilmiş olan da onu doğurandı"[762].

Papa Boniface, Clericos Laicos fermanı ile 1296 yılında bir papazın vergi ödemesinin yasaklanmasının ardından 1302 yılında ikinci bir ferman olarak "Unam Sanctam"ı yayınlanmıştır.[763] Bu

---

760 Tuchman, *A Distant Mirror: The Calamitous 14th Century*, s. 54-56.

761 Ülgen, *Orta Çağ Avrupasının Ölümle Dansı*, s. 117.

762 Ayrıntılı bilgi için bkz. Cardinal Henry Edward Manning, (Archbishop of Westminster, England), *The Vatican Decrees in their Bearing on Civil Allegiance,* New York 1875, s. 172-173; Fr. Luigi Tosti, *History of Pope Boniface VIII and his times, with Notes and Documentary Evidence*, New York 1911, s. 537-538; *A Source Book of Medieval History*, ed. Frederic Austin Ogg, American Book Company, New York 1908, s. 385–388; Brian Tierney, *The Crisis of Church and State, 1050-1300,* Toronto University Press, Toronto 1988-1964, s. 182.

763 Ayrıntılı bilgi için bkz. Ülgen, *Orta Çağ Avrupasının Ölümle Dansı*, s. 123 Henderson, *Select Historical Documents of the Middle Ages*, s. 432-434.

fermanla, anlaşılacağı üzere papalık üstünlüğü vurgulanmaya çalışılmaktadır. Bu fermanın özelliği, papalığın üstünlüğü hakkında aşırı ifadeler içermesidir. Ama Unam Sanctam fermanının önemi, Fransa ile çıkar çatışması yaşanmasına sebep olmasıdır.[764]

Dolayısıyla bu karmaşanın devamında kilise birliğinin parçalanması yani "Büyük Bölünme" yaşanmıştır. Bu durum da papalıkla ilgilidir. Bu dönemde Roma halkını 1300 yılındaki jübileden sonra harap eden çatışmalar ortaya çıkmıştır. 1303 yılında ise papa esir alındı ve serbest bırakılmasından kısa bir süre sonra öldü. 1305 yılında seçilmiş ve Lyon kentinde taç giymiş Bordeaux başpiskoposu Fransız Papa V. Clement[765] Roma'ya gitmemiştir.[766] 1305-1314 yıllarında ise Fransız papaların ilki V. Clemens, papalık makamlarının Fransa'ya bağımlılığını kesinleştirdi.[767]

XII. yüzyılda Lateran bazilikasındaki papalık ikametgahıyla birlikte Lateran Roma'daki baş kilise olarak kaldı. Bu durum, papalığın 1308 yılında Avignon'a hareketiyle değişmeye başlamıştır.[768]Aziz Louis'nin torunu Güzel Philippe'in İtalya'da bulunduğu sırada gizlice yürütülmüş bir hareketti. Papalıkla çıkar çatışmasına girmesi ve Anagni olayının ortaya çıkması para bastırmasıyla başlamıştır. Daha önceden Papa Bonifacius'un din adamlarının vergilendirilmesini engellemek için çıkardığı "Clericis laicos" fermanını görünce hemen yurtdışına her türlü para çıkışını yasaklamıştır. Hatta bu noktada

---

764 Davies, *Avrupa Tarihi*, s.430. Ayrıntılı bilgi için bkz. DanteAlighieri, *Paradiso,* XXVII, 22-7, s. 55-60.

765 Eamon Duffy, *Saints and Sinners: A History of the Popes,* Yale University Press, New Haven 2006, s. 403, 439.

766 Le Goff, *Avrupa'nın Doğuşu*, s. 182.

767 Kinder-Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası,* C. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, s.181.

768 Marie Therese Champagne, *The Realtionship between the Papacy and the Jews in Twelfth Century Rome: Papal, Attitude stoward Biblical Judaism and Contemporary European Jewry,* 2005, s. 191.

Tapınak Şövalyeleri'ne karşı uygulanan yasaklarla biten kan davaları, sürdürülmüştür.[769]

Bu olayların Roma'ya ulaşmasına engel olmak için V. Clement, 1309 yılında Avignon'a yerleşmiştir. Bu kargaşalar, Papalığın "kötü sonu" olarak adlandırılmaktadır.[770]

Fakat V. Clement'in selefleri hiçbir zaman Avignon'dan Roma'ya gitmemişlerdi. İstenilen papalığın Roma'ya dönmesiydi. Bu istek doğrultusunda V. Urbanus, Roma'ya gitmek için Avignon'u terk etmiş ama Roma'nın içinde bulunduğu bu durum, 1370 yılında tekrar Avignon'a dönmesine sebep olmuştur.[771] Güzel Philippe'in V. Clement'iacımasızca baskı altına almasıyla başlayan bu sürgün, Sienalı St. Catherine'in IX. Gregorius'u (1370-1378) Roma'ya döndürme kararıyla sona ermişti.[772]

Sonunda onun selefi XI. Gregorius, 1378 yılında papalığı kesin olarak Roma'ya geri getirmeyi başardı. Ayrıca bazı aristokrat aileler arasında yaşanan rekabetler de kötü şekilde sonuçlanınca bu olaylar, sadece Roma'yı değil; tüm Hristiyan dünyayı da etkilemişti. Bu şekilde Antik Çağ Latin düşüncesinin yeniden doğuşunu teşvik etmiştir. XI. Gregorius'un Roma'ya dönüşü ne kilise içinde barışı oluşturabilmiş ne de ciddi bir kriz başlatabilmişti. Ancak erken ölmesi, sonunda isyanın çıktığı bir Kardinaller toplantısına yol açmıştır. Böyle sıkıntılı bir ortamda seçilmiş olan VI. Urbanus, büyük bir düşmanlık oluşturmuştur. Hatta kardinaller toplantısında bir çoğunluk, onun seçilmesine karşı çıkmış ve yerine VII. Clement'i seçmiştir. Fakat VI. Urbanus bu çekilmeyi reddetmiştir.[773]

Dindar kesim, papaların Avignon'da değil, Roma'da olmaları gerektiğini düşünmekteydi. Bürokrasideki bu uzmanlaşma,

769 Davies, *Avrupa Tarihi*, s. 434.

770 Davies, *Avrupa Tarihi*, s. 430.

771 Le Goff, *Avrupa'nın Doğuşu*, s. 182.

772 Davies, *Avrupa Tarihi*, s. 430.

773 Le Goff, *Avrupa'nın Doğuşu*, s. 182.

papalığın Avignon'da maruz kaldığı itibar kaybını onarmaya yetmemiştir. Bu çatışma, zamanla büyüdü ve VI. Urbanus'a karşı oluşan tepki ve kardinaller arasındaki bölünmeler parçalanmaya yol açtı. Dolayısıyla artık iki papa vardı: Avignon'da VII. Clement ve Roma'da VI. Urbanus. Gerçekte her iki taraf da birbirini aforoz etmişti.[774]

Böylece aynı papalık makamında iki papa yer almıştır. Bunlar, Roma'da İtalyan VI. Urbanus ve Avignon'da Cenovalı VII. Clement'tir. Fransa, Avignon, Kastilya ve İskoçya Avignon'a bağlıydı. İtalya, İngiltere ve Germen İmparatorluğu ise Roma'ya bağlıydı. Her iki papada ayrı kardinaller tarafından desteklenmişlerdir.[775] Papalık ad olarak VII. Clement'i benimsedi ve Avignon'a geri döndü. Papalığın Fransa'daki sürgünü artık farklı bir şekil almaya başladı. İkili Papalık, biri Roma'da, diğeri Avignon'da olan bir tablo oluşmuştu artık. Bu, onlarca yıl sürecek bir bölünmeydi. Jean Froissart, "Fransa kralı Charles gerçek papa olarak Clement'i kabul etti" demiştir. Böylece Hristiyan dünyası bölünmüş, kiliseler de uyuşmazlığa düşmüş oldu.[776]

V. Martinus'u tek papa seçerek bu ayrımcılığı sona erdirdiler. Bölünme ve bu süre içinde krallıkların elde ettiği çıkarlar yüzünden zayıf düşmüş olan papalık, V. Martinus yönetiminde toparlanmaya başladı. Fakat IV. Eugenius, 1439 yılında Basel Konsili'ni önce Ferrara'ya ve sonra da Floransa'ya taşıyarak hareketin muhalefetini kırmayı başardı.[777] II. Pius 1459 yılında konsilin papanın üstünde yer alması gerektiği kuramını din sapkınlığı olarak tanımladı.[778]

---

774 Lambert, *Orta Çağ'da Dinsel Sapkınlıklar*, s. 287.

775 Le Goff, *Avrupa'nın Doğuşu*, s. 182.

776 *The Chronicle of Froissart*, s. 165-166.

777 Lambert, *Orta Çağ'da Dinsel Sapkınlıklar*, s. 288; Davies, *Avrupa Tarihi*, s. 444.

778 Kinder-Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası*, C. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, s.181.

16. XIII. Yüzyılda Latin Piskoposlukları

XIII. yüzyılın sonunda Latin Hristiyanlığı, iki yüzyıl sonra Avrupa'daki genişlemenin başlangıcına kadar, bölgesel olarak en uzak sınırlarına ulaşmıştı. XIV. yüzyılın sonlarına kadar Hristiyanlığa dönüşmeyen pagan Litvanya ile kuzey-doğuya bağlandı. Polonya Krallığı'na karşılık gelen Gniezno ve ikisi Macaristan Krallığı'nda bulunan Esztergom ve Kalocsa eyaletlerinin tümü, XI. yüzyılın ilk yıllarında, 1000 ila 1009 arasında kurulmuştu. Olmützile birlikte Bohemya Krallığı'na karşılık gelen Prag'ın büyük piskoposu hala Mainz'a bağlıydı. 1344'e kadar ayrı bir eyalete dikilmeyecekti. Kuzey Doğu'da bir dizi piskoposluk kurdu. Baltık halkları arasında misyonerlik faaliyetlerini teşvik etmek ve barındırmak için XIII. yüzyılın ilk yarısı ve bunlar, İskandinavya'nın Lund eyaletine bağlı Reval hariç 1253'te Riga eyaletinde birleştirildi. Britanya Adaları'nda Kuzey Denizi boyunca, XI. yüzyıldan bu yana bazı önemli değişiklikler yapılmıştı. İngiltere'de Norman fatihleri eyalet sınırlarına saygı duyuyorlardı, ancak birkaç kez Anglo-Sakson bölgelerinden farklı bölgelere, siyasi ve ekonomik öneme sahip merkezlere taşındılar.[779]

İskoçya'da, Orta Çağ'ın başlarındaki piskoposluk karışıklığı, XII. yüzyılda daha sonra reformasyon döneminde piskoposun kaldırılmasına kadar kesintisiz bir piskoposluk serisinin kesintisiz bir şekilde yerleşmiş olan görüşlerin kurulması veya yeniden kurulması ile takip edildi. Latin Christendom'un geri kalanında elde edilen hatlar boyunca İrlandalı piskoposluk örgütü, XII. yüzyılın başlarında başladı. Armagh, Cashel, Tuam ve Dublin'in dört vilayeti 1152'de Kellssino vadisinde kuruldu. Bu aslında İrlanda'nın İngiliz egemenliğinden birkaç yıl önce gerçekleşti. Papa III. Alexander'ın adanın fethi için onayını alma konusunda çelişkiler vardı. Orta Avrupa, İskandinavya ve Britanya Adaları'ndaki iller veya piskoposlar

779 Rose, "Latin Episcopal Sees at the End of the Thirteenth Century", s. 110-111.

ya siyasi birimlere gelmek için ya da özel olarak tasarlanmış olsa da Frank krallıklarında erken evrimleşmiş olan dini yapı, siyasi sınırları kolayca yansıtmamıştı. Böylece, her ikisi de büyük ölçüde Fransa Krallığı içinde yer alan Reims ve Lyon eyaletlerinin doğu piskoposları, imparatorluk sınırında arazi izinlerini aldı. Fransa'da olduğu gibi, Almanya Krallığı'ndaki illerin ve piskoposlukların yapısı da XI. yüzyılda iyi kurulmuştu. Sadece imparatorluğun doğu ve güneydoğu yürüyüşlerinde, Bremen-Hamburg, Magdeburg ve Salzburg illerinde yeni görüşler dikildi. XI. yüzyılın başlarından bu yana en önemli kurumsal gelişmeler, Akdeniz'de gerçekleşti. İber Yarımadası'nda amaç, büyük ölçüde piskoposluğun eski yerlerinde yeniden kurulması idi. Ardından Portekiz Krallığı'nın sınırları içinde, hem de komşu Kastilya'ya karşı Kentsel papaz hattını destekleyen Braga eyaletinin daralmasını ve Lizbon'un kurulmasını sağladı.[780]

17. Papalık Devletleri

Papalık devletleri, papalığın zamansal gücünün temeliydi. 754 yılında doğrudan papa tarafından laik hükümdar olarak yönetildiler ve XIII. yüzyılda komşu güçlerden politik özerklik kazandılar. Büyük ölçüde antik Roma yollarına dayanan geniş bir yol ağına rağmen, eyaletlerin çeşitli arazileri zorlu idari sorunlar sundu. Romagna'nın üretken bölgesinde kısır bir kıyı ovası ve Bologna ile çevrili olan kilit şehirler, Apenin geçişleri ve tepelik çeşitli ekonomik faaliyet ve sayısız küçük signori bölgesi olan zengin Ancona yürüyüşü ile ayrıldı. Tüm bölge Perugia, Orvieto, Toskana, Romagna ve başka yerlerdeki St Peter Patrimony'de yaşayan papalık valiler veya rektörler tarafından yönetildi. Avignon'daki (1309-77) papa, yokluğu sırasında fiili otorite çok sayıda komün tarafından ve son olarak Rimini Malatesta ve Urbino'nun Montefeltro gibi anıt hanedanları tarafından gaspedildi.

780 Rose, "Latin Episcopal Sees at the End of the Thirteenth Century", s. 110-111.

Onlarca yıldır bölge savaşa girmişti. 1353–67'de Kardinal Egidiode Albornoz, VI. Innocentius tarafından papalık servetlerini restore etmek için suçlandı. Askerî ve diplomatik yollarla papalık otoritesinin tanınması sağlandı. Papaların Roma'ya dönmesinden sonra Napoli Ladislao, 1408 ve 1413'te Roma'yı ele geçirdi. Papalık otoritesi, IV. Eugenius (1431-47) tarafından yeniden tesis edildi. Daha sonra papalık devletlerinden elde edilen gelir, ruhsal olarak zayıflamış bir papalığı finansal olarak güçlendirmek için çok şey yaptı.[781]

18. Geç Orta Çağ İskandinavya'sı ve Kalmar Birliği

Genel olarak Geç Orta Çağ İskandinavya'sına baktığımız zaman şöyle bir tablo ortaya çıkmaktadır. İsveç, zayıf kralların döneminde, soylu sınıfı gelişti. Büyükler, ayrıcalıklarının onaylanmasına ve yasama meclisi kurulmasına karşılık tacı, 1319 yılında Magnus Eriksson'a verdiler. Norveç-İsveç Birliğinin ilk kralı, Schonen'i, Ötand'ı ve Gotland'ı kaybeder ve dolayısıyla bu yerler, Danimarka'ya geçti.[782] Ardından Danimarka monarşisi çökmeye başladı ve İsveç'in güneyindeki eyaletler, bir borcun teminatı olarak İsveç Krallığı'na verildi. Ardından Estonya, Töton Şövalyeleri'ne satılınca 1346 yılında Danimarka yeniden yükselme sürecine girdi. İsveçliler, Baltık denizinin yukarı kısmının denetimini ele geçirdiler. Novgorod, İsveç'in Batı Finlandiya üzerindeki hükümranlığını tanımaya başladılar. Norveçliler de yarımadaya değil de Finnmark'a sahip oldular.[783]

İskandinav krallıkları, Viking çağından itibaren ara sıra birleşmişlerdi. Ancak bu, kısa süreli olmuştu. Kalmar birliğinin temeli, Norveç kralı Magnus'un oğlu Hakon ile Danimarka kralı IV.

---

781 F. Andrews, "The Papal States", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 191-192.

782 Kinder-Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası,* C. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, s.199.

783 McEvedy, *Orta Çağ Tarih Atlası*, s. 80.

Valdemar'ın kızı Margaret'in 1359'da nişanlanmasıyla başlamıştı.[784] Çünkü Valdemar'ın hayattaki tek evladı, Margaret idi.[785]

İsveç kralı Albert, Margaret'ten nefret etmekteydi. Ona "Pantolonsuz Kral" veya "Rahibin Cariyesi" demekteydi. Margaret ise onun hakaretleri karşısında oldukça sakin ve akıllıca bir tavır sergileyip, sorunu İsveç halkına yansıtmamaya gayret ediyordu. Çünkü İsveç halkının tamamıyla Albert'in arkasında olmadıklarını biliyordu. Özellikle Albert'in ülkede Almanların etkisini artırması bunda etkili olmuştu. Bu görüşmeler neticesinde taraflar arasında Ocak 1388'de imzalanan antlaşma ile soylular tarafından "İsveç'in Mutlak Güçlü Hanımefendisi" olarak ilan edildi. Margaret, artık üç İskandinav Krallığı'nın resmen ve fiilen hükümdarıydı. Danimarka babasından, Norveç ise kocasından miras kalmıştı. İsveç'i ise akıllıca politikaları ve kararlılığı sayesinde kendisi ele geçirmişti.[786]

Kraliçe Margaret, fiili olarak feodal bir birlik kurmuştu. 17 Haziran 1397 Kalmar'da üç krallığın soyluları, din adamları ve tüccarlarının da aralarında yer aldığı geniş katılımlı bir konsey topladı.[787]

Bu anayasanın içeriği şu şekildedir:

- Üç krallık daima tek bir krallık altında birleşecektir.

---

784 Hjalmar H. Boyesen, *The History of Norway*, Sampson Low, Marston, Searle, & Rivington, London 1886, s. 462.

785 Paul C. Sinding, *History of Scandinavia*, Pudney & Russell Publishers, New York 1859, s. 159.

786 Halil Yavaş, "Avrupa'da İlk Birlik Pratiği Olarak Kalmar Birliği ve Kalmar Anayasası". *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 22, 2020, s. 355.

787 Herman Schück, "The political system", *The Cambridge History of Scandinavia I,* ed. Knut Helle, Cambridge University Press, New York 2008, s. 683; Neander Cronholm, *A History of Sweden I*, Chicago 1902, s.183; Jon Stefansson, *Denmark and Sweden with Iceland and Finland*, T. Fisher Unwin Ltd., London 1916, s. 42.

- Eğer kral varis bırakmadan ani bir şekilde ölürse veya krallığı terk ederse, üç krallığın ileri gelenlerinin katılacağı bir toplantı ile barışçıl bir ortamda yeni kral seçilecektir.
- Her krallık kendi yerel kanunları ve gelenekleri ile idare edileceklerdir. Ancak hiçbiri kendi krallığındaki vatandaşlarına tanıdığı hakkı diğer krallıkların vatandaşlarından sakınmayacaktır.
- Eğer krallıklardan birisi saldırıya uğrarsa diğer iki krallık ona yardım edecektir.
- Kral ve üç krallıktan gelecek üyelerden oluşan konsey, yabancı ülkelerle antlaşma ve ittifak yapabilir veya var olan ittifak ya da antlaşmayı iptal edebilir. Her halükarda ortaya çıkacak olan durum üç krallığı da bağlamaktadır.
- Krallıklardan birisinde kanun dışı ilan edilen kişi eğer başka bir krallığa geçecek olursa iade edilecektir.[788]

Toplantı sonrasında yeğeni Erik birleşik İskandinavya'nın kralı olarak taç giydi.[789] Margaret, artık Finlandiya körfezinden, Kutup denizi, İzlanda ve Grönland'a kadar yayılan geniş bir alana hükmediyordu.[790]

Antlaşma, üç krallıktaki ulusların birleşmeyi içselleştirmesi için yeterli değildi. Bu yüzden birleşme, sadece üç krallığın tek hanedan tarafından yönetilmesinin ötesine geçmedi.[791] Bu süreçte devletin erkleri de birleşmemişti. Margaret Danimarka'da ikamet ederken güce ortak olan konseyler kendi ülkelerinde kalmaktaydılar.[792] Ömrünü İskandinavya'yı birleştirmeye adayan Margaret, 28 Ekim 1412'de elli dokuz yaşında öldü. Bazı hususlarda şikayetler olsa da

---

788 Stefansson, *Denmark and Sweden with Iceland and Finland*, s. 43; Schück, "The political system", *The Cambridge History of Scandinavia I*, s. 684.

789 Bauer, *Rönesans Dünyası*, s. 664.

790 Stefansson, *Denmark and Sweden with Iceland and Finland*, s. 43.

791 Stefansson, *Denmark and Sweden with Iceland and Finland*, s. 43.

792 Schück, "The political system", s. 685.

halk genel itibariyle ondan memnundu.[793] Devlet yönetimindeki genel politikası soyluların gücünü azaltmaktan yanaydı. Bunun için, kilisenin desteğini yanına çekmeyi başardı.[794]

Margaret, Kral Erik'e geniş bir ülke bırakmıştı. Ancak o ne büyük teyzesinin enerjisine ne de siyasal sağduyusuna sahipti. Öncelikle baskın bir Alman kimliği vardı. Bununla da kalmamış Hansa Birliği de tacizlerini artırmıştı. Uzayan savaşlardan dolayı ekonomik olarak zor durumda kalan Erik vergileri aşırı bir şekilde artırdı. 1420'den itibaren İsveç'te sık sık ayaklanmalar yaşandı. Özellikle 1434'te başlayan ayaklanma onun krallığının sonu olacaktır. 1436'da olaylar Norveç'e de sıçramıştı. Erik, bir süre daha mücadele etse da başaramadı ve 1438'de ülkeden kaçtı.[795]

Bütün yaşanan olumsuzluklara rağmen İskandinavya'daki soylular, birliğin muhafaza edilmesinden yanaydılar. 1442 yılında son olarak Norveç'in de kabul etmesiyle Christopher ortak kral seçildi. Böylece Kalmar Birliği varlığını bir süre daha muhafaza etmeyi başardı.[796] İsveç, dönem dönem ayrıldığını ilan etmekle birlikte 1523'e kadar birlik içinde kaldı.[797] Özellikle Hansa Birliğinin tehdit olmaktan çıkması sonrasında daha rahat hareket eden İsveçliler 1523'te, kesin bir şekilde birlikten ayrıldılar. [798] Danimarka ve Norveç ise birliklerini 1814'e kadar korudu.[799]

---

793 Sinding, *History of Scandinavia*, s. 173.

794 Stefansson, *Denmark and Sweden with Iceland and Finland*, s. 44; Boyesen, *The History of Norway*, s. 472; Bauer, *Rönesans Dünyası*, s. 666.

795 Yavaş, "Avrupa'da İlk Birlik Pratiği Olarak Kalmar Birliği ve Kalmar Anayasası", s. 364-365.

796 Cronholm, *A History of Sweden I*, s. 199.

797 Renata Pilati, "İskandinav Ülkeleri", *Keşifler–Ticaret-Ütopyalar*, ed. Umberto Eco, çev. Leyla Tonguç Basmacı, Alfa Yayınları, İstanbul, 2015, s. 114.

798 Kemal Beydilli, "İsveç", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 23, İstanbul 2001, s. 408.

799 *DİA*, "Danimarka", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C.8, İstanbul 1993, s. 462.

19. Ticaret Devrimi

Orta Çağ Avrupa'sında ticaret oldukça önemliydi. Genelde dış dünyaya açılmanın anahtarıydı diyebiliriz. Avrupalılar açısından bir ticaret devriminin gerçekleştiği bile söylenebilir. XIV. yüzyılda Floransalı iş adamı Francesco Pegolotti'nin tanımladığı gibi ticaret, "alım satım işi" demekti.[800] Tüccarın tanımını yapacak olursak şehir şehir gezerek ticaret yapan, gelirini bu şekilde sağlayan ve bunu meslek edinen kişidir.

Tüccarlar, bol ve ucuz yerlerden satın aldıkları malları, az bulunan ve dolayısıyla pahalı olan yerlere götürüp satarak geçimlerini sağlamışlardır. Paranın bulunması ve yaygınlaşmasından önce bu işlem, takas yoluyla yapılmaktaydı. Takasın uygulanabilmesi için öncelikle ürünlere karşılık gelen değerler belirlenirdi. Ardından bu değerler çerçevesinde değiş tokuş işlemi gerçekleştirilirdi.[801] Paranın yaygınlaşmasından sonra çeşitli madenlerden basılan paralar, çoğu yerde takasın yerini aldı. Bu paralar içerisinde yer alan ve Romalılar tarafından kullanılan *solidus*, imparatorluğun yıkılışından sonra bir süre daha kullanılmaya devam etmiştir.[802]

X. yüzyılın sonuna doğru ise Cenova ve Pisa, Güney Fransa ve İtalya'da yeni ticaret merkezleri kurulmuştu. XIII. yüzyılın başlarına kadar İtalya, Batı Avrupa'nın ticaret merkezliğine önderlik etmişti. Venedik, Cenova ve Pisa, en önemli ticaret merkezleriydiler. XII. yüzyıla kadar Venedikliler, Cenevizler ve Pisalılardan daha ağır bir rekabete girişmişlerdir. XIII. yüzyıla kadar ise önemli bir hinterland olarak, Almanya gelişmeye başlamıştır. Keten, demir gibi bazı ürünler, Almanya'dan Venedik'e gelmekte ve Doğu'ya da buradan götürülmekte idi.[803]

---

800 Epstein, *Geç Dönem Orta Çağ Avrupası Ekonomik ve Sosyal Tarih, 1000-1500*, s. 80.

801 McNeill, *Avrupa Tarihinin Oluşumu*, s. 150.

802 Pirenne, *Orta Çağ Avrupa'sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, s. 10.

803 John E. Dotson, "Trade, Western European", *Dictionary of the Middle Ages*, ed. Joseph R. Strayer, Charles Scribner's Son, New York 2010, s. 111.

Genel itibariyle baktığımızda Batı Avrupa ticareti, büyük çaplı ticari alanlara bölünmüştü. Her biri kendine özgü ve farklı karakteristik özelliklere sahipti. Örneğin Kuzey Avrupa ticareti, Baltık ve Kuzey denizini merkez edinmişti. Güney Avrupa ise büyük oranda Akdeniz ile alakalıydı. Genel bir ifade ile kuzey ticareti, daha temel maddeler üzerinde yoğunlaşmıştı. Güney ticareti ise daha büyük ve aktif bir ticaret olup Doğu'daki lüks malların ticareti yapılmaktaydı. Bu ticaret alanları, Flanders, Champagne, Bruges ve Antwerp gibi önemli merkezlerdi.[804]

Kuzey Denizi'ndeki bu ticaret etkinliği, aslında IX. ve X. yüzyılda Kuzey Denizi ve Baltık Denizi kıyılarına yerleşen İskandinavların, korsanlık faaliyetlerini ticarete dönüştürmeleriyle olmuştur. İskandinavların bir kısmı İngiltere ve İrlanda kıyılarında ticari faaliyetlere başlamışlardır. Yaklaşık iki yüzyıl sonra da ortak çıkarlarını koruma amacıyla Hansa Birliğini kurmuşlardı.[805] Ticaretin gelişmesini ve tüccarların faaliyetlerinin artmasını sağlayan bir diğer etken de panayırlardır.[806]

Bu panayırlardan birinde yaşanan çok ilginç bir hikayeden burada bahsetmek yerinde olacaktır. Şöyle ki bu hikaye Floransa'daki tüccar kültürüyle alakalı yeni bir konsept ve gerçekçilik içermektedir. Buradaki amaç, ticaret hayatındaki gelişmelerle tüccarlık mentalitesi arasındaki durumu ifade etmektedir. Aynı zamanda Ortadoğu'daki ticaret fuarında ortaya çıkmıştır. Bu fuar, Avrupa ve Ortadoğu'nun buluşma noktasıdır. Burası öylesine farklı bir yapıdadır ki İtalya ve Arap tüccarlarının bulunduğu bir yerdi.[807]

---

804 Dotson, "Trade, Western European", s. 108-116.

805 Pirenne, *Orta Çağ Avrupa'sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, s. 33; Le Goff, *Orta Çağ Batı Uygarlığı*, 2015, s. 85-86; Davies, *Avrupa Tarihi*, s. 369. Leo Huberman, *Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla*, çev. Murat Belge, İletişim Yayınları, İstanbul 2015, s. 46.

806 Pınar Ülgen, "Geç Orta Çağ Avrupasında Pazar ve Panayır İlişkisinin Ticaret Hayatındaki Rolü ve Türk-İslam Dünyasındakilerle Karşılaştırılması", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 5, S. 21, 2012, s. 361.

807 Olivia Mair, *Merchants and Mercantile Culture in Later Medieval*

Bu hikayede önemli üç kişi vardır: Bernabo, Zinevra ve Ambruogiolo'dur. İki adamın ticaret hayatındaki tutkuları öyle güçlü idi ki diğerlerinin isteklerine rağmen, iki tarafı da bağlayan bir sözleşme formu hazırlanmıştı. Filomena tarafından anlatılan bu hikayede hem öykücü hem de ticari olan bağlar arasındaki karmaşıklık anlatılmaya çalışılmıştı. İtalyan tüccarlar olan Ambruogiuolo ve Bernabo, antlaşmanın sıkıca yapılması konusunda ısrar etmişlerdi.[808] Burada bir malın gönderim zamanı ve kredi ödemesi kadar çok önemli olan bir unsur daha vardı. Bu da böyle bir mesleğin sosyal yaşantıya olan etkisiydi. Bunun için de bir tüccarın uzun mesafe ticareti sırasında uzun zaman evinden uzak kalmasıyla alakalı olarak sadakat teması işlenmişti. Burada şunu da belirtmeliyiz ki tüccarlık, bu kadar avantajına rağmen bu sebeplerden dolayı aşağılayıcı bir meslek olarak kabul edilmiştir. Hatta Çin'de dahi bir süre bu meslek sahipleri aristokrat sınıfa girememişlerdir. Zinevra'nın bu hikayesi, XIV. yüzyılda düğün sandıklarının üzerine resimlenmiştir.[809] Dolayısıyla bu hikaye ticaret hayatındaki olayların sosyal ve özel yaşantıyla olan bağını yani bir tüccarın hayatının nasıl olabileceği ve olması gerektiğine dair bilgiler içermektedir.

Ticaretin gelişmesine ve tüccarların işlerine katkı sağlayan gelişmelerden bir diğeri de kredi sistemiydi. Kredi sistemi, Venedik'te daha XI. yüzyılın ilk yarısında kullanılıyordu. Ticarete atılmak için yeterli sermayesi olmayan insanlar, kredi sistemiyle yüzde yirmi faizle borç para alıyorlar; elde edilen sermayeyle birkaç tüccar birleşerek bir gemiyi ortaklaşa yüklüyorlardı.[810]

Italian and English Literature, Doctor of Phlophy Thesis, The University of Western Australia, Communication and Cultural Studies School of Social and Cultural Studies, 2005, s.59; Pınar Ülgen- Murat Çaylı, "Orta Çağ Avrupa Ekonomisinin Mimarları Olan Tüccarlara Genel Bir Bakış", *Journal of History Studies*, Vol. 9 No.5, s. 172.

808 Mair, *Merchants and Mercantile Culture in Later Medieval Italian and English Literature*, s. 57.

809 Mair, *Merchants and Mercantile Culture in Later Medieval Italian and English Literature*, s. 56-60.

810 Pirenne, *Orta Çağ Kentleri*, s. 86.

Soylular, Avrupa'nın birçok yerinde, tüccarları bölgelerindeki panayırlara çekmek için çeşitli imtiyazlar tanımışlardır. Örneğin, Champagne panayırlarında tüccarlarla ilgili 1349'da çıkarılan aşağıdaki ferman ve Alman tüccarlara 1200'lü yıllarda verilen ayrıcalıklar dikkat çekicidir:

"Bütün tüccar kumpanyaları ve ayrıca tek tek tüccarlar, İtalyanlar, Alp ötesinden gelenler, Floransalılar, Milanolular, Cenovalılar, Venedikliler, Almanlar, Provanslılar ve bizim krallığımızdan olmayıp başka ülkelerden gelenler, burada ticaret yapmak ve söz konusu panayırların ayrıcalıklarından ve iyi adetlerinden yararlanmak istiyorlarsa... kendileri, malları ve kılavuzları, güven içinde panayırlara gelebilir, kalabilir, gidebilirler. Biz bundan böyle, onları söz konusu panayırların bekçileri dışında, kimse tarafından engellenmeden, tutuklanmadan ve yakalanmadan gelmek üzere kabul edeceğiz."[811]

Batı Avrupa'daki Finansal Merkezler

Batı Avrupa'da geç dönemlerdeki finansal merkezlerde farklı yöntemler kullanılıyordu. Örneğin çift girişli defter tutma, örneğin bireyin yatırımlarını takip etmek (ticaretten evlilik sözleşmelerine ve çeyizlere kadar her şey dahil) veya bir ev şirketi ile yurt dışındaki şubeler arasındaki dengeleri korumak için farklı hesap defterleri gibi giderek daha fazla kullanılmaya başlandı. Kalıcı bankacılık merkezleri, Batı Avrupa'ya dağılmıştı; ancak uluslararası bankacılıkla ilgili büyük uluslararası fuarlarda XIII. yüzyılda Champagne'da ve daha sonra Cenevre, Medina del Campo ve Lyon'da da hizmetler verildi. Ödemeler, normalde İtalyan veya Güney Alman bankacılarının hizmetleri kullanılarak döviz faturaları ile yapıldı. Bir finansal veya bankacılık merkezinde fonların ilerlemesini ve neredeyse her zaman başka bir para biriminde başka bir merkezde yer alan miktarın ödenmesini içeriyorlardı. Döviz kurları dalgalandı.

811 Huberman, *Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla*, s. 34.

Teoride, bir tasarının hedefine bağlı kalmaması ve daha sonra farklı bir döviz kuru ve kârla menşe yerine geri döndürülmesi mümkün olmuştur. Bu kur, değişim uygulamasına yol açtı ve yani döviz faturalarını tefecilik için bir bahane ya da örtü olarak kullandı. Çoğu zaman büyük finans ve bankacılık faaliyetleri, hanedanların girişimcilik geçmişine dayanıyordu. Bunun nedeni kısmen faaliyetleri ve dini değerleri arasındaki uyumsuzluktan kaynaklanan suçluluk kompleksi de olabilir. Peruzzi bile kitaplarında "Messer Dommeneddio-Bay Tanrı" adına bir hesap açmış, kârlar fakirlere verilmiştir. Daha genel olarak politik güç ve saygınlık için itici bir güçtü.[812]

Bu yüzyılın hem felaket hem de değişim yüzyılı olarak adlandırılmasındaki bir diğer etken de finansal durumlardır. Bu dönemde Avrupa'nın en ünlü bankaları Bardi, Peruzzi ve Acciaivoli adlı aile bankalarıdır. 1250'li yıllarda Floransa ve Siena'daki diğer bütün bankalarla birlikte kurulmuşlardı. 1290'lı yıllarda ise büyümeye başlamışlardır. Bu bankalar, genel olarak "Black Guelph"[813] olarak adlandırılmışlardır.[814]

Bunun dışında XIV. yüzyılın bir diğer karmaşık olayı ise İtalya'da yaşanmıştır. Şöyle ki şiddetli kan davaları, ilginç şekilde Avrupa'nın ilk tüccar bankerlerinin oluşumuna zemin hazırlamıştır.[815] Bu durumda bile İtalyan bankerler, kâr edebilmişlerdir. Kambiyo senedinden, sigorta ve muhasebeciliğe kadar modern finans tekniklerinin hepsini o dönemlerde geliştirmişlerdir. Kilise hiyerarşisini kullanarak faaliyetlerini Latin Hıristiyanlığının tamamına yaymışlardır. Floransa, 1339-1349 arasında önde gelen ticarethanelerinin iflas

---

812 A. MacKay, " Financial Centres in Western Europe", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 213.

813 Black Guelph, bir nevi siyah ya da mecazi anlamda şeytani soyluluk anlamına gelmektedir.

814 Paul Gallagher, *How the 14th Century Lombard Banks Createdthe Dark Age*, 2008, s. 28-29.

815 Davies, *Avrupa Tarihi*, s. 428.

etmesiyle sarsıntı geçirmiş ve uzun vadeli krediler nedeniyle iflas etmiştir. Kısacası kriz ve çatışmalar derken zenginlikle sefaletin arasında bir kapitalizm dünyası ortaya çıkmıştır.[816]

Geç Orta Çağ'ın Önemli Kentleri: Brunswick ve Novgorod

Orta Çağ Aşağı Saksonya'nın en büyük şehri olan Brunswick, "çok şehirli (multitown)" in en eski örneklerinden biriydi. X. yüzyıldan kalma idi ve pazar temelli bir yerleşimdi. XI. yüzyılda Altstadt'ta bir ticaret bölgesi gelişirken Saksonya Dükü Henry the Lion XII. yüzyılda Hagenstadt ve Neustadt'ı kurdu. Üç yeni kasabanın XIII. yüzyılda kendi konseyleri vardı. 1269'da ortak kaygı konularını göz ardı etmek için bir genel konsey kurdular. Her ne kadar gittikçe artan belediyeleri şekillendiren bileşen kasabalarda konseylerin varlığı 1299'da doğrulanmış olsa da genel konsey iç ve dış meselelere hakim olmaya başladı.[817]

Novgorod, dokuzuncu yüzyılın varlığında bir piskoposluk koltuğu ve 1165'ten itibaren bir başpiskoposluk merkeziydi. Aynı zamanda Orta Çağ'ın sonlarında, çok fazla ticaret ilgisi olan büyük bir şehir devletinin merkeziydi. Kasaba, Volkov Nehri tarafından bölünmüş; ancak bir köprü ile bağlanmıştır. Ticari taraftaki rıhtımlara yakın olan pazar yeri, St John'un Rus Tüccarlar Kilisesi ve Rus Good Friday Kilisesi ve ticaret depoları gibi ticari kiliselerle çevriliydi. Politik olarak 1478 yılında Rusya'nın III. İvan tarafından fethine kadar Novgorod başpiskoposu ve bir grup kentli konsey tarafından yönetildi. İdari amaçlar için şehir, beşe bölündü ve bunlar da en küçüğü sokak olan daha küçük birimlere dönüştü.[818]

---

816 Davies, *Avrupa Tarihi*, s. 429.

817 D. Ditchburn, "Late Thirteenth-Century Brunswick", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 215.

818 D. Ditchburn, "Novgorod in the Later Middle Ages", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 216.

Hansa Birliği, Venedik ve Cenova

VIII. yüzyıldan itibaren Alman tüccarlarının yurt dışında kooperatif birlikleri vardır. Bunların esas başarısı, 1150-1250 yılları arasında Baltık ülkeleri ekonomi alanı kurmak istemeleridir. Geniş gövdeli gemileri yani Kogge ile İskandinavların kürekli teknelerinden üstündür. 1161 yılında Wisby'de bir Alman Hansa'sı kuruldu. Böylece ticaret, 1158'de yılında kurulan Lübeck'e kaydı. Lübeck'in önemi artarak doğu-batı aktarma limanı ve Livonya ile Prusya için göçmen limanı haline geldi. XV. ve XVI. yüzyıllarda Hansa'nın çöküş nedenlerine gelince 1397 yılında Kalmar Birliğinin kurulmasından itibaren kuzeydeki milli devletlerin güçlenmesi, Kuzey Denizi'nden ringa balığı akınlarının kesilmesi ve ticaretin Atlantik'e kayması en önemli nedenler arasındadır. Bunun yanı sıra Venedik'le Cenova'nın Levant ticareti, Arapların Akdeniz'deki hakimiyeti XI. yüzyıldan itibaren fethedilen toprakların geri alınması ve Haçlı Seferleri nedeniyle bitmiştir. Cenova, Pisa ile birlikte Akdeniz'in batısını Müslümanların ablukasından kurtarır. 1381 yılında Venedik'e karşı Yüzyıl Savaşları'nda yenilgiye uğradı. Siyasi yönden Milano'ya ya da Fransa'ya bağımlı oldu. 1407 yılında ise Avrupa'nın ilk kamu bankası Casa di san Giorgio kuruldu. Ekonomik yönden zayıf düşmemek için Cenovalı denizciler Hindistan'a deniz yolunun keşfine katıldılar.[819]

20. Geç Orta Çağ'da İspanya

Emevi Halifeliğinin dağılmasından sonra Hristiyanların saldırıları başlar. Navarra Krallığı zamanında Cluny Tarikatı üyeleri, milli Şövalye tarikatlarını güçlendirirler ve kilisenin Roma ile sıkı ilişki kurmasını sağlarlar. Haçlı seferlerinin de teşvikiyle birlikte Şövalye tarikatları da bunlara yardım ederler. 1137 yılında Katalonya ile birleşme yaşanır. Aragon Krallığı zamanında fethedilen toprakların geri alınması, I. Jaime tarafından 1229-35 yıllarında

819 Kinder-Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası*, C. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, s. 183.

Balear Adaları'nın ve 1238'de Valencia'nın fethi ile tamamlanmış oldu. III. Pedro ile Aragon, İtalya'ya açıldı ve Sicilya'yı ele geçirdi. II. Jaime döneminde 1295 yılında Anagni Barış Antlaşması'yla papalığa bağlı derebeyi ile uzlaşma sağlandı. Portekizle ilgili olarak Porto Kontluğu, 1094 yılında bağımsız olmuştur. 1279-1325 yılında I. Dionysius, ülkenin yapılanmasını teşvik etti. Kastilya'ya baktığımızda ise I. Büyük Fernando, zamanında 1085 yılında Toledo fethedildi. Kastilya ile veraset silsilesi mücadeleleri, 1385 yılında Aljubarrota yakınlarında zafer kazanılıncaya kadar devam etti. 1236 yılında Aziz III. Fernando, Kurtuba dahil olmak üzere güney fethedildi ve Reconquista sona erdi.[820]

Endülüs'ün fetihleri büyük ölçüde III. Ferdinand ve X. Alfonso bağlıydı. Bu fetihleri nüfusla, yani kuzeyde büyük miktarlarda toprakların paylaşıldığı yeni sömürgecilerin başlatıldığı ve fethedilen bölgelerin sivil ve dini olarak yeniden düzenlendiği bir dönem takip etti.[821] Kurumsal yenilikler, "devamsız monarşi" sorunuyla bağlantılıydı. Krallar, yetkilerini devrettiler. Hükümdarların ve yetkililerinin yetkileri, federasyonun ciddi şekilde kısıtlandı. Kraliyet otoritesini kontrol eden kurumlar, çok da demokratik değillerdi.[822]

1350'den 1389'a kadar Kastilya Krallığı'nın kontrolü için uzun bir mücadele yürütüldü. Öncelikle I. Peter (1350-69) arasında bir iç savaş ve gayri meşru üvey kardeşi Trastámara Henry'nin liderliğindeki bir soylu koalisyonu olarak başladı, ancak her iki taraf da özellikle Fransa ve İngiltere'den dış destek istedi. 1365'te sürgün edilen Trastámaralı Henry, Fransız ve İngiliz paralı askerlerinin

820 Kinder-Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası,* C. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, s. 187.

821 M. González Jiménez, "The Thirteenth-Century Repopulation of Andalusia", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 143.

822 A. MacKay, "The Expansion of the Crown of Aragon", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 176-177.

yardımıyla Castile'yı işgal etti ve 1366 yılında kendini kral II. Henry olarak ilan etti. Peter Bayonne'ye kaçtı ve İngilizlerin yardımıyla Nájera'daki Trastámarans'ı (1367) yenerek bir karşı saldırı başlattı ama zaferi kısa sürdü. Fransa'dan V. Charles, Henry tarafından bir başka istilaya tam destek verdi. Peter sonunda Montiel'deki üvey kardeşi tarafından yenildi ve öldürüldü. 1371'de Gaunt'tan John, Lancaster Dükü, Peter'ın en büyük kızıyla evlendi ve Kastilya tahtını talep etti. Portekiz'de dahil oldu. Tahtının varisi, 1383 yılında I. John ile evlendi ve ikincisi İngiliz okçular tarafından desteklenen Portekiz krallıklarını işgal ettiğinde, Aljubarrota'daki Kastilyalılara ezici bir yenilgi verdi.[823]

Lancaster, 1386 yılında La Coruna'ya (İspanya'da Galiçya'nın Kuzeybatısındaki bir başkent) indi; ancak işgali başarısız oldu. II. Yuhanna'nın (1406-54) azınlığı sırasında kardeş olan küçük kardeşi Ferdinand, siyasi sahneye egemen oldu. Antequera'yı Moors'tan alarak ün kazanan Ferdinand, çocuksuz (I) Martin'in Caspe'nin Uzlaşması'nda (1412) "seçilmiş" kralın ölümünden sonra iddialarını Aragon tacına başarıyla iletti. Ancak Aragon'daki (1412-16) kısa saltanatı, Kastilya siyasetine olan ilgisinin ve ailesinin çıkarlarının teşvik edilmesiyle dikkat çekti. Sonra oğulları siyasi sahneye hakim olacaklardı: V. Alfonso kendisini esasen İtalyan işlerine adadı. Ailenin Kastilya'daki geniş toprak mülklerini miras alan John ise 1425 yılında Navarre kralı olmasına ve kardeşi Aragon Krallığı'nda (1458-79) başarılı olmasına rağmen bu krallığın siyasi meselelerinde etkili olamadı. Henry, Santiago Düzeni'nin efendisi oldu ve ölümüne kadar kendini sürekli politik entrikalarla meşgul etti. Kastilya'da onlara karşı güçlü kraliyet favorisi Alvaro de Luna vardı. Kral adına yüce mutlakçılık iddialarını savundu ve ve 1453'te idam edildi. Bir sonraki hükümdarın uğurlu bir başlangıcından sonra IV. Henry'nin anarşiye dönüştüğü kralın Avila'da 1465'te emanet etme girişimi krize

823 A. MacKay, "Late Medieval Iberia", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 182.

yol açtı. Alfonso'nun 1468'de ölümünden sonra, siyasi hizipler arka arkaya krizlere yol açtılar. 1479 yılında II. John'un ölümü üzerine Kastilya ve Aragon Katolik kralların egemenliği altında birleştiler. Bununla birlikte çok farklı kurumları korumaya devam ettiler. Granada (Gırnata) 1492'de fethedildi, Columbus aynı yıl Amerika'yı keşfetti ve Navarre Krallığı 1512'de Kastilya'ya bağlandı.[824]

21. Kastilya Corregidores

"Corregidorelar" adlı yetkililer, "Belediye Başkanı" olarak adlandırılırlardı ve XIV. yüzyılın başlarından itibaren zaten mevcut olsalar da Kastilya monarşisi, onları ancak III. Henry döneminden itibaren geniş bir şekilde kullanmaya başladı. Başlangıçta kraliyet kentlerindeki sorunlarla başa çıkmada tacı temsil etmek için ideal ajanlardı bunlar ve gönderildikleri kasabaların siyasi ve ekonomik yaşamı üzerinde önemli etkiler bıraktılar. Genellikle çalıştıkları alanların yerlisi olmayan bu corregidorelerin maaşları, ikamet ettikleri kasabalar tarafından ödeniyordu ve bu gerçek anlamda müdahale yetkileriyle birleştiğinde, kentsel oligarşilerin düşmanlığını uyandırdı. Bunların çoğu ya küçük soylular ya da hukuk eğitimi almış "letrados" adlı erkeklerdi. Karşılaştıkları en temel sorunlar, bölgesel seçkinler arasında klan benzeri kavgalardan kaynaklanan iç kentsel bozukluklar, adaletin yönetiminde kötüye kullanım, belediye maliyesinin bozulması ve denetlenmesi ile kilise ve soyluluğun kraliyet ve belediye haklarının gasp edilmesiydi. Katolik hükümdarlar, bu sistemi öncekilerden devralarak atamaları o kadar önemli ölçüde uzattılar ki 1494'e kadar var olan elli dört corregidoreler mevcuttu. Bununla birlikte, bu yetkililerin artan kullanımı genel olarak kraliyet gücünü önemli ölçüde artırsa da bireysel corregidorelerin kötüye kullanımı da çok yaygındı. Üstelik IV. Henry'nin hükümdarlığı sırasında bazı corregidorelerin atanması büyük soyluların eline geçti ve II. John'un hükümdarlığından sonra

824 A. MacKay, "Late Medieval Iberia", *Atlas of Medieval Europe*, s. 182.

taht, büyük bir aristokrasinin kentsel bölgeleri gasp etmesini önleme girişimleriyle corregidoreslerin girişimlerini destekleyemedi. 1520'de "Comuneros İsyanı"nda birçok Kastilya kasabası isyan ettiğinde, bilgili çağdaşlar, "corregidores" sisteminin kraliyet kontrolündeki istismarların kentsel huzursuzluğun önemli bir nedeni olduğunu kabul etti.[825]

İspanya Devleti'nin oluşumu ve 1469 yılında "Katolik kralların evliliği Kastilyalı Isabel ile Aragon'lu Fernando yeni bir devir başlattı. 1474-79 yıllarında ise Kastilya'nın Fransa ve Portekiz'e karşı veraset silsilesi savaşı başlamış oldu.[826]

22. Avrupa'da Güç Dengeleri

Bu savaşlar dizisi devam ederken yine bu dönemde Avrupa'da güç dengeleri de değişkenlik göstermeye başlamıştı. I. Otto, artık egemen bir güç değildi. İtalya'da ise zenginlik ve kültürel yenilik, daha ön plandaydı. Aslında genel olarak ortama bakıldığında iktidar, şehir memurlarına devredilmişti. Şehirler, ticaret konusunda rekabet halindeydiler. Cenova, Venedik, Floransa ve Milano gibi conurbationlar, [827] XIV. ve XV. yüzyıllarda güçlü ailelerin kontrolü altında bulunmaktaydı. Venedik dükası, artık yılda bir defa zengin ailelerden biri tarafından seçilmekteydi. Floransa'da ise Signoria adı verilen kan davalı bir grup aile yönetimi ele geçirmişti. Aragon, Barcelona ve Velansiya, bir federasyon içindeyken İtalya'nın güneyindeki Sicilya ile de bağlantıları devam etmekteydi. Aslında Arapların Gırnata şehrini boşaltmalarıyla birlikte İspanya'da birlik sağlanmış olacaktı. Kuzey bölgelerinde ise çok ani değişimler yaşanmaktaydı. 1397 yılında Norveçli kraliçe Margaret, İskandinav monarşilerini aralıklı dönemlerle 1523 yılına kadar sürecek olan Kalmar Birliği içerisinde birleştirmiştir. Genel

---

825 A. MacKay, "Castilian Corregidores", *Atlas of Medieval Europe, ed. Angus Mackay, David Ditchburn*, Routledge, London 1997, s. 201-203.

826 Kinder-Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası,* C. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, s. 187.

827 Gelişip birleşmiş şehirler.

görüntüye baktığımızda Doğu Avrupa'da ise Slavların aleyhine olacak şekilde daha da Almanlaşma eğilimi göze çarpmaktaydı. Çekler ve Polonyalılar ise bağımsız devletler şeklinde örgütlenmeye başlamışlardı. Yine XIII. yüzyılda Moğollara büyük bir tehlike olarak Avrupa'nın karşısında bulunmaktaydılar. Rusya ise Altın Orda Devleti'ne haraç ödeyen bir devlet haline gelmişti. Diğer taraftan Bizans, zayıflamış ve Osmanlı Devleti de büyük bir hızla gelişerek Batı'ya doğru ilerlemekteydi.[828]

Genel anlamda Fransa'daki sorunlar, yukarıda da bahsettiğimiz Valois hanedanının veraset sorunlarından kaynaklanmaktaydı. Özellikle Flandre, Brötanya, Guyenne (Akitanya) ve Burgonya gibi büyük tımarların düzen karşıtlığı büyük sorun yaratmaktaydı. İngiltere'nin çıkarları Plantagenetlerin Fransa tahtındaki veraset haklarından, özellikle Guyenne'deki toprak sahipliğinden, Flandre ile olan ticari bağlarından ve hepsinden önemlisi İngiliz ününün kendilerini Manş Denizi'nin ötesinde beklediğine inanmalarındaki iddialarından kaynaklanmaktaydı. Fransa, potansiyel olarak daima daha güçlü olan taraftı. Fakat İngiltere'nin denizdeki üstünlüğü, adayı Fransa'nın müttefiki İskoçya dışında herkese karşı güven içinde tutuyordu. Sonuç olarak bütün çatışmalar, Fransa topraklarında gerçekleşmiştir. 1450'lerde bile İngilizlerin kendileri iç savaşa tutuşmuş olmasaydı belki de bu savaşlar, devam ediyor olacaktı.[829]

23. Geç Orta Çağ'da İsviçre Konfederasyonu

1218 yılında Zaehringen hanedanının tükenmesinden sonra İsviçre Alpleri bölgesi, siyasi yönden bağımsız küçük bölgelere ayrıldı. Habsburg hanedanı, toprak egemenliğini genişletti ve 1278'den sonra Uri ve Schwyz (1240) köylülerinin direnişiyle karşılaştı. Unterwalden'in de katılmasıyla üç asıl kanton, 1291 yılında "Devamlı

828 Kerr, *Charlemagne'dan Lizbon Antlaşması'na Avrupa'nın Kısa Tarihi*, s. 51-54.

829 Davies, *Avrupa Tarihi*, s. 447.

Birlik" içinde birleşir. Konfederasyon, Habsburgların rakipleri tarafından tanındı. Avusturyalı I. Leopold kumandasındaki bir Şövalye ordusunun saldırısında köylüler, 1315 Morgarten Savaşı'nda onları yendiler. 1332 yılında Luzern, ilk kent olarak devlete üye oldu. Devlet, 1353 yılında sekiz eski kenti de içine alan bir birlik haine geldi. Kentler savaşında seferber olan konfederasyona bağlı halk, 1386 yılında Sempach savaşında galip geldi ve 1388'de Naefels'te Avusturya'yı yendi. 1415 yılında ise Habsburglara bağlı Aargau fethedildi ve ilk teba ülkesi haline geldi. Kırsal kesim ile kentlerin işbirliği, Schwyz ile Zürih arasında çıkan anlaşmazlıkla tehlikeye düştü. 1474 yılında yeniden bir birleşme yaşandı. Suebya Savaşı, 1499 yılında Basel Barış Antlaşması'yla sona erdi. İmparatorluğa yakın İsviçre siyasi bağımsızlığını kazandı ve imparatorluktan ayrıldı. 1513 yılında bu Birlik genişledi ve 13 bölgeye ayrıldı ve genişlemesini 1515 yılına kadar devam ettirdi.[830]

24. Burgonya Krallığı

Almanya-Fransa sınır bölgesinde, Karolenjlerin Lotharingien'ine benzeyen yeni bir ülkeler yapısı ortaya çıktı. 1363-1404 yıllarında ise Atak Philip 1363'te Burgonya Dukalığını babası İyi Jean'dan aldı. Philipp ve ardılları miras ve satın alma yoluyla1384 yılında Burgonya Kontluğunu ayrıca Wittelsbachların ve Lüksemburglulların miraslarını aldılar. 1419-67 yılları arasında ise İyi Philipp, 1420 yılında Troyes Antlaşması'yla İngiliz tarafına katıldı; VII. Charles ile uzlaşma ancak 1435 yılında Arras Barış Antlaşması'yla, Fransa'ya tımar bağımlılığının sona erdirilmesinden sonra sağlandı. Sonra oğlu Yiğit Charles, tahta geçti. 1475 yılında ise Lothringen'in fethinden sonra Bern, İsviçre'yi savaşa sürükledi. Burgonya mirası konusunda Maximilian, 1479 yılındaki Guinegate Savaşı'nda XI. Louis'yi yenilgiye uğrattı. Mirasın 1493 yılında barış antlaşmasında

830 Kinder-Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası*, C. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, s. 193.

paylaşılmasıyla Fransa, Habsburg arasında yüz yıllık karşıtlık başladı.[831]

Ayrıca yerel ayrıcalıkları tanıyan hükümet, federal bir niteliğe sahipti. Ancak yavaş yavaş bazı merkezi kurumlar da ortaya çıkmaya başladı. Şansölye, her yerde bulunan bir duka, konseye başkanlık ediyordu. Yerel olarak komşu bölgelerdeki kurumları rasyonalize etmek için çaba gösterilmiştir. Burgonya ve bazı bitişik bölgeler -Flanders ve Artois, Brabant ve Limbourg, Hollanda ve Zelanda - idari olarak birleştirildi.[832]

25. Geç Orta Çağ'da Alman İmparatorluğu

İmparatorluk içindeki huzursuzluklar, imparatorluk otoritesinin serbest kral seçimiyle yeniden tesis edilmesini zorunlu hale getirmişti. Genel imparatorluk politikası ile mülkiyet politikası arasında anlaşmazlıklar çıkmıştı. "Kutsal Roma Germen İmparatorluğu", izlediği İtalya politikasıyla evrensel imparatorluk fikrinden vazgeçmişti.[833]

İlk Habsburglular Döneminde Almanya

Lüksemburglular soyunun tükenmesinden sonra krallık, Macaristan ve Bohemya ile birlikte Habsburg sülalesinden 1438-39 yılları arasında Avusturyalı II. Albrecht'e geçti. Ölümünden sonra oğlu Ladislaus Posthumus'un vasisi Friedrich oldu. Müşaviri Enea Silvio Piccolomini onun Papa IV. Eugenius'u desteklemesini sağladı; konsil hareketi, 1448 yılı Viyana Antlaşması ile sonuçlandı. Özellikle Vestfalya'da genel hukuki güvensizlik ortamına önlem olarak

---

831 Kinder-Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası,* C. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, s. 193.

832 M. Jones, "Burgundian Administration", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 201.

833 Kinder-Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası,* C. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, s. 195.

ceza mahkemesi kuruldu. Ölüm ve yaşam üzerinde hüküm veren krallık beyi, Freigrafa yani mahkeme başkanına gizli mahkemeyi tımar olarak verdi. Hakkını bizzat koruma, XV. yüzyılın sonunda yürürlükten kalktı. 1471 yılında Regensburg Diyet Meclisi ile kan davası yasaklandı. 1457 yılında Macaristan'daki ve Bohemya'daki milli krallar ayaklandılar. Ayrıca imparatorluk, Polonya'ya ve Burgonya'ya ait toprak kaybetti. Özel mülkiyet politikası, bütün başarısızlıklara rağmen imparator, Habsburgların gücüne güvenmekteydi. Yapılan miras ve evlilik sözleşmeleri, Habsburg dünya imparatorluğunun temelini attılar. Daha sonra Burgonya ele geçirilirken Viyana kurtarıldı ve 1491 yılında Bohemya ve Macaristanla miras sözleşmesi yapıldı. Asayişin korunması amacıyla 1488 yılında Süebya Birliği kuruldu.[834]

Geç Orta Çağ Almanya'sının Yönetim Anlayışı

Alman monarşisinin sınırlı güçleri, Almanya'nın merkezi yönetim kurumlarının ilkel doğasına da yansıdı. Şansölye, diğer ülkelerdekine kıyasla küçük olmasına rağmen kraliyet tüzükleri ve mektupları yayınlamaktan sorumluydu. Almanya'nın temsili meclisi *Reichstag*, daha sonraki süreçte bir danışmadan bir yasama organına dönüştü. XV. yüzyılda ise biraz değişken olan üyeler, seçmenler, başrahipler, prensler, daha küçük lordlar ve imparatorluk kasabalarının temsilcilerinden oluşuyordu.[835] "Kurverein" olarak kurulan seçmenler ve kent temsilcileri, 1470'lerden itibaren kentsel rejim olarak kuruldular ve bazen kendi ilgi alanlarını ifade etmek için *Reichstag*'dan bağımsız olarak görüştüler. *Reichstag*'ın kendisi Orta Çağ'da sık sık toplanıyordu; ancak özellikle kuzey üyeleri arasında devamsızlık yaygın bir hareket idi. Kararlarının

834 Kinder-Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası,* C. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, s. 195.

835 D. Ditchburn, "The Government of Later Medieval Germany" *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 205.

kabulü ve uygulanması, sadece kısmî oldu. Ne *Reichstag* ne de imparator, Almanya'nın halk barışına ve adalete olan acil ihtiyacı için etkili bir çözüm sunmadı. Yasadışı kanuna aykırı olan hareketlerin tekrarlanması, girişimleri etkisiz hale getirdi ve kraliyet mahkemelerinin hükmü yetersizdi. Sınırlı yetkinlik ve kaynaklara sahip olan bir oda mahkemesinin (*Kammergericht*) ortaya çıkması, yetki alanından yaygın bağışıklık verilmesini takiben XV. yüzyılın ortalarında kraliyet adalet mahkemesinin (*Reichshofgericht*) ortadan kalkmasıyla paraleldi. Bu arada kraliyet vergilendirmesi, başka yerlere kıyasla büyük ölçüde geçici ve yetersiz kaldı. Yine de XV. yüzyılda emperyal hükümeti yeniden canlandırmak için çeşitli planlar geliştirildi; ancak kamu barışının ilan edilmesinin ve hile ihlallerinin yasaklanmasının ardından "Kammergericht", maaşlı profesyonel hakimlerin bulunduğu bir yüksek temyiz mahkemesi olan "Reichskammergericht"e dönüştürüldü. Bu mahkemenin ve emperyal ordunun masrafları, yeni bir emperyal emlak vergisi olan "ortak kuruş" (Gemeiner Pfennig) ile karşılanacaktı. Verginin uygulanamaması diğer reformları da etkiledi ve ortak kuruş kısa süre sonra kaldırıldı. Bunun yerine hükümet, Reichskammergericht'i desteklemek için küçük bir bienal vergisi olan "Kammerzieler"e ve aslen Roma'da askerî amaç için bir vergiye dönüşen emperyal taç giyme törenlerini finanse eden "Roma parası" (Römermonate) dahil olmak üzere diğer geleneksel ama düzensiz vergilere başvurdu. Maximilian, Mainz başpiskoposu Bertholdvon Henneberg ile kalıcı bir yürütme konseyi kurulması önerisi de dahil olmak üzere Worms'ta tartışılan diğer reformlar konusunda daha az hevesliydi. Ancak bu heyet (Reichsregiment), 1500 yılında atandı. Kral veya vekilinin başkanlık ettiği yirmi üyesi, birlikte kraliyet adaleti, finans ve dış politika konusunda geniş yetkilerle görevlendirilen seçmenlerin temsilcilerini, diğer Reichstag sitelerini ve altı yeni kurulan seçim bölgesini veya "çevreleri" (Kreise) içeriyordu.[836] Kaynaklara göre Reichsregiment, XVI. yüzyılda yeniden canlandırılmasına rağmen

836 Ditchburn, "The Government of Later Medieval Germany", s. 208.

iki yıl içinde yeniden bocalama sürecine girdi. Siyasi uzmanlığın ve teşebbüs edilen hükümet reformlarının sınırlı başarısının bir sonucu olarak Almanya, ulusal idari merkezler olarak ortaya çıkan Londra, Paris veya Edinburgh'a eşdeğer değildi. Reichstag, orta veya güney Almanya'da daha fazla Maximilian'ın egemenliği altında da olsa çeşitli yerlerde toplandı. Kentsel rejim, diğer kasabalarda Frankfurt, Speyer, Heilbronn ve Esslingen ve Kurverein'de toplandı. Reichskammergericht, imparatorluk seçimlerinin yapıldığı Frankfurt'a atandı. Aachen'de kraliyet taç giyme töreni gerçekleşti. Kraliyet amblemi, önce Münih'e, daha sonra Prag yakınlarındaki Karlstein'a ve 1424'ten itibaren Reichsregiment'in de bulunduğu Nürnberg'e yerleştirildi. Ancak Prag, IV. Charles'ın İmparatorluğu'nun merkezi olarak kabul edilebileceği gibi Innsbruck da Maximilian'ın Krallığı'nın merkeziydi. Maximilian ilk olarak imparatorluk mahkemesini, sarayını ve imparatorluk arşivini kurdu.[837]

Premyslide Hanedanı- Orta Avrupa'da Habsburg Çatışması

Premyslide hanedanı Çek kraliyet hanedanıdır. Hanedanın kökeni IX. yüzyıla kadar uzanmaktadır. Sonra Bohemya'yı fethetmişlerdir. Tarihteki ilk Premslid dükü I. Borivoj'dur. Bohemya'nın tarihinin önemli parçasıdır. 1306 yılında yerel hanedanın yok olmasına kadar batıdaki Alman hegemonyasına karşı uzun bir mücadeledir. Alman hükümdarları, Bohemya'nın işlerine müdahale etmek için her fırsatı değerlendirirken, Premyslide dükleri imparatorluğa rağmen kendi çıkarlarını ilerletmeye çalıştılar. İmparatorun tacın sahibini aday gösterme hakkına başarıyla direnirken Çek dükleri de imparatorluğun yedi seçmeni arasında etkili bir pozisyon aldılar. 1114 yılına kadar Bohemya hükümdarı, kalıtsal taşıyıcı olarak imparatorun seçimini etkileyecek kadar güçlü bir pozisyondaydı. Çek ve Alman yönetici evleri arasındaki mücadele ırksal değildi. Aksine Çek prensleri

837 Ditchburn, "The Government of Later Medieval Germany", s. 208.

Saksonya, Swabia ve Meissen'den prenseslerle evlendiler. Almanlar, Bohem din adamları ve Çek hükümdarları içinde yüksek göreve başladılar. O döneme kadar krallar, çok sayıda Alman sömürgeciyi Bohemya'ya davet ettiler ve onlara yerli halkınkilerden oldukça ayrı özel ayrıcalıklar ve yasalar verdiler. XIII. yüzyılın ikinci yarısında zirveye ulaşan bu kolonileşme, iki aşamadan oluşuyordu: Birincisi göçmen dalgası, sözleşmeli çiftçilerdi; ikincisi ise özellikle Prag'ın doğusundaki Stříbro ve Kutná Hora gibi kendi kasabalarını kuran yetenekli zanaatkârlardan oluşuyordu. Bu sömürgeleştirme, kral ile onun iktidardaki geleneksel rakipleri, asalet arasında orta sınıf bir kama oluştururken, krallığın mineral kaynaklarından yararlanmak için daha büyük bir ekonomik ve politik sistemin bir parçasıydı. İmparatorluk içindeki uzaklaşmalardan yararlanan ilk Premyslide hükümdarı, imparatordan kraliyet unvanını doğrulayan ve her ardılı tacı onaylama emperyal hakkından vazgeçen bir Altın Boğa (1212) elde eden I. Premysl Otakar (1198-1230) idi. Hanedanlığın en güçlü üyesi de II. Premysl Otakar (1253-78) idi. Zaten Avusturya'ya katılım zamanında düşmüş olan Otakar, Orta Avrupa'daki kendi hanedan hırslarını ilerletirken boş imparatorluk tahtına rakipleri ustaca oynadılar. Bir dizi parlak askerî kampanyayla Otakar, alanlarına Styria, Carinthia, Carniola ve Istria'yı da ekledi. Böylece gücünün zirvesinde Silezya'dan Adriyatik'e doğru yöneldi ve Shakespeare'in Bohemya'nın bir zamanlar bir kıyı şeridine sahip olduğu iddiasını ortaya koydu. Otakar'ın başarıları kaçınılmaz olarak 1273 yılında Habsburg'dan Kont Rudolph'u imparatorluk için seçen Alman prenslerin düşmanlığını çekti. 1274 yılında Otakar'ın Avusturya'ya olan hakları, Steiermark ve Karintiya Regensburg diyetiyle iptal edildi. 1276'da Macarlar ve Otakar'ın inatçı lordları tarafından desteklenen Rudolph, kralın Alman yanlısı politikalarına kızmış ve Otakar'a karşı yürümüştür. Her taraftan terk edilmiş Otakar, Silezya ve Polonya düklerine bir mektup şeklinde, Alman tehdidine karşı Slav direnişini çağrıştırmıştı. Ancak Otakar'ın ordusu Marchfeld'deki Dürnkrut Muharebesi'ne yönlendirildi ve kralın kendisi öldürüldü.

Habsburg'un Avusturya'ya hakimiyeti bu yüzyılda yok olana kadar var olmaya devam ettiler. Bohemya'nın serveti önümüzdeki üç yüzyıl boyunca var olurken ve azalırken, Habsburg Avusturya modern Avrupa haritasında en büyük Avrupa güçlerinden biri olmaya mahkum edildi.[838]

1348 yılında ilk Alman Üniversitesi kuruldu. İmparatorluk kançılaryası yazı dilini teşvik etti. Karl, akıllıca yürüttüğü görüşmelerle papalık makamlarıyla ve seçmen grupla uzlaşma sağlar. 1356 yılında ise altın mühürlü ferman yayınlandı. Dolayısıyla Frankfurt'ta çoğunluk sağlanarak seçilen ve Aachen'da taç giyen kral, aynı zamanda "seçilmiş Roma İmparatoru" idi. Bu arada Lüksemburglular, 1437 yılından itibaren Habsburglular lehine hanedandan varis seçimi ile iktidarın "imparator ile imparatorluk" arasında paylaşıldığı dualist zümre devleti ortaya çıktı. Karl'ın oğulları döneminde Büyük Slav İmparatorluğu kurma planını gerçekleştirmek amacıyla Sigismund, 1378 yılında Brandenburg'u (1387'de Macar Krallığı), Wenzel 1378'de Bohemya, Silezya ve Alman kraliyet topraklarını aldı. Alman İmparatorluğu, Wenzel (1378- 1400) öncelerinde 1383 yılında Nümberg asayiş yasasını çıkarmaya çalıştı. Ardından Sigismund, Konstanz Konsilinin toplanmasını sağladı. Böylece yeni bölgesel güçler ortaya çıktı. 1423 yılında Wettin sülalesinden Kavgacı Friedrich, Saksonya seçici prensliğini aldı. Husçularla savaşlar ise imparatorlukta reform yapılmasına engel oldu. 1467 yılından sonra Bohemyalı-Moravyalı Kardeşler Birliği'ni oluşturdular. Katoliklerle kendi kilise tüzüğünü muhafaza eden Ultraquistler arasında 1485 yılında Kuttenberg Barış Antlaşması'yla uzlaşma sağlandı.[839] Sonuçta krallık, kilise ve Alman kültürü zayıflamaya başladı. Buna karşılık yüksek soylular,

---

838 A. Thomas, "The Premyslide—Habsburg Conflict in Central Europe", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 102.

839 Kinder-Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası*, C. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, s. 195.

kilise mallarından servet kazandılar; fakat milli bir Çek Devleti oluşturamadılar.

Geç Dönem Heretiklerden Husçuluk

Geç Orta Çağ'da ortaya çıkan bir diğer heretik akım da Husçuluk idi. Bohemya'da Jan Hus (1370-1415) tarafından başlatılmıştı. O sıralarda kurulmuş Prag Üniversitesinde bir öğrenci olan Jan Hus, Çeklerle Almanları hem profesyonel anlamda hem de etnik olarak karşı karşıya getirmişti. 1409-10 yılları arasında üniversitenin rektörü olan Hus'un öğretisi, Wycliffe'ten etkilenmiştir denilebilir. Almanlar, daha nominalist[840] bir teoloji tercih ederken, Hus ise daha radikal bir realizm ileri sürmüştür. Hus'un fikirlerinin etkisi hiçbir şekilde üniversite çevreleriyle sınırlı kalmamayı tercih etmiştir. Kilisede ahlak reformu ve Tanrı'nın sözüne tam itaati talep etmiş ve bu yüzden kilise hiyerarşisini karşısına almıştır. Meslektaşları tarafından desteklenen Hus, tüm Alman hocaları ve öğrencileri üniversiteyi terk etmeye zorlayan Kutna Hora[841] kararını 1409 yılında gerçekleştirmek üzere Bohemya kralını ikna etmiştir. Ardından Leipzig Üniversitesini kurmuştur. 1410'da Wycliffe'in çalışmaları halkın önünde yakılmış ve Jan Hus da aforoz edilmiş, sürgüne gitmiştir. Papanın üstünlüğünü reddetmiştir. Daha sonra 1414'te haklılığını kanıtlaması için Konstanz Konsiline[842] davet

840 Nominalist, adcılık demektir.

841 "Kutna Hora", Çek Cumhuriyeti'nin Bohemya bölgesinin merkezinde olan bir şehirdir. XIII. yüzyıldan XVI. yüzyıla kadar Prag ile eşit derecede ekonomik ve sosyal bir yapıya sahip olmuştur. Kutna Hora'nın Orta Çağ tarihindeki yeri ile ilgili değişik bilgiler için bkz. *A History of the Crusades,* ed. H. W. Hazards-Genel ed. Kenneth M. Setton, The University of Wisconson Press, America 1975, s. 595-607.

842 Konstanz Konsili, Roma Katolik Kilisesi tarafından tanınmış olan Ekümeniklik Konsilidir. 1414'ten 1418 yılına kadar yürürlükte kalmıştır. Batı Şiizmasını Papa V. Martin'in seçilmesi ve papalığa dava açanların istifalarının kabul edilmesi ile sona erdirmiştir. Ayrıntılı bilgi için Konsil reformları için bkz. Philip H. Stump, *The Reforms of the Council of Constance (1414-1418*, E. J. Brill Press, New York, 1994, s. 16-22.

edilmiştir. Oraya gittiğinde hemen hapse atılmış ve tüm suçlamaları reddetmiş olmasına rağmen, 5 Temmuz 1415'te mahkum edilmiş ve kazıkta yakılmıştır.[843]

O dönemlerde "ulus" fikri, sadece Avrupa mekan ve toplumunu düzenleyen bir şekilden ibarettir.[844] Ancak Çeklerin büyük kısmı esareti kabul etmemiş ve onun fikirlerine bağlılığını devam ettirmişlerdir. Bu olay, Hristiyanlık alemini sürekli etkilemiş ilk mezhep ayrılığı olarak kabul edilmektedir. Prag, artık Husçuların eline geçmiş ve aynı zamanda Bohemya kralı da olan imparatora karşı ayaklanmışlardır. İsyan, en radikal Husçu grup olan Taborluların fikirlerini benimsediğinde çok daha şiddet içeren bir aşamaya ulaşmıştır. Dini açıdan bakıldığında Çekler, Roma kilisesinden ayrılmış ve üyeleri ruhban sınıfından olmayanları kapsayacak şekilde genişletmiştir. Ulusal açıdan bakınca, bu hareket yabancı (özellikle Alman) bir dil ve değerler yerine Çek dilinin ve değerlerinin yeğlendiğini doğrulamıştır. Toplumsal açıdan bakıldığında ise bu hareket, köylüleri çok önemli bir konuma yükseltmiş ve feodal yapıları ortadan kaldırmıştır. Husçu hareket, tarihteki ilk büyük Avrupa devrimci hareketi olarak kabul görmektedir ve Avrupa'yı çok uğraştırmıştır.[845]

Swabian Kasaba Birliği

Geç Orta Çağ'da Alman kent birlikleri ve komşu kasabalar arasında geçici ittifaklar kuruldu. Genellikle kentsel ticaret tekellerini ve yargı bölgelerini tehdit eden Şövalyelere ve prenslere karşı yönlendirildiler. Golden Bull (1356)'daki yasaklarına rağmen, zayıf krallar, kentsel çıkarları savunamadıkları için Ligler gelişti. IV. Charles ve Wenzel, bazı kasabalara yüksek vergilendirme uyguladığında hanedan hırslarını finanse etmek için başkalarını

843 Le Gof, *Avrupa'nın Doğuşu,* s. 199-200.

844 Le Goff, *Avrupa'nın Doğuşu,* s. 203.

845 Le Goff, *Avrupa'nın Doğuşu,* s. 200.

prens düşmanlarına ipotek ettirdi. Ulm'in liderliğindeki 14 kasaba 1376'da Swabian Kasaba Birliğini oluşturdu. Bu birlik, Reutlingen'de 1377 yılında ana yerel düşmanı olan Wurttemberg Kontunu yendi ve diğer kasabaları özellikle Regensburg (1381) ve Nürnberg'e (1384) katılmaya teşvik etti. Rhenish Birliği (1381) ve İsviçre Konfederasyonu (1385) ile ittifaklar yapıldı ve birlik, 1384 yılında örtük emperyal tanımını kullanmaya başladılar. Yine de 1388'de prensler, Döffingen'deki Swabian Birliğini ve Worms'daki Rhenish müttefiklerini yendiler. Birlikler, daha sonra yavaş yavaş parçalandı ve 1389 yılında Pacification of Eger tarafından yasaklandılar.[846]

26. Yönetim, Toplum ve Ekonomi Anlayışı

Orta Çağ'ın başlarında ve XIII. yüzyılda Fransa kralı, gelirini büyük ölçüde kendi konularındaki vergilerden değil, sadece diğer büyük arazi sahipleri gibi kendi mülklerinden elde etmekteydi. Ancak IV. Philip'e (1285–1314) göre bu sıradan bir durumdu. XIII. yüzyılda kral, papalık onayı olsun ya da olmasın, sık aralıklarla benzer dini inançlardan onuncu kişiyi yetiştirdi ve bu değerli bir gelir kaynağı olarak kaldı. Fakat IV. Philip, acil bir durumda halkı savunarak taleplerini haklı çıkararak, şimdi normalde önceden feodal ev sahibini çağırmak zorunda kalmasına rağmen, doğrudan maltôte (1295 yılında) gibi gümrük aidatları ile birlikte temel gıda maddelerinin, içecek ve mamul malların satışı konusunda dolaylı vergiler (impote) denedi. Aynı zamanda, ilkel mali yönetim, kraliyet domaine dışındaki kaynaklardan elde edilen geliri toplamak için uygun bir sistem oluşturulmadan önce XIV. yüzyılın ortaları olmasına rağmen değiştirildi. XII. yüzyılın ortalarından beri kraliyet bankacıları olarak görev yapan Tapınakçılar, 1290'lardaki görevlerinden kurtuldular ve bir kraliyet *trésor*'ü kuruldu. Bununla birlikte, olağanüstü gelirlerin taç ya da taht için barış zamanında

846 D. Ditchburn, "The Swabian Town League", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 216-217.

düzenli ve kalıcı bir gelir kaynağı olması gerektiği düşüncesi uzun süredir vardı. Brittany, Burgundy, Flanders ve Gascony gibi bazı büyük dükler mali özerkliklerini korumayı başardılar. Vergilendirmeye izin vermek veya vergi tahsilatı için standart ulusal araçlar tasarlanamadı. IV. Philip, bir meclis veya Malikaneler General'i aradı ve halefleri onları ara sıra çağırmanın veya belirli bir verginin uygulanmasını düşünmek için kuzey ve güney Fransa için bölgesel mülk/malikhane toplantılarının yapılmasını uygun buldu. Fakat rızalarından ziyade öğütlerini almak istiyordu. Ancak 1439'dan sonra Estates generalinin bir sonraki toplantısı, 1484 yılına kadar gerçekleşmedi. Buna karşılık, 1330 ve 1430 yılları arasında daha başka yerel taşra mülkleri kuruldu. Bazıları, Normandiya'da olduğu gibi vergilere rıza gösterme hakkını talep ettiler ve gerçekten duruma veya geleneğe göre istişare edildi. İl meclislerine vergi toplama yetkisi vermesini emretti.[847] Bunu normalde bölgelerindeki vergilendirmeden sorumlu olanlar arasında kotalarını paylaşarak yaptılar. Buradaki bölünme, 1328 yılı civarında yapılan büyük araştırmalardan elde edilen bilgilere dayanarak kraliyet kontrolü altındaki bölgelerdeki ocak veya hane (feux) sayısına dayanıyordu. Bu nedenle, doğrudan vergilendirmenin ana formu, ocak vergisi (*fouage*) idi. IV. Philip'in hükümdarlığı sırasında kuruldu ve 1355'ten sonra Languedoil'de de uygulandı, 1380'lerden itibaren genellikle *taille* olarak adlandırıldı. Özellikle Kara Ölüm'e bağlı demografik değişikliklerle, hane sayısının revize edilmesi gerekiyordu ve değişen sayıda gerçek haneden oluşan mali hane halkı kavramı ortaya çıktı. İngiltere'nin bu savaşı, taçın savaş para yardımlarından elde ettiği gelirin ne kadar yetersiz olduğunu da ortaya çıkarmış oldu. Geleneksel olarak ekstra gelir elde etme yollarına başvurduktan sonra, özellikle para manipülasyonu, zaten sınırlı biçimde denenmiş bir dizi vergi genelleştirildi. 1341'de tuz üzerine satış vergisi olan *gabelle* getirildi.

---

847 M. Jones, "Government, Society and Economy, The Growth of Royal Fiscality and Administration in France", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 197.

1346'da düşmesine rağmen, 1356 ve 1380 yılları arasında yeniden canlandırıldı ve 1383'ten sonra kraliyet gelirinde kalıcı bir öğe oldu. XV. yüzyılda, tuzun satıştan önce depolandığı kraliyet depolarında (*greniers*) krallığın yaklaşık üçte birinden yükseltildi. Ama hem doğrudan hem de dolaylı vergilerin kurulması için gerçekten kritik dönem 1355-70 yılları idi. 1355'te zaten var olan ciddi bir siyasi kriz, II. John'un Poitiers'ta yakalandığında 1356'da derinleşti. 3 milyon *écus* (500. 000 £) gibi muazzam bir fidye karşılamak için zorunlu krediler toplandı ve geleneksel feodal yardım verildi, ancak bu bir *fouage* olarak kabul edildi, aynı zamanda satış vergisi de genişletildi.[848]

Bu sayede II. John'un fidyesinin büyük bir kısmı ödendi ve kraliyetin iyileşmesi, vergilerin düzenli olarak toplanmasına bağlıydı. Ancak ölüm döşeğinde V. Charles (1364-80), bu vergilemenin hala istisnai kabul edildiği geleneğinin bilincinde olarak, *Fougae*'i kaldırmış. Askerî ve politik krizler yüzünden halefi, Charles öldükten sonra iptal edilen hem *fougae* hem de *aides*'in yeniden eskisi gibi toplanmasına izin verilmiştir. Bu vergiler, 1412'den sonra bir kez daha sistemin zayıflamasına kadar düzenli olarak tahsil edildi. VII. Charles (1422-61), saltanatının başında çeşitli temsili meclislere danışmak zorunda kaldı. Ne 1412-23 yılları arasında *taille* ne de 1418-1428 arasında *aides* toplanmadı. Ancak 1428'den sonra kral, izinsiz vergi almaya başladı ve 1439'da Orléans'taki Estates, *taille*'yi yükseltmek için genel onay veren son kişiler oldu. 1443'te Languedoc ve Dauphiné, eşdeğer yıllık bir toplu ödeme kabul ederek *aides* satın aldı. VIII. Charles'ın (1483–90) azınlığı sırasında kraliyet maliğine karşı kaçınılmaz bir tepki vardı. 1484'teki Estates General hem vergi düzeyini hem de ordunun büyüklüğünü azalttı; ancak İtalya'daki Fransız müdahalesinin başlaması, 1490'larda vergi yükünü 4 milyon liraya çıkardı.[849]

---

848 Jones, "Government, Society and Economy, The Growthof Royal Fiscality and Administration in France", s. 200-201.

849 Jones, "Government, Society and Economy, The Growthof Royal Fiscality and Administration in France", s. 200-201.

27. Geç Orta Çağ'da Moskova'nın Yükselişi, Litvanya ve Polonya Birliği

Yeni bir Rus İmparatorluğu, 1147 yılında yerleşime de uygun olan Moskova'da gelişmeye başladı. Prensler, hırsla topraklarını genişlettiler. Moskova prensleri hükümdarlarına karşı çıkmak yerine Moğollarla işbirliği yapmayı tercih etti. Prens Ivan Kalita (1328-41) saltanatından hanlar sürekli olarak Moskova prenslerine Büyük Prens unvanını verdi. Ivan ayrıca Moskova'nın Kiev metropolünün ve Konstantinopolis'ten atanan Rus Kilisesinin başı olan tüm Rusya'nın daimi ikametgahı olmasını sağladı. Büyükşehir Rus prensleri arasında arabuluculuk yaptı ve normalde nüfuzunu Moskova'nın siyasi çıkarlarına daha fazla kullandı.[850] 1325-1341 yıllarında I. Ivan Kalıta, "Rus topraklarını toplayan" ilk kişi olarak kabul edildi. Yüklü miktarda haraç ödeyerek Tatarların yakınlığını kazandı ve 1328 yılında Tver Prensliğini yendikten sonra büyük prens oldu. Metropolit Theognost ikametgahını Vladimir'den Moskova'ya nakletti. Ardılı Aleksey, Moskova'nın idaresinde milli birliğin sağlanması için otoritesini kullandı.[851] 1380 yılında Moskova'nın gücü, prensi Dimitri Donskoj'ın Moğollara meydan okuyabileceği ve Kulikovo'da onlara karşı büyük bir zafer kazanabileceği şeklinde kendini göstermekteydi. İki yıl sonra Moğol yönetimine bir kez daha boyun eğmekle birlikte, Büyük Prens unvanını ve Rus prensleri arasındaki üstünlüğünü korudu.[852] Ruslar, Tatarlara karşı ilk kez 1380 yılında Don kıyısındaki Kulikovo'da zafer elde ettiler. Moskova, içteki anlaşmazlıklara ve dıştaki gerilemelere rağmen

---

850 M. Angold, "The Rise of Muscovy and the Union of Lithuania and Poland", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 186.

851 Kinder-Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası,* C. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, s. 203.

852 Angold, "The Rise of Muscovy and the Union of Lithuania and Poland", s. 186.

yabancı hakimiyetiyle mücadelenin ve gerçek inancın öncüsü olarak görüldü.[853]

Dolayısıyla Moskova'nın yükselişi devam ediyordu. XIII. yüzyılın başlarından itibaren pagan Litvanyalılar komşu Prusya'yı fetheden Germen Şövalyeleri'nin saldırılarından kaçmaya çalışırlarken önemli bir güç haline geldiler. Litvanyalılar, kısa süre sonra saltanatlarını güneydoğuya, Moğolların geri çekilmesinin siyasi bir boşluk bıraktığı güney Rus topraklarına doğru genişletmeye başladılar. XIV. yüzyılın ortalarında iktidar hanedanının Rus tebaasının Ortodoks Hristiyanlığını kabul etmesi gibi güçlü bir olasılık vardı. Olgerd, 1377'deki ölümünden kısa bir süre önce ailesinin üyeleriyle birlikte Ortodoksluğu benimsedi; ancak ortaya çıkan iç savaş, yeni bir düzen yarattı. Oğlu Jagello, destek için Polonyalılara döndü. Büyük Casimir yönetiminde Polonyalılar, güney Rusya'daki Litvanyalıların rakipleriydi; ancak Casimir, 1370'te öldü ve sadece kızları bıraktı. Polonya Tacı, 1386 yılında Jagello ile evlenen kızı Jadwiga'nın eliyle gitti. Bu durum, Litvanya ve Polonya Kronları birliği yarattı. Buradaki en önemli nokta, putperest Litvanyalıların Katolikliğe dönüştürülmesiydi. Bu, Litvanya ve Moskova'nın devam eden rekabetine dini bir üstünlük kazandırmaktı.[854] 1439 yılında Floransa Birliği reddedildi. Rus kilisesi de Rum kilisesinden koptu.[855] Litvanya ve Polonya yönetimi, IV. Casimir (1447-1492) altında yeniden bir araya geldi; ancak Moskova'ya karşı girişimi kaybetti. 1480 yılında Moğol Han ile ittifakı topraklarını Moskova'nın müttefikleri, Kırım Tatarlarına baskınlara maruz bıraktı. Moskova'nın batıya doğru ilerlemesini engelleme çabası 1503 antlaşmasında sona erdi. Litvanya, Kiev ve Smolensk kasabalarını korudu; ancak aksi takdirde

---

853 Kinder-Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası*, C. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, s. 203.

854 Angold, "The Rise of Muscovy and the Union of Lithuania and Poland", s. 187.

855 Kinder-Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası*, C. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, s. 203.

Moskova'nın tartışmalı sınır bölgelerindeki durumunu da resmen tanıdı. Sonraki süreçte IV. Ivan Grozny, tahta geçti ve 1547 yılında Çarlık tacını giydikten sonra mutlak otokrasi ile imparatorluğu yeniden teşkilatlandırmaya başladı.[856]

28. Geç Orta Çağ'da Balkanlar

Latin İmparatorluğu döneminde Slavlaştırılmış Bulgarların kısa süreli yükselişi artık başlamıştı. III. Haçlı seferinden yararlanarak 1186 yılında Ivan ve Peter Asen, II. Büyük Bulgar Devleti'ni kurdular. Ivan Asen, Epiros'u 1230 yılında Klokotnica Savaşı'nda yendi; ancak bir Bulgar-Bizans İmparatorluğu yaratmayı başaramadı. 1235 yılında ise Bulgar Patrikliği kuruldu. 1242 yılında devlet, zayıf düşmeye başladı. XI. yüzyılda kurulan ilk devlet, yeniden Jupanlara yani klan birliklerine ayrıldı. Büyük Jupan, Sırp Krallığı'nı kurdu. XIII. yüzyılda boy devletinden batı tipi feodal devlet sistemine dönüştürdü. Bu devletin yeni soylu bir tabakası vardır, özgür köylüler tarım kölelerine indirgenmişlerdi ve kentlere özel haklar (Batı'da İtalya, güneyde Yunanistan örnek alınarak) tanınmıştır. Güney Slav kavimleri, 1389 Arnselfeld (Kosova) Savaşı'nda yenilgiye uğradılar. 1459 yılında Sırbistan, Osmanlı İmparatorluğu tarafından ilhak edildi.[857]

29. Geç Orta Çağ'da Avrupa'da Yaylacılık

Yaylacılık, kış/yaz meraları arasındaki Nisan/Mayıs ve Eylül/Ekim aylarında çiftlik hayvanlarının mevsimsel hareketidir. İklimdeki değişimlerin önlenmesini sağlar. Yaylacılık yılın bir kısmı için kalıcı bir konut olması nedeniyle göçebe olmaktan farklıdır. "Normal" yaylacılıkta kalıcı (kış) ev, ovalarda; ters yaylacılıkta daimi

---

856 Angold, "The Rise of Muscovy and the Union of Lithuania and Poland", s. 187.

857 Kinder-Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası*, C. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, s. 205.

(yaz) ev, dağlardadır.[858] Yaylacılık, Yugoslavya'da yaz yerleşimleri katun olan, Vlach çobanları tarafından gerçekleştirildi ve özellikle de Dubrovnik ekonomisi için bu, çok önemliydi. Bazı yerlerde ters yayılma meydana geldi, kalıcı evin göç yolunda yer aldığı, ilkbahar ve sonbaharda sürüleri barındıran "salınan" (oscillating) yaylacılık ortaya çıkmaya başladı. İtalya'da Abruzzi dağları ve Apulian Tavoliere arasındaki yaylacılık, "tratturidellepecore" olarak bilinen rotalara dayanıyordu. XV. yüzyılda Aragon'lu I. Alfonso'nun müdahalesinin bir sonucu olarak, yün ve koyun satışları Foggia üzerinde yoğunlaştı ve yaylacılık, Dogana olarak bilinen bir kurum tarafından yönetilmeye başlandı. Bu nedenle tratturi, Foggia Doğanası'nın Abruzzi'nin yayla alanlarıyla ilişkilendirdi. XIII. yüzyılda bir stokçular derneği olan Mesta'nın kraliyet tanınırlığı, mevcut yol haklarını güçlendirdi ve taht, koyun hareketinden alınan servicio ve montazgo vergilerinden gelir elde etti. Güney Fransa hem normal hem de ters yayla ile karakterize edildi. İzlanda'da koyun yayılmasıyla salınan bir yaylacılık vardı ve sadece Temmuz ve Ağustos aylarında daha yükseğe çıkmaktaydı. Norveç'te hareketler, batı kıyısından ve vadilerden doğuya, dağlara doğru, İsveç'te ise hareketler, batıya doğru yaz yerleşimi şeklinde idi. Galler'de yaz yerleşimi hafod idi. Pennines ve Cumbria'da ters yaylacılık, ilk yıllarda koyunların alçak zeminlerde kışlamalarıyla devam ediyordu.[859]

30. Orta Çağ Sonunda Avrupa Açılımı

XIV. yüzyılda Kuzey Afrika bölgesinde Cenevizliler, Kastilyalılar ve Portekizlilerin ticareti arttı. Fas sahilinde fabrikalar kuruldu, tüccarlar, Sahra boyunca Nijer kasabalarına giden karavanlara eşlik etti ve deniz seferleri de Atlantik Adaları'na yapıldı. Akdeniz

858 M. L. Ryder, "Late Medieval Transhumance in Western Europe", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 219.

859 Ryder, "Late Medieval Transhumance in Western Europe", s. 220-221.

Avrupa'sına iyi bir gelir getiren köleler için Kanarya adalarına baskın düzenledi. Cenevizliler, İber Yarımadası'nın güney kısımlarında şeker üretimine de büyük yatırımlar yaptılar. XV. yüzyılın başlarında, Kanarya Adalarına Fransız ve Kastilyalılar tarafından kalıcı yerleşimler yapıldı. Bu Portekizlilerin Cenevizlilerin yakın zamanda seker kamışı yetiştirmeye başladığı Azor ve Madeira'yı işgal etmelerine neden oldu. Portekiz asaleti, İber Yarımadası'ndaki Yüz Yıl Savaşı, 1411'de sona erdiğinde dikkatlerini Fas'taki savaşa çevirdi. Infante Dom Henrique (Navigator Henry) liderliğindeki partinin ana hedefi, Fas topraklarını ele geçirmekti. 1471 yılına kadar Portekiz eline düşen Ceuta, Tangier, Alcacer ve Arzila'ya büyük saldırılar yapıldı. Portekiz, Afrika sahili boyunca ve Kanarya Adaları'ndaki köleler için de baskınlar düzenlendi. Infante Dom Pedro'nun (1440–1449) naipliği sırasında, yüksek köle fiyatıyla teşvik edilen Portekizliler, Sahra'nın güneyindeki Senegambia bölgesinin iyi organize edilmiş krallıklarıyla ticaret yapmak için yola çıktılar. Altın ve fildişi de Akdeniz ülkelerinden veya adalardan gelen tuz, at, buğday ve kumaş karşılığında elde edildi.[860] Keşfedilen çeşitli adalarda haklar almaya istekli olsa da soylular Fas ve İspanyol maceralarıyla daha fazla ilgilendiler ve 1469 ve 1474 yılları arasında V. Afonso döneminde Afrika ile ticaret için bir Lizbon tüccarı Fernão Gomes, kiralandı. Gomes'in kaptanları, Gine Körfezi'ni keşfettiler ve altın ticareti için kazançlı fırsatları yakaladılar. Ticaret, 1474 ve 1479 yılları arasında Kastilya ile yapılan savaşta kesintiye uğradı. Avrupa'nın ilk sömürge savaşı Kanaryalarda ve Gine kıyılarında gerçekleşti ve Kastilya'nın yarattığı tehdit, Portekiz Tacını Afrika ticaretinin doğrudan kontrolünü İspanya prensi João'ya vermeye teşvik etti. 1481 yılında tahta çıkmadan önce Kastilya ve Portekiz arasında Alcaçovas Antlaşması, ilk toprak katılımını yaptı. 1492'de Granada'nın düşüşünden sonra Kastilyalılar, denizaşırı açıklıklarını

860 M. Newitt, "European Expansion at the End of the Middle Ages", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 221.

kullanmaya başladılar. Portekizliler de Fas'a seferler düzenlediler ve Kanarya Adaları, fatihler arasında parsellendi. Kastilyalı Isabella, Cenevizli maceracı Columbus ile batıya yolculuk ve fetih için sözleşme yapmaya iten anlaşmanın sunduğu fırsatlardan istifade etmekti. Bu arada Portekizliler, doğrudan kraliyet himayesi altında ticaretlerini genişletmeye devam etmişlerdi. 1482 yılında Elmina'da altın ticaretine hükmetmek için bir kale inşa edildi ve Kongo kralı hükümdarlığında bölgenin köle ticaretini kraliyet elleriyle kanalize etmek için resmi bir kraliyet fabrikası açıldı. Ayrıca Diogo Cão (1483–6) ve Bartolomeu Dias'ın (1487–9) keşif seferlerini ve kraliyet ticaretinin fırsatlarını gözetmek için Hindistan, Afrika ve Arabistan'a gönderilen Pero de Covilhão'nun kara yolculuğu başladı. Fatihlerin bireysel rekabetleri, ganimetlerin kontrolü için kilise tarafından desteklenmiş ve kral ile fatihler arasında bir mücadeleye yol açmıştı. Mücadele sonunda Pizarro kardeşlerin öldüğü 1550'lere kadar bu sorun çözülmedi. Welser'ın Venezuela üzerindeki kontrolü sona ermişti ve sonunda Peru ve Meksika'da da genel valilikler kuruldu. Bu arada Portekizliler, bir deniz ticaret imparatorluğu kurmuşlardı. Atlantik'te başlangıçta Elmina'nın altın ticaretine ve Amerikan sahillerinin Brazilwood ticaretine dayanıyordu. Anakara Afrika'nın köle ticaretini şeker üretim bölgeleri ve Avrupa'daki şeker pazarı ile ilişkilendirdi. Ayrıca Ceneviz şekeri üretiminin bir ada grubundan diğerine genişlemesi, önce SãoTomé'de ve sonra Brezilya'da klasik üçgen şeklinde Atlantik ticaretinin ortaya çıkmasına neden oldu. Doğu'da Portekizliler, Malabar ve Moluccas'ın baharat ticaretine ve uluslararası at, fildişi ve altın ticaretine kraliyet ticaret tekeli empoze etmeye çalıştılar. Bu tekel, Batı Hint Okyanusu'na erişimi koruyan ve tüm doğu ticaretinin düzenlenmesi için gümrük görevi yapan bir dizi güçlendirilmiş limandan işletilecekti. 1479'dan itibaren çatışmalar önlenmeye başladı. 1494'teki Tordesillas'ta Atlantik dünyasını aralarında bölmeyi kabul ettiler ve Kastilya hizmetinde bir Portekizli Magellan, 1519'da Uzak Doğu'ya alternatif bir yol bulduğunda İberya hükümdarları, 1529 yılında Saragossa Antlaşması'ndaki

bölünmeyi doğu yarımküreye uzatarak çatışmadan yine kaçındılar. Anlaşmazlığın barışçıl yollarla çözülmesi, İspanyolların Pasifik'e geri dönmenin bir yolunu bulamamasıyla büyük ölçüde desteklendi.[861] Bununla birlikte İspanyolların Güney Amerika'daki gümüş madenlerinin büyük keşiflerinden ilkini yaptığı 1545'te imparatorlukların ayrı gelişimi sona ermişti. Avrupa'ya gümüş akışı, Portekiz'in Hint Okyanusu ve Uzak Doğu ülkeleriyle yürüttüğü ticaret konusundaki büyük açığı karşılayacak araçlar sağlamaktaydı. Peru gümüşü Seville üzerinden Hindistan ve Çin'e seyahat edecek ve ilk kez dünya ekonomilerini bir araya getirecekti.[862]

31. Geç Orta Çağ Iberia'sında Hristiyanlar ve Yahudiler

Avrupa toplum yapısının bir özelliği olan Hristiyanlar ve Yahudiler arasındaki gerilimler, İber Yarımadasında da mevcuttu. Dolayısıyla Kara Ölüm sırasında Kastilya'da Yahudi karşıtı isyanlar yoktu; ancak bu tür isyanlar, Avrupa'da anti-semitizim akımlarına daha açık olan Aragon hükümdarlığında meydana geldi. Bununla birlikte, XIV. yüzyılın ortalarından itibaren artan bir münhasırlık karşısında "convivencia" yani toplumsal uzlaşma parçalanmaya başladı. 1370'lerin sonlarında ise Ecija'nın başpiskoposu Ferrant Martínez, 1391 yazında Kastilya ve Aragon hükümdarlığı boyunca Yahudilere karşı bir kampanya başlattı. Birçok Yahudi öldürüldü; birçoğu hayatlarını kurtarmak için vaftiz edildi. Böylece bu conversos (Hristiyan olan Yahudiler) topluluklar, Yahudi olanların yanında ya da Barselona örneğinde olduğu gibi, Yahudi cemaatinin yerine geçti. Bundan böyle Yahudi hayatı, büyük şehirlerden daha küçük kırsal merkezlere kayma eğilimi gösterecektir. Karşılıklı inancın samimiyeti kaçınılmaz olarak sorgulanmaya başlandı. Eski Yahudilerin, Yahudiler olarak daha önce aşılmaz buldukları sosyal, ekonomik ve politik engelleri başarılı bir şekilde geçtiklerini gören "Yaşlı Hristiyanlar" bu durumu, şiddetli bir şekilde sorgulamaya

861 Newitt, "European Expansion at the End of the Middle Ages", s. 224.

862 Newitt, "European Expansion at the End of the Middle Ages", s. 225.

başladılar. Karşılıklı toplulukların varlığı, Yahudiler üzerinde daha fazla baskıya yol açtı. Çünkü bu durum, kripto-Yahudiliğin nedeni olarak algılanıyordu. Bununla mücadele etmek için, 1412'de "en iyi yöntemi aramak için..." tasarlanan yasalar çıkarıldı. 1415'te Tortosa'daki anlaşmazlığın ardından Aragon'da da benzer kararnameler çıkarıldı. Ancak Hristiyan fanatikler, Yahudi haklarının ayrıştırılması ve sınırlandırılmasından memnun değildi. İki eylem rotasının tartışılması gerekliydi. Birincisi, kripto-Yahudilik ancak bir Engizisyon başlatılarak aşılabilirdi. İkincisi, Yahudilerin conversos üzerindeki etkisi olup bu durum, ancak sınır dışı edilmeleriyle aşılabilirdi. 27 Eylül 1480'de Katolik Hükümdarlar, Kastilya'daki Engizisyon mahkemesi üyeleri, kısa süre sonra çalışmaya başladılar. Genellikle işkenceye maruz kalan conversosların kripto Yahudiler olduğu anlaşıldı ve hacca gitmemekten yakılarak ölüme kadar çeşitli cezalar aldılar. Engizisyonun faaliyetlerinin ilk on yılı boyunca 10. 000 muhalif hüküm giydi. Yahudilerin sınır dışı edilmesine 31 Mart 1492 tarihinde izin verildi. 23 Mayıs 1536'da İspanyol modelinde bir Engizisyon kuruldu. Yahudilerin sınır dışı edilmesiyle anti-semitizm daha ırksal bir hal almaya başladı.[863]

32. Skolastik Felsefe

Skolastik düşünce, Trivium adlı bilgi dallarından biri olan diyalektiğin gelişmesi sonucunda ortaya çıkmıştı. Diyalektik, sorular ve yanıtlarla tartışma sanatı idi. Skolastiğin babası olarak adlandırılan Canterburyli Anselmus, diyalektiği bu düşüncenin temeli olarak benimsemişti. Diyalektiğin amacı da inancı anlamak idi. XII. yüzyılın yeni bir düşünme ve öğretme yöntemiyle ilgili denemeleri üniversitelerin de skolastik olarak adlandırılan yöntemine yol açmıştı.[864]

---

863 P. Hersch, "Christians, Jews and Conversos in Late Medieval Iberia", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 229.

864 Le Goff, *Avrupa'nın Doğuşu*, s. 151; Banu Ünal, "Anselm of Canterbury and Scholastic Thought", *ISVOS Journal*, Vol. 2 No. 2, 2018, s. 94.

Hristiyan Orta Çağ felsefesinin en önemli olan dönemi, skolastik dönem ve dolayısıyla skolastik felsefedir. Bu felsefe tarihsel açıdan, VII. yüzyıl ile XV. yüzyıl arasında kalan dönemin felsefesi olarak tanımlanırdı. Roger Bacon (1214-94) skolastik öğreti otoritelerinin (Aristoteles) eleştirel gözle incelenmesi, deney ve tecrübe yoluyla doğanın daha özgürce gözlemlenmesi çağrısında bulunur. Modernistlerin en önemli temsilcisi Ockhamlı Wilhelm'dir (1285-1349). Ockhamcıların Paris ekolüne dahil olanlar arasında Jean Buridan, dünyanın ekseni etrafında döndüğünü varsayan ve hareket hesapları yapan doğa filozofu Oresmeli Nikolaus yer alır.[865]

XIII. yüzyılda skolastik çalışmalar iki ana şekil almıştı. Bunlardan biri yorum diğeri de summa yani sentez sağlama isteği idi.[866] Böylece Skolastik felsefe, Avrupa'da entelektüel etkinliğe önemli katkılarda bulunmaya başladı. XII. yüzyılda skolastikçilerden devralınan kuşku, Avrupa eleştirel düşüncesini tanımlamıştır. Ayrıca entelektüel özgürlük de getirmiştir. Yani bilgi, özgürleştirici idi. Yine Orta Çağ skolastik felsefesi, bilgi ve düşünceyi açık bir şekilde ifade etme arzusunu taşımaktaydı.[867]

33. 1250 -1400 Yılları Arasında Büyük İtalyan Sanatçıların Seyahatleri

Sanatçının belirli bir sanatsal etkinlik merkezlerinde çeşitli zamanlarda gerçek mevcudiyetinin kurulması, sanatın üslup, teknik, ikonografi ve prestij gibi yönlerinin tarihsel bağlamlarında nasıl değerlendirilebileceğini anlamamız açısından çok önemlidir. Örneğin iki sanatçının stil veya ikonografideki çalışmaları arasında sık sık benzerlik gösteren benzerlikler vardır ve bu cazibe her zaman aralarında doğrudan temas olması gerektiğini varsaymak

865 Kinder-Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası,* C. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, s. 184.

866 Le Goff, *Avrupa'nın Doğuşu*, s. 152.

867 Le Goff, *Avrupa'nın Doğuşu*, s. 154.

olmuştur. Bilinen kronolojik gerçeklere vurgu yapılmış, böylece bir sanatçının gelişimi sırasında bir başka eserin çalışmasından etkilenmiş olabileceği görülebilir. Sonuç olarak, sanatçılar tarafından başkalarının çalıştığı merkezlere yapılan yolculuklar veya ziyaretler hakkında sahip olduğumuz bilgiler ne olursa olsun ayrı bir değer taşır. Bir sanatçının çalışmasının bir diğeri üzerindeki etkisi açısından panel resimleri olarak belirli yerlerde varlığını göstermek, her zaman gerekli değildir. Ayrıca küçük heykeller, bir yerden başka bir yere taşınmış olabilir. Bununla birlikte, fresk boyama ve büyük ölçekli heykel ile sanatçının belirli bir yerdeki varlığı varsayılmalıdır. Bu tür ziyaretlerin tarihlerini bilmek konusunda çok yardımcı olur. Tahmin edilebileceği gibi İtalya'nın çeşitli bölgelerindeki merkezler arasında büyük bir hareket vardır. Bu, İtalya'nın o zamanlar oldukça geniş çapta farklı kültürel geçmişlere sahip farklı devletlerin birikimi olduğu için çok önemlidir. Şöyle ki sanatsal fikirlerin aralarındaki değişimi de kendi içinde önemlidir. Bununla birlikte en çarpıcı yolculuklar, Avrupa'nın diğer bölgelerine yapılırdı. Örneğin Floransalı sanatçı Stamina'dan İspanya'ya ya da Sienese Simone Martini'den Avignon'a yapılanlar önemlidir. Alplerin doğal bariyeri, seyahati kısıtlamış olabilir. Ancak 1281'de Alplerin ötesinde Siena'ya dönen bir Sienli mimar Ramodi Paganello'ya bir referansımız var ve Sienalı ressam Duccio, 1296 ve 1297'de Paris'te olabilir. Gerçekten, biliyoruz ki Roma mozaikçisi Filippo Rusuti, 1308'de Poitiers'ta Fransız kralı için ressam olarak çalışıyordu.[868]

34. İlk Hümanist: Petrarch

Petrarca (Petrarch), 1304 yılında Arezzo'da doğmuştur. Babası noter Petraccodell'Incisa, annesi ise Eletta Vanigisni'dir. Ailesi Floransa'dan sürgün edilince 7 yaşındayken önce Pisa'ya, bir yıl sonra da Avignon'a taşınmış ve babası papalıkta göreve başlamıştır.

868 R. Tarr, "Journeys of Major Italian Artists Between c. 1250 and c. 1400", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 23.

1304 ile1374 yılları arasında yaşamıştır. Petrarca, Avignon'da eğitim almıştır. 1304 -1374 yıllarında klasik yazarların incelenip taklit edildiği yeni bir dönem başladı.[869]

Petrarca'nın yaşamını etkileyen çok önemli bir manevi olay vardır. Şöyle ki babası onun hukuk alanında eğitim almasını istiyordu. Bu nedenle Petrarca, zamanını klasik yazarları okuyarak geçirmekteydi. Bunun üzerine babası ona öfkelenmiş ve onu cezalandırmak için Çicero ve Vergilius'a ait el yazmalarını ateşe atınca Petrarca, ağlamaya başlamış ve onları ateşte yanmaktan son anda kurtarmıştır. Bu olay, simgesel anlamda önemlidir. Çünkü Petrarca bu davranışıyla ünlü bir edebiyat insanının yetişmekte olduğunun işaretini vermiştir. Aynı zamanda da Petrarca'nın ilk gerçek anlamda hümanist ve filolog olarak kitap tutkusunu göstermiştir.[870]

Petrarca, ilk modern Latin yazarıdır. Ondan sonra hiçbir yazar, onun kadar heroic yazmaya teşebbüs edememiştir. Bu nedenle çok ünlü bir ahlak filozofu ve en dindar Katolik olarak tasvir edilir. Francicus Patriarca olarak da bazı "Quattrocentonun" yani Kuzey Avrupa elyazmalarında ona referans edilmekteydi.[871] Mann (1970: 17). Petrarca, zaman zaman manastırlarda düşünce odaları denilen yerlerde inzivaya çekilirdi. Bunu Montaigne'in "Ardiye" sine benzetebiliriz. Petrarca, burada *Aziz Augustinus'un İtiraflar* adlı eserini okur, ağlar bazen alnını bile tokatlar ve bu haldeyken kimseye görünmek istemezdi. Yani manevi bir içe dönüş yaşanırdı.[872]

---

869 Loredana Chines, "Francesco Petrarca", *Orta Çağ-Şatolar, Tüccarlar, Şairler*, çev. Leyla Tonguç Basmacı, ed. Umberto Eco, Alfa Yayınları, İstanbul 2010, s. 773.

870 Chines, "Francesco Petrarca", *Orta Çağ-Şatolar, Tüccarlar, Şairler*, s. 773.

871 Nicholas Mann, "Petrarch's Role as a Moralist in Fifteenth Century", *France in Humanism in France at the end of the Middle Ages and in the Early Renaissance*, ed. A. H. T. Levi, Manchester 1970, s. 17.

872 Philippe Braunstein, "XIV.-XV. Yüzyıllar", *Özel Hayatın Tarihi 2*, Haz. Philippe Ariés-Georges Duby-çev. Roza Hakmen, YKY Yayınları, 2006, s. 632.

Augustinus'u Seneca'yı ve Cicero'yu iyi bilen Petrarca, düşünsel-ruhsal gelişimini sağlamak ve İtalya'nın tarihi misyonunu yeniden canlandırmak amacıyla kırsal kesimde bir süreliğine inzivaya çekilmiş ve aydınlanmış paganların bilgeliğini araştırmaya başlamıştır. Boccacio da 1313 ile 1375 yılları arasında yaşamış olup onun en yakın arkadaşlarından biridir. Bu arada Roma'da ilk hümanist papa olarak V. Nicolaus kabul edilmekte olup Vatikan Kütüphanesini kurmuştur.[873] Onun çalışmalarıyla ve yeni bakış açısıyla Hümanizmanın ilk ulusal ve Hristiyan versiyonu geliştirilmeye başlanmıştı.[874] Petrarca, XIV. yüzyılın ünlü hümanistlerinin örnek aldığı ayrıcalıklı bir figürü haline getirmiştir. Dolayısıyla İtalya'nın en büyük hümanist ve en etkili lirik şairidir. Petrarca'nın hümanizması klasik metinlerde yer alırken aynı zamanda Avrupa Rönesans'ına da etkisi olmuştur.[875] Petrarca'nın başarılarıyla XV. yüzyıl hümanizmasının standart düşüncesi haline gelmiştir. Rönesans'ın babası olarak da kabul gördü.[876]

873 Kinder-Hilgemann, *Dünya Tarihi Atlası,* C. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, s. 212.

874 Matteo Ferretti, "Klasik Yazarlar Konsunda Tepkiler ve Yorumlar", *Orta Çağ-Şatolar-Tüccarlar- Şairler*, çev. Leyla Tonguç Basmacı, ed. Umberto Eco, Alfa Yayınları, İstanbul 2010, s. 698-99.

875 Pınar Ülgen, "Avrupa'nın Aydınlanma Süreci ve İlk Hümanist: Petrarch", *Uluslararası İnsan ve Toplum Bilimleri Sempozyumu*, 2018, s. 211-217.

876 Mann, "Petrarch's Role as a Moralist in Fifteenth Century", s. 17.

SONUÇ

Avrupa medeniyeti, diğer tüm medeniyetler gibi var olduğu döneme izler bırakmış ve insanlık tarihini etkileyecek olaylara sahne olmuştur. Bu tablo içerisinde Hristiyanlık, feodalizm, entelektüel bilim ve teknoloji gibi unsurlar, her alanda değişime sebep olmuşlardır. Bunun yanı sıra Orta Çağ'da Avrupa'yı şekillendiren birkaç önemli nokta bulunmaktadır. Bunlar arasında öncelikle Roma'nın düşüşünden sonra Avrupa'nın, siyasi bir merkezi olmayan geniş bir toplum haline gelmiş olması, 1200'lü yıllara kadar Avrupa ekonomisinin önemli ilerlemeler kaydetmiş olması, Fatih William'ın döneminde hazırlanan *Domesday Book* yani *Kıyamet Günü* kitabının özgün bir iktisadi nitelik taşıması gibi unsurlar yer almaktadır. 1200'lü yıllardan sonra da diplomatik ve kültürel normların olduğu ve birbirleriyle rekabet halinde olan devletleri barındıran genel bir tablo görülmeye başlanır. Avrupa siyaseti, bu şekilde çok kutuplu yapısıyla tarihte yerini almaya başlar. Ve dengeler değişir. Bu çok kutupluluk hali, kiliseden kaynaklanmaktadır. Çünkü kilise, çıkarları doğrultusunda siyasi dengeler üzerinde çok etkilidir. Dolayısıyla bu karmaşa içerisinde hemen akla şöyle bir soru gelebilir: "Bir medeniyet düşünün ki belirli bir zaman ve mekanda neden tarihin akışını değiştirecek derecede güce sahip olur ki!" Neden mi? Kendi benliğini bulabilsin diye... İşte Orta Çağ Avrupa tarihi denilince de hep akla gelen o karanlık sorular, artık cevaplarını bulmaya başladı. Orta Çağ, Doğu ve Batı olarak bir bütündü. Sadece her

iki tarafın da kendine has özellikleri vardı. Önemli olan da bunu kabul edebilmekti. Kabul ettikleri andan itibaren de güç dengeleri değişmeye ve Orta Çağ entelektüelliği, yön değiştirmeye başladı. Elbette bunda Doğu'nun etkisi büyüktü. Rönesanslar yaşandı. Orta Çağ insanı, bilinmezlikten çıkarak kimlik arayışına girdi. Savaşlar, ekonomik krizler, salgın hastalıklar, papa-İmparator çekişmeleri... derken yeni bir dünya düzeni ortaya çıktı. Bu çalkantılı süreçler, kutuplaşmalar, özgürlük arayışları aslında Orta Çağ'da Avrupa'nın hem şaşırtıcı hem de olağanüstü değişimine zemin hazırladı. En önemlisi de bize miras kalan her şeyin bu çağdan devralındığını gösterdi.

Sonuç olarak bizler, Orta Çağ'ın çocuklarıyız.

BİBLİYOGRAFYA

A History of the Crusades, ed. H. W. Hazards-Genel ed. Kenneth M. Setton, The University of Wisconson Press, America 1975.

A Source Book of Medieval History, ed. Frederic Austin Ogg, American Book Company, New York 1908.

ADAMS, Tracy, Christine de Pizan, État Présent, *French Studies*, Vol. LXXI, No:3, s. 388-400.

AĞAOĞULLARI, M. A.- Köker, L., *İmparatorluktan Tanrı Devletine*, İmge Yayınları, Ankara 2001.

AHL, Diane Cole, *Benozzo Gozzoli*, Yale University Press, New Haven- London 1996.

AKIN, Haydar, *Orta Çağ Sonları ve Yeniçağ Başlarında Avrupa'da Çocuk Cadılar ve Çocuk Cadı Avı*, Phoenix Yayınları, Ankara 2010.

ALBAYRAK, Kadir, *Bogomilizm ve Bosna Kilisesi*, Baki Kitabevi, Adana 2004.

ALSTON, G. Cyprian, "Cluny", *The Catholic Encyclopedia*, Vol. IV, The Encyclopedia Press, New York 1913.

ALTAN, Ebru, "Çocuk Haçlı Seferi", *Popüler Tarih*, S 40, Dünya Yayınları, 2003, s. 38-41.

———, Ebru, "Templier ve Hospitalier Şövalye Tarikatlarının Kuruluşu", *Belleten*, C 66, S 245, 2002, s. 87-93.

ANDREWS, F., "Béguines and Beghards", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 117-118.

———, "Italy in the Second Half of the Thirteenth Century", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997.

———, "The Papal States", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 191-192.

Anglo-Saxson Chronicle, ed. J. A. Giles G, Bell & Sons Ltd., London 1914.

ANGOLD, M., "Byzantine Missions among the Slavs", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 44-45.

———, "The Normans in Southern Italy and Sicily", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 83-84.

———, "The Rise of Muscovy and the Union of Lithuania and Poland", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 186-187.

ARIES, Philippe-Duby, Georges, *Özel Hayatın Tarihi 1*, çev. Turhan Ilgaz, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2006.

ARNOLD, S. T., *The Legacy of Islam*, ed. Alfred Gullaume, Clarendon Press, London 1931.

ARTZ, Frederick B., *Orta Çağların Tini İS 200-1500 Tarihsel Bir Gözlem*, çev. Aziz Yardımlı, İdea Yayınları, İstanbul 2006.

ASBRIDGE, Thomas, *Haçlı Seferleri*, çev. Ekin Duru, Say Yayınları, İstanbul 2014.

ATAN, Meltem, Radikal Feminizm: "Kişisel Olan Politiktir" Söyleminde Aile, *The Journal of Europe-Middle East Social Science Studies*, C 1, 2015, s. 1-21.

AUMAN, Jordan, *Christian Spirituality in the Catholic Tradition*, Ignatius Press, San Francisco 1985.

AUSSEMS, J. F. A., *Christine de Pizan and the Scribal Fingerprint*, Utrecht 2006.

AYDEMİR, Cahit-GÜNEŞ, Hüseyin Haşimi, "Merkantilizm'in Ortaya Çıkışı", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, C V, S 15, 2006.

AYTAÇ, Kemal, *Avrupa Eğitim Tarihi*, Doğu Batı Yayınları, Ankara 2009.

AYTON, Andrew - PRESTON, Philip, *The Battle of Crecy*, 1346, Boydell Press, 2005.

BACCI, Massimo Livi, *Avrupa'da Nüfus Hareketleri*, çev. M. Timuçin Binder, Literatür Yayınları, İstanbul 2009.

BACKMAN, C. R., *Worlds of Medieval Europe*, Oxford Press, London 2002.

BAHA'AD-DÎN YUSUF İBN RAFİ İBN-İ ŞEDDAD, *The Life of Saladin*, London 1897.

BAIGENT, M. - LEİGH, Richard, - Lincoln, H., *Savaşçı Keşişler Tarikatı Tapınak Şövalyeleri*, çev. Mehmet Topdaş, Nokta Yayınları, İstanbul 2004.

———, LEIGH, Richard, *The Inquisition*, Pengun Press, England 1999.

BAINTON, Roland H., *The Medieval Church-The Age of the Reformation*, D. Van Nostrand Company, New York 1956.

BALDOLI, Claudia, *İtalya Tarihi*, çev. Eylem Çağdaş Babaoğlu, Feylesof Yayınları, İstanbul 2009.

BARBER, M. C., "Politics- Angevins and Capetians in the Late Twelfth Century", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 71-72.

———, *The Trial of the Templars*, Cambridge 1993.

———, *The Two Cities Medieval Europe, 1050–1320*, Routledge, London-New York 2005.

BARLETT, R., "Anglo-Norman Penetration of Wales and Ireland", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 77-79.

———, *England Under the Norman and Angevin Kings: 1075–1225*, Oxford University Press, Oxford 2000.

———, "Families of Town Law", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 133-134.

———, *Gerald of Wales 1146-1223*, Oxford 1982

———, "Government, Society And Economy- Provisioning War in the Twelfth Century", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 125-127.

BARLOW, Frank, *The English Church 1000-1066*, Longman Group Ltd., 1963.

BARRY, S.-GUALDE, N., "The Biggest Epidemic of History", *L'Histoire*, 2006.

BARTHÉLEMY, Joseph–DUEZ, Paul, *Traité de droit constitutionnel*, Paris 1933.

BARTON, Simon - Fletcher, R. A., *The World of el-Cid*, 2000.

BASALLA, George, *Teknolojinin Evrimi*, ev. Cem Soydemir, Tübitak Yayınları, Ankara 2004.

BASEDOW, Jürgen–HOPT, Klaus J.-ZİMMERMANN, Reinhard, *Handwörterbuchdes Europaischen Privatrechts*, Band I (Abschlussprüfer-Kartellverfahrensrecht), Mohr Siebeck Verlag, Hamburg 2009.

BATUK, Cengiz, *Assisili Fransis ve Hıristiyan Mistisizmi*, İz Yayıncılık, İstanbul 2012.

BAUER, Susan Wise, *Dünya Tarihi*, çev. Mihriban Doğan, Say Yayınları, İstanbul 2014.

———, *Orta Çağ Dünyası*, çev. Mehmet Moralı, Alfa Yayınları, İstanbul 2014.

———, *Rönesans Dünyası*, çev. Mehmet Moralı, Alfa Yayınları, İstanbul 2014.

———, *The History of the Renaissance World: From the Rediscovery of Aristotle to the Conquest of Constantinople*, W.W. Norton Press, New York 2013.

BEDİ'ÛZ-ZAMÂN EBÛ'L- 'İZZ İSMÂ 'İL B. ER-REZZÂZ EL-CEZERÎ, *El-Câmi 'Beyne'l- 'İlm ve Ve'l- 'Amel En-Nâfi 'Fi Eş-Şınaâ 'ti'l-Hiyel*, çev. S. Tekeli, M. Dosay, Y. Unat, TTK Yayınları, Ankara 2002.

BELLI, Carolina, "Orta Çağ'da Belgeler" *Orta Çağ-Barbarlar, Hristiyanlar, Müslümanlar*, 2. Baskı, ed. Umberto Eco, çev. Leyla Tonguç Basmacı, Alfa Yayınları, İstanbul, 2014, s. 332-335.

BENGİSU, Bülent; *Tapınak Şövalyeleri*, Nesil Yayınları, İstanbul 2002.

BENVENUTI, Anna, "Eğitim ve Yeni Kültür Merkezleri", *Orta Çağ Katedraller, Şövalyeler, Şehirler*, ed. Umberto Eco, çev. Leyla Tonguç Basmacı, Alfa, İstanbul 2014, s. 230-233.

BERLOW, R., "Trade, Western European: Regulation of", *Dictionary of the Middle Ages*, ed. Joseph R. Strayer, Vol.12, Charles Scribner's Sons Press, New York 2000, s. 116-123.

BEYDİLLİ, Kemal, "İsveç", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C 23, İstanbul 2001, s. 408-414.

BIANCALANA, J., "For Want of Justice: Legal Reforms of Henry II", *Columbia Law Review*, Vol.88, N.3, 1988, s. 433-536.

BILL, Jan, "Viking Gemileri ve Deniz", *Viking Dünyası*, ed. Stefan Brink & Neil, Price, çev. Ebru Kılıç, Alfa Yayınları, İstanbul 2015, s. 214-226.

BISCHOFF, B., *Manuscripts and Libraries in the Age of Charlemagne*, Cambridge University Press, Great Britain 1994.

BISOGNO, Armando, "Bin Yılın Sonunda Eskatolojik Kavramlar", *Orta Çağ Katedraller, Şövalyeler, Şehirler*, ed. Umberto Eco, çev. Leyla Tonguç Basmacı, Alfa Yayınları, İstanbul 2014, s. 399-403.

BLOCH, Marc, *Feodal Toplum*, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Doğu-Batı Yayınları, Ankara 2005.

BLOOM, Jonathan M., *Kâğıda İşlenen Uygarlık*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2003.

BOCK, Gisela, *Avrupa Tarihinde Kadınlar*, çev. Zehra Aksu Yılmazer, Literatür Yayıncılık, İstanbul 2004.

BOHNA, Montgomery, "Armed Force and Civic Legitimacy in Jack Cade's Revolt, 1450", *The English Historical Review*, Vol. 118, No. 477, 2003, s. 563-582.

BOLGAR, R. R., *The Classical Heritage and Its Beneficiaries*, Cambridge University Press, UK 1975.

BOURDUA, L., "Mendicants", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997.

———, "Culture - Romanesque Europe", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 148-149.

———, "Culture-Gothic Europe", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s.149-150.

BOWLUS, C. R., "Ecological Crises in Fourteenth Century Europe", *Historical ecology: Essays on Environment and Social Change*, ed. L. Bilsky, National University Publications.

BOYESEN, Hjalmar H., *The History of Norway*, Sampson Low, Marston, Searle, & Rivington, London 1886.

BRAUDEL, Fermand, *The Structures of Everyday life: The Limits of the Possible*, trans. S. Reynolds, Harper and Row Press, New York 1994.

———, *The Identity of France*, Harper-Collins Press, New York 1990.

BRAUN, Reiner, *Teufelsglaubeund Heilige Schrift*, ed. Georg Schwaiger, Teufelsglaube und Hexenprozesse, München 1992.

BRAUNSTEİN, Philippe; "XIV.-XV. Yüzyıllar", *Özel Hayatın Tarihi 2*, haz. Philippe Ariés-Georges Duby, çev. Roza Hakmen, YKY Yayınları, İstanbul 2006.

BRIDGES, John Henry, *The Life and Work of Roger Bacon*, William and Norgate, London 1914.

———, *The Opus Majus of Roger Bacon*, Vol. I, London 1900.

BRINK, Stefan, "Hukuk ve Toplum", *Viking Dünyası*, ed. Stefan Brink & Neil Price, çev. Ebru Kılıç, Alfa Yayınları, İstanbul 2015.

BROEDEL, Hans Peter, *The "MalleusMaleficarum" and the Construction of Witchcraft: Theology and Popular Belief*, 2003.

BROOKE, Christopher, *The Twelfth Century Renaissance*, London 1969.

BROTTON, Jerry, *The Renaisssance*, Oxford University Press, UK 2006.

BROWN, T. S., "Politics-Barbarian Kingdoms in the First Half of the Sixth Century", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 9-10.

———, Brown, T. S., "Politics-The Carolingian Empire under Charlemagne, 768–814", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 18-20.

———, "Politics-Merovingian Gaul, c. 600", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 10-12.

BULLOUGH, Donald, *The Age of Charlemagne*, Great Britain, 1965.

BURCKHARDT, Jacob, *The Civilization of the Renaissance in Italy*, Vol.1-2, New York 1958.

BURLEIGH, Michael, *The New Cambridge Medieval History*, Vol. V, ed. David Abulafia, Cambridge University Press, Cambridge 2008.

BURMAN, Edward, *The Inquisition, The Hammer of Heresy, Mallevs Maleficarvm*, Dorset Press, New York 1992.

BURTON, Janet, *Monastic and Religious Orders in Britain 1000-1300*, Cambridge University Press, Cambridge 1994.

CAHEN, Claude, *Haçlı Seferleri zamanında Doğu ve Batı*, çev. Mustafa Daş, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2010.

CAPONIGRI, Aloysius R., *A History of Westren Philosophy*, University of Notre Dame Press, USA 1971.

CASTEEN, Elizabeth, "Women, Gender, and the Crusade, " *Lecture from Binghamton University*, Binghamton 2013.

CHAMPAGNE, Marie Therese, *The Realtionship between the Papacy and the Jews in Twelfth Century Rome: Papal, Attitudes toward Biblical Judaism and Contemporary European Jewry*, 2005.

CHAVAS, Jean Paul - Bromley, Daniel W., *Journal of Agricultural Economics*, Vol. 56, 2005.

CHENU, M. D., "Nature, Man, and Society in the Twelfth Century", *Essays on new theological perspectives in the Latin West*, Chicago- London 1979.

CHINES, Loredana; "Francesco Petrarca", *Orta Çağ-Şatolar, Tüccarlar, Şairler*, çev. Leyla Tonguç Basmacı, ed. Umberto Eco, Alfa Yayınları, İstanbul 2010.

CHONIATES, Nicetas, *O City of Byzantium: Annals of Niketas Choniates*, Trans. Harry J. Magoulias, Wayne State University Press, Detroit 1984.

CHRIMES, S. B., *English Constitutional History*, Oxford University Press, Oxford 1953.

CHRSTIANSEN, Eric, *The Norsemen in the Viking Age*, Blackwell Publishing, Oxford 2006.

CLANCHY, M. T., *England and its Rulers: 1066–1307*, Blackwell Classic Histories of England, Blackwell Press, Oxford 2006.

CLARK, James G., *The Benedictines in the Middle Ages*, The Boydell Press, Woodbridge 2011.

COATES, S., "Burhs and Mints in Late Anglo-Saxon England", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 52-53.

COHN, Samuel K., *The Black Death Transformed*, Arnold Publishing, 2002.

COLBY, Charles W. (ed.), *Selections From the Sources of History*, Longmans, Green, and Co., New York 1899.

COLISH, Marcia L. *Medieval Foundations of the Western Intellectual Tradition, 400-1400*, New Havenand London 1998.

COMER, Jim, "Vikings", *The Historical Encylopedia of World Slavery*, Vol. II.

CONANT, J., *Staying Roman*, 2012, s. 159-86.

CORDASCO, Francesco, *A Brief History of Education*, Rowman & Littlefield, New Jersey 1987.

COULTON, G. G., *Medieval Panaroma*, Meridian Press, New York 1955.

COY, Jason P., *A Brief History of Germany*, Facts On File, An imprint of Infobase, New York 2011.

CRONHOLM, Neander, *A History of Sweden I*, Chicago 1902.

CROW, W. B., *Büyünün Cadılığın ve Okültizmin Tarihi*, çev. Fulya Yavuz, Dharma Yayınları, İstanbul 2006.

CROWSTON, Clare Haru, "Women, Gender and Guilds in Early Modern Europe", *The Return of the Guilds Utrecht*, Utrecht University, 5-7 October 2006.

CUBBERLY, Ellwood P. *The History of Education*, The Riverside Press, Cambridge 1920.

CUTTS, Edward L., *Charlemagne*, London 1882.

ÇAKMAK, M. Suat, *Çağlar Boyunca Teknoloji*, Güncel Yayıncılık, 2007.

ÇAYLI, Murat, "Orta Çağ Avrupa'sında Tüccar Loncaları", *III. Uluslararası Ahilik Sempozyumu: XIII. Yüzyıla Kadar Türk ve İslam Dünyasında Ahiliğin Temelleri*, ed. Ahmet Gökbel-Ahmet Doğan, Sarıyıldız Ofset, Ankara 2018, s. 599-612.

ÇEKEN, Muhittin, *Tapınak Şövalyeleri*, Timaş Yayınları, İstanbul 2020.

ÇETİN ÜNAL, Banu, "Avrupa'nın Felaketler Yüzyılında Bir Devrimci Olarak John Wycliffe'in Etkisi", *Orta Çağ Araştırmaları Dergisi*, Vol.2 No.1, s. 80-94.

ÇIVGIN, İzzet, *Orta Çağ Tarihi*, Maya Akademi Yayınları, Ankara 2008.

DALES, Richard C., *The Intellectual Life of Western Europe in the Middle Ages*, E. S. Brill Press, New York 1992.

DANIEL, Norman, *Islam and the West: The Making of an Image*, Edinburgh 1960.

DAVIES, Norman, *Avrupa Tarihi*, çev. Burcu Çığman, Elif Topçugil vd., İmge Yayınları, Ankara 2011.

DAVIS, R. H. C., *Orta Çağ Avrupa Tarihi*, çev. Rümeysa Şişman, Dergah Yayınları, İstanbul 2020.

DELBRÜCK, Hans, *Die Weltgeschichte für Alle Nach dem Werkev on Das Mittelalter*, ed. Konrad Molinski, Salzwasser, Berlin 1929.

DEMİRKENT, Işın, "Haçlı Seferleri Düşüncesinin Doğuşu ve Hedefleri", *Tarih Dergisi, Prof. Dr. Hakkı Dursun Yıldız Hatıra Sayısı*, S 35, 1994, s. 65-78

———, *Haçlı Seferleri*, Globus Dünya Basımevi, İstanbul 1997.

DICKSON, G., "Heresy, the Albigensian Crusade and the Inquisition, c. 1200–c. 1240", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 122-124.

———, "Shrines and Revivals: Popular Christianity, c. 1200–c.1300" *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 119-122.

———, "The Papacy and the Conciliar Fathers of 1215", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997.

———, "Where Did the Crusaders Come From? Major Areas of Recruitment to the Crusade in the Near East From the Latin West, 1095–1271" *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 85-86.

DITCHBURN, D., "European Fairs and Trade Routes", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 129-131.

———, "Late Thirteenth-Century Brunswick", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997.

———, "Novgorod in the Later Middle Ages", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997.

———, "The Government of Later Medieval Germany", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997.

———, "The Larger Towns of Europe", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997.

———, "The Swabian Town League", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 216- 217.

DOĞAN, S., "Orta Çağ Manastır Sistemi: Doğu ve Batı Manastırları", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C 20, S 29, Ankara 2003, s. 73-86.

DORGERLOH, Stephan, *Ottonenland Sachsen-Anhalt Von Der Peripherie Zur Zentralregion In Europa*, zentrum für mittelalter ausstellungen.

DOTSON, John E., "Trade, Western European", *Dictionary of the Middle Ages*, ed. Joseph R. Strayer, Charles Scribner's Son, New York 2010.

DROSTE, HILJA-LAUFFER, Ines, *Kleine Kunstgeschichte Deutschlands*, Philip von Zabern, Darmstadt 2014.

DUBY, G., "Feodal Dönem Fransa'sında Aristokrat Evlerinde Özel Hayat", *Özel Hayatın Tarihi II*, çev. Roza Hamken, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2006.

DUFFY, Eamon, *Saints and Sinners: A History of the Popes*, Yale University Press, New Haven 2006.

DUNN, M., "Cistercians, Premonstratensians and Others", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997.

———, "Tenth- and Eleventh-Century Centres of Reform", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997.

DUPOUY, Edmond, *Le Moyen Age-Medical*, Paris 1888.

DVORNIK, Françis, *Konsiller Tarihi İznik'ten Vatikan'a*, çev. Mehmet Aydın, TTK Yayınları, Ankara 1990.

EASTON, Stewart C., *Roger Bacon and His Searchfor A Universal Science*, Colombia Üniversity Press, New York 1952.

EASTWOOD, Kay, *The life of a Knight*, Crabtree Publishing, New York 2004.

EBENSTEIN, William, *Siyasi Felsefenin Büyük Düşünürleri*, çev. İsmet Özel, İstanbul 1996.

EIDELBERG, Philippe Gabriel, *The Great Rumanian Peasant Revolt of 1907*, Origins of a Modern Jacquerie, Leiden 1974.

EISENSTEIN, Elizabeth L, *The Printing Press an Agent Of Change*, Vol. I-II, Combridge University Press.

ELLIOTT, L., *Medieval Medicine And the Plague*, Crabfee Publishing, New York 2006.

ENGELS, Odilo, "Theophano, the western empress from the East", *The Empress Theophano: Byzantium and the West at the Turn of the First Millenium*, ed. Adelbert Davids, Cambridge University Press, Cambridge 1995, s. 28-48.

ENNALS, Richard, *From Slavery to Citizenship*, John Wiley Sons Press, USA 2007.

EPSTEIN, Stephen A., *Geç Dönem Orta Çağ Avrupası, Ekonomik ve Sosyal Tarih 1000-1500*, çev. Serap Işık, İstanbul Bilgi Üniveristesi Yayınları, İstanbul 2014.

EPSTEIN, S. R., "Craft Guilds, Apprenticeship, and Technological Change in Preindustrial Europe." *Journal of Economic History*, Vol.53, No.3, 1998, s. 684–718.

EROL, B., "Orta Çağ Avrupası ve Üniversiteler", *Dogu-Batı*, S 33. Dogu-Batı Yayınları, Ankara 2005, s. 81-97.

ESEN, Salihe, *Dominiken Tarikatı ve Katolik Kilisesi'ndeki Yeri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2015.

ESPOSITO, Gabriele, *Armies of the Medieval Italian Wars 1125-1325*, Bloomsbury Publishing, 2019.

ETTING, Vivian, *Queen Margrete I (1353-1412) and the Founding of the Nordic Union and the Founding of the Nardic Union*, Koninklijke Brill, London 2004.

FAGAN, Brian, *The Long Summer: How Climate Changed Civilization*, Basic Books, New York 2004.

———, *The Little Ice Age: How Climate Made History, 1300-1850*, Basic Books, s. 3-21.

FERGUSON, Wallace K., *The Renaissance in Historical Thought: Five Centuries of Interpretation*, Boston 1948.

FERRETTI, Matteo; "Klasik Yazarlar Konsunda Tepkiler ve Yorumlar", *Orta Çağ-Şatolar-Tüccarlar- Şairler*, çev. Leyla Tonguç Basmacı, ed. Umberto Eco, Alfa Yayınları, İstanbul 2010, s. 695-700.

FLURRY, Stephen, "The Unholy Roman Empire", *Germany and the Holy Roman Empire*, USA 2007, s.15-21.

FOLZ, Robert, *The Coronation of Charlemagne*, UK 1974.

FONTANA, Josef, *Avrupa'nın Yeniden Yorumlanması*, çev. Nurettin Elhüseyni, Afa Yayınları, İstanbul 1995.

FORT, George F., *Medical Economy During The Middle Ages*, New York-London 1883.

FOUCAULT, Michel, *Hapishanenin Doğuşu*, çev. M. A. Kılıçbay, İmge Kitabevi, Ankara 1992.

FRALE, Barbara, "Şövalye Tarikatlarının Doğuşu", *Orta Çağ - Katedraller, Şövalyeler, Şehirler*, ed. Umberto Eco, çev. Leyla Tonguç Basmacı, Alfa Yayınları, İstanbul 2014, s. 59-63.

FROISSART, *Chronicles*, Trans. G. Brereton, Penguin Books, Maryland 1968.

———, *The Chronicles*, Trans. John Bourchier & Lord Berners, Macmillan and Co., London 1904.

FRUGONI, Chiara, "The Imagined Woman", *A History of Women in the West*, İtalyanca'dan çev. Clarissa Botsford, Harvard University Press, America 2000.

FUHRMANN, Herrn Horst, *Karl Ferdinand Werner Karl Der Große Oder Charlemagne? Von Der Aktualität Einer Überholten Fragestellung*, Vol.4, Der Bayerischen Akademie Der Wissenschaften, München 1995.

FULBROOK, Mary, *Almanya'nın Kısa Tarihi*, çev. Sabri Gürses, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2017.

FUMAGALL, Beonio – Brocchieri, Mariateresa, "Bilgi Modelleri Olarak Orta Çağ Ansiklopedileri", *Orta Çağ-Şatolar, Tüccarlar, Şairler*, ed. Umberto Eco, çev. Leyla Tonguç Basmacı, Alfa, İstanbul 2015, s. 315-320.

GABRIEL, A. L., "Universities", *Dictionary of the Middle Ages*, ed. Joseph R. Stayer, Vol. XII, Charles Scribner's sons Press, New York 2000, s. 282-300.

GALLAGHER, Paul; *How the 14th Century Lombard Banks Created the Dark Age,* 2008.

GARRISON, Eliza, *Ottonian İmperial Art and Portraiture The Artistic Patronage of Otto III and Henry II*, Routledge, New York 2016.

GENÇ, Özlem; "Kara Ölüm: 1348 Veba Salgını ve Orta Çağ Avrupa'sına Etkileri", *Tarih Okulu*, S.X, 2011, s. 123-150.

GERTSMAN, Elina, "The Dance of Death in Reval (Tallinn): The Preacher and His Audience, " *Gesta*, Vol.42, No.2, 2003

GETZ, Faye, *Medicine in the Engllish Middle Ages.*

GIES, Frances and Joseph, *Women in the Middle Ages*, Canada 1980, s. 63.

GIESELER, Johann Karl Ludwig, *A Text-book of Church History*, Vol. 2, New York 1857.

GILES, J. A., *The Life And Letters of Thomas a Becket*, London 1846.

GIMPEL, Jean, *Orta Çağ'da Endüstri Devrimi*, çev. N. Özüaydın, Tübitak Yayınları, Ankara 1973.

———, *Orta Çağ'da Endüstri Devrimi*, 6. Baskı, TÜBİTAK, Ankara, 2004.

GLICK, Thomas F., *Irrigation and Hydraulic Technology*, Variorum Press, Great Britain 1996.

GOFFART, Walter, *Barbarian Tides, The Migration Age and the Later Roman Empire*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia 2006.

GOODMAN, A., "Parliamentary Representation in Later Medieval England", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997.

———, "The Wars of the Roses", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 177-179.

GOURDE, Leo T., *An Annotated Translation of the Life of St. Thomas Becket by William Fitzstephen*, Loyola University Chicago, 1943.

GRANT, A., "Late Medieval Scotland: Crown and Magnates, c. 1400 and c. 1460", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997.

———, "Scotland in the Central Middle Ages", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997.

GRAVES, F., *History of Education During The Middle Ages and The Transition to Modern Times*, Macmillan Press, USA 1910.

GRAY, Thomas, *Scalacronica*, Trans. H. Maxwell, James Maclehose & Sons, Glasgow 1907.

GRES, Frances-Joseph, *Cathedral, Forge and Waterwheel*, Harper Perennial Press, New York 1995.

GRIMBERG, Carl, *A History of Sweden*, trans. C. W. Foss, Augustana Book Concern, Illionis 1935.

GÜLEÇ, İsmail – Demiriz, Neslihan, *Orta Çağ'da Şövalyelik ve Şövalye Eğitimi*, Denizler Kitabevi Yayınları, İstanbul 2015.

GÜNDÜZ, Şinasi, *Din ve İnanç Sözlüğü*, Vadi Yayınları, Ankara 1998.

GÜZELDAL, Yasin-Taşpınar, İsmail, "Batı Manastır Geleneğinin Babası Aziz Benedikt ve Asketik Öğretileri", *Akademiar Dergisi*, S.8, Ankara 2020, s. 11-45.

HAKALMAZ, Turaç, *The Teutonic Order In Cyprus Ca.1197-1250*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Department of History İhsan Doğramacı Bilkent University, Ankara 2017.

HAMILTON, Bernard, *The Medieval Inquisition*, Holmes&Meier Press, New York 1989.

HAMILTON, J. S., *The Plantagenets*, Continuum, London 2010.

HASKINS, Charles Homer, *The Renaissance of the Twelfth Century*, Harvard University Press, Cambridge, London 1927.

HAVICE, Christine, "Approaching Medieval Women Through Medieval Art", *Women in Medieval Western European Culture*, ed. Linda E. Mitchell, New York-London 1999, s. 345-385.

HAYS, J. N., *Burdens Disease: Epidemics And Human Response in Western History*, Rutgers University Press, USA 2009.

HEATHER, P., "The Huns and the end of the Roman empire in western Europe", *English Historical Review*, Vol.110, 1995, s. 33-41.

HEATON, Herbert, *Avrupa İktisat Tarihi*, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Osman Aydoğuş, Teori Yayınları, Ankara 1985.

HEER, F., *The Medieval World*, trans. Janet Sondheimer, Wiedenfeld and Nicolson Press, New York 1961.

HELZEL, Frank, *Himmlers und Hitlers Symbol Politik Mit Mittelalterlichen Herrschern König Heinrich I. (919-936) und Kaiser Otto I. (936-973) in Ihren Nationalgeschichtiıchen Rollen Im Schlussteil Des Zwiıten Dreissigjährigen Kriegs 1914-1945*, Bad Wildungen, November 2011.

HENDERSON, Ernest F., *Select Historical Documents of the Middle Ages*, George Bell, Londra, 1903, 1910.

HENNINGSEN, Gustav "Witchcraft" *Folklore-An Encyclopedia of Beliefs, Customs, Tales, Music and Art* içinde Green, der. A. Thomas, Vol. II, 842-847, California 1997.

HERLIHY, David, *The Black Death and the Transformatian of the West*, Harvard University Press, 1997.

HERSCH, P., "Anti-Semitism, 1096–1306", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997.

———, "Christians, Jews and Conversos in Late Medieval Iberia", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997.

Hıristiyanlık Tarihi, çev. Sibel Sel-Levent Kınran, Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul 2004.

Hidegarde Von Bingen's Physica, Translated from the Latin by Priscilla Throop, 1998.

HIGGITT, J, "Culture- Irish and Anglo-Saxon Centres on the Continent in the Early Middle Ages", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 65-66.

———, "Culture-The Travels of Villard de Honnecourt", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 150-151.

HINNEBUSH, William A., "Dominican Sprituality" *New Catholic Encylopedia*, The Catholic University of America, 1967, s.148-149.

HLYNKA, Denis, "The Magna Carta"., *Educational Technology,* Vol. 55, No.3, 2015, s. 58-59.

HOIBERG, Dale- Pappas, Theodore-Tüzün, Gürel "Magna Carta", *Ana Brittannica Genel Kültür Ansiklopedisi*, C. XI, XV, XVIII, Ana Yayınları, İstanbul 2004.

HOLMAN, Katherine, *The A to Z of the Vikings*, The Scarecrow Press Inc., Toronto 2009.

HOLT, J. C., "Politics and Property in Early Medieval England", *Past and Present 57*, 1972, s. 3-52.

HOLT, P. M., *Haçlılar Çağı*, çev. Özden Arıkan, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2003.

HOOPER, Nicholas - Bennet, Matthew, *The Cambridge mustrated Atlas of Warfare*, 1996.

HOYT, Robert S. - Chodorow, Stanley, *Europe in the Middle Ages*, New York 1976.

http://morgensternwiedu.com/

http://www.imperialteutonicorder.com/

https://gaiadergi.com/

https://news.harvard.edu/

https://tr.pinterest.com/

https://www.google.com/

https://www.iccec.org/tr/

HUBERMAN, Leo, *Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla*, çev. Murat Belge, İletişim Yayınları, İstanbul 2015.

HUDDLESTON, Gilbert, "Western Monasticism", *The Catholic Encyclopedia*, Vol.X, New York 1911.

HUDSON, John, *Land, Law, and Lordship in Anglo-Norman England*, Oxford 1994.

HUNT, R., "Univercities and Learning", *The Flowering of the Middle Ages*. ed. Joan Evans, Thames and Hudson Press, London 1966, s. 148-166.

HYAMS, Paul R., *King, Lords and Peasants in Medieval England: The Common Law of Villeinage in the Twelfth and Thirteenth Centuries*, Oxford 1980.

———, "Warranty and Good Lordship in Twelfth-Century England", *Law and History Review*, Vol.5, No.2, 1987, s. 437-503.

İLAL, Ersan "Magna Charta", *İstanbul Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C 34, S 1-4, 2011, s. 210-242.

İLETİŞİM ATLASLI BÜYÜK UYGARLIKLAR ANSİKLOPEDİSİ, *Orta Çağ Avrupası*, İletişim yayıncılık, İstanbul, s. 128.

İNALCIK, Halil, *Seçme Eserleri-V Rönesans Avrupası Türkiye'nin Batı Medeniyetiyle Özdeşleşme Süreci*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2013.

İSTEK, Gülşen, "Almanca Eserlerde Çocuk Haçlı Seferleri", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C 12, S 65, 2019.

Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi, ed. William Stubbs, Kitap VI.

JACOBI, Franz, *Die Deutsche Buchmalerei in Ihren Stilistischen Entwicklungsphasen*, F. Bruckmann A.-G, München 1923.

JANOS, M., "Government, Society and Economy, The Growth of Royal Fiscality and Administration in France", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997.

———, "Serfs and Serfdom":Words and Things", *Review*, 1980, s. 3-18.

Jean de Joinville, *Bir Haçlının Hatıraları*, çev. Cüneyt Kanat, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2016.

JENNINGS, Sir Ivor; *Magna Carta And Its Influence In The World Today*, London 1965.

JIMÉNEZ, M. González, "The Thirteenth-Century Repopulation of Andalusia", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 142-143.

JOHANEK, Peter, *Die Sachsenkriege Karlsdes Großen und der Besuch Papst Leos III. in Paderborn 799 im Gedächtnis der Nachwelt*, 2000.

JONES, M., "Burgundian Administration", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997.

———, "The Jacquerie", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997.

JONES, Peter Murray, "Image, Word and Medicine in the Middle Ages", *Visualizing Medieval Medicine and Natural History, 1200-1550*, ed. Jean Ann Givens-Karen Reeds-Alain Touwaide, Asghate, England 2006, s. 1-24.

———, *Medieval Medical Miniatures*, London 1984.

JORDAN, W. C., *Great Famine: Northern Europe in the Early Fourteenth Century*, Princeton University Press, 1996.

KAWALESKI, M., *Markets, European, Dictionary of the Middle Ages*, ed. Joseph R. Strayer, Vol. 8, Charles Scribner's sons Press, New York 1995, s. 143-147.

KEEN, Maurice, *Chivalry*, Yale University Press, New York 2005.

KERMODE, Jenny, *Medieval Merchants*, Cambridge University Press, Cambridge 1998.

KERR, Gordon, *Charlemagne'dan Lizbon Antlaşması'na Avrupa'nın Kısa Tarihi*, çev. Cumhur Atay, Kalkedon Yayıncılık, İstanbul 2011.

KILIÇ, Ayşe, "İspanyol Engizisyonu ve Müslümanlar", *İnsan ve Toplum*, (6), 1, 2016.

KIRPIK, Güray, *Haçlılar*, Selenge Yayınları, İstanbul 2009.

KINDER, Hermann - HILGEMANN, Werner, *Dünya Tarihi Atlası*, C. 1, *Başlangıçtan Fransız Devrimi'ne Kadar*, çev. Leyla Uslu, Odtü Yayıncılık, Ankara 2006.

KINGSLEY, K., "Monastery", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, çev. Salih Çift, C 12, S 2, Bursa 2003, s. 349-360.

KIRCHNER, Walther, *Western civilization to 1500*, Barnes&Noble Press, America 1961.

KIRCHNER, *Western Civilization to 1500*, Barnes&Noble Press, New York 1960.

KISHLANSKY, M. A., *Batı'nın Kaynakları I.* çev. Kürşad Atalar, Açılım Kitap, İstanbul, 2009.

KLAWITTER, Nils - PİEPER, Dietmar, *Das Reich der Deutschen Wie wir eine Nation wurdenty*, Deutsche Verlags-Anstalt, München 2016.

KLEINER, Fred S., *Gardner's Art Through the Ages: The Western Perspective*, Fifteenth Edition, Vo.1, Cengage Learning, Boston 2017.

KLEMM, Elisabeth,, "Katalog der illuminierten Handschriften der Bayerischen Staatsbibliothek in München 2", *Die ottonischen und frühromanischen Handschriften der Bayerischen Staatsbibliothek*, Reichert Verlag, Wiesbaden 2004, s. 6-24.

KOCA, Salim, "Haçlı Seferleri Sebep ve Sonuçları Bakımından Nasıl Değerlendirilebilir?", *Akademik Bakış Dergisi*, C 10, S 20, 2017, s. 15-35.

KREN, Thomas, *İlluminated Manuscripts of Germany and Central Europe*, The J. Paul Getty Museum, Los Angeles.

KYZLINKOVA, Lidia, "Thomas Becket in English Poetic Drama", *Sbornjk. Praci Filozoficke Fakulty Brnenske Univerzity Studia Minora Facultatis Philosophicae Üniversitatis Brunensis* — Brno Studies in English 21, 1995, s. 97-107.

La Monte, John, *Feudal Monarchy in the Latin Kingdom of Jerusalem 1000 to 1291*, New York 1970.

LAG, Guta, *The Law of the Gotlanders*, ed. Christine Peel, Viking Society for Norther Research, London 2009.

LAMB, H., *Climate, History and the Modern World*, Routledge, Guildford Surey.

LAMBERT, Malcolm, *Orta Çağ'da Dinsel Sapkınlıklar*, çev. Erdem Gökyaran, Kabalcı Yayıncılık, İstanbul 2015.

———, *The Cathars*, Blackwell Publishing, Australia 1998.

LARSON, Annika, "Introduction", *The Earliest Norwegian Laws*, trans. Laurence M. Larson, The Lawbook Exchange Ltd., New Jersey 2008.

———, "Viking Çağı Tekstil Ürünleri", *Viking Dünyası*, ed. Stefan Brink & Neil Price, çev. Ebru Kılıç, Alfa, İstanbul 2015.

LATOURETTE, Kenneth Scott, *Christianity Through The Ages*, Harper & Row Publishers, New York 1965.

LAW, Gulathing *The Earliest Norwegian Laws*, Trans. Laurence M. Larson, The Lawbook Exchange Ltd., New Jersey 2008.

Law of the familia of the church of Worms, ca. 1024/25 (Lex familie Wormatiensis, Weinrich", Belge No: 22, pp. 90 vd.

LAWRENCE, C. H., *The Friars, The Impact of the Early Mendicant Movement on Western Society*, Longman Group Limeted, London and New York 1994.

LE GOFF, Jacques, *Avrupa'nın Doğuşu*, çev. Timuçin Binder, Literatür Yayınları, İstanbul 2008.

———, *Medieval civilization 400-1500*, Oxford 1988.

———, *Orta Çağ Batı Uygarlığı*, çev. Hanife Güven-Uğur Güven, Dokuz Eylül Yayınları, İzmir 1999.

———, *Orta Çağ Tüccarları ve Bankerleri*, çev. Oğuz Adanır, Doğu Batı Yayınları, Ankara 2018.

———, *Orta Çağ'da Batı Avrupa*, çev. N. Uluç, *Doğu-Batı Dergisi*, S 33, Ankara 2005, s. 39-68.

———, *Orta Çağ'da Entelektüeller*, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2006.

———, *The Birth of Europe*, trans. Janet Lloyd, Blackwell Publishing, UK 2005.

LEADEM, I. S., "The Last Days of Bandage in England", *Law Quarterly Review*, IX, C. P. R., 1361-4.

LEFF, Gordon, "The Changing Pattern of Thought in the Earlier Fourteenth Century", *BJRL*, XLIII, 1961, s. 354-72.

LEMERLE, Paul, *Bizans Tarihi*, çev. Galip Üstün, İletişim Yayınları, İstanbul 2016.

LEON, Vicki, *Outrageous Women of the Middle Ages*, America 1998.

LERNER, Robert E. – Meacharn, Standish - Burns, Edward McNall, *Western Civilizations Twelfth Edition*, W. W. Norton Press, London 1993.

LEWIS, E. E., *Teknolojinin Başyapıtları*, çev. B. Çölgeçen, Güncel Yayınları, İstanbul 2005.

Liber Sextus Decretalium D. Bonifacii Papae VIII, Francofurdi, 1586, s. 252-260.

LITTLE, A. G., "Introduction: On Roger Bacon's Life and Works", *Roger Bacon Essays*, ed. A. G. Little, Oxford University Press, Oxford 1914.

LOGAN, F. Donald, *The Vikings in History*, Routledge, New York 1993.

LOPEZ, R. S. - Raymond, I.W., *Medieval Trade in the Mediterranean World*, Columbia University Press, New York 1990.

LUDERS, A. (ed.), *The Statutes of the Realm: Printed by Command of His Majesty King George the Third, in Pursuance of an Address of the House of Commons of Great Britain, From Original Records and Authentic Manuscripts*, Vol. I, London 1810-1828.

LUTTRE, Anthony, "The Hospitaliers at Rhodos, 1306-1421", *A History of the Crusades*, ed. K. M. Setton, III, Wisconsin, 1975.

LÜTFİ EL-Mİ'VEŞ, Bogomiller, Hıristiyanlar ve Bosna, çev. Kadir Albayrak, *Tezkire, Düşünce, Siyaset, Sosyal Bilim Dergisi*, S 36-37, 2004, s.183-190.

MACDONALD, Brad, *The Holy Roman Empıre inprophecy*, PHILADELPHIA CHURCH OF GOD, USA 2015.

MACKAY, A. – Beavan, I., " Culture, Knightly Journeys", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997.

———, "Communal Movements", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997.

———, "Financial Centres in Western Europe", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997.

———, "Late Medieval Iberia", Atlas of Medieval Europe, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997.

———, "The Expansion of the Crown of Aragon", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997.

———, "The Spread of Printing", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997.

MACLEAN, Simon, "Palaces, Itineraries and Political Order in the post-Carolingian Kingdoms" *Diverging Paths? The Shape of Power and Institutions in Medieval Christendom and Islam*, ed. John Hudson and Ana Rodriguez, Vol.101, Brill, Leiden 2014.

MADDEN, Thomas F., "Zara", *The Crusades –An Encyclopedia*, ed. Alan V. Murray, Vol. IV, California 2006.

MAIR, Olivia, *Merchants and Mercantile Culture in Later Medieval Italian and English Literature*, Doctor of Phlophy Thesis, The University of Western Australia, Communication and Cultural Studies School of Social and Cultural Studies, 2005.

MAKDISI, George, *The Rise of Humanism in Classical Islam and the Christian West: with Special Reference to Scholasticism*, Edinburgh 1990.

MANGO, C., *Bizans*, çev. Gül Çağalı Güven, YKY Yayınları, İstanbul 2008.

MANN, Nicholas, *Petrarch's Role as a Moralist in Fifteenth Century France in Hümanism in France at the end of the Middle Ages and in the Early Renaissance*, ed. A. H. T. Levi, Manchester, 1970.

MANNING, Henry Edward (Archbishop of Westminster, England), *The Vatican Decrees in their Bearing on Civil Allegiance*, New York 1875.

MARCHANT, Guy, *La danse macabre*, Paris 1485.

MARK, O'Brien, *When Adam Delved and Eve Span*, Bookmarks Publications, London 2016.

MARTIN, Lois, *Cadılığın Tarihi*, Kalkedon Yayınları, İstanbul 2009.

MARTIN, Sean, *Orta Çağ'da Veba-Kara Ölüm*, çev. Cumhur Atay, Kalkedon Yayınları, İstanbul 2011.

MASTNAK, Tomaz, *Crusading Peace*, California University Press, London 2002.

MATTHEW, Donald, *Orta Çağ Avrupası Atlaslı Büyük Uygarlıklar Ansiklopedisi*, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, C. VI, İletişim Yayınları, İstanbul 1998.

MAUROIS, A., *İngiltere Tarihi*, C. I, çev. Hüseyin Cahit Yalçın, İstanbul 1938.

MC GONIGLE, Thomas C. & Zagona, Phyllitis, *Dominican Tradition*, Collegeville, Minesota 2006.

MCEVEDY, Colin, *Orta Çağ Tarih Atlası*, çev. Ayşen Anadol, Sabancı Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2005.

MCLAUGHLIN, M. L., "The Rediscovery of Classical Texts", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 239-241.

MCSHEFFREY, Shannon; "Heresy, Orthodoxy and English Vernacular Religion 1480–1525", Past and Present, 186, 1, 2005, s. 47–80.

Medieval Medicine, ed. Faith Wallis, Toronto University Press, Toronto 2010.

MELVE, Leidulf, "The Revolt of the Medievalists", *Journal of Medieval History*, 2006.

MERGES, Robert P., "From Medieval Guilds to Open Source Software: Informal Norms, Appropriability Institutions, and Innovation", *Institute for Legal Studies, Conference on the Legal History of Intellectual Property November*, Vol. 13, No. 5, Madison, Wisconsin, 2004, s. 1-25.

METZNER, Ernst Erich-Habel, Susanne, "Kaiser Otto I. und seine Sprößlinge", *Sudetendeutsche Zeitung*, Vol.32, 2014.

Michelfoucault, *Hapishanenin Doğuşu*, çev. M. A. Kılıçbay, İmge Kitabevi, Ankara 1992.

Mills, Charles, *The History of Chivalry or Knighthood and Its Times*, C. 1, Longman press, London 1825.

MILSOM, S. F. C., *The Legal Framework of English Feudalism*, Cambridge 1976.

MISKIMIN, H., *The Economy of Early Renaissance Europe*, Cambridge University Press, Cambridge 1975.

Monumenta Germania Legum, Bölüm ii, 2 Codex Theod. iii, 3, I; Codex Justianus. IV, 43, I, 2.

MOORE, R. I., *The Formation of a Persecuting Society, Power and Deviance in Western Europe, 950-1250*, Oxford 1987.

———, *The First European Revolution, c. 970-1215*, Oxford 2000.

MORRISSON, Cecile, *Haçlılar*, çev. Nermin Acar, Dost Yayınları, Ankara 2005.

MOUNTFORT, Paul Rhys, *Kadim Viking İrfanı*, çev. Araksi Büyüktaşçıyan, Ayna Yayınevi, İstanbul 2012.

MOWAT, R. B. *The Wars of the Roses 1377 - 1471*, London 1914.

MUMFORD, L., *Tarih Boyunca Kent*, çev. Gürol Koca-Tamer Tosun, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2007.

MUNRO, Dane, "The Teutonic Order", *Journal of The Monastic Military Orders*, 2009, s. 1-24.

MURRAY, Alexander, *Reason and Society in the Middle Ages*, Oxford 1978.

MYHRE, Björn, "The Iron Age", *The Cambridge History of Scandinavia I*, ed. Knut Helle, Cambridge University Press, New York 2008.

NEWITT, M., "European Expansion at the End of the Middle Ages", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 221-225.

NICHOLSON, Helen, "Women in the Third Crusade", *Journal of Medieval History*, Vol. 23, No.4, s. 335- 349.

NICOLLE, David, *The Great Chevauchee: John of Gaunt's Raid on France 1373*, Osprey Publishing, 2001.

NIKIFORUK, Andrew, *Mahşerin Dördüncü Atlısı-Salgın ve Bulaşıcı Hastalıklar Tarihi*, çev. Selahattin Erkanlı, İletişim Yayınları, İstanbul 2000.

NORRIS, Janice Racine, "Nuns and Other Religious", *Women in Medieval Western European Culture*, ed. Linda E. Mitchell, New York-London 1999.

———, *Medieval Art: A Resource For Educators*, The Metropolitan Museum of Art, New York 2005.

NORWICH, John Julius, *Bizans-Gerileme ve Çöküş Dönemi M. S. 1082-1453*, çev. Selen Hırçın Riegel, Kabalcı Yayınları, İstanbul 2013.

NOVIKOFF, Alex, "The Renaissance of the Twelfth Century Before Haskins", *The Haskins Society Journal*, Vol.16, 2005.

OĞUZ, Burhan, "Approche A L'etude de L'Organisation de Chantier de Construction a L'epoqueSeldjoucıde", *I. International Congress on the History of Turkish-IslamicScience and Technology*, İTÜ, İstanbul 1981.

OLSEN, Kirsten, *Chronology of Women's History*, America 1994.

OMAN, C. W. C., *England and the Hundred Years' War (1327-1485)*, Blackie & Son, Limiteds, London 1898.

OMAN, Charles, *The Great Revolt of 1381*, Clarendon Press, Oxford 1906.

ORAM, R., "Frederick Barbarossa and Germany, 1152–90", Atlas of Medieval Europe, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997.

———, "Government, Society And Economy -The Rise of Representative Assembliess", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 127-129.

———, "Scandinavia, the Germans and the Baltics", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997.

———, "Politics- Frederick Barbarossa and the Lombard League", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 72-74.

ORVIS, Julia Swift, *A Brief History Of Poland*, Houghton Mifflin Company, Boston 1916.

ÖGEL, Bahaeddin, *Türk Mitolojisi I*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1995.

ÖZER, Gülnur; "Avrupa Tarihinin Akışını Değiştiren Mucize Kadınlardan Biri: Jeanne D'arc", *Uluslararası İnsan ve Toplum Bilimleri Sempozyumu*, Saybilder Yayınları, Antalya 2018, s. 166-177.

ÖZKAN, Ruşen, *Teknolojinin Evrimi*, Pınar Yayınları, İstanbul 2002.

ÖZSOY, İsmail Hakkı, "Osmanlı Döneminde Kullanılan Eski Su Boşaltma ve İnşaat Araçları", *I. International Congress on the History of Turkish-IslamicScience and Technology*, İTÜ.

PACEY, Arnold, "Engineering", *Encyclopaedia of the History of Science, Technology and Medicine in Non-Western Cultures*, ed. Helaine Selin, Kluwer, Academic Press, Dordrecht, Boston, London 1997.

PACKARD, Francis R., *The School of Salernum*, İngilizce versiyonu: John Harington, New York 1920.

PAGE, R. I., *İskandinav Mitleri*, çev. İsmail Yılmaz, Phoenix, Ankara 2013.

PALALI, M. Z., "Cüzzam", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C 8, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1993.

PARIS, Matthew, *Chronica Maiora*, ed. Henry Luard, RS57, London 1874.

———, *English History I*, trans. J. A. Giles, George Bell & Sons, London 1889.

PATER, Walter H., *Studies in the History of the Renaissance*, Oxford-London 1873.

PERNAU, Winfried, *Die Ottonen und ihre politische und kulturelle Bedeutung*, Trz.

PETERS, E. M. *Inquisition*. University of California Press, Berkeley 1989.

PFITZER, Klaus, *Reformation, Humanismus, Renaissance*, ed. Gerhard Henke-Bockschatz, Germany 2015.

PILATI, Renata, "İngiltere Krallığı", *Orta Çağ-Katedraller-Şovalyeler-Şehirler*, ed. Umberto Eco, çev. Leyla Tonguç Basmacı, Alfa, İstanbul 2014, s. 86-95.

———, "İskandinav Ülkeleri", *Keşifler - Ticaret - Ütopyalar*, ed. Umberto Eco, çev. Leyla Tonguç Basmacı, Alfa, İstanbul 2015, s. 112-116.

PIRENNE, Henri, *Orta Çağ Avrupa'sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, çev. Uygur Kocabaşoğlu, İletişim Yayınları, İstanbul 2005.

———, *Orta Çağ Kentleri ve Ticaretin Canlanması*, çev. Şadan Karadeniz, İletişim Yayınları, İstanbul 2000.

PLUCKNETT, Donald L., "Saving Lives Through Agricultural Research", *Issues in Agriculture, Consultative Group on International Agricultural Research*, 1, United States 1991.

PONTESILLI, Massimo, *Matbaa ve Kitabın Doğuşu*, çev. Leyla Tonguç Basmacı, İstanbul 2011, s. 219-223.

POTTHAST, August, *Regesta Pontificum Romanorum II*, Berlin 1875.

PRESTAGE, Edgar, *Chivalry*, Routledge, New York 1996.

PRICE, Neil, "Eski Kuzey İnancında Büyücülük ve Kutup Bölgesi Gelenekleri", *Viking Dünyası*, ed. Stefan Brink & Neil Price, çev. Ebru Kılıç, Alfa, İstanbul 2015.

———, *The Vikings in Brittany*, Viking Society for Northern Research, London 1989.

RAIOLA, Marcella, "Anarşi Döneminde Papalık", *Orta Çağ Barbarlar, Hristiyanlar, Müslümanlar*, ed. Umberto Eco, çev. Leyla Tonguç Basmacı, Alfa, İstanbul 2015, s. 244-247.

RAIT, R. S., *Life in the Medieval University*, Cambridge University Press, London 1918.

RAMANKUTTY, N., "Global Land-Cover Change: Recent Progress, Remaining Challenges", *Land-Use and Land-CoverChange: Local Processes and Global Impacts*, ed. F. Lambin.

RAMSAY, James Henry, *Lancaster and York II*, Clarendon Press, Oxford 1892.

RAWCLIFFE, Carole, *Medicine and Society in Later Medieval England*, Sutton Press, 1997.

RICE, David Talbot, "Bizans Tarihi", *Orta Çağ Tarih ve Medeniyetine Dair Çevirler II*, Ankara 2008, s. 551-675.

RICE, T. T., *Bizans'ta Günlük Yaşam. Bizans'ın Mücevheri Konstantinopolis*, Özne Yayıncılık, İstanbul 2002.

ROBERTS, J. M., *Avrupa Tarihi*, çev. Fethi Aytuna, İnkılâp Yayınevi, İstanbul 2010.

ROBINSON, J. H., *Readings in European History*, Vol. I, Boston 1904.

RODINSON, Maxime, *Europe And the Mystique of Islam*, çev. Roger Veinus, Washington Press, America 1991.

ROSE, R. K., "Episcopal Sees in Europe at the End of the Tenth Century", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 46-50.

———, "Latin Episcopal Sees at the End of the Thirteenth Century", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 110-111.

ROSENBERG, Donna, *Dünya Mitolojisi*, 3. Baskı, çev. Koray Akten Erdal Cengiz, Atıl Ulaş Cüce, İmge Kitabevi, Ankara 2003.

ROSSER, John H., *Historical Dictionary of Byzantium*, The Scarecrow Press, UK 2012.

ROTZ, Rhiman A., "Class Structure: Western (1000-1300)", *Dictionary of Middle Ages*, ed. Joseph R. Strayer, Vol. 3, Charles Scribner's, New York 1983.

ROUSSEAU, Constance M., "Home Front and Battlefield: The Gendering of Papal Crusading Policy (1095-1221)", *Gendering the Crusades*, ed. Susan Edgington-Sarah Lambert, Colmbia University Press, New York 2002.

RUSSEL, Jeffrey Burton, "Celt and Teution", *The Transformation of the Romen World*, California University press, Los Angeles 1966, s. 232-265.

———, *Witchcraft in the Middle Ages*, Cornell University Press, Ithaca and London 1972.

RYDER, M. L., "Late Medieval Transhumance in Western Europe", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 219-221.

SAMSON, R., The Ottonian Empire, 962", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997.

———, "Vikings", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997, s. 23-25.

SANDER, O., *İlkçağlardan 1918'e siyasi tarih*, İmge, Ankara 2009.

SARI, İbrahim, *Türklerde İlim: Matematiğin Temelini Atıp Geliştiren Türk-İslam Alimleri*, Antalya 2016.

SARTON, George, *Introduction to the History of Science From Rabbi Ben Ezra to Roger Bacon*, Vol. II, New York 1975.

SCAGLIONE, Aldo D., *Knights at Courts: Courtliness, Chivalry&Courtesy from Ottonian Germany to the Italian Renaissance*, University of California Press, Los Angeles 1991.

SCHAFF, Philip, *History of the Christian Church, The Middle Ages. A. D. 1049-1294*, Vol. V, 1882.

SCHNEIDMÜLLER, Bernd, "Imperium und Pergament-Wege zum Heiligen Römischen Reichs", *Prachtauf Pergament. Shatze der Buchmalerei von 780 bis 1180*, München 2012, s.25-45.

———, "Sehnsuchtnach Karl dem Großes. Vom Nutzeneinestoten Kaisers für die Nachgeborenen", *Geschichte in Wissenschaft und Unterricht*, 2000, s. 284-301.

SCHROEDER, H. J., *Disciplionary Decrees of the General Councils*, (Translation and Commentary Text St. Lousi Latince 263), MO: B. Herder Boks, 1937.

SCHÜCK, Herman, "The political system", *The Cambridge History of Scandinavia I*, ed. Knut Helle, Cambridge University Press, New York 2008, s. 679-709.

SCOTT, George Ryley, *İşkencenin Tarihi*, çev. Hamide Koyukan, Dost Yayınları, Ankara 2001.

SCOTT, Susan-DUNCAN, Christopher, *Biology of Plagues: Evidence from Historical Populations*, Cambridge University Press, Cambridge 2001.

SEIDLER, G. L., *Bizans Siyasal Düşüncesi. Bizans Halk Hareketlerinin İdeolojik Kökeni*, Göçebe Yayınları, İstanbul 1986.

SEIGNOBOS, Charles, *Avrupa Milletlerinin Mukayeseli Tarihi*, çev. Samih Tiryakioğlu, Varlık Yayınları, İstanbul 1960.

SERDAR, Murat, *Geç Orta Çağlarda Doğu Biliminin Batı'ya Yansıması*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat 2011.

———, "Orta Çağ Avrupasında Tanrının Laneti Cüzzam ve Cüzzam Evleri", *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, C II, 2014, s. 100-110.

SEYMOUR, W., *Battles in Britain and Their Political Background 1066 -1746*. Ware, Hertfordshire, 1999.

SHAKESPEARE, William, *King Richard the Second*, II.

SHERROW, V., *Life in A Medieval Monastery*, Lucent Boks Press, 2001.

SIBAI, Tanya, "Witch trials in Germany: Politicsor Hysterics?", *The Concord Review*, 2001, s. 81-103.

SINDING, Paul C., *History of Scandinavia*, Pudney & Russell Publishers, New York 1859.

SINKLER, Georgette, "Roger Bacon", *Routledge Encyclopedia of Philosophy*, ed. Edward Craig, Vol. 1, Routledge, New York 1998.

SIRAISI, N. G., *Medieval &Early Renaissance Medicine*, The University of Chicago Press, Chicago 1990.

SKOMOROCHOV, L. D - Blackfeather, A., *Monastic Sign Language Benedictine Communication in 11th Century England Canterbury Cathedral*, England 1050.

SLAVIN, Philip, *How Great Was the Great Famine of 1314-22 Between Ecology and Institutions*, Yale University, 2009.

SMITH, Jonathan Riley, *Haçlılar Kimlerdi?*, çev. Berna Kılıçer, Bileşim Yayınları, İstanbul 2004.

SOUTHERN, Richard W., *The Making of the Middle Ages*, New Haven 1953.

STABEL, Peter, "Guilds in Late Medieval Flanders: Myths and Realities of Guild Life in an Export-Oriented Environment", *Journal of Medieval History*, 30, 2004.

STEFANSSON, Jon, *Denmark and Sweden with Iceland and Finland*, T. Fisher Unwin Ltd., London 1916.

STENTON, F. M., *The First Century of English Feudalism, 1066-1166*, Oxford 1961.

STEVEN, Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi II*, çev. Fikret Işıltan, TTK Yayınları, Ankara 1987.

STIEFEL, Tina, *The Intellectual Revolution in Twelfth-Century Europe*, New York 1985.

STOCK, Brian, "Science Tecnology and Economy Progress in the Early Middle Ages", *Science in the Middle Ages*, ed. David V. V. Lindberg, The University of Chicago Press, Chicago-London 1978.

———, *Myth and Science in the Twelfth Century*, Princeton 1972.

STRANGIO, Donatella – ALFANI, Guido - Mocarelli, Luca, *Famines in Italy: A Chronology and a Short Account (1250-1810).*

STRAYER, Joseph R. – MUNRO, D. C., *The Middle Ages 395-1500*, New York 1959.

STUBBS, W., *The Constitutional History of England*, London, 1926.

STUMP, Philip H. *The Reforms of the Council of Constance (1414-1418*, E. J. Brill Press, New York 1994.

SUMPTION, Jonathan, *The Hundred Years War*, Vol. 2, 1999.

SWAN, L., *The Benedictine Tradition*, USA 2007.

ŞEKERCİ, Ahmet Erhan, "Ansiklopedist Bir düşünür olarak Roger Bacon", Milel ve Nihal-İnanç, Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi, C 11, S 2, 1914, s. 103- 138.

TALBOT, Alice-Mary, "Bizans Manastır Sistemine Giriş", *Cogito*, Vol.17, 1999, s. 161-176.

TANİLLİ, Server, *Yüzyılların Gerçeği ve Mirası*, C II, Adam Yayınları, İstanbul 2001.

TARR, R., "Journeys of Major Italian Artists Between c. 1250 and c. 1400", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997.

TAYLOR, Arthur, "Bergen: Ancient See of, in Norway" *The Catholic Encyclopedia*, Vol. 16, The Encyclopedia Press, New York 1914.

TAYLOR, Henry Osborn, *The Medieual Minde*, Vol. II, Massachusets, Harward University Press, Cambridge 1949.

TENNER, Scolt-SCHAMESS, Andrew, "Pandemic, Medicine and Public Health: Yersinia Pestis and Four teenth Centry European Culture", *The Pharos of Alpha Omega Alpha-Hanor Medical Society*, Vol. 56, 4, 1993.

TESSERA, Miriam Rita, "Philip Count of Flanders and Hildegard of Bingen: Crusading against the Saracens or Crusading against Deadly Sin", *Gendering the Crusades*, ed. Susan Edgington-Sarah Lambert, Colmbia University Press, New York 2002, s. 77-93.

TESTAS, Guy-TESTAS, Jean, *Engizisyon*, çev. Ali Erbaş, İnsan Yayınları, İstanbul 2003.

TEZ, Zeki, *Tekniğin Evrimi*, Paragraf Yayınları, Ankara 2003.

THATEBER, Oliver J. - McNeal, Edgar H., *A Source Book for Mediaval History*, 1905.

The Black Death, Çev ve Der. Rosemary Horrox, Manchester University Press, 1994.

The Chronicle of Lanercost, Trans. H. Maxwell, James Maclehose and Sons, Glasgow 1913.

The Opus Majus of Roger Bacon, ed. John Henry Bridges, Vol. 2, Oxford, 1897, London, Oxford 1900.

THOMAS, A., " The Premyslide—Habsburg Conflict in Central Europe", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997.

THOMAS, Hugh M., *The Norman Conquest: England after William the Conqueror*, Rowman & Littlefield Publishers, Lanham 2007.

THORGİLSSON, Ari, *Islendingabok*, ed. Anthony Faulkes & Alison Finlay, Trans. Sian Gronlie, Short Run Press Limited, London 2006.

TİERNEY, Brian, *The Crisis of Church and State, 1050-1300*, Toronto University Press, Toronto 1988-1964.

TOMASSON, Sverrir, "Laws-Sweden", *Medieval Scandinavia*, ed. Phillip Pulsiano, Garland Publishing, London 1993, s. 387-388.

TOSTI, Fr. Luigi, *History of Pope Boniface VIII and his times, with Notes and Documentary Evidence*, New York 1911.

TRAUTMAN, J. R., "A Brief History of Hansen's Disease", *Bulletin of the New York Academy of Medicine*, Vol.60, No.7, 1984, s. 689–695.

TREVOR-ROPER, Hugh *The Rise of Christian Europe*, London 1966.

TUCHMAN, Barbara W., *A Distant Mirror: The Calamitous 14th Century*, Ballantine, New York 1978.

TUGWELL, Simon, *Early Dominicans*, USA, Paulist Press, New Jersey 1982.

TURNER, E. M., "Deserted English Villages: Regional and Temporal Incidence, c. 1100–c. 1500", *Atlas of Medieval Europe*, ed. Angus Mackay, David Ditchburn, Routledge, London 1997.

TWIGG, Graham, *The Black Death: A Biological Reappraisal*, Schocken Books, 1985.

UNAT, Faik Reşit, *Tarih Atlası*, Kanaat Yayınları, İstanbul.

ÜLGEN, Pınar - ÇAYLI, Murat, "Orta Çağ Avrupa Ekonomisinin Mimarları Olan Tüccarlara Genel Bir Bakış", *Journal of History Studies*, Vol. 9 No.5, s. 167-179.

ÜLGEN, Pınar - ÇETİN ÜNAL, Banu, "Orta Çağ Avrupası'nın Bir Bilinmeyeni: Otto Rönesansı", *Cappadocia Journal of History and Social Sciences*, Vol.12, 2019, s. 231-258.

ÜLGEN, Pınar, "Avrupa'nın Aydınlanma Süreci ve İlk Hümanist: Petrarch", *Uluslararası İnsan ve Toplum Bilimleri Sempozyumu*, Antalya 2018, s. 211-217.

———, "Bir Orta Çağ Kadınının Aynasından Onur Ve Varlık Olgusu: Christine De Pizan", *Uluslararası Bilim, Eğitim ve Teknoloji Araştırmaları Kongresi*, 2018, s. 161-168

———, "Fatih William Tarafından Avrupa'nın Yeniden Dizaynı", *I. Uluslararası Sosyal Bilimler Araştırmaları Kongresi*, Saraybosna (04-05 Mayıs 2015), s. 159-174.

———, "Geç Orta Çağ Avrupasında Pazar ve Panayır İlişkisinin Ticaret Hayatındaki Rolü ve Türk-İslam Dünyasındakilerle Karşılaştırılması", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C 5, S 21, 2012, s.359-381.

———, "Geç Orta Çağ Avrupasında Lonca Teşkilatı", *History Studies*, Vol.5, No.2, 2013, s. 471-487.

———, *Geç Orta Çağlarda Doğu-Batı Arasında Teknoloji Transferi*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2016.

———, "Magna Charta Libertatum'a Hazırlık: Clarendon Yasaları", IV. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi, Yalova 2019, s. 123-135.

———, "Orta Çağ Avrupasında Feodal Sisteme Genel Bir Bakış", *Mukaddime Dergisi*, S I, Mardin 2010, s.1-18.

———, "Orta Çağ Avrupasında Teknolojinin Kültüre Yansıması Hakkında Bir Değerlendirme", *Prof. Dr. Mevlüt Koyuncu'ya Armağan*, ed. Recep Yaşa, Haşim Şahin, 1. Baskı, Sakarya Üniversitesi Yayınları, 2019.

———, *Orta Çağ Avrupa'sının Ölümle Dansı*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2017.

———, "Orta Çağ'daki Kral-Papa Çatışmalarının Din ve Siyasete Etkisine Bir Örnek: III. Alexander ve Friedrich Barbarossa", *Orta Çağ'da Din ve Devlet İlişkileri*, ed. Ayşe Atıcı Arayancan, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2018, s. 279-305.

———, "Tarihteki En ilginç Haçlı Seferi: Cadılığa Karşı Düzenlenen Haçlı Seferi", *Cappadocia Journal of History and Social Sciences*, C V, 2015, s. 164-182.

———, "Unutulan Haçlılar: İtinerarivm Peregrinorvm Et Gesta Registi Ricardi Adlı Esere Göre Kadınların Haçlı Seferlerine Etkileri", *Uluslararası Geçmişten Günümüze Şehir ve Kadın Sempozyumu*, 2. Kitap, Samsun 2016, s. 1223- 1232.

———, "XII. Yüzyılda Avrupa'da Erken Rönesans "Bilimsel Dönüşümün Başlaması", *I. Uluslararası Sosyal Bilimler Araştırmaları Kongresi*, Saraybosna 2015, s. 159-174.

———, "XII. Yüzyıl Rönesansı", *International Research Congress on Social Sciences*, Saraybosna 2015, s.159-174.

ÜNAL, Banu "Anselm of Canterbury and Scholastic Thought", *ISVOS Journal*, Vol.2 No. 2, 2018, s. 93-98.

VALERIO, Adriana, "Kadınların İktidarı", *Orta Çağ Barbarlar, Hristiyanlar, Müslümanlar*, ed. Umberto Eco, çev. Leyla Tonguç Basmacı, Alfa Yayınları, İstanbul 2015, s. 315-321.

VARLIK, N., "Tâûn", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C 40, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2011, s. 175-177.

VASILIEV, Alexander A., *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, çev. Tevabil Alkaç, Alfa Yayınları, 2016.

VERNADSKY, George, *Rusya Tarihi*, 2. Baskı, çev. Doğukan Mızrak ve Egemen, Ç. Mızrak, Selenge Yayınları, İstanbul 2011.

Viking Destanı Egill'in Sagası, çev. Emre Aygün, Kaynak Yayınları, İstanbul 2015.

WAGNER, John A., *Encyclopedia of the Hundred Years' War*, Greenwood Press, London 2006.

WAGNER, Thomas Gregor - MİTCHELL, Piers D., "The Illness of King Richard and King Philippe on the Third Crusade: An Understanding of arnaldia and leonardie", *Crusades*, Vol. 10, Ashgate Publishing, 2011.

WALDMAN, Carl – Mason, Catherine, "Alans", *Encyclopedia of European Peoples A to Z*, Facts on File Publishing, New York 2006, s. 12-13.

WALDMAN, Carl – MASON, Catherine, "Quadi", *Encyclopedia of European Peoples A to Z*, Facts on File Publishing, New York 2006, s. 614-615.

———, "Suebi", *Encyclopedia of European Peoples A to Z*, Facts on File Publishing, New York 2006, s. 783-785.

WALSH, James J., *Medieval Medicine*, A&C Black Press, London 1920.

———, *Old-Time Makers of Medicine*, Fordham University Press, New York 1911.

WEINRYB, Ittai, "Hildesheim Avant-Garde: Bronze, Columns, and Colonialism", *Speculum*, Vol.93, No.3, 2018, s. 728-782.

WELLS, H. G., *Kısa Dünya Tarihi*, İstanbul, 1972.

WHICKHAM, Chris, *Orta Çağ'da Avrupa*, çev. Nilüfer Epçeli, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2019.

WHITE, Lynn T., "Conclusion: The Temple of Jüpiter Revisited", The Transformation of the Romen World, California University Press, Los Angeles 1966.

———, *Medieval Technology and Social Change*, Oxford Press, London 1962.

———, *Medieval Technology and Social Change*, New York 1964.

WILLIAMSON, James Alexander, *The Evolution of England: A Commentary on the Facts*, Clarendon Press, Oxford 1944.

WILSON, Joseph, *Holy Anointment and Realpolitik in the Age of Otto I*, James Madison University, 2015.

WILSON, Katharina M. - McLeod, Glenda, "Sounding Trumpets, Chords of Light and Little Knives", *Women in Medieval Western European Culture*, ed. Linda E. Mitchell, New York-London 1999.

Witchcraft and Magic in Europe, ed. Bengt Ankarloo- Stuart Clark, Vol. 3, The Middle Ages, University of Pennsylvania Press.

WOODHOUSE, F.C., *The Military Religious Orders of The Middle Ages: The Hospitallers, The Templars, The Teutonic Knights And Others*, Pott, Young And Co., New York 1879.

WOODS, Richard, *Misticism and Pophecy*, Orbis Books, New York 1998.

WRAY, Shona Kelly, "Children during the Black Death", Children and Youth in History, Item #167, http://chnm.gmu.edu/cyh/case-studies/167 (accessed November 10, 2016).

YAVAŞ, Halil, "Avrupa'da İlk Birlik Pratiği Olarak Kalmar Birliği ve Kalmar Anayasası". *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S 22, 2020, s. 349-371.

———, "Geç Orta Çağ İngiltere'sinde Bir Devrimci Hareket 1381 Köylü İsyanları", *Orta Çağ Araştırmaları Dergisi*, C 3 (1), 2020, s. 11-21.

———, "Geç Orta Çağ İngiltere'sinde Krala Karşı İşlenen Suçlar İçin Uygulanan Bir İdam Şekli", *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, C 7, S 19, Eylül 2019, s. 139-147.

———, *Siyasi ve Sosyo-Kültürel Yönleriyle Vikingler*, Motto Yayınları, İstanbul 2019.

———, "Töton Şövalyelerinin Ortaya Çıkışı ve Geç Orta Çağ'da Kuzey Avrupa'da Tesiri", *Orta Çağ Araştırmaları Dergisi*, C 1, 2018, s. 1-17.

ZACOUR, N. P. - Hazard, H. W., "The Teutonic Knights in the Crusader States", *The Impact of the Crusades on the Near East*, University of Wisconsin Press, Wisconsin 1985.

ZEY, Claudia, "Papsttum und Investiturstreit", *Heiliges Römisches Reich Deutscher Nation 962 bis 1806: Von Otto dem Großen bis zum Ausgangdes Mittelalters: Essays. (Zurich Open Repository and Archive)*, Sandstein Verlag, Zurich 2006, s. 147-157.

ZIEGLER, Philip, *The Black Death*, Sutton Publishing, 1969.

SEÇİLMİŞ KRONOLOJİ

- 476-Batı Roma İmparatorluğu'nun yıkılması ve yeni bir dönemin başlaması
- 496-511-Frank Kralı Clovis'in vaftizi
- 529-Nursialı Benediktus'un Benedikten Tarikatını oluşturacak keşişler için bir tüzük oluşturması
- 590-604-Büyük (I)Gregorius'un papalığı
- 757-Kısa Pepin'in Papa II. Stefanus tarafından Frankların kralı olarak ilan edilmesi
- 800- Charlemagne'nın Roma'da kral olarak taç giymesi
- 842-Frank yerel dilinde ve Alman yerel dillerinde edilen Strasbourg Yemini
- 843-Verdun Antlaşması
- 881-Fief sözcüğünün kullanılmaya başlanması
- 910-Cluny Tarikatının kurulması
- 962-I. (Büyük)Otto'nun taç giyme töreni ve Kutsal Roma Germen İmparatorluğu'nu kurması
- 987-Galya'da Capet hanedanının başa geçmesi
- 1037-II. Conrad'ın Kuzey İtalya'da fiefler oluşturması
- 1054-Katolik ve Ortadoks kiliseleri arasında bölünme
- 1066-Fatih William'ın İngiltere'yi fethi
- 1066 ve sonrası-
- 1073-85 -VII. Gregorius dönemi ve Gregoryen Reformu
- 1075-1077- Papa VII. Gregory ile Kral IV. Henry arasında çatışma. Görevler kavgasının başlaması

- 1095 -II. Urbanus'un Clermont Konsülü'ndeki Haçlı seferi konuşması.
- 1098-Antisemitizm
- 1105-Kral I. Henry ve Canterbury'li Anselmus arasında imzalanan antlaşma, kilise ve devlet arasındaki ilişkilerin temelini oluştururken ilerideki Worms Concordatası için de model olması
- 1164-Clerandon Yasaları
- 1183-Konstanz Barışı
- 1209-Albi Haçlı Seferi
- 1200'lü Yıllar-Üniversiteler Çağı
- 1215-Magna Charta
- 1231-IX. Gregorius'un Engizisyon Kurumunu düzenlemesi
- 1266-Benevento Savaşı
- 1281-Hansa Birliğinin Kurulması
- 1309'da Papalığın Avignon'a yerleşmesi
- 1315-Büyük Kıtlık
- 1337-Yüz Yıl Savaşları
- 1347-48-Kara Ölüm-Veba
- 1358-Fransa'da Köylü isyanı
- 1378-Büyük Bölünmenin başlaması
- 1381-İngiltere'de Köylü İsyanı
- 1382-Wycliffe'in Heretikle suçlanması
- 1397-Kalmar Birliği
- 1404-1405-Christine de Pizan, Avrupa'nın ilk profesyonel kadın yazarı
- 1414-18-Hus'un Heretiklikle suçlanması
- 1417-Constance (Konstanz) Konsülü ve Büyük Bölünme
- 1431-Jeanne D'arc'ın öldürülmesi
- 1439-43-Floransa ve Roma Konsüllerinin Büyük Bölünmeyi sona erdirmesi
- 1453-1485-Gül Savaşları
- 1458-64-Avrupa fikrinin de temsilcisi olan II. Pius'un papalığı
- 1495-Fransa kralı VIII. Charles'ın Napoli Krallığını fethi ve İtalyan Savaşlarının başlaması.

FOTOĞRAFLAR

Papa VII. Gregory[877]

Tapınak (Templier) Şövalyeleri[878]

877 https://tr.pinterest.com/pin/686306430710295861/

878 https://tr.pinterest.com/pin/416794140499630071/

Aziz Benedikt[879]

Çocuk Haçlı seferleri[880]

879 https://www.iccec.org/tr/what-is-the-fellowship-of-saint-benedict/

880 https://www.google.com/imgres?imgurl=https://icdn.ensonhaber.com/resimler/diger/kok/2018/12/09/jjhjh_5402.jpg&imgrefurl=https://www.ensonhaber.com/kutulink/828-vakanuvis-cocuk-hacli-seferlerini-yazdi&tbnid=7QWZ4NX1zntuaM&vet=1&docid=L7pNOAtdvnvWpM&w=600&h=495&itg=1&source=sh/x/im

Yakılarak infaz[881]

Magna Carta[882]

881 https://gaiadergi.com/kadin-olmanin-dayanilmaz-agirligi-ortacagda-cadi-avi-1/

882 https://news.harvard.edu/gazette/story/2015/06/magna-carta-overrated/

Engizisyon Mahkemesi[883]

Katharlar'ın katledilmesi[884]

883 https://tr.pinterest.com/pin/465981892681230602/

884 http://morgensternwiedu.com/263-2/

Gotik Sanatı - Exeter Katedrali[885]

Jeanne d'Arc[886]

885 https://tr.pinterest.com/pin/632896553880624581/

886 https://tr.pinterest.com/pin/78250112260957168/

Orta Çağ Avrupa Tarihi

Hem Orta Çağ hem Avrupa…

Ne kadar da ilginç ve gizemli iki kavram değil mi? Tarih, daima bir mekanda gerçekleşir; medeniyet ise daima bir toprakta gelişir ve yayılır. Aslında Orta Çağ, bir geçiş evresi ve aynı zamanda bir tutulmadır. Dolayısıyla birbiriyle ilişkili bu iki kavram, bize kuzey ışıkları gibi rengarenk bir dünyanın kapısını aralıyor. Medeniyetlerin kırılma noktaları da bu zaman diliminde gerçekleştiği için tüm medeniyetlerden de izler taşıyor. Orta Çağ Avrupa'nın hem gerçeklik hem de temsil anlamında biçim aldığı bir dönemdir. Çünkü gelecekte Avrupa, kendini toplumuyla ve medeniyetiyle Orta Çağ'da şekillenen ve de kendisine ait bir zaman kavramanı yaratan şekliyle var olacaktır.

Bu kitapta da Orta Çağ'da Avrupa'nın kapısı aralanıyor. Çünkü bütün medeniyetlerin bir dili, zamanı ve mekanı vardır. İşte en önemli siyasi ve sosyal yönleriyle Orta Çağ Avrupa'sı…

yeditepeyayinevi.com
/ yeditepekitap
/ yeditepekitap
/ yeditepeyayinevi

9 786257 705158

YEDİTEPE

YEDİTEPE 20. YIL